

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in priimek: Mateja Merkandel

Naslov diplomske naloge: Nasilje v LGBT intimnih partnerskih razmerjih

Kraj: Ljubljana

Leto: 2011

Število strani: 235

Število prilog: 9

Število virov: 41

Mentorica: Doc. dr. Mojca Urek

Deskriptorij: LGBT intimna partnerska razmerja, nasilje, dejavniki tveganja, oblike nasilja, heteroseksizem, heteronormativnost, homofobija, iskanje pomoči.

Povzetek: Nasilje v istospolnih partnerskih razmerjih ni nova, vendar je še neraziskana tema. Naloga obravnava vplive, ki jih ima homofobija na istospolna partnerska razmerja, dinamiko nasilnih odnosov, dejavnike tveganja in oblike nasilja, ki se v tovrstnih odnosih pojavljajo. Z raziskavo sem poskušala podrobneje raziskati in razumeti, zakaj prihaja do nasilja, ter preučiti specifične, ki izhajajo iz tovrstnih razmerij. V drugem delu raziskave sem opravila pregled obstoječih organizacij, ki se ukvarjajo z LGBT področjem ter s področjem nasilja, pri čemer sem poskušala ugotoviti, ali prepoznavajo in obravnavajo temo nasilja v istospolnih partnerskih razmerjih in kateri so vzroki, da je ne.

Title: Violence in LGBT intimate partner relationships

Key words: LGBT intimate partner relationships, violence, risk factors, forms of abuse, heterosexism, heteronormativity, homophobia, seeking help

Abstract: Violence within LGBT (lesbian, gay, bisexual, transgender) intimate partner relationships is not a new topic, however it is a topic not well documented. This thesis attempts to explain the influence of homophobia on same-sex partner relationships. It reveals a dynamic of abuse in violent same-sex relationships. It looks at risk factors as well as the different forms of abuse that occur in these relationships. Through my research of this topic I explored the various reasons behind which this abuse occurs as well as the specifics of these same-sex abusive relationships.

Another part of my research compiles a review of organizations that are concerned with LGBT abusiveness and the scope of violence itself. I attempt to determine if these support organizations both identify and confront issues of violence, and if they do not I look for reasons behind their negligence.

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA

NASILJE V LGBT INTIMNIH PARTNERSKIH RAZ-
MERJIH

Mentorica: Doc. dr. Mojca Urek

Mateja Merkandel

Ljubljana 2011

PREDGOVOR

Nasilje v LGBT partnerskih razmerjih ni nova oblika nasilja, je pa področje, kateremu v Sloveniji nihče ne posveča pozornosti. Ko sem razmišljala, katero temo naj si izberem za diplomsko nalogo, sem želela, da to ne bi bila tema, o kateri se je že veliko pisalo in bi bilo moje delo le sinteza že raziskanega in napisanega. Želela sem raziskati novo področje ter s svojo diplomsko nalogo prispevati k odpiranju nove teme in vprašanj, predvsem pa napisati delo, ki bo koristilo širšemu krogu ljudi.

Začela sem zbirati literaturo, vendar to ni bila lahka naloga. Literature na temo nasilja v LGBT partnerstvih je malo, pa še ta je težko dostopna in starejšega datuma. Ob prebiranju literature sem spoznavala specifiko in obliko tovrstnega nasilja, ki je značilno za LGBT partnerska razmerja, kot tudi razmeroma močan vpliv homofobične družbe, ki ga ima na tovrstna partnerska razmerja. V teoretskem delu naloge najprej predstavim teorije, ki nasilje razlagajo, oblike nasilja, dejavnike tveganja, razloge za prenehanje odnosa ter načine iskanja pomoči. V naslednjem, raziskovalnem delu, sem opravila več intervjujev. Nekaj od teh je poglobljenih, biografskih, z žrtvami nasilja v lezbičnih odnosih. Namen teh intervjujev je bil podrobneje raziskati zgodbe in dinamiko nasilnih odnosov, ter z njihovo pomočjo priti do sklepov, kako bi se lahko bolj učinkovito odzivali na ta problem. Drugi sklop intervjujev sem opravila s predstavniki organizacij, ki se ukvarjajo s področjem LGBT tematike, ali s področjem nasilja. Zanimalo me je, kako se odzivajo na tovrstno tematiko in ali jo sploh prepoznavajo. Poizvedovanje me je pripeljalo do ugotovitve, da tema ni izpostavljena, ter da potrebuje obravnavo, najprej pa mora postati razpoznavna.

Zahvalila bi se rada žrtvam nasilja, ki so pristale na pogovor z mano. Brez njihovega poguma, da spregovorijo o svoji izkušnji, raziskovanje na tem področju ne bi bilo mogoče.

Zahvaljujem se svojim staršema, za potrpljenje in podporo, ki sta mi ju izkazala skozi vsa leta mojega študija. Zame sta neprecenljiva.

Zahvalila bi se mentorici, ki je podprla mojo izbiro, da se spopadem še z neraziskano temo, ter vsem prijateljem, ki so mesece potrpežljivo poslušali moje razpravljanje in me spodbujali pri tem, da vztrajam, ko mi je zmanjkovalo moči.

Na koncu bi se rada zahvalila vesolju, ki me tudi tokrat ni pustilo na cedilu.

PREDGOVOR	3
1. TEORETIČNI UVOD	7
1.1 DEFINICIJE NASILJA	7
1.2 OBLIKE NASILJA.....	8
1.3 TEORIJE O IZVORU NASILJA	14
1.3.1 INDIVIDUALISTIČNE TEORIJE	15
1.3.1.1 DEZINHIBICIJSKA TEORIJA	15
1.3.1.2 OSEBNOSTNE LASTNOSTI IN PSIROPATOLOGIJA	16
1.3.2 SOCIO-PSIHOLOŠKI TEORIJI	17
1.3.2.1 TEORIJA SOCIALNEGA UČENJA.....	17
1.3.2.2 TEORJA IZMENJAVE	19
1.3.3 SOCIO-KULTURNE TEORIJE	20
1.3.3.1 TEORIJA KONFLIKTA	20
1.3.3.2 TEORIJA VIROV	21
1.3. 3.3 FEMINISTIČNE TEORIJE	21
1.3.3.4 SISTEMSKA TEORIJA	22
1.4 LGBT PARTNERSKA RAZMERJA IN DRUŽBA	23
1.4.1 DRUŽBENE OKOLIŠČINE.....	24
1.4.1.1 HETEROSEKSIZEM IN HOMOFBIJA.....	24
1.4.1.2 STIGMA	28
1.4.1.3 STIGMA IN DISKRIMINACIJA	29
1.4.1.4 SAMOSTIGMATIZACIJA	30
1.4.1.5 STEREOTIPI.....	32
1.4.1.6 PREDSDODKI.....	34
1.4.1.7 DISKRIMINACIJA.....	39
1.4.1.8 ŠOLSKI SISTEM IN IZOBRAŽEVANJE	42
1.4.1.9 SOCIALNA DISTANCA	43
1.4.1.10 NASILJE NAD LGBT POSAMEZNIKI.....	44
1.5 NASILJE V ISTOSPOLNIH PARTNERSKIH ZVEZAH	48
1.5.1 PROBLEMI PRI RAZISKOVANJU	50
1.5.2 POGOSTOST NASILJA V ISTOSPOLNIH PARTNERSTVIH.....	52
1.5.2.1 POGOSTOST NASILJA V LEZBIČNIH PARTNERSTVIH	52
1.5.2.2 POGOSTOST NASILJA V GEJEVSKIH PARTNERSTVIH.....	53
1.5.3 HETERONORMATIVNOST KOT VZROK PRI NEPREPOZNAVNU IN NAPAČNI INTERPRETACIJI NASILJA	55
1.5.3.1 MIT »VZAJEMNEGA NASILJA«	57
1.6 OBLIKE NASILJA V HOMOSEKSUALNIH ZVEZAH	62
1.7 DEJAVNIKI TVEGANJA.....	65
1.7.1 HOMOFBIJA	66
1.7.2 HOMOFBIJA KOT ORODJE PRI IZSILJEVANJU PARTNERJA	69

1.7.3 PROBLEMI S STATUSOM, POVEZANIM S HIV IN AIDSOM	70
1.7.4 ALKOHOL IN ZLORABA PSIHOAKTIVNIH SUBSTANC.....	71
1.7.5 SOODVISNOST vs. AVTONOMIJA	76
1.7.6 NERAVNOVESJE MOČI	81
1.7.7 NASILJE KOT POSLEDICA NASILJA V PRIMARNI DRUŽINI	84
1.8 PRENEHANJE ODNOSA IN ISKANJE POMOČI	86
1.8.1 KROG NASILJA	86
1.8.2 KONCEPT »NAUČENE NEMOČI«	87
1.8.3 IDENTIFIKACIJA S STORILCEM/KO, SEPARACIJA	89
1.8.4 POMANJKANJE POZITIVNIH MODELOV IDENTIFIKACIJE	90
1.8.5 UPANJE IN LJUBEZEN KOT RAZLOGA ZA OSTAJANJE	91
1.8.6 ILUZIJA LEZBIČNOSTI	92
1.8.7 ŠČITENJE LEZBIČNOSTI	94
1.9 STRATEGIJE PREŽIVETJA	95
1.10 ISKANJE POMOČI	98
1.10.1 POLICIJA IN PRAVNI SISTEM.....	98
1.10.2 VLOGA POLICIJE PRI PREPREČEVANJU NASILJA	99
1.10.3 CENTRI ZA SOCIALNO DELO, VARNE HIŠE, SVETOVALCI	102
1.10.4 DRUŽINA, PRIJATELJI IN SKUPNOST	109
2. RAZISKAVA.....	117
2.1 PROBLEM.....	117
2.2 METODE	117
2.2.1 VRSTA RAZISKAVE	117
2.2.3 SPREMENLJIVKE	118
2.2.4 MERSKI INSTRUMENT IN VIRI PODATKOV	120
2.2.5 VIRI PODATKOV.....	120
2.2.6 POPULACIJA IN VZORČENJE	120
2.2.7 ZBIRANJE PODATKOV	121
2.3 OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV	121
3. REZULTATI IN RAZPRAVA.....	123
3.1 OSEBNE ZNAČILNOSTI STORILK NASILNIH DEJANJ IN NAČINI DELOVANJA	123
3.2 OBLIKE NASILJA	132
3.3 DEJAVNIKI TVEGANJA.....	138
3.4 STRATEGIJE PREŽIVETJA IN RAZLOGI ZA OSTAJANJE V NASILNEM ODNOSU	147
3.4 PRENEHANJE ODNOSA IN ISKANJE POMOČI	155
3.2 ANALIZA INTERVJUJEV OPRAVLJENIH S STROKOVNIMI DELAVCI IN AKTIVISTKO- PISATELJICO	161
4. SKLEPI.....	167
5. PREDLOGI	169

6.LITERATURA.....	171
7.POVZETEK	176
8.PRILOGE	179
8.1 PRILOGA 1	179
8.2 PRILOGA 2	181
8.3 PRILOGA 3	182
8.4 PRILOGA 4	194
8.5 PRILOGA 5	208
8.6 PRILOGA 6	218
8.7 PRILOGA 7	221
8.8 PRILOGA 8	228
8.9 PRILOGA 9	231

1. TEORETIČNI UVOD

1.1 DEFINICIJE NASILJA

Nasilje je širok pojem, ki ga je težko natančno definirati, saj je vsak človek entiteta zase in je zato percepcija nasilja posameznika pogojena z njegovim socialnim, kulturnim in osebno zgodovinskim ozadjem. Vsak človek ima svoje osebne meje začrtane drugače in doživlja ravnanja drugih na sebi lasten in specifičen način. »Ker pa živimo skupaj v ožjih in širših skupnostih, ustvarjamo pravila o skupnem življenju, ki določajo tudi, kakšno vedenje je nesprejemljivo. Kot se spreminja družba in načini življenja, se spreminjajo tudi pravila skupnega bivanja. Kvaliteto življenja in odnosov navadno povezujemo s tem, kako v skupnosti lahko uresničujemo svoje potenciale, živimo polno življenje v pristnem stiku z drugimi« (www.drustvo-dnk.si) .

Filipčič (2002:88) piše, da opredelitev, kdaj neko ravnanje označimo za nasilno, ni objektivna, ampak se razlikuje glede na kulturni prostor. Pomembna dimenzija pri definiranju nasilja je torej okolje, v katerem posameznik biva, ki ima bolj ali manj strpen odnos do nasilja. Skozi primarno socializacijo, ki poteka v družini, se naučimo svojega prvega odnosa do stvari, ponotranjimo vrednote in različna gledišča na svet okoli sebe. Kasneje sprejemamo in se učimo skozi širšo prizmo, ta pa obsega naše razširjeno okolje. »Za pojasnitev celovitosti in kompleksnosti pojava nasilja je potrebno nasilje razumeti v *socialnem času in prostoru*, kot temu pravita Dekleva (2004 v Flis, 2010:12) in Ule (2005, *ibid.*), saj je nasilje tako oseben (individualen) kot tudi družben fenomen. Nasilje namreč nastane šele v trenutku, ko ga kot nasilje prepoznajo tisti, ki ga vrednotijo, ocenjujejo oziroma konstruirajo kot (ne)sprejemljivo dejanje znotraj vsakokratnega družbenega in socialnega konteksta.« (*ibid.*) V nadaljevanju povzema Zavirškovo (2004), ki pravi, da je definicija nasilja nekaj spremenljivega, ne statičnega in stalnega, in da je odgovor na to, kaj je nasilje, odvisen od številnih socialnih situacij in okoliščin. Nadaljuje, da je nasilje socialni fenomen in da mora definicija nasilja ostati fluidna, prav tako kot so spreminjajoča socialna razmerja in interpretacije teh razmerij. Za razumevanje nasilja je pomembno, da poznamo in analiziramo kontekst, v katerem se je nasilje zgodilo. Odnos in prepoznavanje nasilja se skozi zgodovino spreminjata. Včasih se o nasilju sploh ni govorilo, bil je problem posameznika, njegov tabu. Z delovanjem aktivistov je iz tabuja nastal razkrit problem, s tem pa se je preoblikovala zavest civilne družbe in socialnega prostora.

Definirati in vedno znova redefinirati nasilje je pomembno tako v teoriji, kakor tudi v praksi. Ko neki stvari damo ime, ko jo definiramo in poimenujemo, šele takrat jo opredelimo. »Da lahko živimo v svetu, ga moramo poimenovati. Imena potrebujemo za graditev stvarnosti, kajti brez njih je težko sprejeti obstoj predmeta, dogodka, čustva.« (D. Spender, *Man-Made Language*, v Kelly: 1996). Definicije so pomembne predvsem za žrtve nasilja, saj jim pomagajo pri imenovanju tega, kar se jim dogaja ali kar se jim je zgodilo. Šele ko lahko sam sebe označiš za žrtev nasilja in poimenuješ nasilje, lahko posežeš po rešitvah.

Na Društvu za nenasilno komunikacijo nasilje definirajo kot način, s katerim si povzročitelj/ica poskuša v odnosu zagotoviti moč in nadzor nad žrtvijo in uveljaviti svoje interese. Nasilje vedno izvira iz neravnovesja moči med dvema osebama oziroma skupinama ljudi. Nasilje razumejo kot vsako obliko vedenja, ki jo oseba izvede z namenom, da bi si drugo osebo ali skupino podredila oziroma nad njo pridobila, povečala ali ohranila moč. O zlorabi moči govorimo, ko ima ena skupina oziroma posameznik ali posameznica že v osnovi več moči nad drugo skupino oziroma posameznikom ali posameznico, bodisi zaradi družbenega položaja, starosti, nacionalnosti, fizičnih ali umskih lastnosti, in to moč izkorišča v škodo druge osebe. Vsaka zloraba moči je nasilje. (www.drustvo-dnk.si)

1.2 OBLIKE NASILJA

Oblik in načinov nasilja je nešteto. Vsak človek, ki posega po nasilju, kot načinu reševanja konfliktnih situacij, deluje specifično in uporablja različne oblike nasilja, ki se ponavadi med seboj prepletajo, za vse pa je značilno, da se njihova intenzivnost skozi čas stopnjuje.

Nasilje kot splošen pojem lahko razčlenimo na različne vrste nasilja: politično, ekonomsko, ideološko, kulturno, prometno, telesno, spolno, ekološko, itd., čeprav so te vrste nasilja v družbenih praksah večinoma prepletene (Kanduč 1998:24, po Flis: 2010).

Filipčič (2002: 87) piše, da je kategorizacija nasilja skoraj nemogoča, saj ima vsaka od navedenih oblik še neskončno variacij. Ena od lastnosti nasilja v družini je, da se ne pojavlja samo v eni obliki, ampak se praviloma pojavlja hkrati v več različnih oblikah. Poleg tega nasilje ni omejeno samo na enkratno dejanje, ampak sčasoma postane pogostejše in vedno hujše.

Nasilje se lahko pojavlja v družini, na delovnem mestu, v zakonskih zvezah ali zunajzakonskih zvezah, skratka povsod, kjer so v interakciji ljudje z enakimi ali izključujočimi se interesi.

Nasilje lahko razdelimo v splošne kategorije in sicer: psihično-verbalno, spolno, fizično in ekonomsko.

Psihično nasilje je element, ki se pojavlja tudi v vseh drugih oblikah nasilja. Je esencialni del vsakršnega nasilja ter spremljevalec vsakega nasilnega dejanja.

»Glavna značilnost psihičnega nasilja, ki je sicer večinoma verbalne narave, je, da ima storilec izdelan sistem, ki ga vztrajno ponavlja na oškodovancu ali več oškodovancih hkrati« (Munc 2010:345). »Sistematičnost in konstantnost sta elementa, ki bistveno razlikujeta psihično nasilje od verbalnega, saj je slednje bolj impulzivno. Takšna je slika na površini, v sami vsebini sporočila, ki ga storilec namenja oškodovancu ali oškodovancem, pa je čustveno izsiljevanje, pri katerem uporablja vse oblike groženj, psihičnega podkupovanja, izsiljevanja, čustvene trgovine, izolacije oškodovanca, tvorjenje patoloških koalicij proti oškodovancu, razvrednotenje in druge načine« (*ibid.*). Psihično nasilje je ponavadi sistematično in kontinuirano. Na tak način storilec počasi spodkopava žrtvino integriteto, prizadene njeno samozavest in jo tako spravi v podrejeni položaj z oteženo možnostjo upora. Človek, ki se znajde v situacijah, kjer je prisotno psihično nasilje, je pod neprestanim pritiskom in se vedno težje brani pred njim. Za ohranjanje svoje pozitivne samopodobe potrebuje vedno več energije, saj mu jo jemlje že samo vztrajanje v odnosu z elementi psihičnega nasilja. Zato je bolj ranljiv in sčasoma vedno bolj dovzeten za napade.

»Psihično nasilje so dejanja, ki najpogosteje potekajo na verbalni ravni in negativno vplivajo na samozavest, samopodobo in samozaupanje druge osebe« (www.drustvo-dnk.si).

Nevaren dejavnik, ki preprečuje žrtvi, da bi poiskala pomoč, je težja prepoznavnost in dokazljivost psihičnega nasilja. Pojavljata se tudi sram in strah pred reakcijami tistih, ki naj bi jih žrtev informirala o svojih stiskah in pojav zmanjševanja pomena psihičnega nasilja, tako značilen za zunanje opazovalce in pogost tudi pri samih žrtvah nasilja v obliki strategije preživetja.

Društvo za nenasilno komunikacijo uvršča med psihično nasilje: grobo kritiziranje človekove osebnosti, žaljenje, zmerjanje, poniževanje, ustrahovanje in grožnje z besedami, kričanjem ali telesno držo, ustvarjanje negativnih mnenj o osebi na podlagi predsodkov in stereotipov, ignoriranje, molčanje, da bi s tem dosegli svoj cilj, širjenje negativnih govoric o osebi, da bi zmanjšali

njen ugled v družbi, izoliranje osebe od ljudi, s katerimi bi želela ohraniti stik (www.drustvo-dnk.si). Verbalno nasilje je torej del psihičnega nasilja in obratno, čeprav po navedeni definiciji lahko vidimo, da je psihično nasilje možno izvajati tudi s telesno govorico ali zgolj samo s tišino.

Munc (2010:162-164) navaja elemente, po katerih lahko prepoznamo psihično nasilje:

- Agresivnost: agresivne oblike čustvene zlorabe obsegajo zmerjanje, obtoževanje, grožnje in ukazovanje.
- Verbalni in neverbalni napadi: poniževanje, kritiziranje, vpitje, grožnje, zavračanje pogovora, čezmerno obtoževanje, sarkazem, grozilna ali vulgarna sporočila, posmehovanje pred drugimi...Taktike neverbalnega nadziranja pa obsegajo geste, obrazno mimiko in telesne gibe. Dvigljena obrv je lahko močno zastraševalno sporočilo, ki ga razume samo oškodovanec. Pogosto je tudi zmerjanje (kurba, prasica, debeluška...).
- Zanikanje: storilec zanika oškodovančeve čustvene potrebe in ga tako kaznuje, hkrati pa zanika tudi lastne besede (»Tega nisem nikoli rekel...«). V hujši obliki storilec zanika zaznave, spomin in miselno stabilnost oškodovanca (»Bojim se, da se ti je zmešalo...«). Oškodovanec tako preneha zaupati sebi ter svojim zaznavam in kognitivni moči.
- Čustveno izsiljevanje: storilec igra z oškodovancem psihološko igro z občutkom krivde, sočutja, vrednosti in podobno. Možne so grožnje s prekinitvijo razmerja.
- Izolacija: storilec omejuje običajne stike z drugimi ljudmi (starši, prijatelji, vnuki...) in druge družabne situacije. Tako oškodovanec izgublja stik z zunanjim svetom in je pod nenehnim nadzorom. Včasih storilci prepovedujejo uporabo telefona, odvzamejo oškodovancu osebne dokumente...
- Podcenjevanje: »Ti si tako občutljiva« je ena izmed običajnih fraz podcenjevalnega odnosa storilca do oškodovanca, ki kaže na dvom v resničnost izjave in čustvovanja v ozadju.
- Dominiranje: storilec želi nadzirati vse, kar počne oškodovanec, kar vodi v izgubo zaupanja.
- Zastraševanje in teroriziranje: na seznamu tega vedenja najdemo: grozeče geste, razbijanje stvari v oškodovančevi navzočnosti, uničevanje lastnine, grožnje s smrtjo in poškodbami sebe ali drugih, siljenje otrok, da so priče nasilnim dogodkov...
- Nepredvidljivi odzivi: skrajna nihanja razpoloženja, nenadni čustveni izbruhi ali različni odzivi na enako vedenje. Življenje s storilcem je nepredvidljivo in naporno, oškodovanec doživlja dolga obdobja neprestanega strahu.

Fizično nasilje je lahko posledica psihičnega nasilja, čeprav vsako psihično nasilje ne vodi nujno v fizično obračunavanje. Fizično nasilje se začne tam, kjer se psihično nasilje nadgradi z nasilnim telesnim stikom.

»Telesno nasilje je zloraba fizične sile ali grožnja z uporabo fizične sile. Usmerjeno je na človekovo telo ali njegovo življenje. Fizično nasilje je izrazitejša stopnja nasilja v procesu, ki se začne s psihičnim nasiljem. Nekatera dejanja fizičnega nasilja so: klofutanje, brcanje, ožiganje kože, udarci z roko ali predmeti, metanje predmetov proti osebi ali v osebo, odpiranje, dotikanje, če človek tega ne želi, zvijanje rok, polivanje osebe s tekočino, neželeno striženje las, omejevanje gibanja, odrekanje ali siljenje s hrano, umor, napadi z orožjem...«(www.drustvo-dnk.si).

Čeprav se zdi, da je fizično nasilje lažje prepoznati, saj gre za dejanje uperjeno proti telesu, je vseeno pogojeno z žrtvino percepcijo nasilnega dejanja. Socializacijski proces vpliva na prepoznavanje nasilja, saj žrtev lahko izvira iz okolja, kjer so npr. klofute bile del vzgojnega procesa in ima tako ponotranjeno toleranco do takega ravnanja.

Fizično nasilje je v Sloveniji kaznivo dejanje in je preganjano po Kazenskem zakoniku, 191. člen pravi: "Kdor v družinski skupnosti z drugim grdo ravna, ga pretepa ali drugače boleče ali ponižujoče ravna, ga z grožnjo z neposrednim napadom na življenje ali telo preganja iz skupnega prebivališča ali mu omejuje svobodo gibanja, ga zalezuje, ga prisiljuje k delu ali k opuščanju dela ali ga kako drugače z nasilnim omejevanjem njegovih enakih pravic spravlja v skupnosti v podrejeni položaj, se kaznuje z zapornikom do petih let" (Munc,2010:219).

Spolno nasilje so vsa spolna dejanja povezana s spolnostjo, ki jih oseba čuti kot prisilo. O spolnem odnosu govorimo, kadar si osebe želijo spolnosti oziroma aktivnosti povezane s spolnostjo in se zanjo odločijo brez fizične, psihične, ekonomske ali druge prisile. V nasprotnem primeru govorimo o nasilju. Spolno nasilje so naslednja dejanja: slačenje, opazovanje, komentiranje, nagovarjanje, poljubljanje, otipavanje, siljenje h gledanju pornografskih vsebin, siljenje k masturbiranju, v oralni, analni ali vaginalni spolni odnos, vtikanje predmetov v anus ali nožnico, poniževanje človeka glede njegove spolnosti... Skratka vse dejavnosti povezane s spolnostjo, v katere druga oseba ne pristane, oziroma pristane pod prisilo, so spolno nasilje (www.drustvo-dnk.si).

Pri spolnem nasilju spet govorimo o nadvladovanju in doseganju občutka premoči nad žrtvijo, o katerem piše Munc (2010:368):

»...pogosto je spolni napad bolj izraz občutka moči, kot pa dejanska zadovoljitev spolne sle. Storilec uživa v podrejanju oškodovanca, v njegovi sramotitvi, v občutku, da ga ima pod nadzorom, ko si oškodovanec zaradi ustrahovanja, grožnje s fizičnim nasiljem ali drugih razlogov storilcu ne upa upreti. Spolna zadovoljitev je šele na drugem mestu in nekateri storilci niso niti zmožni v nasilnem spolnem odnosu doživeti zadovoljitve. Njihov motiv je sicer dejansko nadvlada, kažejo pa ga skozi seksualizirano vedenje.«

Polje spolnega nasilja je prežeto z veliko stereotipi, ki preprečujejo prepoznavanje nasilja. To še posebno velja za spolno nasilje, ki se dogaja med intimnima partnerjema.

»Najpogostejše asociacije ob besedi posilstvo so: napadalec moški - žrtev ženska, tujec, pretep, orožje, grožnje...Veliko ljudi še vedno misli, da »pravo« posilstvo ni mogoče med znanci, kaj šele med zakoncema ali partnerjema. Nasilna (ali bolje rečeno prisilna) spolnost v zakonu je po njihovem mnenju samo neprijeten zakonski prepir, ki mu ne pripisujejo posebne teže, saj tudi samo dejanje ni zelo dramatično. Gre le za nesporazum o spolnosti, v katerem zmaga mož. Takšno pojmovanje je odraz stereotipov, ki se ohranjajo zaradi nepoznavanja in napačnih informacij« (Filipčič, 2002:100).

»O povzročiteljih ponavadi mislimo, da so agresivne osebnosti ali pa duševno neuravnovešeni. Morda so začasno izgubili nadzor pod vplivom alkohola in mamil« (Kelly, 1996:109-110).

»Za »klasično« posilstvo je značilno, da pozno ponoči na cesti neznanec napade žensko in ji zagrozi, da jo bo ubil; med napadom uporabi fizično nasilje, od ženske pa pričakuje, da se bo ves čas upirala. Ta definicija je marsikateri ženski onemogočila, da bi svojemu doživetju, ko so bile prisiljene k spolnim odnosom, rekile posilstvo« (*ibid.*).

Na ohranjanje ohlapnih in stereotipnih predstav o spolnem nasilju, ki se dogaja med partnerjema ima vpliv tudi religija: »Stoletja je katoliška cerkev učila, da je greh, če žena ne ustreže moševi želji po spolnosti; žene so bile celo dolžne o takšnih zavrnitvah poročati pri spovedi. Takšna prisila je torej institucionalizirana v družbi kot običaj (ali celo religija). Ženske so jo v procesu socializacije ponotranjile« (Filipčič, 2002:101).

Pri definiranju spolnega nasilja v intimnih partnerstvih in reagiranja nanj igra veliko vlogo tudi okolica: »Da bi prijatelji, partnerji ali sorodniki rekli napadu posilstvo, ovira tudi dejstvo, da je treba pri tem imenovati posiljevalca, do katerega so imeli prej pozitiven odnos. Tako kot obstaja-

jo stereotipi o ženskah, ki jih posiljujejo, obstajajo tudi stereotipi o posiljevalcih in nadlegovalcih otrok. Pogosto si pri tem predstavljajo *pošast*, ki je duševno motena, ta podoba pa le redko velja za ženine prijatelje, za ljubimce, očete ali može« (Kelly, 1996:111).

Predvsem pa ne smemo zanemariti vloge patriarhalno usmerjene družbe, ki vpliva na doživljanje žensk:

»V moškem interesu, torej v interesu tistih, ki so zakrivali spolno nasilje, je, da so definicije čim bolj okrnjene. Hkrati, ko ženske niso zmožne poimenovati izrabljanja, so moški zmožni zanikati odgovornost za izrabljajoče vedenje. Tako je tudi jezik sredstvo za nadzor nad ženskami. Opredelitev spolnega nasilja kot kontinuuma in s tem poudarjanje različnih oblik izrabljajočega vedenja omogoča ženskam, da rečejo svojemu doživetju izrabljenost, ne da bi nujno imenovalle prav določeno obliko spolnega nasilja. To je okvir za nove pojme in definicije, in tako lahko ženske sčasoma spreminjajo opredelitve in poimenovanje svojih doživetij« (Kelly, 1996:120).

Ena od oblik nasilja je tudi ekonomsko nasilje. Tako kot pri ostalih oblikah, tudi pri tej storilec poskuša obdržati moč in nadzor nad svojo žrtvijo s pomočjo finančnega nadzora ali odrekanja.

»Ekonomsko nasilje so vse oblike nadvladovanja oziroma poniževanja žrtve s pomočjo sredstev za preživetje ali odrekanje pravic povezanih z zaslužkom. Na primer omejevanje pravice žrtvi do zaposlitve, preprečevanje žrtvi, da razpolaga s svojim ali skupnim denarjem, siljenje druge osebe v finančno odvisnost, zahteva po pokorščini, ker so žrtvina finančna sredstva nižja...Ekonomsko nasilje je tudi, ko je žrtev nasilja prisiljena, da sama prevzame celotno finančno breme, tudi za povzročitelja nasilja« (www.drustvo-dnk.si).

»Ekonomsko nasilje dobesedno pomeni omejevanje ali preprečevanje dostopa do finančnih sredstev ter razpolaganja z premičninami ali nepremičninami« (Munc, 2010:359). V nadaljevanju Munc (2010:361) podrobno opisuje oblike ekonomskega nasilja:

- kraja oškodovančevega denarja ali lastnine
- preprečevanje oškodovancu, da razpolaga s svojim ali skupnim denarjem
- preverjanje vseh računov
- zadrževanje bančne kartice oškodovanca
- neplačevanje preživnine

- uporaba imena oškodovanca za kredite ali lizinge
- omejevanje pravice oškodovanca do zaposlitve, študija

Ekonomsko nasilje je prav tako zelo stresno za žrtev, saj ji storilec odreka osnovne vire za preživetje, samostojnost in na nek način tudi svobodo, saj je ekonomska neodvisnost eden izmed dejavnikov pri doživljanju osebne svobode.

Katja Filipčič (2002:225-248) v svojem delu omenja »nove oblike nasilja v družini, ki jih javnost pogosto prezre. Njihova »novost« se kaže v obravnavanju šele v zadnjem času, čeprav so kot pojav v družinski dinamiki že dolgo znane. Nove oblike nasilja v družini so:

- nasilni otroci: nasilje med sorojenci; nasilje otrok nad starši
- nasilje med istospolnima partnerjema
- nasilje ženske nad moškim
- zloraba starejših v družini (po Flis: 2010).

1.3 TEORIJE O IZVORU NASILJA

Filipčič (2002: 44-86) govori o treh sklopih, v katere lahko razvrstimo teorije, ki pojasnjujejo nasilje:

1. Individualistične teorije pojasnjujejo nasilje v družini na podlagi lastnosti posameznikov, tako bioloških (pomen genov) kot pozneje pridobljenih (agresivna osebnost ali osebnostni deficiti). Sem spada tudi domnevna povezava med alkoholom in nasiljem v družini.
2. Teorije, ki izvirajo iz socialne psihologije so usmerjene predvsem na interakcijo med posameznikom in okoljem tj. drugimi posamezniki, skupinami ali organizacijami. Te teorije zatrjujejo, da je vir nasilja ravno v tej interakciji (npr. v določenih frustracijah ali v procesu učenja). Najpomembnejši sta:
 - Teorija socialnega učenja
 - Teorija izmenjave
3. Sociološke ali sociokulturne teorije analizirajo pomen socialnih struktur (norme, vrednote, institucije, delovanje sistema) pri pojasnjevanju nasilja. Usmerjene so na makro raven. Sem sodijo:
 - Teorija konflikta

- Teorija virov
- Feministične teorije
- Sistemska teorija

1.3.1 INDIVIDUALISTIČNE TEORIJE

1.3.1.1 DEZINHIBICIJSKA TEORIJA

Splošno prevladujoče (in dolgo znano) je prepričanje, da je alkohol eden od poglavitnih vzrokov nasilja v družini. Vendar pa so ugotovitve zelo različne in se gibljejo med 6 in 85 odstotnim deležem nasilnežev, ki so bili med nasilnim vedenjem v družini pod vplivom alkohola (Filipčič, 2002:46). Raziskave dokazujejo, da so moški, ki so nasilni daljše časovno obdobje, nasilni tudi takrat, kadar niso pod vplivom alkohola in obratno, večina moških, ki pijejo, ni nikoli udarila ženske (Lalić, 2009: 21, po Mullender 1996; Barnett idr. 1997). Alkohol naj bi slabil inhibitorne dejavnike za nasilno vedenje zato se ta usmeritev tudi imenuje dezinhibicijska teorija. Vendar teorija ni dobila podpore niti v raziskavah na živalih niti na ljudeh, vseeno pa velja, da alkohol deluje kot posrednik pri odločitvi za nasilno dejanje in zveča možnost za agresivno vedenje. Take psihološke spremembe so npr:

- Zmanjšanje sposobnosti izbire alternativ za nasilno reakcijo
- Spremenjeno dojemanje ravnanja drugih (ravnanja drugih interpretirajo posamezniki v vinjenem stanju bolj provokativno)
- Zmanjšanje skrbi za poznejše posledice agresivnih dejanj (Filipčič, 2002: 48).

Drugačno razlago vpliva alkohola na nasilno vedenje sta leta 1969 objavila MacAndrew in Edgerton (1969). Trdita, da je obnašanje v vinjenem stanju naučeno in predstavlja obliko obnašanja »time-out«. Biti vinjen torej za posameznika predstavlja primeren izgovor-opravičilo za nasilno dejanje v takšnem stanju (*op cit.*, 49).

Zaviršek (1997) v Lalić (2009: 14) navaja, da je za strokovnjakinje in strokovnjake, ki delajo na področju obravnave nasilja v družini, značilno, da uporabljajo »trivialne teorije« za pojasnjevanje vzrokov nasilja nad ženskami v družini. Poleg teorije, da je alkohol glavni povzročitelj nasilja, kar v raziskavah ni bilo nikoli dokazano, je druga trivialna teorija prepričanje, da je nasilje rezultat izgube nadzora nad svojim vedenjem. Tretja trivialna teorija je prepričanje, da negativni soci-

alni dejavniki, kot so stres, nezaposlenost, nizka stopnja izobrazbe in revščina, vplivajo na nasilje. Takšen pogled na problematiko izhaja iz kulturnega stereotipa, ki družbeno pozicionira posameznico oz. posameznika.

1.3.1.2 OSEBNOSTNE LASTNOSTI IN PSIROPATOLOGIJA

Nekatere teorije povezujejo nasilje z osebnostnimi lastnostmi oziroma psihološkimi motnjami, mentalnimi boleznimi in podobno. Tovrstne obravnave vidijo nasilje predvsem kot odklon od »normalnega« vedenja. Nasilneži imajo določene osebnostne lastnosti, ki so drugačne, se razlikujejo od »običajnih« lastnosti. Moški nasilneži naj bi v skladu s psihopatološkim pristopom imeli naslednje značilnosti:

- Imajo nizko samopodobo
- So zelo ljubosumni
- So agresivni
- Imajo slabe komunikacijske in socialne veščine
- Imajo veliko potrebo po moči (Dutton in Strachan 1987; po Medarić, 2009:14)

Raziskovalci, ki podpirajo te teorije menijo, da je primarni faktor, ki povzroča nasilje v intimnih razmerjih, psihopatologija, ki jo je možno diagnosticirati in se ponavadi manifestira kot osebna motnja. Osebnostne motnje, ki jih najpogosteje povezujejo z nasilnim vedenjem, so mejna osebna motnja (borderline personal disorder), narcizem, antisocialno vedenje in agresivno-sadistična osebnost. Bolj pogosto in hudo je nasilje, večja je možnost, da je v nasilneževem vedenju prisotna psihopatologija (Dutton, 1994; v Renzetti, 1998).

Osrednja kritika psihopatoloških pogledov na nasilje je, kot je navajal Gelles že leta 1983, da »po desetletjih raziskovanja in psiholoških testov lahko psihopatološki pristop k raziskovanju nasilja nad ženskami zvedemo na ugotovitev, da se delež oseb s psihološkimi problemi med nasilneži ne razlikuje od deleža v splošni populaciji.« Poleg tega biološke in psihološke razlage odvrčajo pozornost od odgovornosti osebe, ki izvaja nasilje, saj vzroke za tako delovanje vidijo predvsem v organskih vzrokih in osebnostnih lastnostih, ki pa so težko spremenljive« (Medarić, 2009:15).

1.3.2 SOCIO-PSIHOLOŠKI TEORIJI

1.3.2.1 TEORIJA SOCIALNEGA UČENJA

Teorija socialnega učenja predvideva, da bodo osebe, ki so v svojem otroštvu bile izpostavljene nasilju (same doživljale ali mu bile priča), bolj verjetno posegle po nasilju tudi same (ali bile žrtve nasilja), v nasprotju s tistimi, ki tega niso doživeli.

»Družina kot skupina je prvi socialni sistem, v katerem otrok živi. S svojimi posebnostmi vpliva na osebnost otroka v vseh fazah njegovega razvoja. Starši so »pomembni drugi«, ki določajo svet, ki ga mora otrok ponotranjiti. Ker svet »pomembnih drugih«, ki ga otrok prevzame, ni eden od možnih svetov ljudi, temveč edini, se zdi, da je identifikacija avtomatična in neizogibna« (Čačinovič Vogriničič 1998, v Lalić 2009:26).

»Nasilja se torej naučimo v družini sami prek mehanizma modelov, po katerem ena oseba prevzame vedenje druge, ki jo občuduje, spoštuje ali doživlja kot avtoriteto. V odrasli dobi postane (prek učenja) nasilje način za odgovor na stres ali način za reševanje sporov. Opazovanje nasilja v družini ali neposredno doživljanje (na lastni koži) lahko tudi zviša toleranco za nasilje. Model odzivanja na stres in težave z uporabo nasilja ali dojemanje nasilja kot običajen način komuniciranja se na takšen način prenašata iz roda v rod« (Filipčič, 2002:54-55).

»Po mnenju Bandure (1978), ki je eden prvih teoretikov socialnega učenja, se nasilja lahko naučimo iz treh primarnih virov in sicer, preko družine, preko kulture in subkulture ter zlasti preko medijev« (Medarić, 2009).

»Opazovanje nasilja enega starša nad drugim posredno vpliva na nasilno vedenje v odrasli dobi. Stith in Farley (Pećnik 2003) menita, da je nasilje, ki ga otroci opazujejo, napovedovalec razvoja vedenja, ki v odrasli dobi podpira nasilje nad ženskami. Mnoge študije in raziskave gredo v prid trditvam, da so mladi, ki so priča nasilju enega starša nad drugim, ali so sami izpostavljeni nasilju, podvrženi tveganju, da postanejo nasilni pri vzpostavljanju svojih osebnih odnosov« (Peacock in Rothman 2001 v Lalić, 2009:26).

Številni teoretiki se torej opirajo na korelacijo med »biti priča/žrtev nasilju« in poznejšim poseganjem po nasilju ali možnosti, da posameznik postane sam žrtev nasilja zaradi prevzete tolerance do nasilja. »Pokazalo se je tudi, da so ženske, ki so doživljale nasilje enega starša nad drugim, bolj strpne do nasilnega partnerja in ga težje zapustijo od žensk, ki niso imele takšne izkušnje« (Wolf idr. 1965 v: Ajduković in Pavleković, ur. 2004 v Lalić, 2009:27).

V okviru teorij socialnega učenja najdemo tudi druge razlage, zakaj ženske ostajajo v nasilnih odnosih. Tak model je izdelala in prepoznala Lenore Walker (1983), imenuje se teorija »naučene nemoči«. Problem pri taki interpretaciji pozicije ženske je, da jo postavlja v pasivni položaj, v položaj brez moči, torej na njo gleda kot na »nemočno žrtev«, ki nima nikakršnega vpliva na svojo življenje.

Filipčič (2002: 96) opisuje teorijo »naučene nemoči« (learned helplessness). Izhaja iz perspektive socialnega učenja in trdi, da so se ženske prek socializacije in preko lastnih izkušenj naučile, da nimajo vpliva na »sovražno« okolje. V ženskah se utrdi prepričanje, da nimajo vpliva na ravnanje drugih, zato nimajo motivacije za spreminjanje okolja ali konkretne situacije. Ženske torej sprejemajo nasilje kot način življenja, ker so se naučile, da ga ne (z)morejo preprečiti. Počutijo se psihično paralizirane, ne vidijo nobenega izhoda. Mislijo, da jim drugi ne bodo pomagali, ker jim ne bodo verjeli; če pa jim bodo verjeli, bodo njih krivili za nastale probleme. Prepričane so torej v svojo nemoč pri spreminjanju odnosov z nasilnim partnerjem in na ta način sprejmejo in vzdržujejo svoj status žrtve.

Teorija socialnega učenja je bila deležna številnih kritik. Renzetti (1998) piše o tem, kako so nekatere študije ugotovile, da bodo posamezniki, ki so bili priča in/ali sami doživeli nasilje v svoji primarni družini, pogostejše tudi sami postali nasilni. Druge so ugotovile, da pričevanje ali izkušnje nasilja pogostejše povzročijo viktimizacijo posameznika v njegovi odrasli dobi. In spet druge so pokazale, da biti priča/ali žrtev nasilja v svoji primarni družini zavira posameznika, da bi postal nasilen v odraslosti. Ni nujno, da bodo vsi, ki so bili priča nasilju v družini tudi sami postali nasilni.

»Splošno sprejeto hipotezo o prenašanju zlorabljanja iz generacije v generacijo kritizirajo radikalne in feministične socialne teorije. Poudarjajo, da implicitni determinizem hipoteze o prenašanju zlorabljanja iz generacije v generacijo, predvsem pa njen poudarek na psiholoških, namesto na kulturnih in socialnopolitičnih dejavnikih zlorabljanja, resno podcenjuje vlogo spola in ekonomsko deprivacijo. To počne predvsem skozi usmerjanje na »nenormalnega« oziroma bolnega posameznika, posameznico ali družino, namesto, da bi poudarjala načine, s katerimi se zlorabljanje sankcionira in omogoča skozi odnose moči« (Croghan in Miell 1999 v: Pečnik 2003, v Lalić 2009:28).

Croghan in Miell (*ibid.*) razumeta hipotezo o prenašanju zlorabljanja iz generacije v generacijo kot potencialno močan mehanizem socialnega nadzora in fleksibilen medij. Z zavestno asimilacijo v smislu pozitivnega izkustvenega učenja bo oseba zamenjala napačno naučen vzorec in bo tako lahko uspešen starš. Po drugi strani pa je tisto, kar smo nezavedno asimilirali, zelo težko spreminjati. Ker je potisnjeno v sfero nezavednega, lahko izbruhne na površje kadar koli, posebno pod stresom. To pomeni, da bi dajanje prednosti preteklosti poudarjalo poškodovano interpersonalno področje osebe, ki je v otroštvu doživela nasilje in bila tudi sama odgovorna za popravilo škode, ki je pri njej nastala kot posledica doživljanja nasilja. S tem se zlorabljen oseba obenem počuti odgovorno za lastno viktimizacijo. Če pa zlorabljen oseba pozna in ozavešča fenomen nezavedne asimilacije - kot niz nezavedno ponotranjenih vplivov iz preteklosti (otročstva), si lahko pomaga pri razumevanju obstoječih težav z zavedanjem, kako ne izvirajo iz sedanjih okoliščin in njenega zavestnega motiviranega vedenja odrasle osebe.

1.3.2.2 TEORJA IZMENJAVE

»Teorija izmenjave izhaja iz stališča, da vse človeške interakcije vodi želja po koristi, nagradi (določeni obliki zadovoljstva) in ogibanju neprijetnostim, kar se lahko kaže v obsojanju posameznika s strani okolja, kaznovanju in materialnih stroških. Ljudje se zato ogibajo ravnanjem, ki jim ne prinašajo koristi in si prizadevajo doseči tak status in oblikovati take medsebojne odnose in čustvena stanja, da jim bodo prinašala ugodnosti in zadovoljstvo. Za dosego tega cilja so ljudje pripravljeni sprejeti tudi nekaj neugodnosti ali stroškov« (Filipčič, 2002:66).

V nadaljevanju tudi zapiše, da avtorji pogosto strnejo razlago teorije v ugotovitev, kako nasilnež zlorablja družinske člane samo zato, ker to lahko počne. Glede na spoznanje teorije izmenjave pričakujemo, da bodo posamezniki uporabili nasilje v družini, če stroški nasilnega vedenja, ne bodo presegli ugodnosti, ki jih povzroči tako ravnanje. Odsotnost učinkovite družbene kontrole družinskih odnosov zmanjšuje stroške nasilnega družinskega člana.

»V okviru te teorije je nasilje nad ženskami razumeti kot sredstvo za ohranjanje položaja v družbeni strukturi. Nasilje je sredstvo, s katerim posamezniki ali skupine skušajo ohranяти ali uveljavljati svoje interese in ga uporabljajo, ko je »nagrada« za nasilno vedenje večja od »stroškov« zanj (Jasinski, 2001; v Flis, 2010).

Teorija posega tudi v polje družbe, saj razlaga, da se nasilnežem še vedno »izplača« izvajati nasilje, saj ni poskrbljeno za zadostne sankcije pri izvajanju nasilja in da je politika do nasilja še vedno permissivna.

1.3.3 SOCIO-KULTURNE TEORIJE

Te teorije svojo pozornost preusmerijo na makro raven in v nasprotju z individualističnimi teorijami, ki so usmerjene na posameznika, obravnavajo družbene interakcije, vpliv norm in vrednot na pojav nasilja. Upoštevajo družben in kulturni kontekst, ki vpliva na delovanje posameznika.

1.3.3.1 TEORIJA KONFLIKTA

Filipčič (2002: 76-77) piše o teoriji konflikta kot derivatu kapitalistične ekonomije. »V družini industrijske družbe je bilo ženski populaciji namenjeno gospodinjstvo in skrb za otroke. Potreba po industrijalizaciji je zahtevala več kontrole nad prebivalstvom, da bi ohranili obseg delovne sile. V tem času je bila družina prostor, kjer je moški lahko narekoval ali zahteval spoštovanje, ki ga ni bil deležen pri delu. Teorija konflikta meni, da je imela taka konfiguracija družinskih odnosov pomembno vlogo pri preusmerjanju delavcev, saj jim je zagotavljala skupnost, v kateri so lahko »vladali«.

Colvin in Pauly (1983:513-551; v Filipčič, 2002) sta poudarjala pomen neenakosti in socialnih odnosov na delovnem mestu pri spreminjanju odnosa do avtoritet. Če je delavno mesto avtoritar-no nadzorovano, se razvijeta sovražnost in odtujenost. Takšne izkušnje z delovnega mesta se reproducirajo v drugih socialnih odnosih, kot so družina, šola in vrstniške skupine. Negativne izkušnje z dela povzročijo dezorganizirano družino in neprimerno okolje za otroke.

Teorija konflikta je bila zaradi napredovanja raziskovanj v polju nasilja deležna nestrinjanja.

»Poenostavljanje problema nasilja in prelaganje odgovornosti na del družbenih okoliščin se kaže v mitu, da se nasilje pojavlja samo v revnih okoljih. Mikuš Kos (1997) meni, da nasilje najpogosteje odkrijemo v revnih družinah predvsem zato, ker so socialne službe pri njih zaradi drugih težav pogosteje prisotne. Pri dobro situiranih družinah je težje vstopiti v družino. Te so zaprte in zato strokovne službe redko posumijo na slabe odnose v takšni družini« (Lalić, 2009:21).

»Nekatere sociološke raziskave vidijo vzroke v nizkih dohodkih, brezposelnosti in neustreznih pogojih dela (Gelles in Cornell, 1990 v: Pečnik, 2003). Nekatere raziskave o dejavnikih, ki pripe-

ljejo do zlorabe otrok, so pokazale, da se kljub izboljšanim življenjskim pogojem v mnogih družinah situacija bistveno ne spreminja» (Cohn in Daro, 1987; Killen, 1988 v: Killen, 2001; v Lalić, 2009: 25).

1.3.3.2 TEORIJA VIROV

»Teorija virov izhaja iz stališča, da je moč odločanja v družinskih odnosih precej odvisna od količine in vrednosti virov, ki jih vsaka od oseb ima. Viri so lahko materialne narave ali organizacijski (politične zveze, sorodstvene vezi...). Iz večine raziskav izhaja, da ima v družini največjo moč odločanja moški in da je to posledica vrednejših ekonomskih in organizacijskih virov, ki jih poseduje. Goode (1971) pravi, da več ko ima posameznik zunanjih virov (zunaj družine), manjša verjetnost je, da bo uporabil silo.

V sedemdesetih letih je ta teorija doživela nekaj sprememb in se preimenovala v teorijo »statusne nekonsistentnosti« (status inconsistency theory). Temelji pa na spoznanju, da je verjetnost nasilnega vedenja večja takrat, kadar sta moč in status posameznika nekonsistentna (velika v enem socialnem okolju in majhna v drugem) ali kadar se norme, ki določajo status v družini, spreminjajo. Ta nekonsistentnost v času ali prostoru vodi do stresa, ki lahko pripelje do pretepanja žene ali otrok. Teza je še posebno primerna za razlago pretepanja žena v družbah, kjer moški izgublja tradicionalno moč, medtem ko moč žensk narašča« (Filipčič, 2002: 78-79).

1.3. 3.3 FEMINISTIČNE TEORIJE

»Feministične perspektive so pomembno zaznamovale poglede na nasilje v zadnjih desetletjih s prepoznavanjem, da družbena pričakovanja glede moških in žensk (glede njihovih vlog in delovanja) vplivajo na vsa področja družbenega življenja, tudi na družino in odnose v njej. Feministične teorije so pozornost preusmerile s posameznika oziroma družine, na pomen družbenih okoliščin pri obravnavi nasilja nad ženskami oziroma nasilja v družini. Skladno z njihovimi pogledi družbeni procesi posredno ali neposredno podpirajo patriarhalno organiziranost družine in družbenega reda kot takega, ter tako vplivajo na nasilje nad ženskami« (Medarić, 2009).

Feministične teorije torej v ospredje postavljajo spolno neenakost in zakoreninjenost patriarhalne ureditve, ki vplivata na dožemanje nasilja v družini in na njegovo nastajanje.

»Do moške prevlade nad ženskami ni prišlo zaradi njihove večje fizične moči ali intelekta. Pred odkritjem nadzora rojstev so bile ženske prepuščene na milost in nemilost svoji biološki osnovi. Pogoste nosečnosti in neprestana skrb za otroke so jih potisnile v veliko ekonomsko odvisnost od

moških (Firestone v Giddens, 1993:173, v Plaz, 2004). Patriarhat se je tako vrnil na vsa področja in postal del vsakdana v družbi. Spolna dominacija moških (in podrejenost žensk) se je lahko ohranjala iz generacije v generacijo le tako, da je bila vsakokrat razumljena kot nekaj samoumevnega in naravnega, hkrati pa pojasnjena in opravičena kot edina normalna in moralna. Pogoj za ohranjanje samoumevne spolne hierarhije je celostno in hkratno delovanje družbenih norm v vseh sferah vsakdanjega življenja. Tako lahko zaključimo, da je nasilje proti ženskam logična posledica androcentrizma« (Plaz, 2004).

»Ker pojmujejo feministične teorije nasilje, kot izraz socialne moči, razlagajo tudi nasilje v tem sklopu: moške imajo več moči od žena, starši od svojih otrok, odrasli od ostarelih družinskih članov. Moške pretepajo svoje žene, da bi dosegli (vzdrževali) moč, do katere menijo, da so upravičeni zaradi strukture patriarhalne družbe, ki jih uči, da se od njih pričakuje dominanten položaj. Rigidna socializacija spolnih vlog oblikuje stereotipe moške agresije in ženske pasivnosti, kar je pogosto primer pri nasilju nad ženami« (Filipčič, 2002:82).

Filipčič (2002:80) deli feministične perspektive na:

- radikalni feminizem
- socialni feminizem
- liberalni feminizem

Plaz (2004:40) navaja, da so bila ravno feministična gibanja prva, ki so pokazala na strpnost družbe do nasilja proti ženskam in v tem okviru so nastale prve konkretne oblike pomoči za ženske in otroke, ki doživljajo nasilje: zatočišča (varne hiše, zavetišča).

1.3.3.4 SISTEMSKA TEORIJA

»Najbolj razširjena in široko sprejeta, t.i. makro teorija, je sistemska teorija, ki jo nekateri imenujejo tudi perspektiva družinskega nasilja, saj na družino gleda kot na sistem v okviru katerega se lahko reproducira nasilje. V okviru splošne sistemske teorije, kot jo je razvil Straus (1973) je nasilje produkt družine kot sistema in ne npr. odraz patoloških lastnosti posameznika znotraj družine. Straus družino razume kot sistem, v katerem se lahko stopnja nasilja ohranja, narašča ali zmanjšuje. V perspektivi sistemske teorije nasilje vpliva na vse odnose v družini, izvira pa iz narave družine same. Sistemska teorija torej obravnava nasilje v okviru družine, koncepti, ki jih

uporablja, so nasilje v družini (in ne npr. nasilje nad ženskami) ali kvečjemu nasilje nad ženami (kot zakonskimi partnerkami)« (Medarić, 2009).

Tako poimenovanje nasilja v družini je bilo pogosto deležno kritik, saj posplošuje nasilje v družini in zanemarja specifiko dejanja, ter ne podaja jasne odgovornosti zanj.

»Skozi sistemsko teorijo so ženske v enaki meri nasilne kot moški (Straus, 1993), zaradi česar je bila deležna kritik zlasti s strani zagovornic in zagovornikov feministične perspektive« (Dobash in drugi, 1992; Kurz, 1998; v Medarić, 2009).

1.4 LGBT PARTNERSKA RAZMERJA IN DRUŽBA

Ljudje smo družbena bitja in kot taka, soustvarjamo družbene okoliščine ter smo jim vsakodnevno podvrženi. Nemogoče je, da bi se izognili vplivom, ki jih ima družba na naše življenje, saj so ti vplivi prisotni v primarni družini, kasneje v našem socialnem prostoru, ter vidno ali nevidno vplivajo na vse interakcije, ki jih imamo v življenju.

Če poskušamo razmišljati o homoseksualnih intimnih partnerstvih, moramo najprej raziskati in predstaviti vplive, ki jih ima družba, ta praviloma LGBT posameznike diskriminira in jih zato

postavlja v nezavidljiv položaj »drugih« oziroma »drugačnih«. Tovrstni procesi vplivajo tudi na partnerska razmerja in na dinamiko splošnega počutja partnerjev.

»Na vsakdanje življenje lezbijk in gejev namreč še kako pomembno vpliva dejstvo, da živijo v družbi, kjer je heteroseksualnost še vedno prevladujoča norma. Teoretiki queer zato govorijo o heteronormativnosti, o heteroseksualnosti kot o domnevni univerzalni normi. Ta se v obliki »proti-zgodb«, kot sta na primer homofobija in nasilje nad geji in lezbijkami, pomembno vpiše v vsakdanjo izkušnjo lezbijk in gejev« (Švab, Kuhar; 2005: 47).

1.4.1 DRUŽBENE OKOLIŠČINE

1.4.1.1 HETEROSEKSIZEM IN HOMOFOBIA

»Z vidika lezbičnega ali gejevskega načina življenja bi lahko družbeno klimo, v kateri živimo, označili kot heteroseksistično in homofobično. Z izrazom »družbena klima« imamo v mislih tako razne predsodke in stereotipe o lezbijkah in gejih kot tudi diskurz družine (pričakovanja staršev do svojih otrok), pa medijski, šolski, pravni in še kateri diskurz« (Zorn, 2000).

»Homofobija je, preprosto rečeno, persistenten in iracionalen strah pred homoseksualnostjo. Ne samo to: temeljite raziskave so pokazale, da je homofobija bliže predsodku kot fobiji. Homofobija ne vsebuje samo iracionalnega strahu, ampak tudi elemente sovraštva. Homofobična oseba čuti odpor in sovraštvo do gejev in lezbijk. Pogosto se obnaša v skladu s temi čustvi, tako da sodeluje v diskriminaciji in v drugih oblikah preziranja ter zatiranja homoseksualcev. Reakcije homofobičnih ljudi pogosto povzročajo psihično in fizično trpljenje gejev in lezbijk« (Hancock, 1986:20; po Sekereš:2010).

»Homofobija je izraz, s katerim označujemo sovražno klimo do homoseksualnosti ali natančneje, gre za »problem zavračanja različnosti v človeški eksistenci« (Plummer, 1995). Izraz je leta 1973 vpeljal Weinberg« (Zorn, 2000).

»Definicijo homofobije sta razširila Hudson in Ricketts (1980). Vključila sta občutek tesnobe, gnusa, odpora, jeze, nelagodja in strahu, ki ga občutijo nekateri heteroseksualci do lezbijk in gejev« (Davies, 1996; v Davies in Neal, 1996).

»Homofobija je posledica heteroseksizma. Je persistenten, iracionalen strah in nestrpnost do homoseksualnosti. Ne vsebuje samo iracionalnega strahu (je torej posledica predsodkov ne pa izkustvenega strahu), ampak tudi elemente sovraštva; homofobna oseba čuti odpor in sovraštvo do homoseksualcev in se pogosto obnaša v skladu s temi čustvi. Mnogi dnevno izkusijo različne oblike homofobije, čeprav se tega ne zavedajo, saj so sprejeli in ponotranjili negativna stališča do lezbičnosti in homoseksualnosti na osebni ravni« (Velikonja, 1998; v Bavdaž, 2009).

»Ena od oblik homofobije je izražena skozi besedno agresivnost, fizično nasilje in drugačne vrste diskriminacije do gejev in lezbijk. Druga oblika homofobije je strah do tega, da bi te kdo označil kot geja ali lezbijko. Tretja oblika je strah pred lastno lezbičnostjo ali homoseksualnostjo« (*ibid.*).

»Homofobija je lahko iracionalna ali racionalna. Iracionalna homofobija je posledica popolne socializiranosti v heteroseksističnem svetu, je zavračanje in sovražnost do vsega, kar posega v črno-belo podobo spolov. Racionalna homofobija pa je načrtna, pogosto tudi organizirana aktivnost, usmerjena v zatiranje lezbičnosti in homoseksualnosti. Obe vrsti homofobije sta pravzaprav obliki socialnega nadzora« (*ibid.*).

Homofobija je posledica idealiziranja heteroseksualnosti, pripisovanje legitimnosti zgolj taki obliki seksualnosti ter strah pred drugačnostjo, ki je popolnoma družbeno skonstruirana.

»Heteroseksualna ljubezen, seks in romantika so v dominantni kulturi idealizirani. Heteroseksualnost velja za prioriteto, superiorno in edino sprejemljivo seksualnost. Heteroseksualci imajo dostop do heteroseksualnih privilegijev, ugodnosti za ženske in moške, ki so heteroseksualni, kot na primer: pridobitev družbene veljavnosti zaradi povezanosti s partnerjem nasprotnega spola, družbeno in družinsko odobravanje in sprejemanje, materialna varnost, zakonska in fizična zaščita« (F. Levy, 1995, v Zorn, 1998).

»Homofobija je družbena drža, ki predpostavlja, da je svet heteroseksualen in da tak mora biti« (Zorn, 1998).

»Splošne razlage homofobije ne obstajajo, obstaja le ogromno možnosti njenega izražanja« (Velikonja, 1998; v Bavdaž, 2009).

»Pomembno je poudariti, da izraz homofobija ni bil popolnoma sprejet v vsej literaturi. Številni raziskovalci so ga kritizirali, češ da je nenatančen in poudarjali, da homofobija ni klasična fobija. Kot alternativo so ponudili naslednje izraze: homoerotofobija (Churchill, 1967); homoseksufobija (Levitt and Klassen, 1974); homoseksizem (Lehne, 1976); homonegativizem (Hudson in Ricketts, 1980) in sram povezan s heteroseksizmom (Neisen, 1990). Herek (1991) nasprotuje konstantni uporabi izraza homofobija zaradi njegove nagnjenosti k patologizaciji posameznika, namesto, da bi izvor anti-gej drže iskali v odslikavanju družbenih vrednot; zato raje uporablja termin *proti-gejevskegi predsodki*« (Davies, 1996; v Davies in Neal, 1996).

Izraz homofobija se usmeri na posameznika in problematizira njegov osebni odnos oz. strah do homoseksualnosti in homoseksualcev, zanemarija pa družbeni vpliv na pojav homofobije. Nihče se namreč ne rodi homofobičen, vendar to postane.

»Zato se je v zadnjih letih uveljavil izraz heteroseksizem, ki bolj poudari tako hierarhijo med spoloma kot tudi prevlado enega tipa seksualnosti nad drugim. »Heteroseksizem lahko definiramo kot različno zbirko družbenih praks, od lingvističnih do telesnih, v javnosti in privatni sferi, skritih ali odkritih, na številnih družbenih prizoriščih (služba, dom, šola, mediji, cerkev, sodišča, ulica ipd.), kjer je na delu dvojnost razločevanja, homo/hetero, pri čemer je heteroseksualnost v privilegiranem položaju(...). Heteroseksizem je treba povezati z drugimi oblikami podrejanja, kot so razred, spol, generacija, rasa« (Plummer, 1995:35). Drugače rečeno, heteroseksizem predpisuje heteroseksualnost kot edino legitimno in priznano obliko seksualnosti. Ta norma je tako prodorna, da je heteroseksizem težko ločiti oz. prepoznati kot takega: starši avtomatično pričakujejo, da se bodo njihovi otroci poročili z osebo nasprotnega spola in imeli znotraj te enote otroka; učitelji in učiteljice mislijo, da so vsi učenci in učenke heteroseksualni in učijo stvari, ki se tičejo le heteroseksualnosti - to so primeri heteroseksizma« (Levy, 1995: 281; Zorn, 1997:64; po Zorn, 2000).

»Heteroseksualnost je norma, ki je vpeta tako rekoč v vse pore življenja v sodobni družbi. Čeprav se nam zdi, da o heteroseksualnosti lahko govorimo samo v povezavi s spolnostjo, to normativno postavko lahko identificiramo tudi v številnih drugih (neseksualnih) vidikih vsakdanjega življenja. Predpostavka o heteroseksualni identiteti je ne nazadnje posredno vpeta v odnose med ljudmi, pa naj gre za poslovne ali prijateljske odnose, za odnos med staršem in otrokom ali med učiteljem

in učencem. Hkrati je ta predpostavka tako samoumevna, da nas s svojo vseprisotnostjo zaslepi in je zato pravzaprav ne opazimo« (Švab in Kuhar: 2005).

Heteroseksizem bi lahko označili kot normo, zapoved, ki naslavlja heteroseksualnost kot edino možno in »pravilno« seksualnost. Heteroseksizem podpirajo različne prakse kot so heteronormativnost, institucionalizirana homofobija in drugo.

»Heteroseksualnost tako postane, ugotavlja Hennessy (1995: 146), tista družbena institucija, ki ne organizira zgolj področja seksualnosti, pač pa so s heteroseksualnostjo prežete vse samoumevne norme v družbi, ki oblikujejo tisto, kar »vidimo, rečemo, vrednotimo«. Heteronormativnost bi zato lahko razumeli kot obliko dominantnega diskurza (Fairclough, 1992). Fairclough namreč piše, da je ultimativni cilj dominantnega diskurza priznanje legitimnosti tega diskurza prek nepri-
znavanje arbitrarnosti - arbitrarnost v pomenu gledanja stvari na drugačne načine. Ko nek dominantni diskurz v tolikšni meri brzda ali zatire dominirane diskurze, ga ne razumemo več kot arbitrnega, pač pa postane naturaliziran, naraven, nevprašljiv in legitimen« (Sekereš, 2010).

»Heteronormativnost lahko definiramo kot gledišče, ki ga institucionalizirana heteroseksualnost predstavlja kot standard za pričakovane in legitimne družbene in seksualne odnose. Heteronormativnost omogoča, da heteroseksualnost narekuje vse, od spola do zakonskega stanu, in da je predstavljena kot model in kot »normalna« (Ingraham, 2002; v Richardson in Seidman, 2002).

Heteronormativnost je proizvod, del in gonilo družbe. Z njo je prežeto vso družbeno življenje, vse aktivnosti, interakcije v družbi, institucije, zakoni, napisane in nenapisane norme. Take norme in vrednote negativno vplivajo na ljudi, ki sebe ne morejo potisniti v hetero okvir. Homofobija se izraža na veliko načinov, je stalnica v življenju homoseksualnih posameznikov. Kaže se lahko tudi v ponotranjeni homofobiji, ki negativno vpliva na gledišče posameznika do samega sebe, ter vpliva tudi na doživljanje drugih pripadnikov skupnosti ali intimnega partnerja. Upoštevanje tovrstnih dejavnikov pri poskusu razumevanja homoseksualnih partnerskih odnosov je esencialno, saj nam omogoča razumevanje določenih pojavnosti, vključno s pojavom nasilja v homoseksualnih partnerskih odnosih.

1.4.1.2 STIGMA

»Stigma označuje takšno človekovo lastnost, ki ga loči od večine v skupnosti, tako da ima večina in tudi on sam to lastnost za odklonsko, deviantno (Goffman, 1986). Predmet stigme so lahko fizične pomanjkljivosti ali poškodbe, izrazi duševne bolezni, odkloni načini življenja, kršenje določenih navad in norm, značilnosti iz biografije, na primer preteklost kriminalca ali duševnega bolnika, pripadnost določenim manjšinam« (Ule, 20004).

Goffman navaja, da je stigma enaka »nezaželeni drugačnosti«. Ko Goffman omenja stigmatizacijo, omenja tudi domnevo, da je mogoče potencialno stigmatizirati vse človeške razlike (Nastran Ule, 1999; po Bavdaž, 2009).

Pripadniki LGBT skupnosti v naši družbi še vedno nosijo breme močne stigmatiziranosti. Zaradi uveljavljenega »standarda normalnosti«, ki je praktično družbeni konstrukt, postanejo pripadniki stigmatizirane manjšine.

»Stigma je enaka nezaželeni drugačnosti, je težka socialna zaznamovanost. Geji in lezbijke so v družbi, v kateri živimo, še vedno močno stigmatizirani/e. Stigma pomeni, da nosilec stigme ni polno družbeno sprejet član družbe (Zorn, 2000:23 po Goffman, 1963:9 v Sekereš, 2010).

Stigmatiziranje je napad na človekovo identiteto in integriteto. Reakcije na stigmatizacijo so:

- Prikrivanje stigme: posameznik poskuša na vse načine drugim prikriti svojo stigmatizacijo. Pri- zadeva si delovati poudarjeno normalno, ali pa se izogiba stikom s tistimi ljudmi, ki bi utegnili postati pozorni na njegovo drugačnost.
- Sprejem stigme oziroma negativne samopodobe: posameznik popusti, se vda, pristane na svojo »pomanjkljivost« in se oprime »samoizpolnjujočega« se obnašanja v stilu: »Če me imajo za norega, bom pač nor«.
- Refleksija stigme: stigmatizirani se trudi za kognitivno predelavo (refleksijo) stigme, za soočenje z razlogi za svojo drugačnost (Ule, 2004).

Stigmatizacija je predvsem igra moči. Za Goffmana je stigma identiteta. Ima to funkcijo, da neka- terim posameznikom omogoča občutenje, da so boljši od drugih. »Stigmatizirani« in »nestigmati- zirani« ljudje so vedno v odnosu superiornost/inferiornost. (Cijak, 2009; po Sekereš, 2010). Sti- gmatizirani ljudje so potrebni za utrjevanje družbene moči nestigmatiziranih, za lažjo dostopnost

do virov in priročni pri situacijah, ko družba potrebuje navideznega krivca za probleme, ki jih ima, ali za odvrnitev pozornosti od dejanskih problemov na trivialne.

»Pripisovanje stigme je performativen akt, ki vnaprej totalizira odnose tako, da je nasprotovanje nemogoče. Stigmatiziranje se dejansko prekine šele tedaj, ko izginejo odnosi nadmoči (dominacije) in podrejanja, v katerih določena skupina predstavlja normo človeškega rodu, nasproti podrejeni, od nje odvisni skupini. Dokler je »jasno«, da ima oni, ki zagovarja stigmo, moč, da jo uveljavi in je to znak njegove socialne moči, se temu ni mogoče zgolj diskurzivno, z besednim nasprotovanjem in z razumom upreti« (Ule, 2004).

Metoda stigmatizacije je blizu magiji - njen osnovni namen ni odpravljanje težave ali nevarnosti, marveč upravljati s strahom. Njen cilj pa je seveda, da se z njo ohrani ali zagotovi položaj tistega, ki jo izvaja. Težavo ali nevarnost pa odpraviš tako, da jo komu pripišeš in potem odpraviš njega (Lešnik, 1991; po Sekekreš 2010).

Ule (2000) piše, glavna značilnost identitetne politike stigmatizirane osebe je, da mora taka oseba zmeraj igrati igro, v kateri se navzven, drugim ljudem kaže kot navidezno normalna oseba, vendar pri tem tudi ne sme izgubiti stika s svojo individualnostjo, to se pravi, ne sme pretirano poudarjati svoje normalnosti. Tedaj bi namreč stigma postala le še očitnejša ali pa bi ljudje postali nezaupljivi. Na drugi strani pa tudi ne sme preveč brezobzirno poudarjati svoje individualnosti in s tem seveda tudi svoje stigme, saj bi se s tem še bolj izločila iz interakcij, doživela še več ponižanj in drugi bi jo še težje sprejemali. V nadaljevanju citira Goffmana, ki opiše to protislovnost: »Celo če stigmatiziranemu posamezniku rečemo, da je človek kakor vsi drugi, mu s tem rečemo, da ne bi bilo modro, če bi nas varal ali zapustil »svojo« skupino. Skratka, rečemo mu, da je tak kakor vsi drugi, čeprav ni tak. To protislovje in šala sta njegova usoda in njegova oznaka...Stigmatizirani posameznik se tako znajde v areni podrobnih argumentacij in diskusij o tem, kaj naj bi si mislil o sebi, se pravi o svoji identiteti jaza. K drugim težavam mora dodati še to, da ga profesionalci (pedagogi, zdravniki, psihiatri, sodniki itn.-op. M.N.U.) potiskajo v različne smeri in mu pravijo, kaj naj stori in občuti glede na to, kar je in kar ni, vse to pa na videz v lastnem interesu« (Goffman, 1986:124,*ibid.*).

1.4.1.3 STIGMA IN DISKRIMINACIJA

»Goffman poudarja, da je stigma, torej lastnost, ki je za posameznika ali posameznico »hudo diskreditirajoča«, vedno relacijska; ista okoliščina je lahko v določenih kontekstih nestigmatizirajoča, v drugih pa povzroča stigmo in posledično tudi izključenost in diskriminacijo. Z drugimi besedami to pomeni, da je odvisno od tega, kako je določen znak, ki reprezentira posameznikovo identiteto, prepoznan in ocenjen. Stigma je pravzaprav posledica kontinuiranega prepoznavanja določenih znakov kot ogrožajočih, kar hkrati pomeni, da so ti znaki tudi izhodišče za diskriminacijo. V začaranem krogu znak postane stigma, ki sproža nove diskriminacije. Neenako obravnavanje izhaja tako iz reakcij na stigmo, kot tudi iz poskusov preprečevanja potencialne diskriminacije (skrivanje stigme)« (Kuhar, 2009:81).

»Diskriminacija je posebno obnašanje do oseb, oziroma različna obravnava oseb zaradi njihove posebnosti, ki so označene kot drugačne, in zaradi njihove pripadnosti *označenim skupinam*« (Ule 2004:184).

Stigma je torej eden izmed dejavnikov, ki pripeljejo do diskriminacije. O pojavu, vzroku in delovanju diskriminacije pišem v nadaljevanju.

1.4.1.4 SAMOSTIGMATIZACIJA

»EksPLICITNO ali implicitno izključevalni karakter okolja, v katerem posameznik z določeno (stigmatizirano) identiteto živi, na dolgi rok lahko deluje kot samoizpolnjujoča se prerokba. Kontinuirana stigmatizacija pripelje do prevzema stigme, do prepričanja, da je stigma upravičena, izključevanje pa utemeljeno in razlogi zanj resnični. Na ta način pride do nekakšne samostigmatizacije« (Kuhar, 2009).

»Samostigmatizacija je lahko tudi posledica ponotranjenega sovraštva do samega sebe, ki izvira iz družbeno pripisane stigme. Tipičen primer je ponotranjena homofobija, s katero se sooča tako rekoč sleherni gej ali lezbijka, saj kontinuirana izpostavljenost homofobičnemu in heteroseksističnemu okolju privede do ponotranjenja predstav o nesprejemljivosti homoseksualnosti. Ponotranjena homofobija se lahko izraža na različne načine; od skrivanja homoseksualnosti kot znaka potencialne diskriminacije do samosovraštva« (Kuhar, 2009).

»Plummer prav tako poudarja učinek stigmatizacije na razvijajočo se identiteto: zavest o stigmi, ki obdaja homoseksualnost, vodi v izkušnjo, da postane istospolni posameznik ekstremno negativen; njegovo zavest prežema sram in skrivnost, tišina in samozavedanje, močan občutek različnosti in posebnosti« (Williamson, 2000; po Sekereš, 2010).

Ule (2000) piše o povezavi med stigmatizacijo in infantilizacijo. Pravi, druga značilnost stigme, namreč ta, da potisne posameznika v položaj nedoraslega subjekta, neposredno izhaja iz neogibnosti pripisovanja »defekta« stigmatiziranemu. Marginalizacija gre torej skupaj z infantilizacijo. Številne študije o marginaliziranih skupinah so potrdile to zvezo. Do članov marginalnih skupin se dominantna kultura običajno obnaša kot do nedoraslih otrok, so objekti (pre)vzgoje in nadzora. Člani marginalnih skupin in stigmatizirani posamezniki pogosto nimajo nobene druge izbire, kot da prevzamejo to vlogo. To pa je povratni dokaz za dominantno skupino, da lahko nadaljuje z infantilizacijo. Tako se ustvari začaran krog stigmatizacije, iz katerega je težko izstopiti. Stigmatizirajoče pripisovanje najprej ustvari simbolno mrežo, ki ne dopušča upora, negacije, zavračanja stigme, kar dokončno povzroči delno ali popolno sprejemanje stigme, identifikacijo z agresorjem (Bettelheim, 1980, *ibid.*). Nato pa ta identifikacija služi kot dokaz za resnično manjvrednost, nedoraslost stigmatiziranih oseb, s čimer pa se dalje upravičuje ves sistem.

Samostigmatizacija je posledica ponavljajoče se stigmatiziranosti, kar učinkuje na posameznike podobno kakor ponotranjena homofobija: zaradi neprestane izpostavljenosti tem pojavom, se začnejo posamezniki identificirati s pripisanimi lastnostmi in predpostavljenimi načini obnašanja, kar vodi v ponotranjene določenih pogledov na lastno eksistenco, ki praviloma s seboj nosijo negativno sporočilo o samemu sebi.

1.4.1.5 STEREOTIPI

»Stereotipi so tipizirane sodbe, ki ravno zaradi svoje ohlapnosti in splošnosti ne ustrezajo stvarnosti. So sodbe o vseh, ki ne veljajo za nikogar. Veljajo za nespremenljive, toge, rigidne, izkrivljene predstave, ki ne upoštevajo individualnih razlik in družbenih sprememb. Spodbujajo družbene predsodke« (Ule, 2004).

Tajfel (1981) je razvil dve razlagi stereotipiziranja: razlago s pomočjo »navidezne korelacije« (Illusory correlation) in socialno-strukturalno razlago.

Po razlagi s pomočjo navidezne korelacije pozitivno ali negativno zaznavamo povezavo med različnimi fenomeni, kjer je v resnici ni. Zaznavamo močno pozitivno povezavo med člani iste skupine, ali pa negativno korelacijo med člani različnih skupin (spolne, generacijske, mednacionalne razlike). Socialno-strukturalna razlaga stereotipov izhaja iz teze, da so stereotipi sredstva za razlago in racionalizacijo obstoječih socialnih razlik. Iz socialnih razlik poskušamo napraviti naravne razlike.

Osnovne funkcije socialnih stereotipov po Tajfelu (1981) so:

- kognitivna funkcija: stereotipi vplivajo na tipizacijo in poenostavljanje predstave o svetu
- motivacijska funkcija: stereotipi vplivajo na ohranjanje in reprezentiranje pomembnih socialnih vrednot
- normativna funkcija: stereotipi pomagajo ustvarjati in ohranяти skupinske norme prepričanja
- razlagalna funkcija: stereotipi predstavljajo sistem razlag socialnih dogodkov in skupinskih aktivnosti
- razlikovalna funkcija: s stereotipi ohranjamo pozitivne medskupinske razlike v korist lastne skupine

Glavna funkcija stereotipov je torej zmanjšanje števila informacij, ki jih predelamo v svojem kognitivnem sistemu. S stereotipiziranjem žrtvujemo bogastvo informacij za posplošene predsta-

ve, ki nam naredijo svet bolj pregleden. Gre za neke vrste kognitivno ekonomijo (po Ule, 2004: 162-163).

Zornik in Mirović (1996) sta povzela stereotipe, ki so uveljavljeni pri doživljanju homoseksualnosti, o vzrokih in lastnostih homoseksualcev:

- Vzrok homoseksualnosti so težave, ki jih imajo otroci v odnosu s starši: dominantna mati ali hladen in odtujen oče.
- Vzrok za homoseksualnost je v strahu ali sovraštvu do predstavnikov nasprotnega spola.
- Vzrok homoseksualnosti pri ženskah je v njihovi poudarjeni moškosti, pri moških pa v njihovi poudarjeni ženskosti.
- Vzrok homoseksualnosti je v porušenem kemičnem ravnotežju hormonov.

Pravita, da so stereotipi o homoseksualnosti pri nas neke vrste ostalina oziroma preostanek nek-daj uveljavljenih, že zastarelih, ovrženih znanstvenih teorij in predstav, ki so ponavadi deležne določene mere popačenja. Ti stereotipi se pozneje transformirajo v kompleksno celoto oziroma v družbi sprejeto razlago pojma homoseksualnosti.

Stereotipi, ki zadevajo lastnosti homoseksualcev so najpogostejše naslednji:

- homoseksualci so poženščeni, lezbijke so možače oziroma geji želijo postati ženske, lezbijke pa moški;
- homoseksualci sovražijo ženske, lezbijke pa moške;
- aids je ključna bolezen homoseksualcev;
- homoseksualci in lezbijke so hormonsko in duševno moteni ljudje;
- homoseksualci in lezbijke so nesrečni in depresivni ljudje, bolj občutljivi, nervozni, emocionalno labilni in dovzetnejši za socialne bolezni, kot je na primer paranoja;
- homoseksualne in lezbične zveze so prehodne oblike in po čustveni in erotični plati niso enakovredne heteroseksualni zvezi;

- vsi homoseksualci so promiskuitetni;
- homoseksualnost ni zelo razširjena;
- homoseksualnost je nenaravna, amoralna in grešna;
- homoseksualci nadlegujejo otroke in jih pogosto zlorablajo;
- homoseksualci in lezbijke niso dobri starši, ker vpljujejo otroke v svoj način življenja; ko bodo otroci odrasli, bodo tudi sami postali homoseksualni;
- homoseksualnost je domena določenih poklicnih skupin ali socialnih slojev: umetnikov, plesalcev, baletnikov, igralcev itd. (Zornik in Mirović, 1996).

Ule (2004) pod funkcijo stereotipov navaja, da služijo političnim, družbenim in ideološkim namenom. Pravi, da je za stereotipiziranje značilna spremenljivost in odvisnost od družbenega konteksta. Njihova zgrešenost torej ni toliko posledica kognitivne ali psihološke pomanjkljivosti oziroma zgrešenosti procesa kategorizacije na »našo« in »tujo« skupino, ampak je stvar političnega in ideološkega presojanja.

Stereotipi so torej spremenljive tvorbe, ki se spreminjajo skladno s prevladujočo ideologijo, z namenom te ideologije, ter funkcijo, ki jo določeni stereotipi v tej sami ideologiji imajo.

1.4.1.6 PREDSDOKI

»Definicija predsodkov je prevzeta iz socialne psihologije, ta predsodke definira kot vrsto stališč, ki niso upravičena, argumentirana in preverjena, hkrati pa jih spremljajo intenzivne emocije, sama stališča pa so odporna na spremembe« (Gruden, 1994; po Bavdavž, 2009).

Ule (2004: 166) piše o predsodkih, kot o nevprašljivem ozadju in opravičilu vsakdanjih diskriminacijskih dejanj ljudi: »Naselijo se v našem jeziku, predstavah, željah in izmišljajah (fantazmah). Po njih se ravna samopodobe ljudi. Predsodki so podlaga osebni in socialni identiteti posameznikov in skupin; usmerjajo delovanje ljudi; ne samo tistih, ki imajo predsodke, ampak tudi tistih, proti katerim so predsodki usmerjeni, ki postanejo predmet poniževanja, odrivanja, diskriminacije in zatiranja. Do najbolj tragičnega dejanja v psihologiji predsodkov pride, ko se žrtve predsodkov

poistovetijo z vsebino predsodkov. Predsodki, usmerjeni proti njim, postanejo tudi vsebina njihove samopodobe in njihove dejavnosti. Tako pride do znane »samouresničujoče se napovedi« (selffulfilling prophecy), ko žrtve predsodkov same s svojim obnašanjem opravičujejo (legitimirajo) predsodke. Krog se tako zaključi. Tisti, ki izraža predsodke, dobi argumente za svoja ravnanja, argumente pa dobi ravno od žrtve.«

Kuhar (2009:38) opredeljuje predsodke, kot miselne sodbe, ki predstavljajo stereotipe, na katere se prilepijo še čustva. Zato pri predsodkih nista več v ospredju kognicija in kognitivna ekonomija, pač pa čustva in čustveno obarvane vnaprejšnje sodbe.

Allport (1954; po Kuhar, 2009: 39) omenja pet stopenj izražanja predsodkov:

Prva stopnja: opravljanje, ki se izvaja predvsem skozi humor (šale in vici) o drugih skupinah.

Druga stopnja: izogibanje oziroma vzpostavljanje socialne distance do skupin, do katerih gojimo predsodke.

Tretja stopnja: diskriminacija kot dejanje, ki je neposredno usmerjeno proti drugim skupinam, ki jim preprečujemo enakopravnost (npr. v dostopu do določenih dobrin).

Četrta stopnja: nasilje, ki je povezano s fizičnim ogrožanjem skupin.

Peta stopnja: genocid kot najbolj ekstremna oblika izražanja predsodkov.

Kuhar (2009: 40) nadaljuje, da je na osebni ravni za nastanek in ohranjanje predsodkov pomembna primarna socializacija, v času katere pridobimo prve posplošene sodbe o svetu. Korelacija med predsodki, ki jih gojijo starši in predsodki, ki jih gojijo njihovi otroci je zato visoka. Pomembna je tudi sekundarna socializacija, kjer prek tako imenovanega »skritega učnega kurikula« prav tako lahko pridobivamo stereotipna informacije, polne predsodkov.

Ule (2004: 172) piše, da predsodke oblikujemo skozi socialne izmenjave in odnose z drugimi. Po H. Blummerju definira štiri osnovne tipe občutkov in sodb, ki so značilni za negativne socialne predsodke v dominantnih, najpogostejše večinskih skupinah (v Brown, 1995; Ule prav tam):

- Občutek superiornosti (večvrednosti) dominantne skupine; torej predstava o tem, da ima moja večinska skupina več pravic v določenem prostoru in času kot druge skupine.

- Občutek, da so manjšinske skupine po naravi drugačne in manjvredne od večinske, moje skupine.
- Prepričanje o »naravni« pravici dominantne skupine do moči, privilegijev, statusa.
- Strah in sum, da manjšinska skupina ogroža moč, privilegije in status naše, dominantne skupine.

Kuhar (2009) piše, da izražanje predsodkov pri osebah, ki so nezadovoljne, deluje »terapevtsko« na situacijo, v kateri se znajdejo. Če za svoje težave obtožijo določeno skupino in jo označijo za leno in škodljivo, na simbolni ravni očistijo sami sebe in pozicionirajo sebe oziroma svojo skupino nad *njih*.

Značilno za ljudi, ki imajo predsodke do določene skupine je, da imajo predsodke najverjetneje tudi do drugih skupin. Britanska raziskava Profiles of Prejudice iz leta 2001 je tako pokazala, da za ljudi, ki gojijo predsodke do katerekoli etnične skupine, velja dvakrat večja verjetnost (v primerjavi s splošno populacijo), da imajo tudi predsodke do gejev in lezbijk in štirikrat večja verjetnost, da gojijo predsodke tudi do hendikepiranih. Moon (2006) tovrstno povezavo predsodkov označi za »intersekcijo predsodkov« (Kuhar, 2009: 40).

Herek (po Kuhar 2009: 41) loči med eksperimentalno-shematsko funkcijo, samo-ekspresivno funkcijo, kjer lahko ločimo med vrednostno in družbeno-ekspresivno funkcijo in defenzivno funkcijo predsodkov.

Eksperimentalno-shematska funkcija predsodkov je tista, ki osmišlja pretekle izkušnje z določenimi posamezniki ali skupinami in uravnava nadaljnje vedenje. Če so bile pretekle izkušnje negativne, te zgolj utrjujejo predsodek in obratno, v primeru pozitivnih izkušenj, ki so povezane s tako imenovano strategijo stika, predsodek zgublja na svoji moči oziroma razpada. (Strategija stika vključuje aktivne stike z ljudmi, do katerih gojimo predsodke. Izkazalo se je namreč, da osebna izkušnja lahko bistveno pripomore k odpravi predsodka, vendar mora biti ta izkušnja dolgotrajna in kvalitetna. Bežni (in nezainteresirani) stiki predsodkov ne odpravijo. A tudi strategija stika nujno ne odpravlja predsodkov, v nekaterih primerih jih lahko celo pogloblja.) Ta funkcija je edina, ki temelji na izkušnji.

Samo-ekspresivna funkcija, povezana z izražanjem predsodkov, je v utrjevanju posameznikove samopodobe, ki se utrjuje na dva možna načina: prek izražanja (in utrjevanja) vrednot, ki so v središču posameznikovega razumevanja samega sebe in prek izražanja stališč, za katere posameznik dobi podporo znotraj družine, prijateljskega kroga ali širše družbe. V prvem primeru Herek govori o vrednostno-ekspresivni funkciji. Izražanje predsodkov do homoseksualcev je lahko oblika utrjevanja svojih religioznih prepričanj in vrednot. Podobno tudi vsi tisti, ki izražajo rasiistična stališča, utrjujejo svoja vrednostna stališča glede večvrednosti bele barve kože (torej glede večvrednosti sebe).

V drugem primeru Herek govori o družbeno-ekspresivni funkciji, ta se kaže v potrditvah, ki jih posameznik dobi, ko izraža določene predsodke. Izražanje predsodkov do migrantskih skupin, na primer, lahko utrjuje posameznikovo pozicijo znotraj prijateljske skupine, kjer je zavračanje migrantov razumljeno kot vrednota. Nasilje, ki pogosto izhaja iz tovrstnega izražanja predsodkov in stereotipov, zato ni le izraz posameznikove nestrpnosti, pač pa tudi posledica družbene nestrpnosti, saj marsikatero družbeno skupino še vedno dovoljujejo ali celo nagrajujejo tovrstna dejanja.

Tretja defenzivna funkcija izražanja predsodkov, ki smo jo omenili že prej, pomeni redukcijo nelagodnosti in anksioznosti, ki jo lahko določena skupina sproži pri posamezniku. Z izražanjem predsodkov do teh skupin posameznik vzpostavlja nekakšno obrambo pred njimi, hkrati pa tudi na simbolnem nivoju obračuna s tistimi vidiki samega sebe, ki se mu ne zdijo sprejemljivi in jih niti ne ozavešči, vendar jih projicira na skupine, do katerih goji predsodke. V primeru homoseksualnosti, ta je Herekova izhodiščna točka, je anksioznost pogosto povezana s posameznikovo konfliktno pozicijo glede lastnega seksualnega ali spolnega statusa.

V nadaljevanju Kuhar (2009: 42-44) omenja avtorje (Kuzmanić, 2002; Ule, 2005; Renner, 2008), ki opozarjajo, da se sodobno izražanje predsodkov in stereotipov razlikuje od tradicionalnih. Kuzmanić (2002: 17, *ibid.*) ugotavlja, da v sodobnosti lahko govorimo o kulturnem rasizmu in o ksenofobiji, ki ni več utemeljena v bioloških, nevroloških in fizičnih okvirih, pač pa v kulturi in kulturnih razlikah. Ule (2005: 21, *ibid.*) opozarja na kvalitativne spremembe v izražanju predsodkov. Ti niso več eksplicitni, pač pa prikriti in simbolni in se izražajo v pasivnem zavračanju Dru-
gih. Pri tem niso več ključne zunanje ali površinske razlike med ljudmi, pač pa kulturne razlike,

ki niso vidne na prvi pogled, kot so stopnja izobrazbe, zdravstveno stanje, življenjski stil in podobno.

Ignoriranje in distanca kot sodobni obliki izključevanja sta nadomestili odkrito fizično nasilje, kar pomeni, da smo v sodobnosti soočeni, kot pravita Benokrat in Feagin (1986; v Ule, 2005), s prikrito in simbolno diskriminacijo ali, kot to poimenuje Renner (2008; *ibid.*), s kultiviranjem nasilja, ki kot tako pretendira k splošnemu sprejetju. Ne samo, da je tovrstno »kultivirano« ali »simbolno« nasilje ali diskriminacijo težje »zgrabiti« in se bojevati proti, pač pa se za tovrstno nasilje celo zdi, da je upravičeno in dopustno in da si ga žrtve, na primer Romi, zaslužijo.

Renner (2008: 24; *ibid.*) ugotavlja, da se eksplicitno seksistični, rasistični in podobni govori v javnosti skorajda ne pojavljajo več ali pa se pojavljajo le kot eksces, saj je tovrstni govor sankcioniran. Nadomestila ga je politična korektnost. Posledica takega preobrata pa ni samo v omejevanju sovražnega govora, pač pa tudi v ploskanju tistim, ki si navkljub temu premiku upajo uporabljati izključevalni jezik. Zanje se govori, da si stvari upajo povedati takšne, kot so. Renner (2008; *ibid.*) in Ule (2005; *ibid.*) ob tem opozarjata tudi, da v ospredje prihajajo nove družbene skupine kot tarče predsodkov in stereotipov (na primer kadilci, debeli in podobno), kar pa ne pomeni, da tudi »stare družbene skupine« niso več žrtve predsodkov, stereotipov, diskriminacije in nasilja.

Renner (2008; *ibid.*) omenja tri posledice zgoraj omenjenih premikov. Prva je povezana z vzpostavljanjem ideje o presežnih enakostih. Sodobno izražanje predsodkov in stereotipov ni več povezano z vprašanjem, ali si določene skupine zaslužijo enakopravnost, pač pa s predstavami, da so to enakopravnost že dosegle in da si pravzaprav prizadevajo za presežek enakosti, za več pravic, kot jim pripadajo. Druga posledica je povezana z vzpostavljanjem selekcije Drugih; čeprav je v osnovo stereotipov zapisana generalizacija sodb, v sodobnosti lahko opazimo selektivno ocenjevanje pripadnikov in pripadnic določenih manjšin. To pomeni ločevanje na dobre in slabe pripadnike določene skupine, kar vzpostavlja razdor znotraj samih skupin. V sodobnosti lahko ločimo med dobrimi in slabimi Romi in tovrstna selekcija se dogaja tudi med samimi Romi: Romi obtožujejo druge Rome, da se asimilirajo. Podobno geji obtožujejo druge geje, da se vedejo feminilno, kar naj bi metalo slabo luč na celotno gejevsko skupnost. S tem pravzaprav povzamejo govorico tistih, ki govorijo s pozicije moči in za izključevanje obtožijo svojo lastno skupino.

Tretja posledica premikov v smer simbolne diskriminacije je povezana z ideologijo varnosti, znotraj katere je diskriminacija na nek način konstituirana kot racionalna in opravičljiva. Gre za izjave tipa »Nimam nič proti, ampak...«, kjer drugi del izjave opravičuje diskriminacijo, pa naj gre za zagotavljanje varnosti, za bojazen pred nižanjem šolskih standardov, za bojazen pred zmanjševanjem vrednosti določene nepremičnine in tako naprej... Tovrstno izrekanje je šolski primer »kultivirane diskriminacije«, kjer v prvem koraku navidezno stopiš na stran manjšine, v naslednjem koraku pa zaradi ideologije varnosti (homo poroke bi ogrozile družine, posvojitve so nevarne za otroke v takih skupnostih itd.) ponovno reproduciraš diskurz, ki je prvotno pripeljal do nasilnega izražanja homofobije.

1.4.1.7 DISKRIMINACIJA

Ule (2004: 181 po Allport, 1954) diskriminacijo uvršča pod stopnjo izražanja predsodkov. Definira jo, kot neposredno usmerjeno proti pripadnikom drugih skupin. Kaže se v preprečevanju dostopa ogroženih skupin do nekih občil dobrin, na primer neenake možnosti šolanja, zaposlovanja, bivanja, oziroma v kratenju njihovih osnovnih državljskih svoboščin in pravic, ki jih ima na razpolago dominantna skupina.

Diskriminacija do LGBT skupnosti je pri nas, v Sloveniji, še zelo močna. Moč jo je opaziti na različnih področjih, tako na pravnem, kakor v javnem prostoru in drugje. Razlogov za diskriminacijo je veliko. Od vztrajne homofobije, do trpežnega heteronormnega okvira, ki ima še vedno v primežu tako javni, kakor zasebni prostor. Najbolj očitna diskriminacija se dogaja na področju dostopanja do možnosti sklenitve uradne partnerske zveze ter v (ne) zmožnosti do enakopravnega dostopanja do tvorjenja različnih družinskih oblik, ki bi bile pravno izenačene z heteroseksualnimi družinami. Čeprav obstajajo zakoni, ki naj bi skrbeli za to, da do diskriminacije ne prihaja, so paradokso ravnako zakonski predpisi, kakor je npr. registracija istospolne skupnosti, diskriminatorni. Čeprav je bil zakon sprejet že leta 2009, še do danes ni urejen del o dedovanju po smrti enega od zakoncev. Priča smo torej zakonu, ki ne izenačuje istospolnega partnerstva z raznospolnim partnerstvom, vendar mu podeljuje nek status, ki je drugačen in poudarja različnost istospolne zveze. Različni teoretiki si nasprotujejo glede pogleda na nujnost tovrstne izenačitve, vendar mislim, da je izenačitev nujna zaradi vidika človekovih pravic in možnosti izbire. Možnost regis-

triranja istospolne partnerske skupnosti ne podeljuje enakega statusa istospolnim in raznospolnim sklenitvam zakonske zveze, temveč omogoča pridobitev nekega določenega statusa, ki spet uvršča LGBT pare v polje »drugih« in »drugačnih«.

»Eno od prvih področij preprečevanja diskriminacije v slovenski zakonodaji (poleg določil v ustavi in kazenskemu zakoniku) je bilo povezano z zaposlovanjem in trgom dela. Leta 2002 je bil sprejet nov Zakon o delovnih razmerjih, ki je na osnovi evropske Direktive o splošnih okvirih enakega obravnavanja pri zaposlovanju in delu (2000/78/ES) prepovedal diskriminacijo na osnovi različnih osebnih okoliščin. Na evropski ravni so zdaj v pripravi tudi druge antidiskriminacijske direktive, ki bodo zajele tudi preostala področja življenja, a vendarle se zdi, da je bilo prav zaposlovanje in z njo povezana diskriminacija področje, ki je urgentno klicalo po zakonski ureditvi« (Kuhar, 2009: 92).

Kuhar (2009: 108-110) izpostavlja prepletenost pojavnosti diskriminacije. Govori o intersekciji. Koncept intersekcije je uvedla Kimberle Crenshaw leta 1991 (čeprav o različicah tega koncepta govorimo že poprej), ki poleg kritike identitetne politike omenja tudi sodno in zakonodajno prakso. Ta posameznika oz. posameznico praviloma razume skozi eno samo kategorijo -posameznik ima ali spol ali narodnost ali spolno usmerjenost ali hendikep - redko pa se zgodi, da bi bile te kategorije na sodišču ali v antidiskriminacijski zakonodaji obravnavane v intersekcijah oziroma križanjih.

Tako našteva intersekcijo spola in spolne usmerjenosti (kjer lahko govorimo o različnih reakcijah na moške in ženske istospolno usmerjene posameznike in posameznice), intersekcijo spolne usmerjenosti in narodnosti (razlike v razumevanju spolne usmerjenosti znotraj manjšinske etnične skupine v primerjavi s širšo družbo), intersekcijo spolne usmerjenosti in vere (unikatna zaradi tega, ker ena identiteta izključuje drugo) in intersekcijo spolne usmerjenosti in hendikepa (kjer je najbolj pereče vprašanje partnerskih zvez in je poleg vprašanja zaposlitve ena najbolj perečih tem potencialne diskriminacije na področju hendikepa).

Posledica »drugačenja« oziroma diskriminacije so različne - od ekonomskih, socialnih, političnih, do povsem psiholoških, kot so na primer anksioznost in depresija. Makkonen (2002a) poudarja, da diskriminacija pogosto privede do »verižne reakcije neugodnosti«, kar pomeni, da diskrimina-

cija ne enem nivoju lahko vodi tudi do slabšanja posameznikovega položaja na drugih nivojih vsakdanjega življenja. Tako vstopimo v začaran krog diskriminacije (Kuhar, 2009: 123).

Kuhar (2009: 124) našteva pet tipov posledic izpostavljenosti diskriminacije:

- socialna izključenost (možna je izolacija, ki je posledica družbenega izključevanja ali posameznikovega upravljanja s stigmo - posameznik se začne izogibati situacijam, v katerih bi bil lahko potencialno diskriminiran);

- samostigmatizacija: kontinuirana stigmatizacija pripelje do prevzema stigme, do prepričanja, da je stigma upravičena, izključevanje pa utemeljeno in razlogi zanj resnični. Tipičen primer ponotranjene stigme in s tem porajajočega se sovraštva do samega sebe je ponotranjena homofobija. Kontinuirana izpostavljenost homofobičnemu in heteroseksističnemu okolju privede do ponotranjenja predstav o nesprejemljivosti homoseksualnosti. Ponotranjena homofobija se lahko izraža na različne načine: od skrivanja homoseksualnosti kot zaznavanja potencialne diskriminacije do samosovraštva;

- poslabšanje zdravstvenega stanja (diskriminacija je neposredno povezana tudi z izbruhi bolezni ali poslabšanji zdravstvenega stanja posameznika oziroma posameznice. Izkušnja diskriminacije lahko v posameznika vsadi strah pred ponovitvijo tovrstne izkušnje. To zagotovo pripelje do skrivanja svoje »stigme« in do različnih oblik samonadzora.);

- še več diskriminacije, diskriminacija sproža novo diskriminacijo. To se ne dogaja nujno na prvotnem nivoju, pač pa se po nekakšni »diskriminatorni spirali« prenaša na druge nivoje in razmerja med skupinami in posamezniki. V tem primeru lahko govorimo o diskriminaciji med diskriminiranimi skupinami (ali celo znotraj diskriminirane skupine), ki deluje po principu grešnega kozla. Reakcija na diskriminacijo, ki jo posameznik doživlja v svojem okolju, je projekcija negativnih lastnosti na druge manjšinske skupine, za katere se zdi, da so v družbi še bolj marginalizirane in nekako »slabše« kot manjšinska skupina, ki ji posameznik pripada. Tipičen primer je upor določenega dela gejevske skupnosti proti »feminiziranim« predstavnikom skupnosti. Feminizacija je opredeljena kot negativna, nezaželena in moteča, ker meče »slabo luč« na celotno skupnost.

Ule (2004: 184) piše, da oseba, ki je objekt diskriminacije nosi težko psihološko breme. Pogosto se pri žrtvah diskriminacije razvijejo občutki manjvrednosti in neustreznosti (neadekvatnosti), še posebej v primerjavi s prevladujočo, dominantno, večinsko skupino.

Poleg diskriminacije na ravni zakonov se pogosto dogaja, čeprav zakoni tega ne predpisujejo, da določene institucije, podjetja ali posamezniki, drugače ravnaajo s homoseksualno osebo kot s heteroseksualno. Tako na primer neko podjetje ne zaposli nekoga, ki odkrito priznava svojo homoseksualnost, ali odpusti gejevskega sodelavca, lezbično sodelavko, če se odkrije njena lezbičnost. V podobno situacijo lahko zaide tudi maturant. Možni so tudi pojavi, da nek klub ali posameznik prepove nudenje storitev gejem in lezbijkam oz. lastnik stanovanja noče dati v najem svojega stanovanja neheteroseksualnemu človeku. Diskriminacijo prepoveduje več mednarodnih konvencij in ustav številnih držav oziroma zakonodaj. Glede predpisanega načela prepovedi diskriminacije so se sklicevali tudi na zahteve enakopravnega obravnavanja. V preteklih letih je vedno več (še posebno evropskih in severnoameriških) držav sprejelo predpise proti diskriminaciji, ki izrecno omenjajo tudi spolno usmerjenost na podlagi zahteve po enakopravnem obravnavanju (Homofobia 2009:1; po Sekereš, 2010).

1.4.1.8 ŠOLSKI SISTEM IN IZOBRAŽEVANJE

Heteronormativnost je prisotna na vseh ravneh naše vsakdanjosti in šolski sistem, ki predstavlja veliko mero sekundarne socializacije, igra pomembno vlogo v ohranjanju tega bipolarnega pogleda na človeka.

Davies (1996; v Davies in Neal, 1996) navaja, da ima družba veliko število načinov, kako diskriminirati lezbijke, geje in biseksualne posameznike. Heteroseksualna družba je na nek način »ponotranjila« te načine diskriminacije in ti ne služijo zgolj za izvajanje pritiska nad lezbijkami, geji in biseksualci, ampak tudi za trajno umestitev heteroseksualcev v rigidne vloge spolov in v samo-potlačitvene stereotipe.

Društvo Informacijski center Legebitra (Oktober, 2008) je izvedlo raziskavo o Vsakdanjem življenju istospolno usmerjenih mladih v Sloveniji. Ugotovili so, da je uradni kurikulum devetletne osnovne šole v Sloveniji omenil spolno usmerjenost kot učno temo le enkrat. Raziskava o vsak-

danjem življenju gejev in lezbijk v Sloveniji (Švab in Kuhar, 2005) je pokazala, da se 78% vprašanih gejev in lezbijk ne spomni, da bi v šoli kadarkoli govorili o homoseksualnosti ali pa je bilo o tem izrečeno zelo malo, 18% tistih, ki je zatrdilo, da so v šoli govorili o homoseksualnosti, ugotavlja, da je bila homoseksualnost predstavljena kot nekaj negativnega in nesprejemljivega.

Kasneje ugotavljajo, da je stopnja razkritosti med šolajočimi se respondenti približno polovična; vsak drugi študent ali dijak ni razkril svoje spolne usmerjenosti pred svojimi sošolkami in sošolci.

Raziskovali so tudi stopnjo razkritosti pred učiteljicami in učitelji. Rezultate so strnili v ugotovitvi: »Če ob stran postavimo vprašanje smiselnosti ali primernosti razkritja pred učitelji in učiteljicami - dejstvo je namreč, da tako dijaki kot študenti v pogovorih z učitelji razpravljajo tudi o določenih vidikih svojega zasebnega življenja, kot je na primer vprašanje partnerstva - lahko zaključimo, da je šolski prostor, predvsem v odnosu do učiteljev in učiteljic, prostor, kjer posameznice in posamezniki zaradi različnih razlogov ne spregovorijo o svoji spolni usmerjenosti oziroma jo skrivajo.«

Poleg možnosti, da je LGBT posameznik/ca diskriminirana v svoji primarni družini, se nepriznavanje njene/njegove spolne usmerjenosti nadaljuje tudi v šolskem okolju, kar najverjetneje ne pripomore k izboljšanju samopodobe ter občutka samospoštovanja in pripadnosti družbenemu okolju. Ti vplivi so lahko vidni tudi kasneje, pri vzpostavljanju partnerskih odnosov.

1.4.1.9 SOCIALNA DISTANCA

»Rezultati javnega mnenja kažejo, da je stopnja socialne distance do homoseksualcev doživela svoj vrhunec sredi devetdesetih let. Leta 1992 je 42,5% vprašanih izbralo homoseksualce med tistimi, ki jih ne bi želeli imeti za svoje sosede. Ta delež se je leta 1993 povzpел na 61,6%, naslednje leto 1994 je padel na 56,2%, leta 1995 pa se je ponovno povzpел na 61,2% tistih, ki ne bi želeli imeti homoseksualca za svojega soseda, leta 1998 je bil ta delež 60,3%. Leta 1999 je raziskava Slovenskega javnega mnenja zabeležila občuten padec v stopnji socialne distance do homoseksualcev; tega leta je 44,3% vprašanih zatrdilo, da ne želijo imeti homoseksualca za soseda. Delež se je leta 2000 ponovno povzpел na 55,1% in pristal na 51% leta 2002. Zadnji razpoložljivi

podatki za leto 2005 kažejo pomembno izboljšanje stanja: odstotek tistih, ki tega leta niso želeli imeti homoseksualca za soseda je padel na 35,1%« (Vsakdanje življenje istospolno usmerjenih mladih v Sloveniji, 2008).

Kljub temu, da se socialna distanca po podatkih in meritvah, ki so jih opravili, zmanjšuje, menim, da bi do vsakega človeka morala biti nična, torej, da bi družba morala delovati v smeri sprejemanja in nediskriminatornega obnašanja do vsakršnih manjšin, naj bodo te etnične, narodnostne ali drugače spolno usmerjene.

1.4.1.10 NASILJE NAD LGBT POSAMEZNIKI

»Anketa o diskriminaciji na podlagi spolne usmerjenosti«, ki sta jo leta 2001 izvedli v nevladni organizaciji Škuc LL v sodelovanju z ILGA Europe, je pokazala na visoko stopnjo nasilja, ki mu je homoseksualna populacija izpostavljena, saj je skoraj vsak drugi, ki je sodeloval v omenjeni anketi, omenil, da je bil zaradi svoje spolne usmerjenosti že žrtev nasilja ali nadlegovanja« (Velikonja in Grief: 2001; po Švab in Kuhar, 2005).

Švab in Kuhar (2005) sta ugotovila, da je 53% njunih respondentov že doživelo eno od oblik nasilja (fizično, psihično ali spolno) zaradi svoje spolne usmerjenosti. Poročata, da je najbolj nevarni prostor tako za lezbijke kot za geje javni prostor (ulica, bari in podobno), najpogostejši storilci nasilnih dejanj pa so neznanci.

Sukič-Vegan in Velikonja (2001; v Šterk, 2002) navajata naslednje oblike nasilja na podlagi spolne usmerjenosti:

1. Nasilje v javnosti

- Psihološko in verbalno nasilje: zmerjanje na ulici in na javnih prostorih

Švab in Kuhar (2005) opozarjata, da javnega prostora ne moremo razumeti kot seksualno nevtralnega ali kot tistega, ki ni definiran z določenimi seksualnimi predpostavkami, ulica je

heteroseksualizirana. Hkrati vsak napad na lezbijke ali geje reproducira in ponovno vzpostavlja javni prostor kot heteroseksualni prostor.

- Fizično nasilje: grožnje in manifestno nasilje, napadi s strani posameznikov ali skupin
- Zločini nad lastnino: kraje, poškodovanje avtomobilov
- Seksualno nasilje: posilstva, seksualne žalitve, spolno nadlegovanje
- Strukturalno nasilje: heterocentrizem in splošna diskriminacija, zanikanje lezbičnega in gej življenjskega stila, molk v javnosti glede homoseksualnosti

Švab in Kuhar (2005) pišeta o mimikriji, kot prilagoditvi na heteronormnosti javnega prostora: »Za večino udeležencev fokusnih skupin lahko rečemo, da so se heteroseksualnosti ulice oziroma javnega prostora prilagodili z določeno mero mimikrije: medtem ko v zasebnosti ali ožjih prijateljskih krogih tudi fizično izražajo svoj partnerski in intimni odnos do partnerja ali partnerice, se v javnem prostoru prelevijo v »zgolj prijatelja« ali »zgolj prijateljice.«

2. Nasilje v družini

- Prizorišče zločina: izkušnje tako verbalnega, psihološkega in fizičnega kot seksualnega nasilja, izključitev iz družine, nasilje v povezavi s homoseksualnim razkritjem
- Izkušnja homoseksualnega razkritja: negativne reakcije staršev, svetovanje homoseksualnemu mladostniku, naj obišče psihoterapevtsko pomoč, iskanje krivde, ignoriranje homoseksualnosti, prepoved obiskov
- Vdor v osebno integriteto: poskusi, da bi ločili otroke od družbe, potiskanje v brezdoms-tvo

Švab in Kuhar (2005) sta prišla do sledečih ugotovitev: »Odzivi staršev so v primerjavi z odzivi prijateljev precej slabši: le dobra četrtnina anketiranih je doživela pozitiven odziv pri materah in le petina pri očetih. Pri tem je opazen strah pred očetom, saj je gejev in lezbijk razkritih pred očetom manj kot pred mamo; to pa velja tudi za razkritje partnerske zveze. Vendar pa na dolgi rok, kot smo že pokazali, odziv na razkritje ne vpliva na odnose med starši ter med njihovimi istospolno usmerjenimi otroki. To pa ne pomeni, da ti posamezniki po

razkritju v družinskem krogu lahko živijo odprto (partnersko) življenje. Pogosto se po razkritju homoseksualne identitete v družini vzpostavi tako imenovani prozorni *klozet*, kjer so družinski člani seznanjeni z istospolno usmerjenostjo otroka, vendar o tem ne govorijo, oziroma tega dejstva v vsakdanjem življenju ne upoštevajo... Prozorni klozet je pogosto hkrati tudi družinski klozet, saj se po razkritju lezbijke oziroma geja v družini družinski člani skupaj z otrokom znajdejo v klozetu glede na širšo družbeno okolje (širše sorodstvo, sosede, prijatelje, znance).

3. Nasilje v »družini izbire«:

- Nasilje v krogu prijateljev: izključitev in stigmatizacija (pritisk vrstniških skupin, izguba prijateljev...)
- Nasilje v partnerskih odnosih/domače nasilje

4. Nasilje na delovnem mestu in v šoli:

- Zavrnitev v službi zaradi spolne usmerjenosti, prikrivanje spolne usmerjenosti, spolno nadlegovanje, težave pri napredovanju zaradi spolne usmerjenosti
- Nadlegovanje v okolju šole

Geje in lezbijke pred diskriminacijo na delovnem mestu varuje nova zakonodaja o delovnih razmerjih iz leta 2002. Zakon v 6. členu delodajalcu prepoveduje postaviti delojemalca v neenakopraven položaj zaradi njegove spolne usmerjenosti. Prepovedana je tudi neposredna in posredna diskriminacija na delovnem mestu zaradi spolne usmerjenosti, v primeru kršitve pa je dokazno breme na strani delodajalca. Kljub vsemu pa je zanimivo, da zakon med nedopustnimi razlogi za odpust z delovnega mesta izrecno ne navaja spolne usmerjenosti, hkrati pa med tovrstnimi razlogi omenja raso, barvo kože, spol, starost in podobno (Švab, Kuhar: 2005).

5. Subjektivne izkušnje nasilja:

- Percepcija nasilja v družbi: konstantni obstoj možnosti nasilja
- Psihosocialni učinki nasilja: depresija, nespečnost, nemir, zanikanje seksualne identitete, izguba podporne mreže in socialna izolacija
- Ponotranjena homofobija: pomanjkanje pozitivnih modelov vlog, občutek sramu in krivde, notranji konflikt, uničenje pozitivne samopodobe
- Zanikanje izkušnje nasilja: izven manifestnih, fizičnih oblik nasilja, žrtev ne prepozna tudi drugih oblik nasilja
- Strukturalna kategorizacija proti-lezbičnega in proti-gejevskega nasilja: mnoge lezbijke in geji pogosto kategorizirajo nasilje kot manifestacijo moči, ki izhaja iz konteksta patriarhalne, heterocentrične družbe. Drugi se lahko identificirajo s heteroseksualnimi spolnimi pričakovanji. Posledice so individualizacija vlog žrtve, pa tudi individualizacija motivacije nadlegovalca (Sukuč, Velikonja, 2001: 40; v Šterk, 2002).

1.5 NASILJE V ISTOSPOLNIH PARTNERSKIH ZVEZAH

Pojav nasilja v istospolnih partnerstvih je dejstvo, kateremu veliko časa nihče ni posvečal pozornosti. Prezrto je bilo s strani teoretikov in raziskovalcev, ki so se ukvarjali z raziskovanjem nasilja, kot tudi s strani same LGBT skupnosti. Nasilje je dolgo časa bilo pojmovano zgolj v okviru heteroseksulanih razmerji, kar ni presenetljivo, saj je družba, v kateri živimo, izrazito heteronoma. Zakaj pa je bilo nasilje med istospolnimi partnerstvi prezrto tudi s strani LGBT skupnosti, pa ostaja vprašanje. Najverjetneje je za to kriva že tako močno prisotna stigmatizacija, ki je deležna LGBT skupnost. Poročanje o nasilju bi tako le utrdilo tabuje in mite o istospolnih partnerstvih, kot o nefunkcionalnih in »nezdravih« zvezah.

»Raziskovalci so preiskovali nasilje med partnerji več kot 20 let (Straus et al., 1980). Kljub temu je opazno pomanjkanje raziskovanja o nasilju med istospolnimi partnerji. Informacije o nasilju v lezbičnih odnosih so se pojavile šele pred približno 12 leti (Lobel, 1986), še kasneje so se pojavile analize o nasilju med gejevskimi pari« (Island & Letellier, 1991 v West, 1998; v Jasinski in Williams, 1998).

»Do let 1990 se je feminizem, ki je vzpodbujal varne hiše, upiral prepoznavanju problema fizičnega nasilja v odnosu ženska-ženska. Aktivistke v lezbičnih in feminističnih gibanjih so se bale, da bo prepoznavanje takega intimnega nasilja potrdil seksistične in homofobične stereotipe« (Heer, Grogan, Clark, & Carson, 1998; v Wormer et al.: 2000).

»Kot poročajo mnogi avtorji (Hamberger, 1994; Island & Letellier, 1994; v Merrill, 1996) je bilo nasilje med istospolnimi partnerji prezrto, delno zaradi tega, ker je bilo razumljeno kot potencialno kontradiktorno najbolj uveljavljeni teoretični paradigmi, feministični perspektivi. Po tej paradigmi je vzrok družinskega nasilja seksizem, seksistična socializacija v spolne vloge in družbene norme, ki *normalizirajo* nasilje nad ženskami. Čeprav ta paradigma primerno razlaga zakaj so storilci v odnosu moški-ženska ponavadi moški, ne poda nikakršne razlage, zakaj se nasilje pojavlja v odnosu moški-moški ali ženska-ženska. Posledično ljudje verjamejo, da do nasilja v istospolnih partnerstvih ne prihaja ali pa je njihova predstava o tem problemu stereotipna, pogosto homofobična (npr. da se nasilje pojavlja v tistih lezbičnih razmerjih, kjer je izrazito vidna raz-

delitev vlog na butch in femme in kjer je storilka vedno tista, ki *nosi hlače*)» (Merrill, 1998; v Bergen, 1998).

Renzetti (1992: 2-3) navaja, kako je doživela že na začetku raziskave pomisleke s strani lezbične skupnosti. Nekatere so bile razumljivo sumničave o motivaciji heteroseksualne raziskovalke na temo nasilja med lezbijkami. Ostale so dvomile o ustreznosti časovnega obdobja, v katerem je študija nastajala, ko je bilo anti-lezbično in anti-gajevsko čustvo v Ameriki v porastu, zato so se spraševale, ali je pametno usmerjati pozornost na problem, ki bi lahko podžgal družbeno homofobijo.

»LGBT skupnost je sama zelo nerada obravnavala nasilje v istospolnih partnerstvih zaradi strahu, da bi objava tega pojava potrdila homofobične stereotipe o istospolnih razmerjih in pripomogla k večjemu sovraštvu naperjenemu do LGBT skupnosti. Odziv skupnosti do tega problema je bilo zanikanje, da nasilje sploh obstaja in utišanje vsakršne razprave o tem. Boj za osnovne civilne pravice, kot so pravica do življenja brez diskriminacije, pravica do ustvarjanja družine, ki naj bo pravno prepoznana ter odzivanje na morijo, ki jo povzroča AIDS, so bile prednostne teme na aktivistični agendi» (Merrill, 1998; v Bergen, 1998).

»Živimo v družbi, kjer so diskriminatorno vedenje in predsodki rutinsko usmerjeni v vsakogar, ki ni del dominantne kulturne skupine. Za ljudi iz LGBT skupnosti so bile izkušnje homofobije, bifobije, transfobije in heteroseksizma ovira, da bi prepoznali nasilje v partnerskih odnosih in poiskali pomoč, ki jo potrebujejo. Pogosto se pojavlja zaskrbljenost s strani LGBT skupnosti, da bo vsakršna diskusija o nasilju v istospolnih partnerstvih le utrdila negativne stereotipe o LGBT posameznikih, kot »bolnih« in »perverznh«. Na primer, nekateri gej moški imajo lahko težavo, ko morajo priznati, da so žrtve fizičnega nasilja, ker družbena definicija za »normalnega« moškega pogosto vsebuje predpostavko, da bi se moral moški znati braniti sam. Biti žrtev partnerskega nasilja pa lahko le utrjuje stereotip, češ da so moški geji bolj »poženščeni«. Temnopolte LGBT osebe pa zaradi družbenega rasizma, nasilje pogosto povezujejo z njihovim kulturnim ozadjem, zaradi česar te osebe zelo težko spregovorijo o nasilju ali ga prijavijo» (Ristock in Timbang, 2005).

Kot lahko vidimo, je eden od razlogov za molk na področju nasilja v istospolnih partnerstvih homofobična in heteroseksistična družba, ki s svojim vplivom preprečuje in onemogoča izpostav-

ljanje in prijavljanje nasilja s strani LGBT skupnosti. Tako stanje negativno vpliva na žrtve nasilja, saj jih potisne v molk, nepoučenost o možnosti pomoči in nasilnežem daje prosto pot za izvajanje nasilja. Strah pred povečanjem homofobije z izpostavljanjem te tematike je realen in upravičen, menim pa, da ne sme biti vzrok za molčanje o pojavu nasilja.

1.5.1 PROBLEMI PRI RAZISKOVANJU

Problemi, ki se pojavljajo pri raziskovanju nasilja v LGBT intimnih partnerstvih, so pozicionirani na dveh ravneh. Problematična je uporaba raziskovalnih metod, saj je ta skupina težje dostopna, predpogoj za sodelovanje v raziskavi pa je seveda dejstvo, da se oseba »razkrije«. Posledično je take raziskave težje aplicirati na širšo LGBT populacijo, torej generalizirati, saj so lahko izključujoče. Kasneje je problematična tudi uporaba pridobljenih rezultatov, saj lahko pride do zlorabe s strani posameznikov ali družbe, ki so nepoučeni o problematiki pri raziskovanju skritih/nevidnih skupin.

»Metodologi in metodologinje ugotavljajo, da je raziskovanje skritih in težko dostopnih socialnih skupin, med katere štejemo tudi lezbijke in geje, zahtevno, predvsem zaradi problema reprezentativnosti vzorca in izbire metodologije« (Švab, Kuhar: 2005).

»V veliki večini objavljenih empiričnih študijah o nasilju v istospolnih partnerstvih so obravnavane mlade, bele, izobražene ženske, pripadnice srednjega razreda, ki so bile članice lezbičnih organizacije (Lie et al. 1991; Schilit et al., 1991) ali so se udeleževale socialnih dogodkov, ki so pritegnili številne lezbijke (Lie in Gentlewarrior, 1991; Loulan, 1987). Večina udeleženk je bila odkritih lezbijk. Na primer, med 152 lezbijkami in biseksualnimi ženskami, ki jih je raziskoval Perry (1995), je 63% udeleženk svojo spolno usmerjenost klasificiralo kot razkrito. Zaradi ne naključnega vzorčenja in samo-selektivnih faktorjev, je znanje o partnerskem nasilju med geji (Island in Letellier, 1991), homoseksualci, ki niso razkriti (niso »outirani« glede svoje seksualne usmerjenosti), pripadniki delavskega razreda (Almeida et al., 1994), ali etničnih manjšin (Kanuha, 1990; Mendez, 1996; Waldron, 1996) zelo omejeno« (West, 1998; v Jasinski in Williams, 1998).

»Na prvi pogled nam študije lahko dajejo vtis, da je pogostost partnerskega zlorabljanja v lezbičnih partnerstvih zelo visoka. Vendar so študije homoseksualnega partnerskega nasilja primorane uporabljati nenaključne, samo-izbrane vzorce. Zato to niso resnično objektivne študije. Možno je

tudi, da raziskovalci nikoli ne bodo mogli natančno izmeriti pojava homoseksualnega partnerskega nasilja, ampak to ne pomeni, da te študije nimajo ne smisla ne pomena. Njihova vrednost je ravno v tem, ker jasno pokažejo, da lezbijke in geji razmeroma pogosto doživljajo nasilje s strani svojih intimnih partnerjev« (Renzetti, 1992:19).

Problem, s katerim se soočajo raziskovalci je tudi v tem, da ponavadi ni statistik ali raziskav, ki bi opredelile delež LGBT populacije med prebivalci posamičnih držav. Zaradi tega je tudi težko določiti kolikšen je odstotek LGBT populacije, v kateri prihaja do nasilja in rezultate primerjati s celotno populacijo.

»Opredelitev populacije je prvi korak v celotnem procesu raziskovanja in je še posebno pomemben pri pripravi vzorca. Tu smo bili soočeni z že omenjenim problemom sociodemografskih podatkov o populaciji istospolno usmerjenih. To pomeni, da ne vemo, kolikšen je delež istospolno usmerjenih v celotnem številu prebivalcev Slovenije in ne vemo, koliko je med njimi moških, koliko žensk, kakšna je starostna, izobrazbena struktura in podobno. To preprečuje, da bi izoblikovali reprezentativni vzorec in posledično sklepali na celotno populacijo gejev in lezbijk« (Kuhar in Švab, 2005).

»Med tehnikami, ki so jih raziskovalci uporabili pri pridobivanju vzorca za stigmatizirane ali »posebne« skupine so: seznam, večnamenske raziskave, raziskovanje po gospodinjstvih, ponujanje nekaterih ugodnosti v zameno za sodelovanje pri raziskavi, ugotavljanje, kje se zbirajo določene skupine in jih tam zaprositi za sodelovanje, oglaševanje z namenom pridobivanja udeležencev, uporaba efekta »snežne kepe« in mreženje« (Lee in Renzetti, 1990; Sudman, Sirken in Curran, 1988; v Renzetti, 1992).

Problemi pri raziskovanju skritih in anonimnih skupin so pomembno dejstvo, ki ga ne smemo spregledati. Zelo težko je namreč priti do reprezentativnega vzorca in tako so rezultati prepuščeni interpretacijam raziskovalcev in drugih. Primer napačnega interpretiranja z željo potvarjanja podatkov je bil tudi komentar na temo »Modernejša definicija družine«, objavljen v tedniku Družina, 29. številka, 19. julija 2009. Novinarica je tendenciozno reinterpretirala raziskavo, ki so jo opravili v Ameriki na temo partnerskega nasilja. Na neresničnost teh podatkov se je odzval Roman Kuhar, ki je novinarko ovadil pri Novinarskem častnem razsodišču.

»7. člen NČR pravi: Novinar ne sme zamolčati pomembnih informacij, ki jih je zbral ali ponarediti dokumentov. Po mnenju NČR je novinarka kršila 7. člen, ko je trdila, da je v homoseksualnih skupnostih dokazano za več kot 100% več partnerskega nasilja. Vzorca raziskave ni navedla, s tem pa je zamolčala pomembnost informacije, saj je v raziskavi sodelovalo 14.072 heteroseksualcev in le 144 homoseksualcev. Tovrstno nasilje je v istospolnih zvezah doživelo 15,4% moških, v heterospolnih pa 7,7% moških, podatka o tem, koliko nasilja je bilo nad ženskami, pa novinarka ni navedla. Poleg tega je primerjala nasilje med moškima v istospolni partnerski zvezi in nasilje ženske nad moškim v heterospolni zvezi, kar je, milo rečeno, vprašljivo, saj bi zaradi točnosti primerjav morala upoštevati tudi nasilje moških nad ženskami.

Podatke je po mnenju NČR potvarjala, da bi dokazala, kako je v istospolnih zvezah več partnerskega nasilja« (www.razsodisce.org) .

Ta primer jasno kaže, kako laična javnost in njeni akterji lahko napačno interpretirajo podatke raziskav, bodisi zaradi svojega neznanja o omejitvah raziskovanja, bodisi z namenom, da bi uporabili podatke v prid svojim argumentom. Podobna zloraba podatkov o nasilju v istospolnih partnerstvih je, poleg drugih dejavnikov, kriva za molk na tem področju.

1.5.2 POGOSTOST NASILJA V ISTOSPOLNIH PARTNERSTVIH

1.5.2.1 POGOSTOST NASILJA V LEZBIČNIH PARTNERSTVIH

Raziskav o deležu nasilja v lezbičnih partnerstvih je malo. Vendarle je nekaj študij, ki so se lotile poskusa določanja deleža lezbičnih partnerstev, v katerih se pojavlja nasilje. Njihove ugotovitve se zelo razlikujejo in nihajo.

»Coleman (1990) je preučevala razširjenost in pogostost nasilja med 90 lezbičnimi pari, ki jih je za raziskavo poiskala s pomočjo oglasov, časopisov, flajerjev, kontaktov s psihoterapevti, v podpornih skupinah in skupnostnih organizacijah ali preko uporabe efekta »snežne kepe«. Na podlagi odgovorov na vprašalnik, ki je obsegal 12 strani, je Coleman označila 42 parov (46.6%) kot nasilnih in 48 kot nenasilnih, medtem ko je Loulan (1987) prišla do precej nižjih števil, nasilnih je bilo le 17% od 1.566 lezbijk, ki so sodelovale v njeni raziskavi. Lie, Schlitt, Bush, Montagne

in Reyes (1991) pa so v raziskavi, ki je zajemala 169 lezbijk, ugotovili, da je 73,4% poročalo o dejanjih, ki so bila označena kot psihično, seksualno ali verbalno/čustveno nasilna v najmanj enem od predhodnih lezbičnih razmerjih; 26% pa jih je poročalo, da taka dejanja doživljajo v trenutnem razmerju» (Renzetti, 1992). V nadaljevanju Renzetti (1992) poroča še o študiji, ki so jo opravili Bologna, Waterman in Dawson (1987). Ugotovili so, da je pogostost nasilja v njihovem samo-izbranem vzorcu 174 lezbijk, zelo visoka. Približno 26% udeleženk je poročalo, da so bile deležne vsaj enega dejanja spolnega nasilja, 59,8% je bilo žrtev psihičnega nasilja in 81% je doživelo verbalno ali čustveno zlorabo. 68% udeleženk raziskave je poročalo, da so same uporabile nasilje in hkrati bile žrtev nasilja njihove partnerice. Podobno sta v raziskavi, ki sta jo na nenaključnem vzorcu 1.099 lezbijk, opravila Lie in Gentlewarrior, ugotovila, da je 52% udeleženk bilo zlorabljenih s strani svoje ženske partnerke ali ljubimke. Od teh, ki so bile žrtve nasilja je več kot polovica (51,5%) poročalo, da so tudi same bile nasilne do svoje partnerice.

1.5.2.2 POGOSTOST NASILJA V GEJEVSKIH PARTNERSTVIH

»Večina študij, ki so bile opravljene na temo nasilja v gejevskih razmerjih sploh niso bile objavljene. Ker so te študije raziskovalne, so nagnjene k temu, da uporabljajo majhne vzorce, ki so pridobljeni naključno, zaradi tega je težko iz njih pridobiti verodostojne podatke. Kelly in Warshafsky (1987) sta uporabila Strausovo lestvico konfliktnih taktik, instrument, ki je namenjen meritvi tega, kako ljudje reagirajo med sporom v partnerskem razmerju. Uporabila sta jo na 48 lezbijkah in 50 gejih, ki so imeli razmerje leto poprej. Od 98 udeležencev jih je 95% poročalo, da so uporabili verbalno izrabljajočo taktiko najmanj enkrat, 47% pa jih je poročalo o uporabi fizične sile. V tem vzorcu se je pokazalo, da so bili geji fizično bolj nasilni in da so imeli tudi sami fizično bolj nasilne partnerje, kot lezbijke udeležene v raziskavi. Kljub temu razlika ni bila statistično pomembna.

Waterman, Dawson in Bologna (1989) so v raziskavo vključili 70 gejev in lezbijk študentov, da bi določili pogostost prisilnega spolnega odnosa in nasploh nasilja v odnosu. Od 33 gejev, ki so bili udeleženi, jih je 18% poročalo, da so žrtve nasilja v sedanjem ali bili v prejšnjem razmerju; 12% jih je poročalo, da so bili prisiljeni v spolni odnos s strani svojega partnerja in 6% jih je priznalo, da so bili sami nasilni. Lezbijke, ki so bile udeležene v tej raziskavi so poročale o večji

stopnji prisilnih spolnih odnosov kakor geji. Avtorja sta predvidevala, da je to zato, ker se ženske bolj zavedajo pojava spolnih zlorab in bolj pogosto identificirajo različne oblike prisile, kot so na primer čustvene taktike.

V doktorski študiji je Gardner (1989) ocenil potencialne razlike v razširjenosti nasilja med 42 heteroseksualci, 43 lezbičnimi in 39 gej pari. Čeprav je Gardner odkril, da je razširjenost nasilja med heteroseksualci 28, lezbijkami 48 in geji 38 odstotna, so ugotovili, da ta varianca ni statistično pomembna.

Harms (1995) je uporabil Strausovo lestvico taktik med konflikti pri 393 gejih in biseksualnih moških v gejevski četrti v San Franciscu, 81,5% udeležencev je bilo Evropskih Američanov. Harms je ugotovil, da je 26,1% udeležencev uporabilo nasilje v svojih nekdanih partnerskih odnosih z moškim, 25,5% pa jih je poročalo, da so bili sami žrtev nasilja s strani svojega partnerja« (Merrill, 1998; v Bergen, 1998).

Študije, ki so obravnavale pojav nasilja med homoseksualnimi partnerji so bile opravljene vedno na nenaključnih in samo-izbranih vzorcih. Zaradi specifik obravnavane skupine lahko podvomimo, da bodo raziskovalci lahko sploh kdaj ugotovili, kakšen je realni procent stopnje nasilja. Kljub temu so take študije potrebne. Pomembne so zaradi tega, ker dokazujejo, da nasilje obstaja in da ni tako redko. Dokazujejo tudi, da je obravnavanje tega problema potrebna in nujna, kljub vsem družbenim preprekam in strahovom. Predvsem je soočenje s tem problemom potrebno zaradi žrtev nasilja. Šele ko se soočimo s tem dejstvom in ga poimenujemo, damo možnost žrtvam, da se poistovetijo z vlogo žrtve in poiščejo pomoč.

1.5.3 HETERONORMATIVNOST KOT VZROK PRI NEPREPOZNAVANJU IN NAPAČNI INTERPRETACIJI NASILJA

Na obravnavanje nasilja v homoseksualnih partnerstvih oziroma na ne-obravnavanje tega pojava vsekakor vpliva heteronomni koncept nasilja, ki je posledica heteronormativne družbe in vpliv razumevanja spola. Nasilje med partnerjema je bilo dolgo časa razumljeno kot domena odnosa moški-ženska in je bilo tako tudi razlagano. Razumevanje nasilja v spolno determiniranih okvirih je vplivalo tudi na pojav najrazličnejših mitov, ki spremljajo nasilje v homoseksualnih partnerstvih.

»Socialni nadzor nad prevzemom prave spolne identitete, ki mora biti heteroseksualna in vključuje po biološkem spolu razdeljene družbene vloge, v težnji po reprodukciji obstoječe družbe spre-gleda vrsto posameznikov, ki ne ustrezajo dvema danima opcijama. Vseeno jih potlači vanju in s tem povzroči nastanek vprašanja o razkritju in redefinicij spolne identitete, s tem pa porajajoče se probleme. Spolna identiteta je družbeni konstrukt, z njim je povezana tudi porazdelitev spolnih vlog, pomenov, pozicij in statusov, ki posamezni vlogi pripadajo« (Kuhar, 2001: 126).

»Najprej začrtajmo distinkcijo med biološkim in družbenim spolom, ki jo angleški jezik razlikuje z besedama sex in gender. Prva, kot piše Anthony Giddens (1995: 162), se nanaša na fizične razlike med moškim in ženskim telesom, druga pa vključuje skupek psihičnih, družbenih in kulturnih razlik med moškim in žensko. Razlikovanje je pomembno, saj številne razlike med moškim in žensko niso biološko pogojene, niti ne izvirajo iz bioloških razlik« (Kuhar, 2001:126).

Posledica pripisovanja vlog in pomenov biološkemu spolu je tudi ta, da se kot nasilne doživlja večinoma moške, ženske pa znotraj tega koncepta zavzemajo pozicijo žrtve. Rigidnost določenih vlog, ki jih pripisujemo biološkemu spolu preprečujejo jasen pogled na problem nasilja v istospolnih partnerskih razmerij. Za zunanje opazovalce imajo pripisane vloge spola posledico, da ne znajo potegniti ločnice med žrtvijo in storilcem nasilnega dejanja, saj se znajdejo pred dvema enakima spoloma. Tako pogosto pojav nasilja v istospolnih partnerskih razmerjih trivializirajo na stopnjo »merjenja moči« med moškima, konflikt med dvema ženskama pa zbanalizirajo na stopnjo nepomembnega nesporazuma.

Heteronormativnost služi kot okvir oziroma prizma, skozi katero gledamo na vse vrste pojavnosti v družbeni realnosti. Zaradi heteronimnosti nasilje v istospolnih partnerstvih dolgo časa ni bilo

prepoznano, saj naj bi bilo domena heteroseksualnega odnosa moški-ženska. Če naslavljamo nasilje v istospolnih partnerstvih skozi to prizmo pomagamo pri reproduciranju mitov, ki so logična posledica bipolarne percepcije spolov.

Prvi znak napačne interpretacije nasilja, ali sploh njegovo razumevanje, sem dobila, ko so me ljudje spraševali, o čem pišem diplomsko nalogo. Ko sem jim odgovorila, da je moja tema nasilje med istospolnimi partnerji, je bil v večini primerov odziv popolnoma enak: »A to tudi obstaja?!«

Menim, da je ta odziv posledica heteroseksističnega pogleda na homoseksualnost. V tem primeru se homoseksualnost pojavlja ne kot nekaj naravnega, vendar kot alternativa, druga izbira po heteroseksualnosti. Takim odzivom botruje stereotipno prepričanje, da so se ženske ali moški v homoseksualnost zatekli, ker so bili razočarani ali prizadeti v heteroseksualnem odnosu in so zato izbrali alternativo. Logična posledica je predstava, da so istospolna partnerstva otoki miru in razumevanja in da ni mogoče, da bi imeli podobne dinamike kakor heteroseksualni odnosi, posledično tudi, da bi se v tovrstnih odnosih pojavljalo nasilje. Ena od komponent takega razumevanja je tudi stereotip spola, ki je močan predvsem pri ženskah. Ženske ponotranjijo družbeno skonstruiran spol, ki jim ga posreduje družina in okolica, ta pa je pripet na biološki spol. Ženska kot razumevajoča negovalka, bitje, ki daje prednost medčloveškemu odnosu pred vsem drugim (vključno s sabo), je nežna in ranljiva. Zaradi te predpostavke se zdi nasilje med dvema ženskama praktično nemogoče. Renzetti (1992) navaja, da so pogosto lezbična razmerja idealizirana kot enakopravna, ne-tekmovalna in osvobodjena problemov premoči, ki tako zelo zaznamujejo heteroseksualna razmerja. Podobno se dogaja pri nasilju med dvema moškima, ki je lahko interpretirano kot »pretep med dvema fantoma«, saj naj bi moški bili bolj nagnjeni k merjenju moči preko fizičnega stika in k »obračunavanju s pestmi.«

»Ena večjih napak pri razumevanju nasilja med geji in biseksualnimi moškimi je, da nanj gledamo kot vzajemen oziroma nasilen, a vendarle »pravičen boj« (fair fight) in ga zato ne obravnavamo kot nasilje. Ta predpostavka izvira iz prepričanja, da moški ne morejo biti žrtve, saj so bili vzgojeni kot fizično agresivni, lahko se torej branijo. To tezo podpira tudi feministična predpostavka: Češ če so vsi moški vzgojeni kot nasilneži, zakaj ne bi bili nasilni tudi geji in biseksualni moški drug do drugega? Če tako mislimo moškost je možnost, da sprejmemo dejstvo, da je lahko moški nasilen do drugega moškega, popolnoma sprejemljiva« (Merrill: 1998; v Bergen 1998).

Iz tako okrnjenega razumevanja medčloveških odnosov izhajajo naslednji problemi pri razumevanju nasilja med istospolnimi partnerji:

- Mit vzajemnega nasilja
- Problemi pri definiranju kdo je žrtev in kdo storilec

1.5.3.1 MIT »VZAJEMNEGA NASILJA«

Vzajemno nasilje je ideja, da je večina najbolj nasilnih intimnih razmerij vzajemno nasilnih, torej da je nasilen vsak od udeležencev v odnosu, tako storilec kot tudi žrtev. Posledično naj bi oba partnerja nosila odgovornost za pojav nasilja (Steinmetz, 1978; v Renzetti, 1992).

Renzetti (1992) izpostavlja, da je največja pomankljivost v perspektivi vzajemnega nasilja, predpostavka, da je vsako nasilno dejanje enako, medtem ko obstajajo pomembne razlike med tem kdo je začel nasilje, kdaj se nasilje uporablja kot samoobramba in kdaj gre za povračilne ukrepe proti nasilnemu partnerju.

Merrill (1998; v Bergen, 1998) piše, da je v svoji praksi, kjer dela večinoma izključno s homoseksualno populacijo, naletel le na nekaj primerov nasilja, ki bi lahko bilo opredeljeno kot vzajemno. Nadaljuje, da je lahko nasilje v moških partnerskih zvezah videti vzajemno ravno zaradi tega, ker so moški nagnjeni k temu, da se fizično branijo. Navaja, da je kar 58% respondentov v njihovi študiji pritrdilo, da so se aktivno fizično branili, ko so jih napadli njihovi partnerji.

Renzetti (1992) navaja, da obstaja evidenca, da se bodo lezbijke bolj pogosto branile pri pojavu fizičnega nasilja kakor heteroseksualne ženske. Ristock in Timbang (2005) poudarjata, da gredo ta dejanja v konflikt tudi s splošno uveljavljeno konstrukcijo žrtve kot pasivne.

Nomi Porat (1986; v Renzetti 1992) predpostavlja, da je vzrok, da se lezbijke pogosteje branijo v tem, ker se bolj množično udeležujejo tečajev samoobrambe kot heteroseksualne ženske. Lydia Walker (1986; *ibid.*) dodaja, da je vzrok tudi v manjši razliki v fizični velikosti med lezbičnimi partnerkami in večjo sprejetostjo samoobrambe v lezbični skupnosti, kot tudi »dovoljenje« s strani skupnosti, da se o samoobrambnem vedenju govori. Paradoks pa je v tem, da čeprav skupnost

pozitivno naslavlja samoobrambo pri pojavu nasilja, kasneje, ko do defenzivnega dejanja pride, to označi za »vzajemno nasilje«.

Koncept »vzajemnega nasilja« se aplicira na istospolna partnerstva tudi zaradi perspektive spola, ki se uporablja za razločevanje, kdo je storilec in kdo žrtev v heteroseksualnih odnosih. Pri raznospolnih odnosih je predpostavka, da je moški storilec in ženska žrtev skorajda samoumevna zaradi družbene konstrukcije spolne vloge in fizične pojavnosti - kjer je moški percipiran kot fizično močnejši in zato nagnjen k vzpostavljanju premoči s silo. Uporaba perspektive spola in fizične pojavnosti je pri homoseksualnih odnosih zavajajoča in nepravilna. Bolj je primerna uporaba koncepta nosilca moči - ki je glavni razlog pojava nasilja sploh.

Zaradi splošno sprejetih napačnih interpretacij, ki jih proizvajata teorija o družinskem nasilju in homofobija, se pogosto predpostavlja, da je storilec fizično večji, bolj moški v svoji pojavnosti, premožnejši in partner z določenim etničnim ozadjem. Noben od teh zunanjih dejavnikov ni zanesljiv pri predpostavljanju, kdo je tisti, ki zlorablja v zvezi med dvema moškima (Merrill, 1998; v Bergen, 1998).

Ristock in Timbang (2005) pišeta, da splošno skonstruirano in uveljavljeno interpretiranje žrtve in storilca velikokrat predpostavlja, da bo v lezbičnem odnosu tista bolj »moška« ali »butch« partnerica storilka in tista bolj »femme« žrtev. Ta napačna interpretacija odkriva, kako je heteroseksistično mišljenje napačno aplicirano na LGBT partnerska razmerja. Fizična pojavnost ne more biti merilo pri tem, kdo je storilec niti ne moremo spolne binarnosti (moška vloga/ženska vloga) aplicirati na LGBT partnerstva.

Renzetti (1992) potrjuje naštetu. Piše, da je prijateljskemu nezaupanju v resnost in realnost nasilja pri nekaterih ženskah, žrtvah nasilja, botrovala ravno velikost in obnašanje. Eden od mitov, ki obdaja lezbično nasilje v intimnih partnerstvih je, da mora biti storilka večja od žrtve. Drugi navezuje mit je, da le »butch« ali ženske, ki simbolno prevzamejo »moško« vlogo izvajajo nasilje. Navaja primer:

»Ona je tudi manjša od mene... Nekaj centimetrov je manjša od mene... Zelo je lepa. Oblačila se je zelo feminilno. Če bi pogledali, ne bi nikoli mislili, da je sposobna nasilja. Ljudje so o naju

govorili: »Kakšen lep par sta!« in niso imeli pojma, kako sva bili v resnici nori. (Intervju 16 v Renzetti:1992)

Pomembnost razločevanja, kdo je storilec in kdo je žrtev, je nujna predvsem pri iskanju pomoči. To tematiko bom predstavila kasneje, v poglavju, kjer obravnavam iskanje pomoči.

Koncept vzajemnosti nasilja pa ne samo, da trivializira in zmanjšuje pomen nasilja, vendar lahko zaradi žrtvinega občutka krivde, ker se je branila, preprečuje prijavo nasilja in daje storilcu ali storilki opravičilo, da z nasiljem nadaljuje.

West (1998; v Jasinski in Williams, 1998) navaja, da raziskovalci trdijo, da gej (Island in Letellier, 1991) in lezbične (Hart, 1986; Renzetti, 1997) storilke uporabljajo mit vzajemnega nasilja, da še naprej obdržijo nadzor in dodatno viktimizirajo njihove partnerje ali partnerice. Podrobneje, storilci/ke uporabljajo vzajemno zlorabo z namenom, da bi zanikali svojo odgovornost za nasilno vedenje. Če se žrtev odzove ali uporabi samoobrambo, storilec/ka to lahko uporabi kot opravičilo za njegovo ali njeno vedenje. Na primer, storilka lahko uporabi dejstvo, da jo je žrtev »tudi udarila« kot razlog za nadaljevanje svojega izrabljajočega vedenja. Žrtev se, ne glede na razlog, zakaj je uporabila agresijo, lahko počuti krivo, ker je uporabila nasilje proti svoji partnerici in kot rezultat svoje dejanje razume kot enakovredni boj (Farley, 1992; Hart, 1986; Island in Letellier, 1991; Leeder, 1988). Letellier (1994) nadaljuje, da zaradi družbene stigme povezane z moškimi, ki so žrtve, so lahko ti vzpodbujani, da nasilje »prenesejo kot se za moškega spodobi«. Posledično lahko moški sami sebe ovrednotijo kot enakovredne udeležence v nasilju prej kakor žrtve. (*ibid.*)

Renzetti (1992) piše, da lezbijke, izpostavljene nasilju, opustijo iskanje pomoči zaradi krivde, ki jo občutijo, ker so se s silo odzvale na nasilje ali so se s silo branile (Asherah, 1990; Irvine, 1990). V nadaljevanju Hart (1986) povzame in pravi, da se veliko število lezbijk, ki so bile žrtve nasilja in prvič iščejo pomoč pri prijateljih ali organizacijah, ki se ukvarjajo s preprečevanjem nasilja, sprašuje, ali so bile sploh žrtve nasilja, če so se nasilno odzvale na nasilje, četudi je bilo to samo enkrat. Videti je, kakor da odsotnost nasilja na njihovi strani opravičuje njihovo identifikacijo z vlogo žrtve, če pa so bile enkrat nasilne, še posebno, če je bilo to zato, da bi ustavile storilko, jih to dejstvo prisili, da same sebe vidijo kot enako odgovorne kot storilke in posledično dokončno odgovorne za nasilje.

Podobno navaja tudi Merrill (1995; v Renzetti, 1992) in pravi, da zaradi intenzitete čustvenega zlorabljanja, ki ga izkusi veliko žrtev, še posebno to, da so »krivi« za zlorabo, pogosto minimalizirajo nasilje in na trenutke celo verjamejo, da so sami storilci. Dejstvo je in zelo pogosto to velja za žrtve, da najprej poiščejo pomoč pri programih, ki so namenjeni storilcem nasilnih dejanj. Nasprotno, storilci se bolj pogosto počutijo kot žrtve, povečujejo pomen »provokativnega« in samo obrambnega vedenja žrtve in lažejo (pogosto uspešno).

Hart (1986; v Renzetti, 1992) to potrjuje in pravi, da: »Storilci vedno vidijo sami sebe kot žrtve pretepenih žensk.«

Prepleten z okvirom mita vzajemnega nasilja in napačnega (homofobičnega) razumevanja je tudi razumevanje pojava sado-mazohističnih praks v homoseksualnih razmerjih.

»Sadomazohistična razmerja pogosto vključujejo vnaprej dogovorjeno igranje vlog (npr. spodaj/zgoraj, gospodar/suženj, očka/fantek), kot tudi soglasna uporaba sile med seksom (ki kdaj vključujejo uporabo pripomočkov kot so lisice (priprava za vklepanje zapornikov), bičev in drugih pripomočkov) z namenom zadovoljitve seksualnih fantazij. Udeleženci ponavadi uporabljajo »varno besedo« kot npr. *rdeče*, ki jo izreče udeleženec, ko občuti nelagodje ali želi, da se dejanje neha. Čeprav tudi heteroseksualci uporabljajo sadomazohistične prakse, je ponavadi uporaba takih praks pripisana istospolnim parom (kar je še en dokaz homofobije). Čeprav nekateri nasprotujejo uporabi teh praks, te niso niti najmanj izrabljajoče, dokler nanje pristajata obe strani. V nasprotju s splošnim prepričanjem, se nasilje v takih razmerjih ne pojavlja nič bolj pogosto, kot v drugih razmerjih. Ko se ljudje odzovejo na gej moško nasilje s samoumevno predpostavko, da je to posledica sadomazohističnega razmerja, ne zavzamejo le pozicije homofobičnega stereotipa, ampak jim to stališče tudi onemogoča, da bi pojav nasilja jemali resno, ker mislijo, da si ga žrtev želi« (Merrill, 1998; v Bergen, 1998).

Da bi se izognili vrsti problemov, ki jih prinaša mit o vzajemnem nasilju, Merrill (1998; v Bergen 1998; po Zemsky, 1990) predlaga pogovor z obema udeležencema, kot rešitev, kako se lahko soočimo s prepoznavanjem primarnega agresorja in žrtve v nasilnem odnosu:

- Kronološko razkrivanje incidentov nasilja (od prvega incidenta dalje)

- Stopnja fizičnega, čustvenega, finančnega in seksualnega nasilja, naj bo natančno ocenjena, kot pomoč pri razlikovanju odzivnega in samoobrambnega nasilja od izvora nasilja
- Vprašanja povezana s posredovanjem policije, zdravnikov ali delavcev s področja duševnega zdravja: zakaj so posredovali in kaj je pripeljalo do tega
- Vprašanja povezana s poskusom odhoda enega od partnerjev: zakaj je poskušal oditi in kaj se je nato zgodilo
- Posamična predhodna zgodovina razmerij
- Posamična uporaba alkohola in drog, kako vpliva na posameznika in na odnos

Z metodo pogovora ponavadi razkrijemo, da so žrtve sposobne podrobno opisati kronologijo dogodkov, pogosto prevzemajo krivdo in obžalujejo samoobrambna dejanja, da neuspešno poskušajo izboljšati razmerje ali ga zapustiti ali oboje. Potem ko razkrijemo zgodovino razmerja, postane njihovo vedenje, ki je bilo mogoče na začetku videti izrabljajoče, bolj jasno in ga razumemo, kot odgovor na dolgo trajajočo zlorabo in osamitev. Nasprotno so storilci pogosto površni in nenatančni pri opisovanju zaporedja dogodkov, obidejo pomembne podrobnosti in krivijo partnerje, svojo vlogo pa minimalizirajo. Značilno je, da so že imeli nasilna razmerja, ki so se po njihovem mnenju končala nepričakovano in iznenada. To so seveda tipični profili storilcev in žrtev, obstajajo pa izjeme in pari, pri katerih je izjemno težko določiti, kaj se je v resnici zgodilo (Merrill, 1998; v Bergen, 1998).

1.6 OBLIKE NASILJA V HOMOSEKSUALNIH ZVEZAH

Nasilje v lezbičnih odnosih je definirala Hart (1986; v West, 1998; v Jasinski in Williams, 1998) kot: »vzorec nasilnih ali prisilnih dejanj, kjer lezbijka poskuša nadzirati misli, prepričanja ali ravnanja svoje intimne partnerice ali kot kaznovanje partnerice, ker se ta upira njenemu nadzoru.«

Nasilje v gejevskih intimnih partnerskih odnosih je bilo definirano kot: »vsaka neželena fizična sila, psihološka zloraba, uničevanje materialnih dobrin ali lastnine, skratka vsaka zloraba, ki je bila storjena s strani enega moškega nad drugim« (Island in Letellier, 1991; v West, 1998; v Jasinski in Williams, 1998).

Mislim, da se oblike nasilja med homoseksualnimi pari in heteroseksualno populacijo bistveno ne razlikujejo, čeprav obstajajo določene razlike, značilne samo za homoseksualne pare.

Hart (1986; v Lobel et al., 1986) našteje nasilna in prisilna dejanja, uporabljena v nasilnih lezbičnih odnosih:

FIZIČNO NASILJE

Napadi z različnim orožjem: pištolo, nožem, bičem, likalnikom, avtom, palico za zavese, čevlji z visoko peto, s stolom, razbitimi steklenicami, blazinami, cigaretnimi ogorki, strupom.

Fizični napadi storilke: pretepanje, praskanje, brcanje, udarci s pestjo in z nogo, klofutanje, metanje po stopnicah, razbijanje očal na obrazu žrtve, zaklepanje v omaro ali druge zaprte prostore, žgečkanje, dokler žrtev ne izgubi sape ali postane panična.

Kratenje spanca, odrekanje toplote ali hrane.

SPOLNO NASILJE

Posilstvo, spolni odnos na zahtevo, odtegovanje spolnih odnosov, uporaba orožja pri spolnih odnosih ali seksualno ustrahovanje, prisilni spolni odnosi z drugimi, neprostoVOLjna prostitucija, prisilna monogamija ali prisilna bigamija, fizični napad med spolnimi odnosi, zavrnitev reproduktivne pravice, žaljenje s spolno ponižujočimi žaljivkami.

LASTNINA

Požig, rezanje avtomobilskih gum, uničevanje oblek ali pohištva, nasilje nad domačimi živalmi ali ubijanje domačih živali, kraja in poškodba lastnine, vdiranje v stanovanje brez dovoljenja, izključevanje telefona, uničevanje hišne opreme.

GROŽNJE

Grožnje z uničevanjem lastnine, s fizičnim ali seksualnim nasiljem, grožnje drugim, žrtvi pomembnim osebam, zasledovanje, nadlegovanje.

FINANČNI NADZOR

Nadzor nad prihodki in sredstvi partnerja, uničevanje premoženja, vmešavanje v delo ali izobraževanje, finančne prevare, nakup vrednih predmetov samo v storilčevem imenu, uporaba kreditnih kartic brez partnerkeinega dovoljenja, nedelo in zahtevanje finančne podpore od partenrice.

PSIHOLOŠKO ALI ČUSTVENO NASILJE

Poniževanje, degradiranje, laganje, izoliranje žrtve, popolni nadzor nad izbiro zabave/prijateljev/verske izkušnje, zmerjanje žrtve, da je nora, neumna in grda, zadrževanje pomembnih informacij, določanje hrane, ki jo žrtev sme jesti, izbruhi besa, napadi ali umiki, miselna manipulacija.

HOMOFOBIČNI NADZOR

Grožnje, da bo storilka razkrila žrtvino lezbičnost njeni družini, prijateljem, delodajalcu, policiji, verski skupnosti itn.; dopovedovanje žrtvi, da si nasilje zasluži, ker je lezbijka; zagotavljanje žrtvi, da ji nihče ne bo verjel, če se bo pritožila, da je bila zlorabljena, saj lezbijke niso nasilne; opominjanje žrtve, da nima izbire, saj živi v homofobičnem svetu.

Renzetti (1992: 20-23) poroča, da so najbolj pogoste oblike fizičnega nasilja, ki so se pojavljale v njeni študiji o nasilju v lezbičnih odnosih, bile porivanje in suvanje (75% pogosto/včasih), udarci s pestjo ali z odprto dlanjo (65% pogosto/včasih), obmetavanje s predmeti (44% pogosto/včasih). Najmanj pogoste oblike zlorab, čeprav je zaskrbljujoče, da so se sploh pojavile, so bile: urezovanje števil, figur ali besed v kožo, vstavljanje pištole ali noža v nožnico, ožiganje s cigartnim

ogorkom, zabadanje ali streljanje. Psihološke zlorabe so bile bolj pogoste, kakor fizične. Najpogostejša oblika psihične zlorabe so bile grožnje (70% pogosto/včasih), sledi poniževanje pred prijatelji in sorodniki (64% pogosto/včasih) ali poniževanje pred neznanci (59% pogosto/včasih), kratenje spanca ali hrane (59% pogosto/včasih) in uničevanje ali poškodovanje lastnine (51% pogosto/včasih). 22 udeleženk je na vprašalnik pripisalo nove oblike zlorab, ki so jih doživele, niso pa bile omenjene v vprašalniku. Najpogostejše oblike zlorab, o katerih so dodatno poročale so bile: fizično onemogočenje žrtve, prisilno zadrževanje v sobi, prisilna prekinitev stikov s sorodniki ali prijatelji, kraja žrtvine lastnine, grožnja storilke s samomorom.

SPOLNO NASILJE

Opozorila bi na spolno nasilje, ker menim, da heteronomni okvir doživljanja spolnega nasilja lahko onemogoča žrtvam v homoseksualnih odnosih, da bi ga prepoznale. V delu, kjer opisujem spolno nasilje, brez predpostavke o spolni usmerjenosti žrtve, lahko vidimo, da imajo tudi ženske v heteroseksualnih odnosih probleme s prepoznavanjem storilca, saj to ni neznanec na ulici, temveč njihov partner. Mislim, da žrtve spolnega nasilja v homoseksualnih partnerstvih doživljajo še večje težave pri definiciji posilstva, zaradi zakoreninjene predstave, da je posilstvo dejanje, ki se dogaja ženskam v heteroseksualnem odnosu, in zaradi stereotipov o določenih vedenjskih vzorcih spolov. Za ženske v istospolnih partnerstvih je lahko soočanje s spolnim nasiljem oteženo zaradi dejstva, da je njihova napadalka ženska, ki po splošnem prepričanju v družbi ne velja za spolno napadalko. Enako se lahko dogaja moškim, žrtvam spolnega nasilja s strani njihovih partnerjev, saj so moški pojmovani kot subjekt, ki se je sposoben obraniti fizičnega napada drugega moškega, zato se moški v okviru stereotipov ne pojavlja kot žrtev spolnega nasilja, ampak le kot storilec tovrstnega dejanja.

Walsh (1996; v Davies in Neal, 1996) piše, da je za tiste, ki so bili posiljeni s strani istospolnega partnerja značilno, da se jim poleg občutkov sramu, jeze, krivde, šoka, groze, žalosti ali samoobtoževanja, lahko pojavijo še drugi občutki, če njihova občutja primerjamo s heteroseksualnimi žrtvami. Za moške je zelo težko sprejeti dejstvo, da so bili posiljeni. Živimo v družbi, ki od moških pričakuje, da se bodo znali braniti, splošno sprejeto je, da so moški tisti, ki storijo dejanje posilstva in ne da so žrtve. Za penetracijo in moškost je značilno, da sta obdana s posebno kulturno stigmo. Ženske imajo lahko težavo s prepoznavanjem spolnega napada kot posilstva, ker so še

vedno pod vplivom močnega vpliva doživljanja napada z interpretacijo »kot bi bilo pravo posilstvo«. Kot je povedala K.: »Najpomembnejša stvar pri svetovanju je bila, da sem lahko imenovala to, kar mi je storila, posilstvo. To spoznanje je v meni podrlo jezove in končno sem lahko uredila občutke, ki so me obhajali ob napadu. Nimam več občutka, da pretiravam.« Ženske v takih okoliščinah potrebujejo podporo in ovrednotenje njihove lastne izkušnje napada, ne glede na uradno definicijo. Ko ženske prepoznajo napad, se lahko zgodi, da občutijo veliko razočaranje, ker jih je spolno zlorabila ženska.

FINANČNO NASILJE

Raziskave o heteroseksualnih ženskah, ki so bile žrtve nasilja, so pogosto navajale pomanjkanje finančnih resursov in zaposlitvenih zmožnosti, kot enega izmed treh odločilnih razlogov, zakaj so ostale s partnerjem, ki jih je zlorabljal (Barnett in Lopez-Real, v Renzetti, 1992; v Merrill, 1998:138; v Bergen, 1998).

V študiji, ki sta jo opravila Merrill in Wolfe (v Merrill, 1998:138; v Bergen, 1998) o gejih in biseksualnih moških, žrtvah partnerskega nasilja, sta ugotovila, da pomanjkanje sredstev in zaposlitvenih zmožnosti ni igralo bistvene vloge pri vztrajanju v zlorabljačem odnosu. V bistvu so udeleženci študije poročali, da so partnerji pričakovali od njih, da jih bodo finančno podpirali, kakor tudi to, da bodo žrtve finančno neodvisne. Ker so moški socializirani v vlogo tistega, ki »prinaša kruh v hišo« in zasluži več kot ženska, pa tudi ker je finančno odvisnih otrok v moških partnerstvih manj, je finančno zlorabljanje drugačno, kot je običaj v heteroseksualnih odnosih. Čeprav lahko opazimo določene razlike, je potrebno opozoriti, da so - v nasprotju s stereotipom, češ da so vsi geji premožni - v resnici številni geji in biseksualni moških revnih in pripadajo delavskemu razredu. Podobno je v heteroseksualnih odnosih, ko so ženske tiste, ki zaslužijo več od moškega partnerja.

1.7 DEJAVNIKI TVEGANJA

Psihosocialne okoliščine, ki lahko vzpodbudijo nastanek nasilja med dvema osebama, so imenovani dejavniki tveganja. To so individualni in družbeni dejavniki, ki vplivajo na delovanje osebe in pri njej potencirajo verjetnost, da bo pri vpletenosti z drugimi v konfliktnih situacijah posegla po nasilju. Nekaj dejavnikov je skupnih homoseksualnim in heteroseksualnim parom, drugi so

spet značilni samo za homoseksualno populacijo. Vendar dejavniki tveganja niso edini vzrok za nasilje, niti jih ne moremo upoštevati kot »opravičilo« za pojav nasilja.

1.7.1 HOMOFOBIA

Homofobično okolje ima na homoseksualno populacijo ogromen vpliv. Z njim so prežete domala vse ravni družbenega obstoja in pojavlja se v nešteti oblikah ter učinkuje na različne načine. Pri pojavu nasilja v partnerskih zvezah je pomembna prisotnost internalizirane (ponotranjene) homofobije, ter homofobije kot načina izsiljevanja zlorabljenega partnerja.

Internalizirana homofobija ima učinek na posameznika že v odkrivanju lastne spolne usmerjenosti. Redefinicija zaznavanja svoje lastne seksualnosti je v družbi, ki je homofobična, lahko zelo stresno. Kot navajata Švab in Kuhar (2005) so reakcije na krizo identitete zanikanje homoseksualnih občutij, poskusi popravljanja (na primer iskanje profesionalne pomoči), izogibanje tem občutjem in potlačitev seksualnih želja, nasilna potopitev v heteroseksualnost ali prevzem biseksualne identitete, lahko pa se pojavi tudi eskapizem (po Troiden, 1988; *ibid.*).

Negativna konstrukcija življenja gejev in lezbijk vpliva na človekovo sposobnost graditve pozitivne samoidentitete. To lahko vodi geje in lezbijke k ponotranjanju čustev nizke samovrednosti in sramu, poleg strahu pred zlorabo in zavrnitvijo, in ti občutki so razdraženi zaradi institucionaliziranih oblik diskriminacije (Johnson et al. 2007; v Bavdaž, 2010).

Pharr (1997: 70-81) govori o posledicah homofobije na posameznice (povzela sem jih le nekaj):

- izolacija (strah izzvan zaradi heteronormativnosti povzroči »zatekanje v nevidnost«, posameznik občuti, kot da je z njim nekaj zelo narobe, če ne vidi drugih sebi enakih; posledično je pomanjkanje pozitivnih modelov za mlade lezbijke; občutek drugačnosti in osamljenosti lahko hitro vodi do samoobtoževanja);
- poskusi, da bi lezbijke imele za heteroseksualke; tu sta možna dva scenarija: popoln prevzem heteroseksualne identitete (poroka z moškim, otroci...); biti lezbijka, a prevzeti heteroseksualno oblačenje in obnašanje, da bi bile videti kot »vzorne lezbijke«; posledično se pojavljajo poškodbe v samospoštovanju zaradi neprestanega laganja, ker se zavedamo, da nismo iskreni;

- samo-sovrastvo: zaradi ponotranjene ideje o homoseksualcih kot izprijenih in zlobnih, bolnih in deviantnih osebah se samoobtožujejo in to obtoževanje povzroča občutek manjvrednosti;
- duševno zdravje: ko se lezbijke soočajo s krizo identitete v homofobičnem svetu neredko prihaja do depresij, občutka ujetosti, manjvrednosti in ti občutki lahko privedejo do skrajne točke: poskusa samomora. Študije dokazujejo, da je veliko mladostniških samomorov povezanih s problemi pri vzpostavljanju gej in lezbične identitete.

Sekereš (2010) navaja, da je Bux (1996) pregledal več teorij, da bi pojasnil zdravstvene težave v LGBT-skupnosti, kar vključuje: (1) internalizirano homofobijo (sovrastvo svoje lastne seksualnosti); (2) konflikt spolne vloge in spolne neskladnosti (neugodje ali zavrnitev tradicionalnih spolnih vlog); (3) socialni stres ali diskriminacijo (zaradi izkušenj z diskriminacijo in predsodki, LGBT-jevska populacija doživlja visoko stopnjo stresa, napetosti in anksioznosti); (4) vidike gejevske in lezbične subkulture; in (5) razlike v socialnih vlogah in razlike v razvoju odraslih (Banks, 2003: 18). Bux (1996) je ugotovil, da čeprav je bilo malo empiričnih dokazov, ki bi podprli vsako od teh teorij, sta teoriji socialnega stresa in diskriminacije dosegli največ podpore. Zato se navkljub obstoju več nadomestnih teorij za razlago zdravstvenih težav v LGBT-jevski skupnosti zdi, da Buxovi (1996) rezultati kažejo, da je prav homofobija tista, ki najbolj verjetno povzroča takšno stanje (Banks 2003:18; *ibid.*).

Če povzamem, lahko strnem učinke homofobije na sledeče posledice: zanikanje samega sebe, samo-sovrastvo, nizka samopodoba, samo-obtoževanje, depresija, suicidne tendence, anksiozne motnje, občutenje velikega pritiska in stresa, izolacija, prevelika ali premajhna pričakovanja do samega sebe (kot protiutež zavrnitve s strani družbe), izkušnje z občutkom izgube nadzora nad lastnim življenjem (saj na svojo spolno usmerjenost ne moremo vplivati).

Kot piše Renzetti (1992: 28): »Raje, kakor, da predpostavljamo, kot so to počeli predhodni raziskovalci, da je lezbičnost sama po sebi vzrok za medosebne težave, se veliko družbenih znanstvenikov osredotoča na to, kako vsakodnevno življenje v homofobičnem in heteroseksističnem okolju negativno vpliva na koncept sebstva lezbijk in kvalitete njihovih intimnih razmerij.«

Če se naslonim na definicije nasilja, ki sem jih predstavila na začetku naloge, lahko povzamem, da je sam akt nasilja želja po premoči in nadzoru storilca nad žrtvijo. Človek, ki nima problemov

s samospoštovanjem in se doživlja kot kompetentnega in sposobnega urejati svoje življenje, nima potrebe, da bi z nasiljem uveljavljal svojo voljo, pa tudi ne, da bi z nasiljem potrjeval svojo moč. Posameznik, ki je zaradi zunanjih vplivov v neprestanem boju s samim sabo, ker mu njegova spolna usmerjenost povzroča občutke krivde, sramu, nelagodja in frustracij, kar je posledica nesprejemanja s strani družbe, ima večje možnosti, da se bo znašel pred takim konfliktom, ki ga zaradi pritiskov ne bo zmožel rešiti drugače, kakor z nasiljem. Seveda te povezave ne smemo interpretirati zgolj kot linearne povezave vzroka in posledice, saj samo dejanje nasilja ni pogojeno le z vplivi ponotranjene homofobije; odločitev za nasilje ima več vzrokov, ki so med seboj prepleteni, ter jih je nujno potrebno interpretirati v kontekstu človekove osebne zgodovine ter drugih, pomembnih dejavnikov.

Literature, ki povezuje osebne faktorje z moškim nasiljem je veliko. Moški, ki so nasilni, so velikokrat čustveno odvisni, imajo nizko samospoštovanje in omejeno zmožnost empatije, kažejo malo nadzora nad impulzivnim obnašanjem in slabe komunikacijske in socialne veščine (Gondof, 1988b; Holtzworth-Munroe, 1992; Holtzworth-Munroe in Stuart, 1994; Murphy, Meyer in O. Leary, 1994; Rounsaville, 1978; Shields, Mc Call in Hanneke, 1988) in so pogosto razdražljivi in pripravljeni na konflikte (Kantar in Jasinski, 1998; v Jasinski in Williams, 1998).

Neidig, Friedman in Collins (1988) so ocenili samo-spoštovanje, obnašanje do žensk in drugih, empatijo in avtoritarnost v študiji vojnega kadra. Rezultati so pokazali, da se nasilni moški od nenasilnih razlikujejo samo po stopnji samospoštovanja in nizkem zaupanju drugim, ki so ga pokazali nasilni moški (Kantar in Jasinski 1998; *ibid.*).

Walsh (1996; v Davies in Neal, 1996) piše, da ponotranjena homofobija lahko učinkuje na storilca tako, da formira del nizke samopodobe, ki pa jo poskuša okrepiti s tem, da ima in uporablja premoč nad svojim partnerjem. Dalje piše, da lahko njegov partner poseblja del njegove seksualnosti, zaradi katere se sam ne počuti dobro. Na primer, če je njegov partner del neke gej subkulture, bi to bil lahko izraz gej identitete, ki je za storilca nekje globoko nesprejemljiva in ta nesprejemljivost lahko vodi do nasilja.

Torej, če povežemo nekatere možne značilnosti storilcev (nizka samopodoba, potreba po zunanji potrditvi) in učinke, ki jih ima homofobija na posameznice in posameznike (znižanje samopodobe, samospoštovanja) se nam logično ponudi sklep, da sta ti dve lastnosti lahko povezani in da

storilec/ka lahko poseže po nasilnem dejanju zaradi potrebe po moči, ki mu je/ji je bila odvzeta s homofobičnim okoljem, ki ga/jo obdaja. Renzetti (1998; v Bergen, 1998) piše, lahko bi rekli, da družbena homofobija (socialno-strukturalna variabla) proizvaja ponotranjeno homofobijo (psihološka variabla), ki lahko povzroča, poleg drugih dejavnikov, nasilje v homoseksualnih razmerjih. Dodaja še, da nobena raziskava še ni preverila odnosa med ponotranjeno homofobijo in nasiljem v homoseksualnih razmerjih. Seveda ne moremo sklepati, da je ponotranjena homofobija edini dejavnik pri pojavu nasilja, kar bi bilo netočno in zavajajoče. Mislim pa, da je posebna okoliščina v homoseksualnih razmerjih, ki je ne moremo in ne smemo zanemariti. Učinek homofobije se kot dejavnik pojavlja še pri številnih segmentih homoseksualnih razmerij. Te bom obravnavala v nadaljevanju naloge.

1.7.2 HOMOFOBIA KOT ORODJE PRI IZSILJEVANJU PARTNERJA

West (1998 v Jasinski in Williams, 1998) piše o homofobičnem nadzoru in povzema Hart (1986), ki v homofobični nadzor vključuje naslednja dejanja: grožnje, da bo storilka povedala družini, prijateljem, delodajalcu, policiji, cerkveni skupnosti ali skupnosti sploh, da je žrtev lezbijka; dopovedovanje žrtvi, da si zasluži vse, kar prestaja, ker je lezbijka; zagotavljanje žrtvi, kako ji nihče ne bo verjel, da je bila zlorabljen, saj lezbijke niso nasilne; opozarjanje žrtve, da nima nikakršnih možnosti, ker ji homofobični svet ne bo verjel.

Ristock in Timbang (2005) pišeta, da čeprav je veliko nasilnih taktik uporabljenih v zlorabljaljavih odnosih, ki so podobne taktikam v zlorabljaljavih heteroseksualnih odnosih, prihaja do specifičnih zlorabljaljavih obnašanj, ki reflektirajo širši kontekst homofobije, bifobije, transfobije in heteroseksizma, ki zaznamujejo LGBT partnerska razmerja. Ta obnašanja vključujejo grožnje, da bo storilec razkril spolno usmerjenost ali biološki spol partnerja njegovemu delodajalcu, stanodajalcu ali članom družine; grožnje, ki lahko ogrozijo skrbništvo nad otroki, če bi se odkrila spolna usmerjenost ali biološki spol žrtve; grožnje, da bi žrtvi lahko ogrozili status, povezan z migracijo zaradi razkritja spolne usmerjenosti ali biološkega spola žrtve; in/ali grožnje povezani z razkritjem HIV/aids stanja žrtve.

Stopnja razkritosti pri partnerjih je lahko različna. Eden od partnerjev je lahko »outiran« le pred svojimi prijatelji ali nekaterimi prijatelji, pred družino, v službi in pred drugimi sorodniki pa ne. Že Švab in Kuhar (2005) poročata o negativnem vplivu, ki ga lahko ima različna stopnja razkritosti pri partnerjih: »Zaradi heteronimnih okvirov družbe v pozni modernosti je obstoj istospolne partnerske zveze neposredno povezan z vprašanjem razkritja v takšni družbi. Vsaj delno razkritje ob vstopu v partnersko zvezo je namreč prvi pogoj za obstoj te zveze, saj zaradi skrivanja zveza lahko propade, zlasti tedaj, kadar sta posameznika v očitnem neravnovesju glede razkritja homoseksualnosti... Skrivanje partnerske zveze zaradi nerazkritosti enega partnerja, še posebno pred družino in prijatelji, je lahko v vsakdanjem življenju tako moteče, da se partnerja razideta.«

Poleg tega, da nerazkritost povzroči razpad zveze, lahko postane način izsiljevanja v smeri nasilnega ostajanja v zvezi.

Renzetti (1998 v Bergen, 1998) piše, da je v njeni študiji (Renzetti, 1992) 21% udeleženk priznalo, kako so jim partnerke grozile, češ da jih bodo razkrile. Številne med njimi so raje pustile službo, prej ko so njihove partnerice uresničile grožnjo. Ta korak so utemeljile z razlago, češ če bodo same zapustile službo in poskušale urediti problem s partnerico, bodo imele potem več možnosti pri iskanju nove službe, saj bi odpuščene zaradi razkritja prišle na »črno listo«, to pa bi jim otežilo iskanje nove zaposlitve.

Homofobija je v družbi, kjer je diskriminacija na podlagi spolne usmerjenosti še vedno zelo prisotna, zelo močno orožje za izsiljevanje in povzročanje strahu. Veliko gejev in lezbijk namreč zaradi neznanskega strahu pred razkritjem ostane v zgrešeni in nasilni zvezi.

1.7.3 PROBLEMI S STATUSOM, POVEZANIM S HIV IN AIDSOM

Ena od specifik LGBT nasilja v partnerskih odnosih, je tudi specifika povezana z okužbo z virusom HIV ali posledično z obolenostjo za AIDS-om.

Merrill (1998 v Bergen, 1998) piše, kako so avtorji (Letellier, 1996) opazili, da je visoka pojavnost HIV-a in AIDS-a med gej in biseksualnimi moški tudi ena od pomembnih okoliščin, ki se odraža v izkušnji nasilja. V skladu s Centrom za bolezni in preventivo (1995) je bilo približno 250.000 gejev in biseksualnih moških diagnosticiranih z boleznijo AIDS, torej 60% od vseh

AIDS primerov, ki so bili dokumentirani v ZDA. Čeprav nobena raziskava ni bila narejena o vlogi nasilja, kot faktorju pri prenašanju virusa HIV, je bilo veliko moških, gej in biseksualcev, s katerimi je delal, okuženih z virusom HIV ravno od svojih partnerjev, ki so jih zlorabljali. Morda se zdi nepredstavljivo, da bi kdo nalašč okužil svojega partnerja, a je potrebno upoštevati pogostost spolnega nasilja, pri čemer imajo žrtve malo možnosti pogajati se s svojim partnerjem (tudi glede varnega spolnega odnosa), in prisoten je tudi namen storilca, da bi s tem partnerja »priklenil« v razmerje. Geji in biseksualci v nasilnih razmerjih imajo visoko stopnjo tveganja za okužbo z virusom HIV. AIDS epidemija je zelo vplivala na odločitev gejev in biseksualnih moških žrtev nasilja, ali naj odidejo iz izrabljajočega odnosa. Na primer, žrtev nasilja, ki ima HIV pozitivnega partnerja, bo ostala v razmerju zaradi občutke krivde, da zapušča bolnega človeka. Nasprotno HIV pozitivne žrtve nasilja ostanejo v odnosu s storilcem, ker jih je strah, da bodo zboleli in naposled umrli sami. Res je, da je za HIV pozitivnega moškega težje poiskati novo partnersko razmerje, saj se nanj pogosto gleda kot na »pokvarjeno blago«. Nazadnje, ker je tako ogromno gej in biseksualnih moških umrlo zaradi te epidemije, preživeli občutijo globoko osamljenost in žalovanje, zaradi česar se jim zdi izguba še enega partnerskega razmerja nepredstavljiva.

West (1998; v Jasinski in Williams, 1998) navaja, da je bilo 30% gejev in biseksualnih moških, ki so bili žrtve nasilja in so bili uporabniki San Francisco Gay Men's Domestic Violence Project tudi HIV pozitivnih (navedeno v Letellier, 1996). Čeprav HIV ne povzroča nasilja (Island & Letellier, 1991; Letellier, 1994), Letellier (1996) navaja veliko primerov, ko ta okužba privede do nasilja med partnerjema. Natančneje, če je storilec HIV pozitiven, lahko grozi, da bo okužil svojo žrtev ali uporablja svoje šibko zdravje za vzbujanje občutka krivde pri žrtvi, ki bi rada odšla. Svoje šibko zdravje lahko uporabi tudi kot manipulacijo, češ da ni on sam nasilnež v nastalem konfliktu. Posledično se lahko zgodi, da prijatelji in legalne avtoritete ne posredujejo. In obratno, ko je žrtev nasilja okužena z virusom HIV, ji lahko storilec grozi, da ji bo odrekel zdravstveno pomoč, ali da bo razkril njeno HIV pozitivnost, kar bi se odražalo v večji diskriminaciji, izgubi zaslužka ali ugodnosti povezanih z zdravstvenim zavarovanjem. Družbeno sovraštvo do gejev z HIV okužbo, v povezavi s strahom pred izgubo finančnih resursov in strahom pred izgubo negovalca, lahko zelo zmanjša žrtvino sposobnost za odhod iz nasilnega razmerja.

1.7.4 ALKOHOL IN ZLORABA PSIHOAKTIVNIH SUBSTANC

Pitje alkohola in zloraba substanc se povezuje tako z razlogi za nasilje, kot tudi s samo LGBT populacijo. Čeprav obstaja veliko študij, ki poskušajo povezati LGBT populacijo z višjo stopnjo zlorabe alkohola in drugih psihoaktivnih substanc, se pojavljajo opozorila, povezana s samim raziskovanjem in verodostojnostjo. Kakor navajata Kowszun in Malley (1996 v Davies and Neal: 1996) je Falco (1991: 149) opazna izjema, ko pravi: »Številne študije imajo premalo kontrolnih skupin, premalo reprezentativnih pregledov o gejih in lezbijkah in se nanašajo na samoporočanje.« Te pomanjklivosti vplivajo na natančnost zbranih podatkov, še posebno, ker je velika večina študij osredotočenih na belce iz srednjega razreda, starih okoli trideset let, iz Severne Amerike, gej moških, kar ni ravno najbolj reprezentativna skupina.

LGBT populacija je izpostavljena mnogim pritiskom, ki so posledica homofobnega okolja in negativno vplivajo na posameznika. Raziskava, ki jo je opravilo Društvo informacijski center Legebitra (Kuhar in sodelavci, 2008) o vsakdanjem življenju istospolno usmerjenih mladih v Sloveniji, poroča, da nekatere tuje raziskave (Meyer, 2008) namreč kažejo, da družbena stigmatizacija istospolno usmerjenih oseb vpliva na večjo stopnjo duševnih težav pri istospolno usmerjenih osebah in posledično tudi na višjo stopnjo zlorabe drog. Poročajo, da večina, skoraj 88% vprašanih, alkohola ali drog ne uživa zaradi preseganja lastnih strahov in dvomov glede svoje spolne usmerjenosti ali pa ga s tem namenom uživa redko, medtem ko ga 12% vprašanih vedno ali pogosto uživa s tem namenom. Podrobnejši pogled med tiste, ki alkohol in /ali droge uživajo zaradi dvomov ali strahov, povezanih s svojo spolno usmerjenostjo, pokaže, da se uporaba alkohola ali drog z omenjenim namenom zniža po 26. letu starosti, torej v času, ko je posameznikova spolna identiteta večinoma oblikovana in z njo niso več povezani dvomi. V tem času se, če sledimo modelom oblikovanja homoseksualne identitete (Troiden, 1988; Plummer, 1996) spremeni jo tudi strategije upravljanja s stigmo. Raziskava je zabeležila relativno visok delež uporabe drog med istospolno usmerjenimi mladimi. Medtem ko 36,4% vprašanih nikoli ne poseže po drogah, je skoraj 64% vprašanih že poseglo po drogah. V večini primerov je šlo zgolj za poskus, medtem ko 6,5% vprašanih poroča, da uporabljajo droge.

McKirnanan in Peterson (1989; v Kowszun in Malley:1996 v Davies in Neal, 1996) pravita, da je bistveno večji delež vzorca homoseksualcev uživala alkohol, marihuano in kokain, kakor splošna populacija. Nasprotno rezultatom drugih raziskav, ta uporaba ni bila intenzivna, čeprav so homoseksualci kazali na več težav z uporabo alkohola. V splošni populaciji, ženske uporabljajo manj

alkohola in drog, kakor moški in uporaba substanc se zmanjšuje s starostjo. Tega vzorca ni bilo moč zaslediti pri homoseksualcih, kar ustvarja višjo stopnjo zlorabe substanc. To lahko reflektira razlike med homoseksualci in splošno populacijo v upoštevanju stereotipov povezanih z vlogo spolov in socialne spremembe povezane s starostjo kakor tudi kulturno pogojenih stresorjev in povečano nagnjenostjo k uporabi substanc.

Renzetti (1992:62-63) poroča o štirih faktorjih, ki lezbijke uvršča v rizično populacijo glede uporabe alkohola in drog. Prvi je centraliziranost lezbičnega socialnega in prostočasnega življenja v barih. Po Fifiieldu (1975) se skoraj 80% lezbičnega in gejevskega prostega časa preživi v barih in drugih socialnih situacijah, kjer je alkohol uporabljen kot kontaktna točka. Posledično je pitje in pijanost s strani skupnosti sprejeta prej kot normativna in manj kot deviantna (Weathers, 1980; Diamond in Wilsnack, 1978). Drugič, družbena homofobija in zatiranje povzročata občutke odtujitve in osamitve med lezbijkami in geji, kar se povezuje s povečano porabo alkohola in drugimi oblikami zlorabe substanc (Nicoloff in Stiglitz, 1987; Weathers, 1980; Diamond in Wilsnack, 1978). Medtem ko sta prva dva faktorja značilna za homoseksualce, sta druga dva za lezbijke in heteroseksualne ženske. Diamond in Wilsnack (1978) pravita dalje: »nekatero lezbijke in tudi heteroseksualne ženske, lahko zlorablja alkohol, ker so izkusile depresijo in izgubo«, čeprav depresija med lezbijkami lahko delno izvira iz družbene homofobije in zatiranja. Drugič, nedavne medicinske raziskave kažejo, da imajo ženske, ki pijejo, hujše posledice kot moški. Ženske imajo manj encimov za presnovo alkohola, preden gre v kri.

Tudi Merrill (1998 v Bergen, 1998) piše, čeprav je zloraba substanc skupna heteroseksualnim parom, ki so vpleteni v nasilje, raziskava kaže, da imajo gej in biseksualni moški veliko višjo stopnjo pojavnosti zlorabe substanc, saj je kar tretjina odvisna od alkohola ali drog (Kus, 1990). Zaradi globoke izolacije in sramu, ki ga občutijo v svojem osebostnem razvoju, so gej in biseksualni moški bolj nagnjeni k depresiji in zasvojenosti. Čeprav sama zloraba substanc ponavadi še ne privede do nasilja, storilci velikokrat zlorablja substance, saj te vplivajo na razdražljivost in ponujajo pripraven izgovor za nesprejemljiva vedenja. Tudi same žrtve velikokrat zlorablja substance, da zmanjšajo anksioznost in omrtvičijo čustva. Posledično, višja stopnja zlorabe substanc v tej populaciji pogosto igra vlogo motečega faktorja, ki zaostruje nasilje in povzroča žrtvam težave pri izstopanju iz nasilnih odnosov.

Ristock in Timbang (2005) navajata, da majhna skupina gej moških in obolelih za AIDS-om poroča o porasti nasilja, ki vključuje zlorabo metanfetaminov. Kaže, da ta substanca zvišuje možnost za nastanek in povečanje fizičnega nasilja (Gay City News, 2005). V študiji o nasilju v lezbičnih odnosih je veliko žensk poročalo, kako so uporabljale alkohol ali psihoaktivne substance za različne namene. V nekaterih primerih sta obe partnerici pili alkohol in/ali uporabljali droge in nato poročali o povečanju konfliktov, ki so se lahko stopnjevali do uporabe fizičnega nasilja. V ekstremnih primerih sta se obe partnerici onesvestili in se kasneje nista spominjali vsega, kar se je zgodilo. V drugih primerih so žrtve poročale o zlorabi pitja alkohola kot o načinu soočanja z nasilnim odnosom, ter uporabi stanja »omrtvičenosti«, ki jim je omogočalo, da so prenašale takšen odnos. V drugih primerih so žrtve poročale, da je njihova nasilna partnerica, ki je uporabljala alkohol ali droge, posledično postala nasilna in je zlorabo substanc kasneje uporabljala kot izgovor za svoja nasilna dejanja, namesto, da bi sprejela odgovornost za svoje obnašanje (Ristock in Timbang, 2002; *ibid.*).

Povezava med pojavnostjo nasilja v odnosih in zlorabi substanc in alkohola kot faktorjih za zvečanje možnosti za nasilje je seveda zelo šibka. Kot pravi Lalić (2009) je eden od mitov o nasilju nad ženskami v družini tudi ta, da je alkohol povzročitelj nasilja v družini. V raziskavah ni potrjeno, da bi bil alkohol vzrok za spolno nasilje ali nasilje v družini nasploh. Raziskave nasprotno dokazujejo, da so moški, ki so nasilni daljše časovno obdobje, nasilni tudi takrat, kadar niso pod vplivom alkohola in obratno, večina moških, ki pijejo, ni nikoli udarilo ženske (Mullender 1996; Barnett idr. 1997, *ibid.*). Alkohol je za povzročitelja nasilja le sredstvo opogumljanja in »legitimen« izgovor. Zasvojenih z alkoholom je od 5 do 8 odstotkov svetovne populacije. Od tega je 10 odstotkov alkoholikov nasilnih. Dejstvo je, da osebe zasvojene z alkoholom, ki se hkrati vedejo nasilno, tudi po zdravljenju alkoholizma ostanejo nasilne, če vzporedno ne obiskujejo t.i. tečajev za spreminjanje svojega nasilnega vedenja v nenasilnega (Kuhar idr. 1999, *ibid.*).

Renzetti (1992:63-64) izpostavlja zanimivo študijo, ki sta jo opravila Diamond in Wilsnack (1978) o lezbijkah alkoholičarkah. Raziskovala sta razloge za njihov alkoholizem in kako so doživljale sebe trezne in kako pijane. Ugotovila sta, da so lezbijke, vključene v njuno študijo, poročale o zelo nizki samozavesti, ko so bile trezne in povečani samozavesti, ko so bile pijane. Opazna je bila visoka stopnja njihove odvisnosti od odnosov, ko so bile trezne, čeprav je bilo videti, da pitje ni zadostilo potrebam njihove odvisnosti. Nasprotno, pitje je bilo povezano s

povečanjem »obnašanja povezanega z močjo« (power-related behaviour), kakor sta ga poimenovala: samozavestjo, seksualnimi ponudbami in fizičnim in verbalnim nasiljem. Diamond in Wilsnack (1978; v Renzetti 1992) interpretirata rezultate na sledeč način:

»Rezultate lahko povežemo, če razumemo občutke moči kot nadomestek za občutke odvisnosti: ženska (ali moški), ki se počuti močno in da poseduje nadzor nad svojim življenjem, ne potrebuje odvisnosti od drugih ljudi. Študije, ki opisujejo lezbijke kot neodvisne in samozadostne, predpostavljajo, da kot skupina lezbijke nerade sprejmejo pojav odvisnosti in potrebe, ki izvirajo iz tega, v primerjavi s heteroseksualnimi ženskami. Čeprav pitje povečuje občutke osebnostne moči, pitje lahko ponuja lezbijkam način, kako premagati njihove potrebe po odvisnosti. To zavračanje nekaterih aspektov tradicionalne feminilnosti, vključno z odvisnostjo in željo po nadomestitvi te potrebe s povečanjem osebne moči, lahko deluje kot sindrom, ki povečuje možnost za odvisnost od alkohola. Če lezbijke (kot heteroseksualni moški) zavračajo odvisnost od drugih, bolj kot heteroseksualne ženske, potem je ta sindrom bolj pogost med njimi in je lahko vzrok, zakaj zlorablja jo alkohol bolj pogosto od heteroseksualnih žensk.«

Renzetti (1992: 64-68) v svoji raziskavi, ki jo je opravila na 100 lezbijkah, žrtvah nasilja, ugotavlja:

- 67 lezbijk je na vprašanje, ali so bile same ali njihova partnerica pod vplivom drog ali alkohola med nasilnim incidentom, odgovorilo pritrdilno; 33 pa je odgovorilo, da uporaba substanc ni bila prisotna.
- Od dveh tretjin vprašanih, ki je na isto vprašanje odgovorilo pritrdilno, je 35 poročalo, da so bile njihove partnerice pod vplivom drog ali alkohola in 28, da sta bili obe pod vplivom alkohola ali drog; le 4 respondentke so poročale, da so bile le one same pod vplivom alkohola ali drog med incidentom nasilja.
- Korelacija odvisnosti od drugih ljudi-odnosa in zlorabe alkohola je pri storilkah zelo visoka.
- Pojavljali so se dokazi, da alkohol spodbuja nasilje in da je bil naveden kot izgovor za nasilje.

- Žrtve ali njihovi prijatelji so velikokrat navajali uživanje alkohola ali drog, kot razlago za nasilje, čeprav storilka ni pila v času nasilnega incidenta.
- Pokazala se je močna naklonjenost s strani žrtev, ko so zlorabo drog in alkohola navajale kot racionalizacijo dogodkov pri nasilni storilki, v stilu »Saj ni vedela, kaj dela«.
- V tretjini primerov v študiji nobena od udeleženk ni bila pod vplivom alkohola ali drog v času incidenta nasilja, veliko jih je celo poročalo, da so same ali njihova partnerica gojile odklonilni odnos do drog in alkohola, ter bile skorajda abstinence (Renzetti, 1992).

Tako kot v heteroseksualnih odnosih, tudi v homoseksualnih odnosih, ostaja alkohol le posrednik pri pojavu nasilja, ne pa razlog.

1.7.5 SOODVISNOST vs. AVTONOMIJA

S problemom uravnoteženosti med potrebo po navezanosti ali intimnosti in potrebo po neodvisnosti ali avtonomnosti se soočajo skoraj vsi posamezniki, ki so v partnerskem razmerju. (Peplau, Cochran, Rook in padesky, 1978; v Renzetti, 1992). Mislim, da so najbolj funkcionalni pari tisti, ki se jim posreči razviti funkcionalen in uravnotežen odnos, med potrebo biti skupaj in biti naražen. Posameznika, ki v svojem partnerskem razmerju uspeta ohraniti vsak svojo individualnost in kot samostojna posameznika vstopata v polje partnerstva, imata več možnosti za vzpostavitev funkcionalnega razmerja, zdrave navezanosti in si pri tem še vedno puščata prostor za občutenje in udeležanje vsak svoje svobode in samostojnosti.

Visoka stopnja odvisnosti od partnerja je značilna za razmerja, v katerih prihaja do nasilja. Renzetti (1998 v Bergen et al., 1998) navaja, kako nekatere študije kažejo, da so storilci nasilnih dejanj posamezniki z nizko samopodobo in nizkim samospoštovanjem, kar producira visoke disfunkcionalne potrebe po odvisnosti od drugih. Odvisnost med partnerjema je močno povezana s pojavom zlorabe, tako med heteroseksualnimi pari, kot tudi med homoseksualnimi. Čeprav je uveljavljeno splošno prepričanje, da je žrtev nasilja odvisna od nasilneža, raziskovalci kažejo ravno nasprotno: storilec ima velike težnje k soodvisnosti in tveganje za nasilje se povečuje, ko žrtev poskuša vzpostaviti nekaj osebne avtonomije in neodvisnosti (Byrne, Arias in O leary,

1992). Tudi West (1998; v Jasinski in Williams, 1998) navaja Walkerjevo (1989), ko pravi, da so ugotovili, kako so moški storilci zelo odvisni od svojih ženskih žrtev.

Študije kažejo, da imajo problem z nezdravo navezanostjo in odvisnostjo od partnerja predvsem ženske, še posebno ženske v lezbičnih razmerjih. Na to vplivata specifika socializacije in homofobičnost okolja.

Clunis in Green (1988) pišeta o kulturni naučenosti, kar se tiče odnosa med spoloma. To vsebuje klasično, binarno delitev vlog, ki naj bi jih imele ženske in moški. Ženske so tiste, ki so prikazane kot bolj ranljive, ki iščejo svojo »drugo polovico«, s katero bi se dopolnile. To preneseta na lezbični odnos, ki zaradi tega utrpí negativne posledice, prinaša pa tudi pozitivne strani. Obstaja možnost, da bodo ženske v odnosu dajale prednost druga drugi in tako zapostavile oz. zanemarile sebe in svoje potrebe. Lahko se zgodi, da bodo preveč energije vložile v kakovost odnosa, da bi ta bil uspešen, pri tem pa zanemarijo svojo osebno rast in razvoj. Pozitivna posledica take socializacije je, da se bosta obe zelo potrudili, da bi odnos deloval. Obe udeleženci v odnosu bosta vložili svoj čas in čustveno energijo v to, da bo uspešen.

Chodorow (1978) in Dinnerstein (1976) ugotavljata, da ženske razvijejo bolj propustne meje ega in so usmerjene na trajnejše odnose, kar je prvotna vzgoja ženske. Na začetku našega psihičnega razvoja se deklice identificirajo in povežejo z njihovimi materami, ker so istega spola. Ker dečki vidijo sebe drugačne od svojih mater, se prej osamosvojijo in imajo pri tem manj težav (Gray in Isensee, 1996; v Aleksander et al., 1996).

Teoretično delo Stone Centra Scholars (Miller, 1986; Jordan et al., 1991) kaže, da je žensko psihološko razvijanje najlažje razložiti z »odnosnim modelom«. Ženske se vzgaja na ta način, da je zanje medosebni odnos na prvem mestu. Drugi psihološki atributi, kot so samostojnost in neodvisnost pa so jim prikazani kot manj pomembni (Gray in Isensee, 1996; v Aleksander et al., 1996).

Zaradi posledic socializacije, ki ženskam narekuje vlogo oskrbovalke, kot tiste, ki občutke in potrebe drugih postavi pred svoje, ki so pasivne, občutljive, ki »potrpijo«, predvsem pa jim je najpomembnejši partnerski odnos in ustvarjanje družine; taka vzgoja se odraža tudi v partnerskem razmerju.

Klinično smo dognali, da imajo ženske, ne glede na svojo seksualno usmerjenost, zmožnost »spojiti se« v razmerja z drugimi ženskami. Zmožnost spojitve ni funkcija njihove spolne usmerjenosti, ampak psihološka dinamika žensk in razmerja ženska-ženska (Gray in Isensee, 1996; v Aleksander et al., 1996).

Zato strokovnjaki uvajajo pojem »spajanja«. Renzetti (1992) navaja Lindenbauma(1985), ki predlaga besedo »fuzija« in Pearlmana (1989), ki predlaga koncept »spajanja« (merging).

»Iz Gestalt perspektive je energija para večja kakor seštevek posamičnih delov para. Spojitev je pogosto opisana kot psihološko stanje med dvema ženskama, ki imata tako močno čustveno vez, da njune meje ega razpadejo in se spojijo v eno. Posledično ženske sprejemajo odločitve kot par, kot celota, ne pa kot posameznice. Falco (1991) opisuje spajanje kot: » ...željo dveh ljudi, da bi bila tako fizično, kot psihično čimbolj skupaj, povezana« (Gray in Isensee, 1996; v Aleksander et al., 1996).

Diana Gray (1996: 98-100) govori o tem, da ni spajanje tisto, kar povzroča težave v lezbičnih odnosih, ampak »reševanje«; pravi, da vedno, ko se ženska spoji neizbežno tudi rešuje. Psihološki namen reševanja v partnerskih odnosih je, da bi potlačili konflikt, ki nastane zaradi razlik v posameznikovih potrebah. Brez konfliktov in osebnih razlik lahko sami sebe vidita kot podobni, enaki, povezani, oziroma kot eno. Tendencia žensk, da bi »reševale« je lahko tako močna, da se jim zgodi, da ne znajo prepoznati tega, čemur se odrekajo, torej svojim potrebam in željam. Lahko se zgodi, da pomešajo žrtvovanje svojih potreb z občutki bližine. Pogosto prav njihova želja po reševanju povzroči spajanje, ker verjamejo, da tak odnos pomaga pri intimnem razmerju in jim omogoča, da so dobre partnerice.

Spajanje (merging) je torej pojav, oziroma edinstvena ženska sposobnost potopitve oziroma fuzije z drugo žensko, kjer se meje posameznice zabrišejo in s svojo partnerico postaneta eno. Tak način razmerja vpliva na posameznikovo občutenje svoje individualnosti in posledično lahko vodi v izgubo zavedanja lastne samostojnosti in neodvisnosti.

Tudi v lezbični skupnosti je spajanje doživeto kot negativno, kot vzrok »lezbične smrti v postelji«, to pa povzroča zmešnjavo, fuzijo ali celo družinsko nasilje. Spajanje naj bi bil torej vzrok za prehiter razpad razmerij med lezbijkami (Burch, 1985, 1986; Clunis and Green, 1988; Falco,

1991; Kaufman, Harrison, and Hyde, 1984; and Krestan and Bebpko, 1980; v Gray in Isensee, 1996; v Aleksander et al., 1996).

Renzetti (1992) poroča o raziskavi narejeni med lezbijkami v partnerskih razmerjih, ki kaže, da imajo višjo stopnjo diadične navezanosti do svojih partneric, kot jo imajo geji in - po nekaterih raziskavah - tudi heteroseksualni partnerji. Pravi, da se to manifestira na različne načine. Na primer, lezbijke postavljajo na višje mesto pomembnost partnerske stabilnosti kot geji in kažejo večjo podporo seksualni zvestobi in monogamiji v svojih razmerjih (Lewis, Kozac, Milardo, in Gro-snick, 1981; Pelpau et al., 1978; Tanner, 1978; Cottton, 1975, *ibid.*). Lezbijke imajo tudi večja pričakovanja povezana z razumevanjem s strani partnerice in ta pričakovanja so tudi večkrat realizirana (Schullo in Alperson, 1984, *ibid.*).

Poleg socializacije ima velik vpliv tudi homofobično okolje, v katerem homoseksualni pari živijo. Pomanjkanje družbene podpore izven LGBT skupnosti, negativizem in sovražna nastrojenost heteroseksualne družbe povzroči, da se lahko homoseksualni pari izolirajo in vodijo svoja razmerja, kot relativno »zaprte sisteme« (Krestan in Bepko, 1980; v Renzetti 1992). Posledično, pravi McCandlish (1982), »bo vsak od partnerjev nagnjen k temu, da bo razumel kot zavrnitev vsak poskus drugega partnerja, ko bo ta želel imeti svoje prijatelje, ali bil čustveno odsoten, ali morda imel drugačno mnenje« (v Renzetti, 1992).

Clunis in Green (1988: 234) povesta o lezbičnih razmerjih sledeče: »Lezbični pari niso vedno sposobni prenesti pritiska, ki nastaja v samem razmerju in pomanjkanju podpore, ki prihaja iz okolja. Ženske od svojih lezbičnih partnerstev pričakujejo veliko. Občutek je podoben trditvi: »Končno je nekdo, ki sem si ga vedno želela. Ker je ona tudi ženska, me bo razumela in se bo odzivala na moje čustvene potrebe.« Ta pričakovanja so velika in partnerice se lahko znajdejo pod velikim pritiskom. Sovraštvo okoliške kulture je dejstvo. Negativen vpliv, ki ga lahko ima lezbična skupnost je mogoče manj jasen. Veliko je pritiskov, na primer, na pare, ki imajo dlje trajajoče razmerje. Lahko postanejo vzor drugim, primer »pravljničnega para«. Prijatelji želijo, da so taka razmerja možna, zato ne želijo poslušati, ko imajo morda tudi taka razmerja težave.«

In nadaljujeta: »V svojem vsakdanu smo soočeni z direktnimi in subtilno prikritimi pritiski. Naš partnerski odnos je lahko prostor, kjer dajemo in dobivamo podporo in energijo, ki je potrebna za soočenje s homofobijo, ki prihaja iz zunanjega sveta. Ta potreba po vzajemni podpori lahko par

zbliža in ga potisne v nevarno prepričanje, kot je »sam proti celemu svetu«. Ravno ta povezanost pa lahko negativno vpliva na odnos. Lahko ga čustveno izžame in povzroči, da partnerja namerno spregledata razlike, ali da se izogibata konfliktom iz strahu, da bi izgubila podporo.«

Pharr (1997: 75) piše, kako homofobija vpliva na lezbična razmerja: »Ker imamo občutek, da smo izolirane v sovražnem svetu, pogosto projeciramo nepotrebna pričakovanja v naša ljubezenska razmerja in predpostavljamo, da bo druga oseba izpolnila vse naše potrebe, in da bova postali »sami proti celemu svetu«. Zaradi pomanjkanja varnosti drugje, dajemo svojim razmerjem skorajda sveto pomembnost in tako postanejo pomembnejša od življenja. Druga oseba postane sveta in varovalo pred nasiljem sveta ter balzam za naše rane. Ko razmerju damo tako veliko pomembnost, vsak najmanjši zdrs pri izpolnjevanju pričakovanj postane pretiran in velik. Razočaranje postane izvir občutkov izdaje in velike bolečine. Če je razmerje izolirano, kar jih je veliko, še posebno med »nevidnimi« lezbijkami, potem postane problem, ki ga bi drugače videli kot majhnega, tako velik, da vodi v konec razmerja.«

Velika povezanost med partnericama, zaradi zunanje homofobije in posledično pojava spajanja, ima lahko zelo negativen učinek na odnos. Vodi lahko do nasilja, zaradi močnega primeža odnosa pa tudi onemogoča žrtvam, da bi poiskale pomoč. West (1998 v Jasinski in Williams, 1998) poroča o raziskavi Lockharta in sodelavcev (1994), ki so ugotovili, da so, v primerjavi z neviktimiziranimi kolegi, udeleženci, ki so poročali o več stopnjah fizičnega nasilja, zaznali, da so imeli njihovi partnerji veliko potrebo po socialni fuziji, ki so jo izmerili po prepričanjih, kot so: partnerja morata delati vse skupaj in uporabljati komunikacijske veščine, ki vključujejo tudi branje misli. Nekaj udeležencev je tudi poročalo večjo pogostost konfliktov okoli problema neodvisnosti in avtonomije, kot so partnerjeva finančna in čustvena odvisnost, partner, ki socializira brez udeleženca in udeleženčeva intimna povezanost z drugimi osebami.

Renzetti (1992: 32-33) še navaja, da je želja po samostojnosti eden od glavnih razlogov, ki je povod za konec lezbičnega partnerskega razmerja (po Peplau, Padesky in Hamilton(1983), in da partnerica, ki čuti, da je odvisna, trpi za občutkom sramu in šibkosti, tudi zaradi močnega vpliva lezbičnega feminizma, ki odvisnost od odnosov identificira s heteroseksualno feminilnostjo in podrejenostjo žensk.

V svoji študiji Renzetti (1992: 36) ugotavlja, da boj para glede odvisnosti versus avtonomiji ni bil le glavni razlog za spore v veliko razmerjih, močno je bil povezan tudi z incidenti nasilja. Od 40 intervjuvanih udeleženk, jih je 27 (68%) govorilo o partnerkini odvisnosti od njih, kot o resnem dejavniku, ki je vplival na njihova razmerja. Še več, poročale so, kako so njihove poskuse, da bi si pridobile nekaj avtonomije v odnosu, pospremili nasilni odzivi.

1.7.6 NERAVNOVESJE MOČI

Renzetti (1998; v Bergen, 1998) podaja standardno sociološko definicijo moči kot zmožnost uveljavljanja volje nekoga nad drugimi, ne glede na to, ali si to želijo ali ne. Hart (1986; v Lobel et al., 19986) piše, da imajo ponavadi moški, ki so nasilni, več moči, kakor ženske, ki jih zlorablajo. Nadaljuje pa, da je osebna moč osnovana na izobrazbi, zaslužku in ekonomski varnosti, zaposlitvenih sposobnostih in tržnosti, družbenemu sloju, starosti, verski izkušnji, fizični moči, zdravju, socialnih veščinah in socialnemu mreženju itd.

West (1998; v Jasinski in Williams, 1998) piše, da je neravnovesje moči v heteroseksualnih parih pogosto povezano z nasiljem v razmerju (Coleman in Straus, 1990; Straus et al., 1980). In nadaljuje, da pa je povezava med neravnovesjem moči in nasiljem manj jasna med istospolnimi partnerji (Bologna et al., 1987).

Renzetti (1992: 44-45) piše, da je med heteroseksualnimi pari pogosto tisti partner, ki prinese več dobrin v zvezo, kot sta denar ali socialni status, tudi tisti, ki ima več moči (Blumstein in Schwartz, 1983). Zanimivo je, da je veliko heteroseksualnih parov, v katerih je splošno sprejeto, da so moški »glavni« v gospodinjstvu. V teh razmerjih je moški partner tisti, ki ima več moči in sprejema odločitve, ne glede na njegov dohodek ali socialni status (Thompson in Walker, 1989). In poudarja, da je napačno, če moč povezujemo samo s komponento sprejemanja odločitev, saj nimajo vse odločitve enake teže in pomena; in problematizira moč per se, saj tisti, ki ima moč, lahko tudi drugemu dovoli, da sprejema nekatere odločitve, te pa so lahko le lažen občutek moči (npr., če ženska sme upravljati z družinskim denarjem); tretja perspektiva pa je sama narava odločanja, saj so nekatere prakse in odločitve v odnosu posledica zakoreninjenih predstav o tem, kako stvari potekajo, da so nekatere odločitve sprejete, ne da bi se o njih razpravljalo. Zato Ren-

zetti (1992) predlaga uporabo opazovanja razdelitve dela, kot o dejavniku, ki kaže na porazdelitev moči v razmerju.

Švab in Kuhar (2005) pravita, da se družbene spremembe v pozni modernosti na ravni osebnega vsakdanjega življenja kažejo v generičnem prestrukturiranju osebnosti ter v preobrazbi intimnosti (po Giddens, 2000, *ibid.*). Za procese preobrazbe intimnosti je predvsem značilen trend k vzpostavljanju tako imenovanega čistega razmerja, ki se »nanaša na razmere, v katerih posamezniki vstopajo v družbene odnose zavoljo samih sebe oziroma zavoljo tega, kar lahko iz takšnega odnosa pridobijo. Čisto razmerje obstaja le v toliko, v kolikor prinaša zadovoljstvo obema partnerjema« (Giddens, 2000: 58, *ibid.*). Čista razmerja naj bi bila torej odvezana družbenih determinant, veljala pa naj bi za vse vrste intimnih partnerskih razmerij, še posebej za istospolne partnerske zveze. Te namreč niso vnaprej opredeljene s spolno delitvijo vlog in dela, kot to velja za heteroseksualne partnerske zveze (Švab, Kuhar, 2005: 88). V nadaljevanju pišeta, da istospolna partnerska razmerja nastajajo in se ohranjajo izven konvencionalnih, institucionalnih in pravnih podpornih sistemov in struktur in zato je zanje manj verjetno, da bodo oblikovala tradicionalne vzorce, za katere so značilne vnaprej določene obveznosti, dolžnosti in zavezanosti (po Weeks, Heapy, Donovan 1999b, 306), nekateri geji in lezbijke pa navkljub temu zavestno oblikujejo partnerska razmerja v nasprotju s heteroseksualnimi modeli (po Weeks, Donovan, Heapy, 1999a, 91; v Švab in Kuhar, 2005: 100).

Raziskave o istospolnih partnerstvih so že v osemdesetih in pa v prvi polovici devetdesetih let prejšnjega stoletja pokazale, da istospolni pari kategorij spola ne uporabljajo in interpretirajo po konvencionalnem heteroseksualnem vzorcu (preskrbovalec/gospodinja) (Jamieson, 1998: 153). Istospolna partnerska razmerja, sodeč po naših in tujih raziskavah (Jamieson, 1998; Stacey, 2004), niso ujeta v patriarhalno matrico tipičnih moških in tipično ženskih opravil (v Švab in Kuhar, 2005: 101).

Tudi Renzetti (1992) piše, da je veliko različnih študij pokazalo, da je enakomerna porazdelitev moči izjemno pomembna lezbičnim parom, in če jih primerjamo z moškimi homoseksualnimi ali heteroseksualnimi pari, imajo lezbični pari večjo stopnjo porazdelitve pri odločanju o pomembnih odločitvah in enakopravno porazdelitev dela doma (po Kurdek in Schmitt, 1986; Blumstein in Schwartz, 1983).

Renzetti (1992: 46-48) navaja različne raziskave, ki so proučevale moč in pojav nasilja med homoseksualnimi pari. De Cecco in Shively (1978) sta proučevala konfliktna incidenta v homoseksualnih razmerjih v okviru partnerjeve percepcije pravic in potreb ter ugotovila, da je pravica do odločanja bila najbolj pogosto predstavljena kot problem, in potreba po moči povod za konflikt. Bologna et al. (1987) so proučevali odnos med močjo in partnerskim nasiljem v študiji gejevskih in lezbičnih parov. Njihove ugotovitve so bile različne: za nekatere udeležence raziskave je bil občutek pomanjkanja moči povod za uporabo nasilja, za nekatere pa je pomanjkanje moči pomenilo njihovo viktimizacijo. Kelly in Warshafsky (1987) sta tudi preučila vlogo, ki jo igra moč v nasilnih lezbičnih in gejevskih zvezah. Odkrila sta, da ni posebno pomembne povezave med različnimi statusnimi razlikami med partnerjema, kot na primer dohodkom, izobrazbo, raso, vero in starostjo ter incidenti nasilja. Sta pa poročala o posebni povezavi med razdelitvijo dela in incidenti nasilja. Udeleženci, ki so poročali, da imajo odgovornost za manjše in večje izdatke kakor tudi za kuhanje, so bili večkrat izrabljeni s strani svojega partnerja. Coleman (1999) je v svoji študiji nasilja v lezbičnih partnerstvih ugotavljala povezavo med statusno neskladnostjo (status incompatibility) ter statusno nekonsistenco (status inconsistency) in nasiljem. Statusna neskladnost se nanaša na neskladnost in status (zaposlitveni, izobraževalni in denarni dosežki) med partnerjema v razmerju. Statusna nekonsistenca pa se nanaša na posameznikovo neskladnost med pridobljenim in dodeljenim statusom. Na primer, ko nekdo z diplomo ne dobi izobrazbi primerno službo in torej dela na blagajni v samopostrežni trgovini, je to statusna nekonsistenca. Coleman (1990) ni našla povezave med statusno neskladnostjo in partnerskim nasiljem, vendar je ugotovila, da se tveganje za nasilje povečuje z večjo statusno nekonsistenco. Pravi, da: »Posamezniki, ki doživljajo statusno nekonsistenco so bolj podvrženi nižjemu samospoštovanju in povečanemu stresu, kar vpliva na njihovo soočanje s problemi in sposobnostjo gojiti zdrave medosebne odnose. Eden od načinov, ki služijo za nadomestek občutku neprimernosti in pomanjkanju nadzora, je nadzor nad partnerjem in njegovo zlorabljanje« (Renzetti, 1992).

Renzetti (1992:54) zaključuje, da rezultati, ki jih je pridobila, pri ugotavljanju povezanosti med razmerjem moči in nasilnimi lezbičnimi odnosi, ne razjasnijo povezanosti teh dveh pojavov. V večini primerov je bilo videti, da je bilo neenako prispevanje virov partnerk bolj prisotno na začetku odnosa, preden se je pojavilo nasilje. Pri enih parih je bila žrtev tista, ki je več prispevala, pri drugih pa storilka nasilja. Lahko predpostavljamo, da vprašanje, kdo kaj prispeva v odnosu ni

tako pomemben vzrok za nasilje, kakor prisotnost same neenakosti. V nadaljevanju dodaja, da vloga, ki jo ima porazdelitev moči (še posebno v delitvi dela) pri vzrokih za pojav nasilja zasluži dodatno pozornost. Največja težava, s katero se bodo soočale nadaljnje raziskave je v razvijanju merskih instrumentov, ki bodo ustrezno naslavljali kompleksnost in večplastnost pojava moči med intimnimi partnerji.

1.7.7 NASILJE KOT POSLEDICA NASILJA V PRIMARNI DRUŽINI

Intergeneracijska teorija predpostavlja, da so posamezniki, ki so bili izpostavljeni nasilju v svoji primarni družini, kot priče ali kot žrtve, bolj izpostavljeni izkušnji agresije v svojih medosebnih odnosih v odraslosti (O. Leary, 1988; v West 1998:172).

Posameznik, ki je bil priča ali žrtev nasilja v svoji primarni družini lahko tako dobi sporočilo, da je nasilje, kot sredstvo za reševanje konfliktov, oziroma doseganje nadzora in uveljavljanje lastne volje, ne samo učinkovito, vendar tudi dopustno. Tako sporočilo deluje v dve smeri: v možno uporabno nasilja v odrasli dobi, kot sredstvo komunikacije v medosebnih odnosih ter možnost viktimizacije posameznika, saj se odziva na nasilje, ki mu je podvržen/a s toleranco zaradi prepričanja, da je to sprejemljivo.

Kalmuss (1984; v Renzetti, 1992:69) predpostavlja, da nasilje do svojega intimnega partnerja ni edini rezultat dejstva, da je bil posameznik priča nasilja med starši. Njena raziskava kaže, da tovrstna izpostavljenost poveča možnost, da bo posameznik postal žrtev nasilja v svojih odraslih razmerjih. Ko je posameznik priča nasilju dobi sporočilo, da je tako vedenje dopustno, vendar sporočilo ne vsebuje razdelitev vlog, kateri partner naj bo žrtev in kateri storilec.

Ne glede na spolno usmerjenost udeležencev so raziskovalci prišli do različnih rezultatov (Renzetti, 1992; Stras et al., 1980; v West, 1998: 172). Nekateri rezultati potrjujejo teorijo, drugi jo zavračajo. Razlike v metodologiji, kot na primer načini, kako je bilo nasilje v primarni družini izmerjeno, lahko doprinesejo k različnosti rezultatov (ibid., 173).

Lie, Schlitt, Bush, Montagne in Reyes(1991; v Renzetti 1992: 69) so raziskovali odnos med izpostavljenostjo nasilju v primarni družini in nasiljem v lezbičnih partnerskih razmerjih. Ugotovili so, da imajo lezbijke, ki so bile žrtev nasilja kot deklice, veliko večjo možnost, da postanejo tudi

same žrtev v intimnih odnosih, ko odrastejo, ali da postanejo celo same nasilne ali oboje, v primerjavi z lezbijkami, ki so odraščale v nenasilnih družinah. Skratka niti Coleman (1990; *ibid.*, 70) niti Kelly in Warshafsky (1987; *ibid.*) nista v svojih študijah nasilja v gej in lezbičnih partnerskih odnosih ugotovila posebnih povezav med nasiljem v primarni družini in sedanjim pojavom nasilja.

Renzetti (1992: 70) piše, da izpostavljenost nasilju v otroštvu lahko služi kot »olajševalna okoliščina« ali posrednik pri pojavu nasilja v partnerskih razmerjih, kot na primer alkohol ali zloraba drog. Gelles in Cornell (1990; *ibid.*) opozarjata, da popularizacija intergeneracijske teorije lahko vodi veliko žrtev, ki so nasilje doživele v otroštvu, v prepričanje, da so »reprogramirane« za nasilje. Posamezniki, ki verjamejo, da izpostavljenost nasilju v otroštvu povzroča nasilje v odrasli dobi, lahko uporabijo to izkušnjo za opravičevanje ali za legitimacijo njihovega lastnega zlorabljanja svojih partnerjev. Žrtve, ki poznajo ta del osebne zgodovine storilca, lahko tudi uporabijo to teorijo, kot opravičilo za njihovo nasilje.

Raziskave z udeleženci, ki so nasilje doživljali v otroštvu kažejo, da veliko variabl vpliva na vedenje v odraslosti. To vključuje starost, pri kateri je bil posameznik zlorabljen, trajanje in intenzivnost zlorabe, čustveni odnos med žrtvijo in storilcem in odzivanje ter stopnjo podpore tistih, pri katerih je žrtev iskala pomoč (Piantra, Egeland in Erikson, 1989; v Renzetti, 1992:72).

Merrill (1998; v Bergen, 1998) predlaga bolj inkluzivni socialno-psihološki model, ki pojasnjuje nasilje kot posledico učenja, možnosti in izbire. Posamezniki, ki so nasilni, so taki, ker so se tega naučili, velikokrat preko izpostavljenosti nasilju kot priče ali žrtve v primarni družini (čeprav veliko tistih, ki so zrasli v takih družinah, kasneje ne prevzame tega vzorca). Ljudje, ki so se naučili nasilja, bodo prej uporabili nasilje, če bodo občutili, da imajo priložnost za to, ter da jih po uporabi nasilja ne čakajo negativne posledice. Zaradi izoliranosti, ki je posledica homofobije in ignoriranja partnerskega nasilja v gejevski skupnosti, storilec ponavadi lahko izvaja nasilje nesankcionirano; skupnost, policija, kazensko-pravni sistem in tudi družine in prijatelji partnerjev ponavadi ne posredujejo ob pojavi nasilja in ne zahtevajo prevzema odgovornosti s strani storilca. Storilec, ki se je naučil nasilja in se uspešno izogne posledicam, se za nasilje vsakič sproti odloči, ker, čeprav se tega ne zaveda, so nenasilne alternative vedno na razpolago. On sam je odgovoren za svoja dejanja in za iskanje pomoči pri prenehanju izvajanja nasilja.

1.8 PRENEHANJE ODNOSA IN ISKANJE POMOČI

Večno vprašanje ljudi, ki niso udeleženi v nasilnem odnosu in so priča takemu dogajanju je: »Če je bilo zlorabljanje in nasilje tako grozno, zakaj žrtev ni zapustila odnosa?« Dejanje odhoda, ki naj bi bilo logično in enostavno, sploh pa edino možno, ni tako preprosto. Veliko dejavnikov vpliva na dejstvo, da tako heteroseksualni pari, kakor tudi homoseksualni pari kljub zlorabljanju ostajajo v odnosu.

1.8.1 KROG NASILJA

Lenore Walker (1979) je opredelila proces ponavljajoče se napetosti, nasilja in pomiritve, kot »krog nasilja« (v Giles-Sims, 1998; v Jasinski in Williams, 1998). Napetost v razmerju narašča do točke, ko »eksplodira« v incident nasilja, posledično je storilec ljubeč in razumevajoč in prepričuje žrtev, da se nasilje ne bo ponovilo. Čeprav se nasilje preneha za nekaj časa, se napetost stopnjuje do naslednje krize, ki ji ponavadi sledi spet obdobje pomiritve in krog se tako nadaljuje (Renzetti, 1992: 80).

Lalić (2009: 17) piše, da za prikaz faz nasilja, ki jih lahko ženske prepoznajo ter imajo tako več možnosti, da se izognejo izpostavljenosti nasilnemu vedenju, obstaja tudi grafični prikaz dinamike nasilja (Tolman, 1996 v Ajduković in Pavleković, ur. 2004). Avtor prikazuje tri faze nasilnega vedenja, ki se ponavljajo v različnih časovnih intervalih. Prva faza je stopnjevanje napetosti povzročitelja nasilja in eskalacija. Spori ostanejo nerazrešeni, slaba volja je zadržana. V tem obdobju začnejo mnogi moški več piti in se poskušajo izogniti konfliktu. V drugi fazi, fazi eksplozije ali nasilnega vedenja, je prisotno grobo vedenje, ki vključuje vse vrste zlorabe. Napetost, jeza in bes so osvobojeni. Moški poskuša nadzirati situacijo z nasiljem. Tretja faza, ki sledi zlorabi, so tako imenovani »medeni tedni« oziroma obžalovanje. Moški lahko občuti fizično olajšanje, obžalovanje in sram. Pogosto se opravičuje in poskuša biti nežen. Običajna so darila in/ali obljube o lepšem vedenju. Ta faza lahko postane krajša in izgine po nekaj nasilnih dejanjih.

Ponavljjanje takega cikla vodi v hude psihološke simptome za žrtve nasilja, kot so motnje spanja, motnje hranjenja, izčrpanosti in psiho-somatske indikatorje stresa, kot so glavoboli, bolečine v

hrbtu, kožne reakcije, visok krvni pritisk in problemi s srcem. Ti simptomi so lahko posledica nepredvidljivosti obnašanja moškega med krogom nasilja in nezmožnostjo žensk, da bi nadzirale svojo lastno usodo. V skladu s krogom nasilja, nasilni partner pridobi na moči z nasiljem in prenese krivdo za nasilje na žrtev. Faza pomiritve še dodatno utrdi vlogo krivca pri žrtvi (Serra, 1993; v Giles-Sims, 1998 v Jasinski in Williams, 1998).

Renzetti (1992: 80) piše, da je veliko udeleženk v njeni raziskavi navajalo značilnosti »kroga nasilja« kot razlog, zakaj so ostajale v nasilnem lezbičnem odnosu. Dva navedena primera ilustrirata opisani vzorec:

»Dogajalo se je v dvotedenskem ciklu. Prišlo je do izbruha. Potem sem ponavadi rekla: 'Prav, ostala bom s tabo. Ljubim te in ostala bom.' Medtem se je njej mešalo.« (Intervju 3)

»Nisem mogla verjeti, da je sposobna tega. Potem je jokala, bilo ji je žal in govorila je, da tega ne bo nikoli več naredila. In vsakič sem ji verjela. Nisem si mogla predstavljati, zakaj bi mi naredila kaj takega.« (Intervju 19)

1.8.2 KONCEPT »NAUČENE NEMOČI«

Koncept »naučene nemoči« izhaja iz perspektive socialnega učenja in trdi, da se ženske preko socializacije (socializacija je v tem kontekstu razumljena kot učenje nasilja v primarni družini; deklice se identificirajo s pretepenimi materami in ponotranjijo njihovo vlogo žrtve ter predpostavko, da je pojav nasilja nekaj normalnega) in preko lastnih izkušenj naučijo, da nimajo vpliva na »sovražno« okolje. V ženskah se utrdi prepričanje, da nimajo vpliva na ravnanje drugih, zato nimajo motivacije za spreminjanje okolja ali konkretne situacije. Ženske torej sprejemajo nasilje, kot način življenja, ker so se naučile, da ga ne (z)morejo preprečiti. Počutijo se psihično paralizirane, ne vidijo nobenega izhoda. Mislijo, da jim drugi ne bodo pomagali, ker jim ne bodo verjeli; če pa jim bodo, bodo krivili njih za nastale probleme. Prepričane so torej v svojo nemoč pri spreminjanju odnosov z nasilnim partnerjem in na ta način sprejemajo in vzdržujejo svoj status žrtve (Filipčič, 2002:96).

Renzetti (1992:77) navaja Lenore Walker (1989), ki razlaga naučeno nemoč:

»Naučena nemoč pomeni, da se ženska lahko nauči, da ne more predvidevati učinka, ki ga bo imelo njeno obnašanje. To pomanjkanje sposobnosti predvidevanja učinkov lastnega obnašanja spremeni naravo reagiranja na situacijo. Ljudje, ki so se naučili nemoči, bodo prej uporabili ta vzorce obnašanja in imeli večjo stopnjo predvidljivosti v poznani situaciji, izogibali pa se bodo odzivom kot je beg, saj bi jih to lahko pahnilo v neznano.«

Plaz (2004; v Horvat et al., 2004) piše o »naučeni nebogljenosti«. Ženske se v nasilnih situacijah počutijo nemočne. Leta trpljenja napravijo iz njih pasivne, nesamozavestne, prestrašene žrtve. Pogosta posledica dolgotrajnega nasilja je tudi depresivnost, ženska o svojih izkušnjah ne more govoriti, paralizirana je od strahu in zdi se ji, da sama ne more ničesar spremeniti v svojem življenju, saj se kljub prizadevanjem situacija ne izboljšuje. Pomanjkanje podpore, strah in čustvena ter ekonomska odvisnost pripomorejo k učinkovitemu delovanju začaranega kroga nasilja, ki žrtev pripelje k naučeni nebogljenosti.

Naučena nemoč je ena od komponent sindroma tako imenovanega »sindrom žensk podvrženih nasilju«. Walker (1984; v Giles-Sims:1998; v Jasinski in Williams, 1998) je našla vzorec v psiholoških posledicah, ki se razvijejo pri ženskah, ko kronično nasilna razmerja postajajo vse hujša in jih ne morejo ne nadzirati ne predvideti. »Sindrom žensk podvrženih nasilju« opisuje učinke nasilja, kot so naučena nemoč, podoživljanje travme, vsiljeni spomini, vsesplošna anksioznost, nizko samospoštovanje in socialni umik.

Merrill (1998; v Bergen, 1998) navaja, da se pri gejih in biseksualnih moških, ki se znajdejo v nasilnem odnosu, pogosto kaže »sindrom žensk podvrženih nasilju«. Ta sindrom vključuje skuppek anksioznih simptomov, kot so nočne more in »flashbeck-e«, depresija, razdražljivost, pretiran odziv, hipernadzor (vedno so na preži), čustveno omrtvičenje in težave s spanjem, koncentracijo in sploh delovati »normalno« (po Walker, 1979, *ibid.*). Posledično geji in biseksualni moški v zlorablajočih odnosih pogosto razvijejo izkrivljene vzorce razmišljanja, kot so občutki prevelike odgovornosti za dobrobit svojega partnerja, zanikanje, kako resna je v resnici situacija, opravičevanje nasilnih partnerjev z racionalizacijo njihovih dejanj in pripisovanja krivde zunanjim dejavnikom in ne uspe jim prepoznati, da imajo pravico do avtonomnosti in pravico do odnosov brez zastraševanja in nasilja (Merrill, 1998; v Bergen, 1998).

Renzetti (1992: 83-84) navaja, da je v svoji raziskavi o nasilnih lezbičnih odnosih zaznala veliko dokazov o obstoju naučene nemoči. Navaja primer:

»Najprej sem mislila, da so to izolirani incidenti (nasilja), ampak po šestih izoliranih incidentih je ta razlaga izgubljala smisel. Mislim, da se mi je to zgodilo, ker nisem veliko mislila sama nase. Na začetku, preden se je nasilje začelo, sem se vedno strinjala s tem, kar je rekla, da bi se izognila konfliktu, ali čemurkoli že in tako sem izgubila veliko samospoštovanja. Če ti nekdo počne nekaj zlobnega, misliš, da nisi prav veliko vreden in postane težko, da bi se zoperstavil temu. (Intervju 23)

1.8.3 IDENTIFIKACIJA S STORILCEM/KO, SEPARACIJA

Singer in Wegelin (Van den Ent idr, 2001; v Lalić, 2009) navajata, da ženske s prilagajanjem in umirjanjem situacije pogosto razvijejo tri najpomembnejše strategije preživetja: izmikanje, separacijo in identifikacijo s povzročiteljem nasilja. Izmikanje kot strategija preživetja zahteva od ženske ogromno energije in premišljenosti, ko se poskuša prilagoditi povzročitelju nasilja in umiriti situacijo. Tako usmerjena na potrebe drugega pogosto pozabi nase in na svoje potrebe. Zaradi nenehne napetosti, negotovosti in strahu, vidi ženska v partnerju »slabega« tistega, ki jo pretepa in »dobrega« tistega, ki je poln ljubezni. Gre torej za ločevanje ali separacijo med partnerjevim dobrim in slabim. Zunanji vplivi tako na primer postanejo razlog za upravičevanje njegovega slabega vedenja. Primerno obnašanju je moški vsemogočen: ko je »slab« in jezen, se ženska počuti majhna, prestrašena in nemočna. Verjame, da mu ne more pobegniti. Ko je »dober« in prijazen, postane nemočen otrok, ki jo nepredstavljivo potrebuje. Ženska lahko takrat skrbi zanj in s tem kompenzira prejšnji občutek nemoči. Navidezna nemoč, ki jo izkoriščajo moški, postane za nekatere ženske past, ker pri njih povečuje upanje, da bodo z razumevanjem ustavile nasilje. O istem fenomenu delitve na dober in slab del govori tudi Herman (1994, *ibid.*), ki ga imenuje fragmentacija identitete.

Merrill (1998; v Bergen, 1998) podpre tezo o izmenjavi dobrega in zla. Piše, da sčasoma, ko nasilje v gej in biseksualnih moških partnerstvih postaja bolj pogosto in hudo, postajajo žrtve vedno bolj zmedene zaradi ekstremnih razlik v partnerjevem obnašanju in pogosto poročajo o delitvi osebnosti na »Jekyll in Hyde« osebnost. Čeprav lahko v retrospektivi odnosa žrtev prepo-

zna postopno stopnjevanje nasilja, je zanjo, ko do nasilja pride težko upoštevati vsa dejstva. Tudi, ko prepozna težko realnost situacije, se lahko še vedno oklepa upanja, da se bo »dobri partner« vrnil in bo odnos popravljen.

Tudi Renzetti (1992: 104) navaja, da za veliko žensk v njeni študiji velja, da sta partnerkina prezentacija in status v skupnosti vplivala na to, da jim nekateri prijatelji niso verjeli, da prihaja do nasilja. Med intervjuji je 30 od 40 žensk opisalo svoje partnerice tako, kot da posedujejo »dvojno« ali »Jekyll in Hyde« osebnost. To pomeni, da so v javnosti njihove partnerice bile tipično očarljive, prijateljske, zabavne in politično korektne. Samo, ko so bile v zasebnem okolju so postale nasilne. Kakor je povedala ena od intervjuvank: »Mislim, da je to način, kako sploh padeš v tak odnos, ker najverjetneje ne bi šel domov z nekom, ki je pošast, kajne?« (Intervju 13, *ibid.*)

Identifikacija s povzročiteljem nasilja je v strokovni literaturi imenovana tudi »Stockholmski sindrom«. Zlorabljenka se ponavadi prilagodi tako, da črpa moč iz trenutkov, ko je povzročitelj nasilja do nje prijazen. Da bi ga spravila v dobro voljo in preprečila nasilje, se postavi v njegov položaj in teži k temu, da bi čutila in razmišljala kot on. Priložnost, da bi mogoče zapustila partnerja, bi ji povzročala le težave. Negacija partnerjeve nasilne strani ji onemogoča videti razloge za odhod. V odnosu se pojavljajo sile privlačnosti in odbojnosti, ki imajo moč, da žensko prisilijo k temu, da ostane v zlorabljenem odnosu. Ženska zelo težko zapusti partnerja, saj odhod doživlja kot izgubo partnerja in istočasno kot izgubo svoje osebne identitete. Okolica od nje pričakuje, da naredi ogromen korak v neznano. Zelo pogosto tega ne zmore narediti (Graham in Rawlings, 1991; v Lalić, 2009).

1.8.4 POMANJKANJE POZITIVNIH MODELOV IDENTIFIKACIJE

Istospolno usmerjeni mladi imajo malo možnosti raziskovati svoje identitete brez težkih tveganj. Ob vsakršnem eksperimentiranju so kulturne sankcije neizprosne. Zaradi izolacije od sebi podobnih in sporočil o sramotnosti homoseksualnih občutkov je zgodnji občutek mnogih homoseksualnih adolescentov prav občutek drugačnosti in različnosti. Ta občutek povzroči, da se začnejo mladostniki bodisi umikati iz družbenega življenja bodisi aktivno igrati heteroseksualno identiteto (Lobnik, 2000).

Zaradi negativnih sporočil, ki jih homoseksualno usmerjeni mladi dobivajo o svoji seksualnosti iz homofobičnega okolja, pomanjkanja informacij v šoli in drugod na temo homoseksualnosti, ter nedostopnosti odraslih, ki so že razkriti, ali lastnega sramu in zmedenosti, nimajo priložnosti, da bi se poučili o tem, kako homoseksualni partnerski odnosi delujejo. To lahko vodi v napačne predstave o odnosih in posledično v sprejemanje nasilja kot esencialnega dela homoseksualnega odnosa.

O tem pišta Levy in Lobel (1998: 205-206; v Levy et al., 1998) v članku o lezbičnih najstnicah v zlorabljenih odnosih. Navajata, da lahko pomanjkanje točnih in nepristranskih informacij o homoseksualnosti, vodi v označevanje samega istospolnega odnosa kot problema, namesto dejanskega nasilja. Mogoče je, da mlade lezbijke niso nikoli slišale za obstoj istospolnih partnerskih razmerij, ali ne prepoznavajo svojega razmerja kot istospolnega, kar vodi v to, da je identifikacija problema nemogoča, če je samo razmerje neprepoznano. Nadaljujeta, da so mladi pogosto zmedeni in neizkušeni glede normativov v njihovih romantičnih odnosih, kar je še posebno značilno za mlade lezbijke, ki nimajo nikakršnega modela, po katerem bi se lahko zgledovale. Veliko jih odrašča v heteroseksualnih družinah in niso izpostavljene lezbičnim odnosom, dokler ne začnejo iskati stika z lezbijkami, kot del procesa »razkritja«. Veliko mladih lezbijk je tako lahko v razmerju veliko prej, preden so sploh imele stik z lezbijkami, ki bi jim lahko služile kot vzornice. Navajata primer, kjer sta mladi lezbijki govorili o njuni zmedenosti, kaj je normalno v lezbičnem odnosu in sta tako prevzeli vzorec heteroseksualnega razmerja, tako da sta prevzeli ena feminilno (žena) in druga moško (mož) vlogo. Drugi mladi par je predpostavljal, da lezbijke nimajo monogamnih razmerij, ampak da lezbijke hodijo na zmenke in se poročijo z moškimi, ter imajo potem ženske ljubimke, kar sta tudi sami počeli skozi celo srednjo šolo. Brez vzornic za lezbična razmerja sta lahko nadzor in nasilje sprejeta kot naravna ali normalna za lezbične odnose.

Kot primer ponotranjene homofobije in napačnih informacij skozi osebni razvoj in odraščanje lahko podam še slikovit primer, ki ga navaja West (1998; v Jasinski in Williams, 1998) po Letellier (1994), ki je navedel izjavo geja, nasilnega nad svojim partnerjem in mu je po nasilnem napadu zakričal: »Kar navadi se. Tako je pač gejevsko razmerje.«

1.8.5 UPANJE IN LJUBEZEN KOT RAZLOGA ZA OSTAJANJE

V naši družbi je trajajoči in funkcionalen medosebni odnos zelo visoko na vrednostni lestvici in ženske so tiste, od katerih je pričakovano, da bo deloval, čeprav s tem postavijo sebe v tveganje. Loseke in Cahill (1984; v Renzetti, 1992) pišeta, da zaradi velikega deleža človekovega sebstva, ki se ponavadi vlaga v odnos s partnerjem, ljudje postanejo zaobljubljeni in navezani k partnerju kot k edinstvenem in nenadomestljivem individuumu. Kljub problemom, se pojavljajo izkušnje velikega notranjega pritiska, ko razmišljamo o možnosti prenehanja razmerja s tem navidezno nenadomestljivim drugim. Ženske, ki ostajajo v odnosih, kljub temu, da so nasilni, niso nekaj nenavadnega ali deviantnega, ampak tipičnega.

Merrill (1998; v Bergen, 1998) pravi, da njegovo raziskovanje in klinične izkušnje kažejo, da je najbolj pogost razlog za ostajanje v odnosu upanje za spremembo in ljubezen do partnerja. Večina moških, ki so bili žrtev nasilja so ljubili svoje partnerje, čeprav so se jih bali in so si obupno želeli, da bi odnos deloval. Storilci nasilja so velikokrat obljubljali, da bodo prenehali z zlorabo, ali da si bodo poiskali pomoč, in ker žrtve želijo verjeti, da je to res, velikokrat ostanejo, z lažnim upanjem, da se bo nasilje prenehalo.

Renzetti (1992: 78) piše, da bi bil koncept »naučenega upanja« najbolj primeren za večino žensk v zlorabljalajočih odnosih. 79% žensk, udeleženk njene raziskave je poročalo, da je njihov zlorabljalajoč odnos trajal več kot eno leto. Njihova stopnja navezanosti na partnerico in upanje, da se bo kaj spremenilo sta bila dva razloga, ki sta ju ženske navajale, kot razloga za ostajanje. Najbolj pogost razlog, naveden za ostajanje je bila ljubezen do partnerice (67%), ki mu je sledilo upanje, da se bo partnerica spremenila (64%). Zdi se, da lezbijke, žrtve nasilnega odnosa, kažejo veliko vdankost partnericam in podporo odnosu, še v večji meri, kakor heteroseksualne ženske.

1.8.6 ILUZIJA LEZBIČNOSTI

Lezbištvo kot oblika življenjskega sloga, lahko vsebuje feministično noto, kar pomeni zavračanje patriarhata, doživljanje lezbištva, kot politične drže, ki se bori za enakopravnost žensk in pravic lezbične skupnosti, zavračanje heteroseksualnih vzorcev odnosov in stila življenja, deluje kot

alternativa podložnemu in ubogljivemu stereotipu o ženski vlogi in ženskam podeljuje moč ne v odnosu do moških in družbe, temveč zgolj na predpostavki moči same ženskosti.

Lezbištvo je lahko pojmovano kot nasprotno nefunkcionalnim heteroseksualnim odnosom, kot prostor, kjer so možni boljši in kakovostnejši medosebni odnosi, zaradi aktivistično osveščenih udeleženk, ki se ne podrejajo normam in vrednotam in ustvarjajo ploden teren za razvijanje ženskosti v vsem svojem potencialu.

Hart (1986; v Lobel ur., 1986) opisuje svoje misli po delavnici, ki je prisostvovala leta 1981, o homofobiji in nasilju v lezbičnih odnosih: »Prepoznale smo, kako nevarna je bila realnost o nasilju v lezbičnih odnosih za našo lezbično utopijo, kot o nenasilni, dokaj androgeni, pogosto separatistični skupini, ki se bori za socialno pravičnost in svobodo zase in ostale zatirane ljudi. Nenazadnje, so bile za nekatere v skupini te sanje porušene, ko so prepoznale obstoj nasilja v naši skupnosti. Spoznale smo, da smo same sebe zavajale, ko smo mislile, da smo zelo blizu tej utopiji. Prepoznavanje obstoja nasilja nas je opozorilo, da imamo pred seboj še dolg in naporen boj. Ko se je skupina razšla, smo vse spet objele svoje sanje, nekatere od nas odločene, da se bomo soočile z nasiljem v lezbičnih odnosih, druge z upanjem, da se bo ta problem rešil sam od sebe.«

Podobno piše Walker (1986; v Lobel ur., 1986), ki dela na področju nasilja in se je soočala z nasiljem v lezbičnih odnosih: »Na osebni ravni sem morala pogledati na nekatere predpostavke, ki sem jih naredila sama pri sebi o nasilju v lezbičnih parih. Ker nisem neprestano ozaveščala svojega ravnanja, sem delovala, kakor da je nasilje v lezbičnih odnosih nekako drugačno od nasilja v heteroseksualnih odnosih, kakor da so lezbične storilke manj manipulativne, in da v odnosu z moškimi storilci, bolj nadzirajo svoje nasilje, da imajo storilke nekakšno »legitimno« pravico, če zahtevajo lezbično mediatorico in še, če bom delala individualno z obema v odnosu in kasneje še z njima v paru, to ne bo način, da bi storilka obdržala moč nad svojo žrtvijo. Obnašala sem se tudi, kakor da bodo lezbični pari takoj delovali bolje po delu v paru, čeprav sem vedela, da ta način pri heteroseksualnih parih ni deloval.« V nadaljevanju piše: »Če pogledam nase in na svoje začetniško delo z ženskimi storilkami nasilja, ki so iskale rehabilitacijske storitve, mislim, da je nekaj neizrečenih mislih na temo nasilja v lezbičnih odnosih prišlo iz samo-obrambne drže: 'ne v ženski skupnosti', 'kar se je zgodilo meni v resnici ni bilo nasilje'. Nekaj mojih reakcij je bilo pogojenih tudi z 'ideali' lezbične skupnosti: ženski prostor je drugačen od prostora, kjer žen-

ske živijo z moškimi; lezbični pari imajo bolj uravnoteženo moč med partnerkama, kakor heteroseksualni pari; ženske morajo ostati prijateljice, ne glede na to, kakšni problemi so se pojavili v njunem razmerju. Nekaj od teh misli je bilo posledica čistega seksizma: videti ženske kot imetnice večje sposobnosti za nadzor, bolj nežne, boljše v komunikacijskih sposobnostih, manj nasilne in bolj vredne zaupanja kot moški.«

Tudi Benowitz (1986; v Lobel ur., 1986) piše: »Individualno in kolektivno, smo si lezbijke, poskušale potrditi lepoto ljubezni med dvema ženskama. Da bi opogumile samo-sprejemanje, je veliko posameznic med nami zaključilo, da so lezbijke boljše, kot drugi ljudje. To je pogosta reakcija zaradi zatiranja naše drugačnosti. Pravimo, da nimamo problemov z razporeditvijo moči v odnosih, da vemo, kako imeti enakopravna razmerja. Verjamemo, da smo nekako sposobne zaočiti veliko napak, ki jih vidimo v heteroseksualnih odnosih. Ta predpostavka o lezbični superiornosti je bila pomembna pri grajenju občutka ponosa in vrednosti. Zavzemanje za lezbično superiornost je še dodaten doprinos k naši izkušnji, ki predpostavlja, da so lezbična razmerja in način življenja bolj zadovoljujoča, kakor naši heteroseksualni odnosi. Moramo pa se zavedati, kako nas lahko »lezbična utopija« zavede. Lahko začnemo postavljati višje standarde za lezbijke v razmerju do drugih. Zavračamo vedenje, da naša razmerja navsezadnje niso toliko boljša kot heteroseksualna. V resnici, smo tudi me opazile nasilje in boj za moč, ki rasteta v svetu, ki nas obdaja. Prepričanje o lezbični superiornosti nosi s seboj uporniško noto upravičevanja našega obstoja homofobičnemu in sovražnemu svetu. Posledično nas naša lastna homofobija vodi v prepričanje, da je nasilje v lezbičnih odnosih neobstoječe ali minimalno.«

Renzetti (1992: 85) poroča, da je bilo pri desetih udeleženkah, žrtvah nasilja v lezbičnih odnosih, zaznati željo zaščititi ideal »lezbične nacije« in so zato ostale v odnosu. Med intervjuji je nekaj žensk omenilo, kako je izkušnja nasilja spremenila njihov pogled na ta ideal:

»Mislim, da je nasilje spremenilo moj občutek zaupanja do skupnosti, zaupanja do drugih žensk. Če sem kadarkoli imela ideje o utopični viziji, so bile te zagotovo uničene. Vse to je zame samo sranje in zelo sem jezna, ko ljudje spregovorijo o tem.« (Intervju 8)

1.8.7 ŠČITENJE LEZBIČNOSTI

Eden od razlogov za ostajanje je želja, da bi ponavadi družini, oz. najbližjim žrtve dokazale, kako je njihovo razmerje dobro in »v redu«. Zaradi homofobije, ki je ponavadi del družinskega zaznavanja lezbičnosti je ta pritisk še večji. Ker je družina v življenju posameznika na pomembnem mestu in družinski člani pomembni drugi, je njihovo sprejemanje za človeka esencialno. Velikokrat smo pripravljeni narediti veliko, da bi bili sprejeti ravno od nam pomembnih drugih. To lahko vključuje tudi vzdrževanje podobe »funkcionalnega razmerja«, čeprav v resnici razmerje ni dobro, še več, lahko je nasilno. V veliko zgodbah žrtev lezbičnega nasilja sem zasledila, da je njihova želja po vzdrževanju podobe razmerja kot funkcionalnega, ravno v odnosu do družine, bila razlog, da so ostajale v odnosu oz. je bil za žrtve eden od pomembnih dejavnikov, kako bodo družine sedaj gledala na njihovo lezbičnost. Kakor, da bi razpad razmerja pomenil in potrdil predpostavko družin, da lezbičnost ni nekaj dobrega, da je nasilje dokaz, da je lezbičnost nekaj slabega in nevarnega, nenaravnega.

»Družina? Kaj si bodo mislili po vseh teh letih, ki sem jih prestala, da bi jih podučila o svojem življenjskem stilu? Kako naj jim sedaj to razložim?« (Lisa: 38; Lobel, ur., 1986)

»Ne morem niti pomisliti na možnost, da bi moji starši videli vse to. Vsa ta leta, ko sem se trudila, da bi jih prepričala v to, kako je moj življenjski stil »veljaven« in pozitiven... No, verjetno je to odločilno tudi pri vsej lezbični skupnosti, kajne? Kdo bi rad priznal, da je lahko kaj narobe z lezbičnimi intimnimi razmerji?« (Sarah: 123; Lobel, ur., 1986)

»V istem času sem se spopadala s tem, ko so moji starši mislili, da je moje razmerje s Kris samo faza. Pustila sem, da so zunanji pritiski igrali veliko vlogo v mojem življenju. Čutila sem, kakor da bi to, da zapustim Kris, dokazalo moji družini (in meni), da nisem sposobna imeti odnosa z žensko. Hotela sem jim dokazati nasprotno.« (Kim: 1333; v Lobel, ur., 1986)

Merrill (1998; v Bergen, 1998) navaja reakcijo mame na to, da je njen sin gej doživel nasilje: »To je posledica načina življenja, ki si ga je izbral.« In nadaljuje, da mama najverjetneje ne bi mislila enako za hčerko, češ da je njena heteroseksualnost kriva za nasilje.

1.9 STRATEGIJE PREŽIVETJA

Žrtve nasilja značilno razvijejo strategije, kako preživeti v nasilnem odnosu. Zaradi občutka krivde, sramu, znižane samozavesti in samo-spoštovanja in zaradi izoliranosti, v katero jih ponavadi

pahnejo storilke/ci, ostanejo v nasilnem odnosu dalj časa. Da bi lahko nasilni odnos sploh preživele razvijejo posebne strategije preživetja.

Pozabljanje in spominjanje.

Pri želji po pozabi je imelo, za nekatere ženske, pomembno vlogo dejstvo, da se niso hotele videti kot žrtve ali pa niso hotele, da bi jih drugi videli tako (Kelly: 106, v Zaviršek et al., 1996).

Zmanjševanje pomena.

Zaradi vpliva prevladujočih pomenov ali zaradi želje, da ne bi gledale nanje kot na napadene ženske, so zmanjševale pomen dogodkov. Podobno kot pozabljanje, je tudi ta proces pogosto strategija preživetja (Kelly: 107, 1996; v Zaviršek et al., 1996).

Zmanjševanje pomena, kot strategija preživetja, zanika realnost nasilja, ki so ga doživljale žrtve. Je rezultat prevladujočih kulturnih pomenov, ki definirajo te oblike spolnega nasilja kot »neresne«. V tem kompleksnem procesu ženske razvrednotijo svoje dožemanje napada in ga razumejo, kot še eno lekcijo o tem, kaj bi se jim lahko zgodilo (Kelly: 108, 1996; v Zaviršek et al., 1996).

Obvladovanje, upor in izogibanje.

Obvladovanje je definirano kot dejanje, s katerim se izognemo stiski ali jo nadziramo. Ženski obvladovalni mehanizmi so aktivna, konstruktivna prilagoditvena doživetja izrabljenosti. Odziv posameznice je odvisen od tega, kako opredeli to, kar doživi, od okvira, v katerem se to zgodi in od virov, ki so ji takrat in pozneje na voljo. Na njene možnosti obvladovanja vplivajo njeni notranji viri, osebni položaj in dostopnost podpore socialnih mrež in strokovnih služb. Na dostopnost do podpornih mrež, znanje, dostop do uradnih ali prostovoljnih služb in na priložnost za opcije, ki zahtevajo denarno podporo, učinkujejo starostne, razredne in rasne razlike. Pogosto je posledica groženj z nasiljem vnaprejšnje obvladano vedenje, s katerim se poskušajo ženske izogniti spolnemu nasilju. Učinkovitost izbranih strategij je lahko s kratkoročnega in dolgoročnega vidika različna, tudi obvladovanje ima svojo ceno. (Kelly: 148-149, 1996 v Zaviršek et al., 1996) Intervjuvanke poročajo, da so ob strategijah izogibanja občutile, kakor da sebe zatirajo in izgubljajo svoj »jaz«.

Upor pomeni dejavno nasprotovanje, boj, zavrnitev sodelovanja ali podreditve. Upor implicira občutek sile, moči ali pa osebo, ki aktivno nasprotuje. Je posebna oblika obvladovalne strategije. Nanaša se na dogodke, kjer je uporabljena sila in se ženske fizično upro (Kelly:149, 1996; v Zaviršek et al., 1996).

Razširjenost in oblika ženskega upora proti napadom je odvisna od okoliščin in virov, o katerih čutijo, da jih lahko kadarkoli uporabijo. Upor zahteva dovolj moči, da so pripravljene tvegati, saj se dogodki lahko stopnjujejo; v nekaterih primerih lahko upor onemogoči ali omeji nasilje, v drugih ga še spodbudi. Ženske po navadi težko natančno predvidijo, katera možnost je boljša. Na odziv učinkuje tudi, kako jezne in močne se počutijo v tistem trenutku; včasih se ženska lahko odzove na nadlegovanje z jezo, drugič pa to ignorira. (Kelly: 150, 1996; v Zaviršek et al., 1996)

Upor je obvladovalna strategija, ki onemogoči nekatere oblike premoči, ki jo imajo izrabljajoči moški nad ženskami. To je še zlasti očitno ob dogodkih spolnega nasilja, lahko pa je pomemben dejavnik tudi pri tem, kako se ženske pozneje odzovejo na to, kar so doživele. Odločenost mnogih, da bodo zmogle same, potem ko zapustijo nasilno razmerje, je pogosto povezana z željo po ponovni pridobitvi moči in nadzora nad svojim življenjem, ki sta jim bila med izrabljanjem odvzeta (Kelly: 150, 1996; v Zaviršek et al., 1996).

Način spoprijemanja s problemom, ki je v povezavi s pretepenimi ženskami najbolj raziskan je to, kar Cath Cavanagh imenuje iskanje pomoči. Veliko raziskovalcev je ugotovilo, da poskušajo ženske, preden se odločijo zapustiti odnos, na raznovrstne načine ustaviti nasilje, tudi z iskanjem zunanje podpore. Iz intervjujev s pretepenimi ženskami je bilo mogoče razbrati vzorec, ki se po Cavanaghovi razvije od prvih stikov z neformalnimi mrežami podpore do vedno tesnejših stikov z ustanovami, ki ponujajo pomoč. Ta proces se začne na točki, ko si ženske razložijo nasilje kot izrabljanje in ga poskušajo zaustaviti. Najprej se želijo pogovoriti, želijo potrditi svoje občutke in razpravljati o možnih načinih, kako končati nasilje, ne pa tudi odnosa. Ko se izkaže, da te strategije niso uspešne, ženske vedno bolj pričakujejo, da bodo moški kaznovani oziroma, da se bo nasilje končalo kako drugače (Kelly: 171-172, 1996; v Zaviršek et al., 1996).

Ženske so se odločile zapustiti intimni odnos šele, ko načini upora, izogibanja, obvladovanja in strategije iskanja pomoči niso zaustavili nasilja, ali ko so menile, da je zaradi nenehnega nasilja ogroženo njihovo življenje. Ženske s težavo končajo nezadovoljive odnose, še težje pa tiste, za

katere je značilno nasilje. Zapuščanje nasilnega moža je proces, v katerem ženske tehtajo med strahom in upanjem; to je odločilen trenutek in rezultata dolgotrajnega procesa obvladovanja nasilja in samovrednotenja (Kelly:172, 1996; v Zaviršek et al., 1996).

Odhod se sčasoma še bolj zaplete zaradi učinkov izrabljanja: devetnajst žensk je bilo močno depresivnih, dve sta doživeli živčni zlom in šest jih je poskušalo ali nameravalo narediti samomor (Kelly: 173, 1996; v Zaviršek et al., 1996).

1.10 ISKANJE POMOČI

1.10.1 POLICIJA IN PRAVNI SISTEM

Zakoni in deli zakonov, ki v Sloveniji naslavlajo pojav nasilja v družini ali partnerskih razmerjih so: zakon o preprečevanju nasilja v družini, pravilnik o sodelovanju organov ter o delavnju centrov za socialno delo, multidisciplinarnih timov in regijskih služb pri obravnavanju nasilja v družini, zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, zakon o registraciji istospolne partnerske skupnosti, pravilnik o prepovedi približevanja določenem kraju oziroma osebi, kazenski zakonik, zakon o policiji, zakon o kazenskem postopku.

Pregledala sem zakone, ki se v Sloveniji uveljavljajo in upoštevajo pri pojavu nasilja. V njih sem iskala inkluzivni jezik, torej dele, kjer bi bilo specifično določeno, da zakon ščiti tudi posameznice/ke v istospolnih partnerstvih.

Zakon, ki v Sloveniji ureja področja nasilja v družini je tudi zakon o preprečevanju nasilja v družini (Ur.l. RS, št.16/2008). V drugem členu je specifično poudarjeno, da sem spadajo partnerice oziroma partnerji ali bivše partnerice oziroma partnerji v registrirani istospolni partnerski skupnosti, ne navaja pa, da sem spadajo tudi istospolni partnerji, ki niso v registrirani istospolni partnerski zvezi, vendar omenja osebe, ki živijo v skupnem gospodinjstvu, kar lahko interpretiramo kot možno obliko, kjer so istospolna neregistrirana partnerstva zavzeta. Taka opredelitev je sicer dokaj nedoločena, ohlapna in reproducira nevidnost istospolnih zvez.

Pravilnik o prepovedi približevanja določenemu kraju ali osebi (Ur.l. RS, št.95/2004) v opredelitvi bližnjega razmerja kršitelja z oškodovancem (3. člen) ne določa specifične možnosti, da bi bila

v istospolnem partnerskem razmerju, razen spet v zadnji točki, kjer piše, da se ta pravilnik upošteva tudi za »druge osebe, s katero kršitelj živi v skupnem gospodinjstvu«. Tukaj ni opaziti specifičnega poudarka, da to velja tudi za istospolne partnerske skupnosti.

Kazenski zakonik (Ur.l. RS, št. 55/2008) opisuje možna kazniva dejanja, ki so lahko preganjana po zakonu in pri opredelitvi posameznih dejanj, vedno poudari, da so ta dejanja lahko storjena od osebe, ki je istega ali nasprotnega spola, kakor žrtev. Na primer v 181. členu: (1): »Kdor uporabi silo ali zagrozi osebi drugega ali istega spola z neposrednim napadom na življenje ali telo in jo tako prisili, da stori ali trpi kakšno spolno dejanje, ki ni obseženo v prejšnjem členu, se kaznuje z zapornom od šestih mesecev do desetih let.«

Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini 2009 in 2014 (Ur.l. RS, št. 41/2009) v uvodu piše: »Bistveno pri opredelitvi nasilja v družini torej je, da ena oseba zlorablja svojo (pre)moč nad drugo, s katero je ali je bila v posebnem duševnem razmerju. Ta njun čustveni odnos lahko izhaja iz sorodstvenih vezi ali partnerske zveze (zakonska, zunajzakonska, istospolna skupnost).«

Z nasiljem se ukvarja tudi pravilnik o sodelovanju organov ter delovanju centrov za socialno delo, multidisciplinarnih timov in regijskih služb pri obravnavanju nasilja v družini (Ur.l. RS, št. 31/2009), vendar ta določa postopanja služb, ki so prisotne pri pojavu nasilja.

1.10.2 VLOGA POLICIJE PRI PREPREČEVANJU NASILJA

Filipčič (2002: 251) piše, da je policija najpogosteje prva, ki jo žrtve družinskega nasilja prosijo za pomoč. Razlogov za to je več in se med seboj dopolnjujejo:

- Nasilje v določenem trenutku preseže žrtvin tolerančni prag.
- Žrtve se odločijo za razkritje nasilne narave razmerja s partnerjem ob konkretnem nasilnem dejanju, s katerim je ogroženo njihovo življenje ali življenje njihovih otrok.
- Žrtve so mnjenja, da bodo varne pred agresivnejšem le z avtoritativnim in represivnim posegom tretje stranke v razmerju; po splošnem mnenju je policija takšen organ (v primerjavi s svetovalnimi službami).

- Policija je tudi ena od redkih služb, ki je vedno dosegljiva: 85% klicev policiji za pomoč pri nasilju v družini so v ZDA zabeležili zunaj rednih delovnih ur.

V nadaljevanju Filipčič (2002. 253-254) navaja, da je presenetljiv rezultat ameriške raziskave, ki je bila opravljena v osemdesetih, da se mnenje policistov o najprimernejšem načinu obravnavanja nasilnežev pomembno razlikuje od mnenja in pričakovanja žrtev. Presenetljivost podatka je v tem, da so imeli (imajo) nosilci represivne funkcije izrazito nerepresivno mnenje o obravnavanju storilcev določenih deviantnih ravnanj. Možna je seveda razlaga, da policija v primerjavi z javnostjo nasilja v družini ne pojmuje kot težje kaznivo dejanje (ali celo kot deviantno dejanje) in ima zato drugačno predstavo o svojem odzivu na ta pojav. Ali pa je to posledica njihovih izkušenj pri obravnavanju primerov družinskega nasilja, namreč, da represija ni najboljše sredstvo za obravnavanje tega pojava. V feminističnih teorijah najdemo pojasnilo nerepresivnega ali premalo represivnega odnosa policije do družinskega nasilja: v policiji prevladujejo moški, policija je izrazito patriarhalno usmerjena institucija, zato nasilje v družini še vedno pojmuje kot »družinski prepir«, v katerem ima pomembno vlogo tudi sama žrtev.

Glede sodelovanja pri kazenskem postopku Filipčič (2002: 264-267) navaja, da je več raziskav pokazalo, da se velik delež žensk odloči, da ne bo sodelovalo v kazenskem postopku zoper nasilnega partnerja (kot ključna priča se odrečejo pričanju ali umaknejo obtožbo). Za to navaja dva razloga: nekatere ženske dojemajo kazenski postopek kot konec razmerja s partnerjem ali kot razpad družine, česar pa si vedno ne želijo; nekatere ženske pa menijo, da verjetnost, da bo partnerju izrečena sankcija, zahteva prevelike »stroške« - postopek se po njihovem »izračunu« ne splača. Ženske, ki sodelujejo v kazenskem postopku, pričakujejo ostre sankcije, pogosto pa do njih ne pride, prisoten je pa tudi strah pred maščevanjem, kjer ženske želijo zaščititi sebe in svoje otroke. Pozorni moramo biti tudi na učinke sekundarne viktimizacije žrtev - organi pregona so namreč večkrat premalo pozorni do stiske in problemov žrtve. Prevladuje pojmovanje žensk kot sredstvo (izjave ženske so pogosto ključni dokaz) za doseg cilja - kaznovanje storilca.

Ristock in Timbang (2005) pišeta, da veliko študij poroča, da se LGBT posamezniki, ki uporabijo formalne storitve pri pojavu nasilja, večkrat odločijo za svetovanje ali za neformalno podporo (prijatelji), kakor pa, da pokličejo policijo, uporabijo sodni sistem, uporabijo dostop do služb za duševno zdravje ali se obrnejo na varne hiše (po Renzetti, 1992; Ristock 1994, 1998, 2001;

Scherzer, 1998; Turell, 1999). Geji in lezbijke tudi nasploh redko pokličejo policijo in prijavijo kakršnakoli kazniva dejanja (Thompson, 1995). Za LGBT posameznike z drugačnim kulturnim ozadjem je značilno, da imajo slabe pretekle izkušnje s policijo zaradi diskriminacije in slabe dostopnosti do storitev (Waldron, 1996). LGBT posamezniki z nelegalnim državljskim statusom imajo lahko dodaten strah do policije in drugih državnih avtoritet (Mendez, 1996). Udeleženske fokusne skupine namenjene Qeer Azijskim ženskam so poročale, da zelo nerade uporabljajo tradicionalne represivne oblasti, zaradi pojava homofobije in diskriminacije do njih in njihovih zlorabljaljivih partnerjev (podvrženi so bili zelo nepravilnim sankcijam) (Chung in Lee, 1999).

Merrill (1998; v Bergen, 1998) piše, da se geji in biseksualni moški, ki so udeleženi v odnosih z elementi nasilja, soočajo z velikimi težavami pri iskanju in dobivanju ustrezne pomoči s strani kazensko-pravnega sistema. Zelo pazljivi so pri klicanju policije, četudi so v življenjski nevarnosti, ker se bojijo »gay-bashinga« s strani policije (gay-bashing je verbalno ali fizično nasilje usmerjeno v človeka zaradi njegove spolne usmerjenosti). Če vseeno pokličejo policijo se ponavadi predpostavlja, da sta »*cimra*, ki imata konflikt«. Če se vseeno izkaže, da sta moška ljubimca, policija ponavadi ne opravi aretacije, dokumentira dogodek kot »vzajemno nasilje«, ali pa sploh ne dokumentira dogodka.

Renzetti (1992: 90-91) navaja, da je v njeni študiji le 19 od 100 udeleženk poklicalo policijo za pomoč. Od teh jih je 15 delo policije označilo kot za malo uspešno ali neuspešno. Poročajo, da so se policisti na njihove klice odzvali zelo negativno, namesto, da bi žrtvam ponudili pomoč ali izvajali dejanja, ki bi onemogočila storilko. Na primer, ena od udeleženk je v svojem odgovoru napisala, da so jo policisti, ki jih je poklicala na pomoč, užalili s tem, da so jo označili za »qeerovsko hudičevko«. Napisala je, da so ji rekli, da si nasilje zasluži, ker je lezbijka. Za eno udeleženko klicanje policije niti ni bila možnost, ker je njena nasilna partnerica delala pri policiji.

Linda in Avreayl (v Lobel, ur., 1986) pišeta, da je kazensko pravni sistem velikokrat sovražno naravnan ali celo ne odgovarja na potrebe lezbijk, pravne možnosti, ki so na razpolago heteroseksualnim ženskam realno niso na voljo lezbijkam, npr. sodniki ne obravnavajo in policija ne uveljavlja prepovedi približevanja za lezbične žrtve nasilja. Lezbijke, ki se odločijo, da bo njihova spolna usmerjenost »nevidna« in vseeno želijo uporabiti kazensko pravni sistem kot odgovor na fizično, čustveno ali spolno nasilje, tvegajo, ne samo zatiralski odnos kazenskega prava, ampak

tudi razkritje, ki lahko ogrozi njihovo zaposlitev, skrbništvo nad otroci in osebno varnost. Razkritje lezbijke pa se ponavadi ne zanašajo na policijsko intervencijo ali posredovanje sodišča.

1.10.3 CENTRI ZA SOCIALNO DELO, VARNE HIŠE, SVETOVALCI

Žrtve nasilja imajo v primeru nasilja možnost poiskati pomoč v varnih hišah, na Centrih za socialno delo ter v različnih nevladnih organizacijah, ki so namenjene preprečevanju nasilja. Pomembno je, da imajo te institucije izdelane učinkovite instrumente za odgovor na nasilje in da ne prihaja do sekundarne viktimizacije, kar pomeni, da je problem prepoznan kot samostojna entiteta in da se ne doživlja žrtve kot udeleženko/ca pri problemu nasilja ali zgolj kot sredstvo za doseganje pregona storilca. Poleg tega je možno, da zaradi odsotnosti izobraževanja glede homofobije in homoseksualnosti nasploh lahko prihaja do obrata, ko se žrtev nasilja v homoseksualnih partnerskih zvezah doživlja kot »problem«, zaradi žrtvine spolne usmerjenosti, ne pa kot žrtev.

»Preden dosežemo žrtve nasilja je esencialnega pomena, da delamo na tem, da izločimo homofobijo in heteroseksizem v zatočiščih. Usposabljanje zaposlenih in prostovoljcev mora vključevati analizo posebnih problemov, s katerimi se soočajo lezbijke v nasilnih odnosih, kot so homofobija, in razkritje družini in prijateljem v kontekstu udeležnosti v zlorabljačem odnosu.« (Geraci, 1986: 77; v Lobel, ur., 1986)

Papež in Hočevar (2007: 12, v Ančić et al., 2007) pravita:

»Primerjava praks institucij pri obravnavi nasilja nad ženskami kaže na velike razlike pri obravnavi posameznih primerov. Te razlike se kažejo tako med institucijami samimi kot tudi znotraj ene institucije oziroma enega področja pomoči. Očitna je razlika v delovanju posameznih predstavnic in predstavnikov iste institucije, saj je večinoma od njihove osebne odločitve odvisno, ali in kako intenzivno se bodo zavzeli za primer ter na kakšen način bodo interpretirali svoje pristojnosti. To pa je z vidika strokovnega dela nesprejemljivo.«

Institucije nimajo izdelanega mehanizma za prepoznavanje nasilja v družini. V praksi se dogaja, da institucije težave »slišijo« in »vidijo« šele takrat, ko so razmere za žrtve že zelo nevarne. Iz

pripovedovanja žensk je bilo razvidno, da so bile tiste, ki niso znale ali upale povedati, kaj se pri njih doma dogaja in kakšno pomoč potrebujejo, na institucijah neredko hitro odpravljene. To pomeni, da jim niso na primeren način postavili pravih vprašanj, s katerimi bi jih usmerjali in jim pomagali razkriti, kaj se jim dogaja. Obenem jih niso opremili z zadostnimi informacijami o tem, kaj lahko od posamezne institucije pričakujejo (*ibid.*).

Ženske si želijo pomoči institucij in pomembnih ljudi iz njihove okolice, vendar se zanjo pogosto bojijo vprašati, saj ne vedo, kakšen bo odgovor na njihove potrebe. Položaj, v katerem se znajdejo, ko poiščejo pomoč, je tvegan, ogroženost pa narašča z vsakim korakom, ki ga storijo v smeri rešitve oziroma odhoda iz odnosa s povzročiteljem nasilja. Pogosto jih je upravičeno strah, da se bodo s prošnjo izpostavile, potem pa bodo prepuščene same sebi oziroma da odziv institucij na njihovo stisko ne bo naravnán na preprečevanje nasilja in pomoči za odhod iz odnosa s povzročiteljem nasilja. Če namreč institucije na nasilja odreagirajo obotavljajoče, nejasno in prepočasi, dobijo povzročitelji nasilja še več moči v primerjavi z žrtvijo (*ibid.*).

Zaviršek (2001; v Lalić, 2009: 36) meni, da je v okviru doktrine socialnega dela zelo pomembno, da je koncept pomoči usmerjen na pomoč ženskam, ne na ponovno viktimizacijo. To pomeni, da se mora socialno delo odzivati na potrebe uporabnic brez vnaprej definiranih rešitev in problemov. Treba je omogočiti, da vsak zase definira zlorabo in nasilje. To je predpogoj za to, da bo strokovna delavka prevzela vlogo zaščitnice prizadete ženske.

Posamezniki, ki so žrtve nasilja v homoseksualnih zvezah, so še posebno v občutljivi situaciji. Poleg tega, da je iskanje pomoči v primeru nasilja kompleksen pojav, ki zahteva veliko poguma in moči, so lahko izpostavljeni še drugim problemom, kakor je homofobičnost institucij, homofobičnost delavcev v institucijah, kjer iščejo pomoč ter nepripravljenost teh institucij na obravnavanje tovrstnega nasilja.

»Institucionalni heteroseksizem je pojem, ki ga bomo uporabljali za označitev pogosto nenamernega pozabljanja potreb in sploh obstoja ne heteroseksualcev, ki so del družbe.« (Van Wormer et al., 2004: 31)

Socialni delavci in ostali v pomagajočih poklicih so seveda dovzetni za prevzemanje odnosa in pristranskosti prevladujoče družbe. Nedavna študija Berkmana in Zinberga (1997) je izmerila

razširjenosti homofobije in heteroseksizma med 187 poklicnimi socialnimi delavci. Čeprav je bilo le 10 odstotkov med njimi označenih za homofobične (avtorja sta homofobijo klasificirala kot ekstremno obliko predsodka proti homoseksualcem), je velika večina menila, da je le heteroseksualnost normalna, in da je superiorna homoseksualnosti. Socialni delavci so izrazili večje predsodke proti gejem kakor proti lezbijkam (Van Wormer et al., 2000: 4).

Poleg tega, da mora LGBT posameznik razkriti pojav nasilja v intimnem odnosu, mora najprej opraviti tudi razkritje pred strokovnim delavcem, kar je lahko težava. West (1998; v Jasinski in Williams, 1998) imenuje svoj članek na temo nasilja v istospolnih partnerstvih ravno z naslovom »Zapuščanje sekundarnega klozeta: outiranje partnerskega nasilja v istospolnih partnerstvih«, kar dobro ponazori okoliščine, v katerih se znajdejo žrtve istospolnega nasilja. Če posameznik ali posameznica ni razkrita, je lahko ravno to dodaten problem, ki ji/mu onemogoča poiskati pomoč. Tudi zaradi heteronomnega okvira koncepta nasilja, ki se pojavlja v mnogih institucijah, ki odgo-varjajo na problem nasilja, se lahko LGBT posameznik ne počuti kot del naslovljene populacije in zato ne poišče pomoči v teh institucijah. Strah pred homofobijo zaposlenih na teh institucijah je drugi razlog za oklevanje pri iskanju pomoči.

Skrbi povezane z razkritjem posameznikove seksualne usmerjenosti svetovalnim delavcem, soro-dnikom in prijateljem lahko dodatno preprečuje iskanje pomoči pri gejih in lezbijkah (Farley, 1992; v West 1998: 179; v Jasinski et al., 1998).

Dejanska in občutena homofobija ter diskriminatorna praksa so najbolj pogosti razlogi, navedeni s strani gejev in lezbijk za neuporabo splošno uveljavljenih skupnostnih služb (Lie in Gentlewarrier, 1991; Renzetti, 1992; *ibid.*).

Irvine (1990; v Renzetti, 1992: 93) navaja, da je za lezbične žrtve značilna slaba izkušnja pri iskanju pomoči v varnih hišah, čeprav je veliko aktivistk v varnih hišah in pri gibanju proti nasilju lezbijk.

Renzetti (1992: 93-96) navaja, da je le 13 lezbijk od 100 žrtev nasilja v partnerskem razmerju, poiskalo pomoč v varnih hišah. Navaja več razlogov za to:

- mislile so, da so varne hiše namenjene ženskam v nasilnih heteroseksualnih odnosih;

- izpostavile so, da so njihove nasilne partnerice delale kot terapevtke ali bile kako drugače zaposlene v varnih hišah.

Od 13-ih žensk, ki so vseeno odšle v varno hišo po pomoč so odziv delavk v varnih hišah označile za neprimeren. Zgodilo se je, da so jih zavrnille ali napotile drugam.

Kot navaja Hammond (1989; *ibid.*): »Ko se delavke v varnih hišah soočajo z okoliščinami, ki kljubujejo njihovim dognanjem ali analizam, je lezbijka, ki je žrtev nasilja, definirana kot problem.«

Delavke v varnih hišah so soočene še z enim problemom, ko se soočajo z žrtvami nasilja v lezbičnih odnosih. V heteroseksualnih odnosih lahko zlahka določijo, kdo je žrtev in kdo povzročitelj nasilja. Hammond (1989; *ibid.*) je opozoril na dejstvo, da se kdaj lezbijke, ki so povzročiteljice nasilja, doživljajo kot žrtve nasilja in iščejo pomoč pri varnih hišah, še posebno v primerih, ko so se njihove žrtve branile proti nasilnim dejanjem. Zaradi tega so lahko zaposlene v varnih hišah postavljene v težek položaj pri odločanju, katera od partnerk je bolj »primerna«, da bi jo sprejele.

Še dodaten problem je dejstvo, da so ponavadi skrite lokacije varnih hiš znane veliko posameznikom iz lezbične skupnosti. Zaradi dolgo trajajočega prepričanja, da so nasilneži moški, so udeleženske skupnosti, še posebno tiste aktivne v gibanju proti nasilju nad ženskami, občutile dovoljenje, da lahko prosto debatirajo o lokacijah varnih hiš (*ibid.*).

Podobno navajata tudi Linda in Avreayl (1986; v Lobel 1986), ko pravita, da imajo problem z zaupnostjo pri lezbijkah žrtvah nasilja. V lezbični skupnosti, četudi ženska zapusti državo zaradi svoje varnosti, se ji velikokrat zgodi, da naleti na nekoga, ki pozna nekoga drugega itd., ki pozna njo ali njeno nasilno partnerico (opominjam, da sta avtorici iz ZDA). Večkrat so morale prenehati uporabljati nekatere varne hiše in zamenjati lokacijo skupine, v primerjavi z nasiljem v heteroseksualnih odnosih. Pravita, da se to morebiti dogaja, ker so povezave med lezbijkami mrežno razširjene in vključujejo natančno pripovedovanje zgodb o prijateljicah in ljubimkah. Mislita, da je ena od rešitev v povečanju zavedanja nevarnosti nasilja med lezbijkami in zavedanja pomembnosti, ki jo ima zaupnost za žrtve nasilja v lezbičnem odnosu.

Renzetti (1992: 96) piše, da je problem tudi v tem, da so delavke v varnih hišah in heteroseksualne uporabnice lahko homofobične. Kot je razložila ena od delavk v varni hiši odnos heteroseksual-

alnih uporabnic: »Velikokrat se zgodi, da se uporabnice prvič srečujejo z življenjem v skupnosti. Živijo z drugimi ženskami in imajo veliko občutkov povezanih s tem, da so obkrožene s toliko ženskami. Lahko začnejo čutiti neugodje ob dejstvu, da so okoli njih tudi lezbijke (po Irvine, 1990:27; *ibid.*). Irvine (1990:25; *ibid.*) poroča, da homofobija v varnih hišah narašča. Kaže, da je to predvsem zaradi tega, ker se varnim hišam manjšajo sredstva za delovanje. »Odkar varne hiše pridobivajo sredstva iz državnih fondov, so se odločile, da bodo »počistile svojo podobo«. Želijo, da so lezbične zaposlene manj opazne, da ne bi prihajalo do tega, da jim bi zavrnilo sponzorstvo.«

V Sloveniji obstaja veliko varnih hiš, ki so namenjene ženskam, ena pa je namenjena tudi moškim. Združenje Varnih Hiš Nova Slovenije je zaradi naraščajočega povpraševanja v letu 2008 ustanovila ločeno enoto - varno hišo za moške in s tem kot edina tovrstna institucija v Sloveniji nudi varno zatočišče pred različnimi oblikami družinskega, sorodstvenega ali partnerskega nasilja nad moškimi (www.varnahisanova.si). V opisu varne hiše vendarle ni jasno, ali je namenjena tudi moškim, ki so žrtve nasilja v istospolnih partnerstvih.

Malo je krajev, kamor se lahko zatečejo geji, biseksualni moški ali transeksualni posamezniki, kot žrtve partnerskega nasilja, saj je veliko podpornih služb narejeno za naslavljanje problema, ko biološki moški izvaja nasilje nad biološko žensko. Nedavna študija poroča, da imajo LGBT posamezniki, ki zapustijo nasilne odnose, večjo možnost, da postanejo brezdomci zaradi omejenih možnosti, ki jih imajo pri iskanju varnega zatočišča ali vstopanju v varne hiše (ACON, 2004; v Ristock in Timbang, 2005).

Poseganje po pomoči terapevtov ali svetovalcev je pogosto v primeru partnerskega nasilja v istospolnih zvezah. Renzetti (1992: 96) navaja, da je 58% žensk, udeleženih v njeni študiji, iskalo pomoč pri terapevtih ali svetovalcih in ti so bili tudi ocenjeni kot najbolj uspešni in učinkoviti.

Za terapevte, ki se soočajo s to tematiko je pomembno, da: »...se zavedajo svojih lastnih omejitev. Če je kakršenkoli razlog, ki ima izvor v vrednostnem sistemu ali prepričanju, ki bi omejeval terapevta, da ponudi odprt in spoštljiv odnos svojemu klientu, ki je pritrdilen njihovi izbiri življenjskega stila, potem je pomembno, da se terapevt odloči, da ne bo sodeloval s to osebo. Če na primer ne morete sprejeti klientove odločitve, da bo ostal v nasilnem odnosu, potem ne bi bilo dobro za klienta, da nadaljuje delo z vami« (Walsh, 1996; v Davies in Neal, 1996).

Terapevti, ki so pripravljeni delati s to populacijo morajo biti podučeni o učinkih, ki jih ima homofobija na posameznike, poznati morajo specifične nasilja v istospolnih partnerstvih (vzajemno nasilje, HIV status, težave s prepoznavanjem nasilja...) ter morajo imeti nediskriminatorni odnos do LGBT usmerjenih ljudi. Velika zmota, ki jo lahko naredijo terapevti zaradi svojih lastnih stereotipnih predstav o vlogi spolov je, da žrtvam priporočijo uporabo partnerske terapije iz prepričanja, da se bo ta obrestovala, ker sta obe osebi istega spola in se zato »bolje razumeta in lažje pogovorita«.

Renzetti (1992: 97-100) navaja Walker (1989), ki govori o svoji izkušnji pri terapiji s heteroseksualnimi pari podvrženimi nasilju: »Zaradi moje zavezanosti delu kot psihologinji (ali mogoče zaradi tega), mislim, da pari, ki so v nasilnem odnosu, ne pridobijo z uporabo partnerske terapije. Bolje jim je, če so ločeni; ko se krog nasilja enkrat začne, ga je skorajda nemogoče ustaviti. In nasprotno uveljavljenemu mitu, ženska, ki je bila žrtev nasilja, najverjetneje ne bo vpletena v drug nasilni odnos. Če se ženske kadarkoli sploh še spustijo v partnerski odnos, to naredijo z nežnimi in nenasilnimi ljudmi.«

Čeprav so terapevti ženskam udeležnim v Renzettijevi študiji pomagali imenovati nasilje in ga sploh prepoznati, so le redko predlagali, da bi se partnerki razšli (*ibid.*). Nekateri pa niso uspeli niti prepoznati nasilja in so podatke o nasilju reinterpretirali ter ga zanikali.

»V bistvu sem hodila k lezbični terapevtki, ki je bila v šoli in omenila sem zadevo s C (njena partnerica) in njeno nasilje, nato je rekla: »Dajva najprej govoriti o tvoji mami, potem bova pa govorili o C«. K njej sem hodila na terapijo dve leti in nikoli se nisva več pogovarjali o tem« (Intervju 11) (Renzetti, 1992).

Problem pri iskanju pomoči pri različnih institucijah je tudi pomanjkanje inkluzivnega in neheteroseksističnega jezika. Brošure, ki so izdane in samo oglaševanje nasilja je ponavadi predstavljeno v relaciji nasilja moških nad žensko, ter s tem izpusti problematiko nasilja v homoseksualnih zvezah. Že sam vzorec prepoznanega nasilja s strani družbe se vedno vrti v kontekstu heteroseksualnih odnosov, zato so tudi sistemi pomoči oblikovani po tej predpostavki. Zelo pomembna je uporaba inkluzivnega jezika, tako v znanstvenih krogih, kakor tudi v sistemih pomoči. Pojmi: nasilje nad ženskami, nasilje v družini, domače nasilje... so derivati predpostavke, da je to nasilje, ki ga sproža patriarhalna premoč v družbi in se nanaša na zlorabljanje žensk s strani moških. Še

posebno je sporna uporaba termina »družinsko nasilje«, saj homoseksualne družine ter homoseksualni pari nimajo niti pravne, niti družbene legitimnosti, kar sproža nevidnost teh medosebnih odnosov in predstavlja dodatno oviro pri prepoznavanju nasilja tako s strani samih žrtev, kakor tudi s strani družbe in pomagajočih sistemov.

»Na videz se zdi, da gre zgolj za vprašanje forme ali izraza, v svojem bistvu, pa se za terminologijo na področju nasilja skriva izredno pomembna vsebinska definicija nasilja. V zvezi nasilja nad ženskami in nasiljem nad otroki so namreč v strokovni in laični javnosti v uporabi različni termini, ki brez ustreznega konteksta lahko zavajajoče ali neustrezno opredeljujejo vrsto nasilja in subjekte, ki nasilje trpijo ali ga povzročajo« (Lešnik Mugnaioni, 2004: 15; v Horvat et al., 2004).

Prevladujoča teorija na temo nasilja v družini, ki daje prednost uporabi terminologije, kot je nasilje nad ženskami ali pretepanje žensk, namesto uporabe termina družinskega nasilja poudarja moško vlogo v povzročanju nasilja in je heteroseksistična v praksi, če že ni v namenu. Merrill (1996) predlaga, da se teorijo lahko spremeni, da je primerno inkluzivna. Poudarja naj se poudarek na vedenju ne pa na socialni identiteti (Wormer et. Al., 2000: 127).

Porat (1986: 81; v Lobel, ur., 1986) predlaga izboljšanje pomagajočih sistemov, tudi s tem, da: »Zagotovimo nediskriminatorno obravnavo z ponovnim razvijanjem svetovalnih metod, inkluzivnih postopkov in oblik za odpravljanje heteroseksističnega jezika, ki predpostavlja, da je ženski intimni partner moški. To vključuje ponovno evalvacijo obstoječih storitev z namenom določanja njihove občutljivosti na lezbične probleme; razvijanje kontaktov za napotitev k lezbičnim in gejevskim agencijam; ponovno preučitev tradicionalnih opcij, ki so namenjene ženskam kot so policijsko posredovanje, prepoved približevanja itd.«

Kakor piše tudi Renzetti (1998; v Bergen, ur., 1998): »Običajno se predpostavlja, da žrtve nasilja v lezbičnih odnosih ne potrebujejo posebne obravnave. Najprej zaradi tega, ker ljudje ne verjamejo, da je pogostost nasilja v lezbičnih partnerskih razmerjih dovolj visoka, da bi aktivirala potrebo po posebni obravnavi. Poleg tega, ker so lezbijke ženske, se predpostavlja, da lahko enostavno poiščejo pomoč v zatočiščih za ženske žrtve nasilja. Te predpostavke so značilne ne samo za laično javnost ampak tudi za strokovnjake. V nedavni raziskavi institucij, ki nudijo storitve žrtvam nasilja, na primer, sem ugotovila, da od 566 udeleženih v raziskavi, le 53 (9.3%) ponuja storitve, ki so oblikovane posebej za lezbijke žrtve nasilja. Večina je poročala, da nimajo namena razširiti

njihovih storitev za lezbijke, žrtve nasilja, čeprav jih je 184 (32.5%) reklo, da, da bi ponudili take storitve, če se »potreba poveča«, in če »bi bila sredstva zagotovljena«.

1.10.4 DRUŽINA, PRIJATELJI IN SKUPNOST

Heteroseksualne žrtve nasilja se pogosto obrnejo po pomoč k sorodnikom in raziskave navajajo, da so družinski člani pogosto uspešni pri nujenju pomoči (Bowker, 1986; v Renzetti, 1992: 100). V nasprotju je le nekaj več kot tretjina (35%) udeleženk v njeni študiji iskalo pomoč pri članih družine (*ibid.*).

Za razliko od heteroseksualnih žrtev, žrtve nasilja v istospolnih partnerstvih nimajo vedno te možnosti. Razlogov za to je več. Eden od njih je zagotovo nerazkritost pred družinskimi člani, ki lahko preprečuje možnost odprtega pogovora o nastalih okoliščinah in posledično o zmožnosti iskanja pomoči v primeru nasilja. »Veliko od tistih, ki niso šle po pomoč k svojim sorodnikom je poročalo, da tega niso naredile, ker družinski člani niso vedeli, da so lezbijke« (*ibid.*). Drugi razlog je želja ščitenja lezbičnega ali gej odnosa pred homofobnimi predpostavkami družinskih članov, v smislu, če bi prišlo do razkritja nasilja bi žrtve navidezno potrdile nefunkcionalnost in odsotnost zdravih vzorcev pri lezbičnih in gejevskih odnosih. »Kakorkoli, veliko število žensk je razložilo, da kljub temu, da so družine vedele, da so lezbijke, se niso odločile, da bodo pri njih poiskale pomoč, ker njihovi sorodniki niso sprejemali njihovih partneric, ali so izrazili sovražno ali homofobično držo proti lezbijkam. Te ženske so doživljanje, da bi zaupanje dejstva nasilja družinskim članom najverjetneje utrdilo negativne poglede na lezbične odnose s strani sorodnikov.« (*ibid.*)

»Dejstvo je, da je med intervjuji, veliko žensk reklo, da jih je nestrinjanje njihovih staršev z njihovo lezbičnostjo, močno motiviralo, da so se trudile rešiti svoja razmerja po pojavu nasilja.« (*ibid.*)

Vpliv družine na posameznika je že tako ali drugače velik, ne glede na pojav nasilja, je pa v danem primeru lahko tak vpliv zelo negativen, zato je še bolj pomembno zagotoviti dobro mrežo pomoči za homoseksualne žrtve partnerskega nasilja, saj se kaže, da nimajo podpore tam, kjer jo lahko dobijo heteroseksualne žrtve. Vpliv doživljanja učinkovite pomoči, lahko pomaga žrtvam, da se

počutijo manj osamljene in razumljene, ter jih tako spodbudi, da prej zapustijo zlorabljaljoče odnose.

Prijatelji so pogosto prvi, kamor se žrtve obrnejo po pomoč. Razlog za to je sama narava prijateljskih odnosov, saj so to odnosi, kamor vstopamo prostovoljno (z razliko od odnosov z družinskimi člani), prijatelje si izbiramo na podlagi skupnih interesov, generacijske podobnosti (kar ni nujno), ter so to že v esenci odnosi v katerih igra veliko vlogo zaupanje in z njimi ponavadi delimo raznovrstne izkušnje v svojem življenju. Vendar so kljub vsem naštetim lastnostim, prijatelji, lahko tudi posnetek odnosa družbe, ki ga goji do nasilja. To se kaže v neprepoznavanju nasilja, če to ni vidno (modrice, praske, udarnine...), toleranci do nasilja (v smislu, da se ni zgodilo nič groznega), prevzemanju mita vzajemnega nasilja (zaradi nepoznavanja tematike homoseksualnega nasilja) ter nezmožnost prepoznavanja realnosti nasilja in posledično podeljevanja žrtvi dovoljenja, da se vidi kot žrtev nasilja.

Renzetti (1992: 101) navaja, da je več kot dve tretjini (69%) njenih udeleženk poročalo, da so iskale pomoč pri svojih prijateljih, kar je primerljivo z deležem pri heteroseksualnih ženskah, žrtvam nasilja (Bowker, 1986; *ibid.*). Vendar je pomembna manjšina (43%) rekla, da so bili njihovi prijatelji malo v pomoč, ali pa sploh niso bili v pomoč.

Renzetti (1992: 102-103) navaja odzive prijateljev udeleženk v njeni študiji:

- Prijatelji so problem nasilja zanikali, ga niso jemali resno, ga definirali negativno ali niso priznali, da sploh obstaja.
- Prijatelji niso uspeli prepoznati in priznati nasilja, če niso zaznali fizičnih posledic.
- Čeprav so zaznali posledice, ki so se kazale fizično, niso mogli tega povezati z idejo, ki so jo imeli o storilki.
- Nekateri so nasilje celo zagovarjali v smislu, da je lahko to dober način reševanja konflikta in da je nasilje esencialni del reševanja konfliktov.
- Nekateri ga niso mogli prepoznati zaradi razlik v velikosti žrtve in storilke.
- Nekateri ga niso prepoznali zaradi razlik v družbeni moči žrtve in storilke.

- Nekateri niso mogli prepoznati nasilja zaradi dualnosti storilnine reprezentacije v javnosti in v zasebnosti.

Renzetti (1992: 105) piše, kakor kaže se prijatelji lahko oklepajo posebnih mitov ali stereotipov pri odločanju, če je ženska, ki je prišla k njim po pomoč, resnično žrtev. V študiji so bili kriteriji, ki so jih prijatelji najpogosteje uporabljali pri ocenjevanju udeleženk kot »upravičenost« za vlogo žrtve bili: (a) vidne fizične posledice, (b) njihova fizična velikost ali obnašanje glede na partneričino velikost ali obnašanje, (c) partneričina javna osebnost in (d) družbena ali politična drža njihovih partneric v lezbični skupnosti.

Odziv LGBT skupnosti na nasilje v lezbičnih in gejevskih intimnih partnerskih razmerjih ni tak, kot bi si predstavljali. Potrebno je upoštevati več dejavnikov, ki vplivajo na tak odnos do nasilja.

Kot sem že na začetku pisala, se o taki vrsti nasilja ni govorilo, niti v sami LGBT skupnosti ravno zaradi strahu, da bi obelodanjenje te tematike dodatno potrjevalo splošno homofobično prepričanje, da so LGBT partnerstva nezdrava in nefunkcionalna. Ker je, kot kaže, splošna homofobija v porastu, bi bil to pripraven argument tistih, ki poskušajo diskreditirati LGBT partnerstva in še dodatno omejeval tiste, ki se borijo za enakopravnost LGBT posameznikov z ostalimi državljani.

»Družbena in ponotranjena homofobija predstavljata dodatno oviro za terapevtke, ki so lezbijke in zastopnice v zatočiščih. Velikokrat čutimo potrebo, da moramo predstavljati podobo »povezane lezbične skupnosti«, torej spodbujati našo sprejetost in sprejetost lezbične skupnosti, ki jo nekako predstavljamo. Lahko se nam zgodi, da oklevamo pri prepoznavanju lezbičnega nasilja, z željo, da bi zaščitile našo lastno podobo kot tudi podobo lezbične skupnosti« (Benowitz, 1986: 201; v Lobel, ur., 1986).

Drugi dejavnik je pogosta dvojna identiteta storilke/ca nasilja: v skupnosti se ponavadi kaže kot očarljiv/a, prijazen/a, medtem ko se druga, nasilno plat pokaže v zasebnosti odnosa.

Naslednji dejavnik, o katerem sem že pisala, je poskus zaščitenja ideala lezbičnosti, kot bolj egalitarnega ter boljšega, predvsem pa odnosa, v katerem ne prihaja do poskusa patriarhalnega nadvladovanja moškega in posledično možnega pojava nasilja. Zaradi dejstva, da je veliko lezbijk feministk, aktivistk na področju ženske politike, ter da so nekatere sodelovale ravno pri gibanju

za pravice žensk, ki je tudi začelo opozarjati na pojav nasilja nad ženskami, je soočenje s tem, da se nasilje lahko pojavlja tudi v lezbičnih partnerskih razmerjih težko sprejeti.

»Upor se pojavlja tudi zaradi prepričanja, da je nasilje v intimnih razmerjih moški oziroma patriarhalni problem. Prepoznavanje nasilja v lezbičnih intimnih odnosih je v nasprotju ali celo uničuje ideale lezbične skupnosti, še posebno ideal enakopravnosti v lezbičnih odnosih (Hornstein, 1985; McAndrew, 1985; v Renzetti, 1992:105). Irvine (1990; *ibid.*) pravi: »Soočenje s tem, da so lezbijke nasilne druga do druge lahko ogroža vizijo o tem, kdo smo in kaj si želimo ustvariti«.

Kakor piše Hart (1986: 15; v Lobel, ur., 1986): »Bomo vedno jezne na preživele lezbijke, žrtve nasilja, ker so prekinile tišino, ki podpira naše sanje in vizijo o nas, kot o povezani in nenasilni lezbični skupnosti?«

Strach in Jervej (1986: 88; v Lobel, ur., 1986) pišeta: »Kako lahko obstaja nasilje v lezbičnih odnosih, v obziru možnosti izbire, ki so dane ženski, ki je lezbijka? Ali nimamo odnosov z ženskami ravno zato, ker so pozitivni, skrbni in prosti zatiranja, ki ga je možno izkusiti v heteroseksualni domeni?«

»Če bi se potopile v ta subjekt (nasilje v lezbičnih odnosih), smo tvegale možnost, da bi problem lezbičnega zlorabljanja lahko razdelil našo skupnost; tvegale smo tisto dinamiko, proti kateri so se borile heteroseksualne ženske, ko so izpostavile nasilje in so jih kritizirali, da so krive »razpada družine«. Lezbična skupnost je prepletena, a krhka družina v najboljšem in ključnega pomena za veliko žensk.« (*ibid.*)

Dejstvo, ki je prepleteno z idejo o lezbičnosti je tudi ideja o vlogi in moči, ki jo ima lezbijka kot ženska.

»Ironično je, da nas kot lezbijke bolj mika, da bi žrtve nasilja v lezbičnih razmerjih imele za odgovorne za fizično nasilje, ki so mu podvržene. Kot članice lezbične feministične kulture, podpiramo predpostavko o ženski moči. Ponosne smo na našo moč, trdnost v naši individualnosti, na našo zmožnost preživetja in na sposobnost, da bi postale še močnejše. Naši prijatelji nas težko gledajo kot žrtve nasilja, močne in ostrih misli, kakršne smo, še posebno, če smo žrtve nekoga, ki je fizično manjši. Paradoksalno tudi naši prijatelji lahko zapadejo v star stereotip, da nekako ženske niso dovolj velike ali dovolj močne, da bi se resnično poškodovale, če med sabo fizično obra-

čunavajo. Težko je sprejeti, da je ženska, ki jo ljubimo sposobna krutosti, nasilja in brutalnosti. Lahko nas je strah, da bi se branile, zaradi prepričanja, da bomo bolj poškodovale svoje partnerice, kakor so one nas. Če pa se že branimo zato, da bi se zaščitile, nam naš občutek krivde lahko povzroči, da se počutimo enako krive, kar nas vodi v to, da se opredeljujemo kot nasilne. Občutek sramu zaradi krivde nas lahko vodi v nadaljnjo zamolčanje nasilja in osamitev.« (Hammond, 1986:195; v Lobel, ur., 1986)

Vlogo igra tudi ponotranjena homofobija, ki se lahko sprevrže v tako imenovano »horizontalno zatiranje/sovražnost«.

»Jasno je, da poimenovanje fenomena horizontalne sovražnosti, ne ustavlja ali preprečuje tega pojava. Čeprav je jasno, da sta horizontalna sovražnost in patriarhalnost sama po sebi, dve izmed glavnih ovir na poti uspešnosti Gibanja za osvoboditev žensk. Horizontalna sovražnost je najmočnejše orodje v rokah patriarhata in pripomore k njegovemu obnavljanju, ker vzdržuje našo ponotranjeno zatiranje. Horizontalna sovražnost ima moč, da razdeli, ker ima vsak od nas svoj ponotranjeni patriarhalni vzorec razdiranja in opisa, čigavi in kdo smo. Ko zatiramo drug drugega, izpostavljamo, kako se v bistvu sovražimo. Pričakujemo verbalno in fizično nasilje s strani moških, ne pričakujemo pa ga drug od drugega. In zato samo neprestano »ujeti« in izdani« (Penelope, 1992: 61).

»Prostor, kjer smo priča največji škodi, ki jo povzroča ponotranjena homofobija je ravno v naši lezbični skupnosti. To je prostor, kjer internalizirana homofobija najbolj uspešno deluje med vsemi zatiranimi ljudmi in poskuša preprečiti enotnost in rast naših družbenih in političnih interakcij. Trpljenje in škodo, ki jo čutimo zaradi sveta, ki nas prezira, spremenimo v bolečino in jezo in jo usmerimo drug proti drugemu, namesto, da bi ju usmerili k izvoru zatiranja. Namesto, da bi to jezo in energijo združili in ju usmerili v spremembe, ki so potrebne v dominantni kulturi, kjer je bolj nevarno in tvegano zoperstaviti se zatiranju, začnemo napadati in omejevati sami sebe. Postanemo najtežji in najbolj zahtevni kritiki lezbičnih življenj« (Pharr, 1997:81).

Sovražnost je lahko posledično nastrojena proti žrtvam nasilja v LGBT partnerstvih, ki upajo spregovoriti in lahko postanejo tarče drugih pripadnikov LGBT skupnosti, ter prevzamejo vlogo nekakšnih »izdajalcev«.

Eden izmed problemov skupnosti je tudi ta, da so skupnosti majhne. Vsak pozna vsakega in ko do nasilja pride se postavi vprašanje, na katero stran se je potrebno postaviti in kaj sploh narediti. Žrtve s tem tvegajo osamitev.

Merrill (1998: 139; v Bergen, 1998) ponazarja:

»Dejstvo, da je gej skupnost majhna, zatirana in pogosto tesno povezana skupnost postane še en dodaten faktor, ki zapleta situacijo pri gejevskih parih, ki so podvrženi nasilju. Oba, storilec in žrtev, imata ponavadi skupne gejevske prijatelje, družbene aktivnosti, sta oba člana istih organizacij, hodita v iste bare, klube in podobno. Če žrtev odide, ne izgubi samo svojega partnerja, ampak tvega, da izgubi dostop za skupne družbene aktivnosti. Če živi na podeželju ali je član subkulture znotraj gejevske skupnosti, kot na primer posebne etnične skupine, je lahko zanj še posebno težko. Kot je eden od mojih klientov rekel: »Počutim se, kakor da živim v zelo majhnem akvariju, v njem pa je piranha.« Če storilec nasilja prostovoljno pristane na to, da se bo ogibal žrtve, ali mu sodišče to prepove, se lahko žrtev znajde izolirano od gej-podpornega socializiranja. Ker je gejevska skupnost zelo majhna, v bistvu, res majhen akvarij, so člani skupnosti soočeni z dilemo, kaj naj naredijo, ko se pojavi nasilje v partnerskih razmerjih. Najprej zaradi tega, ker veliko žrtev zmanjšuje problem in veliko storilcev laže, člani skupnosti težko določijo, kdo je storilec nasilja. Drugič, čeprav že določijo, kdo je storilec, ne vedo, kaj naj naredijo. V majhni, zatirani skupnosti, je lahko težko nekoga odvrniti stran, ker vedo, da nima kam drugam iti, ampak kot rezultat se ponavadi zgodi, ker storilca ne zavrnejo, zavrnejo žrtev.«

Prav zaradi ohlapnega odnosa, ki ga ima skupnost do nasilja in tega, da ne poskusi določiti, kdo je storilec in kdo žrtev, pride do tega, da je žrtev tista, ki je izločena. Jasno je, da ne želi biti nekje, kjer je storilec/ka nasilja, a glede na manjši domet dogodkov, ki so ji na voljo in majhnosti skupnosti, ponavadi nima druge izbire, kakor, da odide. Poledice so za žrtev lahko zelo hude. Zaradi dodatne osamitve in soočanja z občutki sramu, krivde in splošnega slabega počutja zaradi nasilja, je lahko odhod iz skupnosti za žrtev nosilec katastrofalnih posledic. Tudi dejstvo, da imata storilec/ka skupne prijatelje in se morajo potem postaviti na »eno stran« je lahko obelodanitev nasilja še dodatni stres. Prijatelji, ki zavzamejo storilčevo stran naredijo veliko škode žrtvi, saj s tem zmanjšujejo pomen njenih/njegovih doživljanja in nasilja.

Še en razlog, ki sem ga zasledila v literaturi in lahko pojasnjuje toleranco do nasilja v LGBT skupnosti je odsev tolerance do nasilja pri heteroseksualni družbi. To se kaže predvsem v lezbičnih razmerjih, kjer ena od žensk zavzame »moško«, »butch« vlogo, s tem pa tudi patriarhalni vzorec uveljavljanja moči, ki je lahko tudi nasilje. Naj opozorim, da tukaj ne zagovarjam stališča, da so lezbijke, ki prevzamejo »butch« vlogo nasilne. Izpostavljam samo dejstvo, da lahko predvsem v pomanjkanju identifikacijskih vzorcev pri mladih, zaradi nevidnosti lezbijk, povzroči, da prevzamejo nekatere stereotipne predstave o lezbijkah, kot na primer, da gre za igranje moške in ženske vloge (butch in femme). Zaradi še vedno obstoječega vzorca patriarhalnega uveljavljanja moči nad ženskami in s tem tudi poseganje po nasilju, lahko pride do tega, da s posvojitvijo »moške« vloge v lezbičnem razmerju, posameznica posvoji tudi toleranco do nasilja in legitimnost pri uporabi nasilja. To se lahko zgodi tudi v primeru, če ima tak vzorec moškosti v družini, kar pa seveda ni nujno.

Hart (1986: 13; v Lobel, ur., 1986) piše: »Postala sem osamljena in ker nisem poznala nikakršne druge oblike za kontaktiranje lezbijk, sem začela hoditi v lokalne gej bare. Videti je bilo, kakor da je tam splošno sprejeto, da se nasilje v barih tolerira. Skoraj vsakič, ko sem odšla tja in sem ostala, dokler niso zaprli, se je zgodila kakšna epizoda nasilja, enkrat manjša, drugič hujša. Začela sem predpostavljati, da je bilo nasilja ritual »barskih lezbijk«, ki so bile nasilne, ko so bile v barih. Nisem pomislila, da se nasilje lahko pojavlja tudi doma.«

Mogoče lahko predpostavljamo, da je to posledica časa, o katerem piše avtorica. Tako je doživljala leta 1975, ko lezbištvo še ni bilo tako vidno, raziskano in politizirano. Takrat je bilo še težje najti pozitivne modele identifikacije, kakor danes. To ne zanika dejstev, ki sem jih navedla v prejšnjem odstavku, ampak služi kot okoliščina in razlaga takih navad. Kakor opisuje tudi žrtev nasilja v intimnem lezbičnem odnosu:

»Dinamika najinega odnosa je reproducirala dinamiko heteroseksualnega odnosa, kar je bilo skupno lezbičnim odnosom v 50-tih letih in je še vedno v praksi danes, vsaj v nekaterih krogih. Ona je igrala »butch«, jaz sem igrala »femme«. V tistih časih je bilo jasno razločevanje vlog nujno, da bi se preprečilo naletavanje na napačnega partnerja. Tako je bilo agresivno vedenje pri »butch« ženskah sprejeto in je bilo logično, da so bile tiste, ki so izvajale premoč v odnosu. Ker sem bila že uspešno socializirana tako, da sem bila pasivna in podrejena, sem se lepo umestila v to vlogo z

Ano, kakor bi se, če bi bila z moškim. Nikoli se nisem spraševala o tej neenako porazdeljeni moči v odnosu.« (Breeze, 1986: 48; v Lobel, ur., 1986)

2. RAZISKAVA

2.1 PROBLEM

Nasilje v istospolnih partnerskih razmerjih je tema, ki ima v Sloveniji enak položaj, kakor jo je imelo nasilje v heteroseksualnih razmerjih pred dvajsetimi, tridesetimi leti: obstaja, vendar nihče ne govori o tem. Ne izpostavlja se medijsko. Nobena organizacija v Slovenji, ki bi se ukvarjala s tematiko nasilja ali LGBT populacijo, nima razvitih strategij odgovarjanja na tovrstno problematiko ter ostaja v »drugem klozetu«. Razlogov za tako stanje je več. Splošna homofobija zadržuje izpostavljanje tovrstne tematike s strani LGBT populacije in strokovnih služb zaradi strahu, da bo z izpostavljanjem postajala še močnejša, kot že je. Žrtve tovrstnega nasilja se ne izpostavljajo, saj so lahko deležne dodatne viktimizacije s strani same skupnosti in s strani heteroseksistične družbe, ter molčijo zaradi strahu in občutljivosti same tematike.

Z raziskavo, ki sem jo izvedla, sem želela ugotoviti, kakšna je dinamika nasilja v istospolnih partnerstvih, kakšne so oblike nasilja, katere so osebne značilnosti storilk nasilnih dejanj ter kateri so njihovi načini delovanja, kateri so dejavniki tveganja v tovrstnih odnosih, katere so strategije preživetja, ki se jih žrtve poslužujejo, razloge, ki vodijo v prenehanje odnosa in načine iskanja pomoči. Nisem izoblikovala posebnih hipotez, ki bi jih kasneje potrdila ali ovrgla, vendar sem se opirala na raziskovalna izhodišča, ki sem jih prepoznala preko analiziranja teorije. Moj namen ni bil primerjati nasilnih partnerskih odnosov pri heteroseksualni in LGBT populaciji, če pa sem uporabila primerjavo, je bilo to zgolj zaradi tega, da sem lažje izpostavila specifičnost nasilnih odnosov v istospolnih partnerskih razmerjih. Zanimalo me je tudi, kako se na tovrsten pojav odzivajo strokovne službe, ki delujejo bodisi na področju LGBT problematike bodisi na področju nasilja. V svojo raziskavo sem vključila tudi osebni pogled slovenske aktivistke na področju lezbičnega gibanja, ter pisateljice, ker me je zanimalo, zakaj je nasilje prezrto s strani same LGBT skupnosti ter njeno osebno mnenje o pojavu nasilja.

2.2 METODE

2.2.1 VRSTA RAZISKAVE

Raziskava, ki sem jo opravila je kvalitativna in poizvedovalna. Razdeljena je na dva dela. Prvi del obsega kvalitativno analizo intervjujev nasilnega odnosa, v katerem so bile udeležene intervjuvanke. Drugi del obsega komparacijsko analizo odgovorov, ki sem jih pridobila s strani stro-

kovnih služb, ki delujejo na področju LGBT problematike, ter problematike nasilja in analizo intervjuja aktivistke ter pisateljice na področju LGBT pravic in kulture.

2.2.3 SPREMENLJIVKE

Spremenljivke v moji raziskavi so bile teme, ki so se pojavljale kot ključne pri razumevanju in prepoznavanju nasilja. Vsaka posamična tema vsebuje več podtem, ki so se pojavljale bodisi kot posledica zastavljenih vprašanj ali spontano na pobudo intervjuvank.

Osebne značilnosti storilk nasilnih dejanj in načini delovanja:

- Zmanjšane komunikacijske spretnosti.
- Ljubosumje, posesivnost, uporaba laži.
- Igranje vloge žrtve na več ravneh.
- Problemi zaradi stereotipne predstave o vlogi biološkega/družbenega spola.

Oblike nasilja:

- Psihično nasilje.
- Fizično nasilje.
- Finančno nasilje.
- Nasilje povezano z uporabo homofobičnega nadzora.
- Verbalno nasilje.

Dejavniki tveganja:

- Pojavljanje vzorca »odvisniškega odnosa«.
- Zloraba alkohola in drugih psihoaktivnih substanc.
- Neravnovesje moči.
- Konflikt med odvisnostjo in avtonomijo.
- Homofobija, ponotranjena homofobija.
- Spajanje (merging).
- Poskus uporabe intergenarcijske teorije pri razlagi nasilja.

Strategije preživetja in razlogi za ostajanje v nasilnem odnosu:

- Strategija obvladovanja, upora in umikanja/izmikanja.
- Upanje v spremembo
- Izolacija
- Ljubezen
- Opravičevanje dejanj storilke
- Krog nasilja
- Strah
- Sram
- Separacija, »stocholmski sindrom«

Prenehanje odnosa in iskanje pomoči:

- Sile odbojnosti in privlačnosti.
- Povečanje nasilja ob omembi odhoda.
- Iskanje pomoči.
- Načini okrevanja po nasilnem odnosu.

Spremenljivke, ki sem jih uporabila pri analizi intervjujev strokovnih služb na področju nasilja ter na področju LGBT problematike:

- Pogostost iskanja pomoči s strani žrtev nasilja pri ustreznih organizacijah.
- Odziv služb na tovrstno situacijo..
- Prisotnost inkluzivnega jezika ter naslavljanje tovrstne problematike v informacijskem materialu, v poslanstvu.
- Obstoje izobraževanja na temo nasilja v istospolnih partnerskih razmerjih, prisotnost/odsotnost anti-homofobičnega izobraževanja.
- Osebno mnenje intervjuvank/cev na temo neizpostavljanja pojava nasilja v istospolnih partnerskih razmerjih.

2.2.4 MERSKI INSTRUMENT IN VIRI PODATKOV

Merski instrument v prvem delu raziskave je metoda biografskega intervjuja. Vprašanja sem zastavila tako, da so bila odprta, torej so bili intervjuji polstrukturirani, saj so intervjuvankam dopuščala prostor, da so jih same interpretirale in se nanj odzvale tako, kakor so želele. Vprašanja sem sestavila s pomočjo zbranega znanja na temo in z namenom, da pridobim podatke, ki jih bom lahko povezala s sklopi, katere sem kasneje analizirala. Vprašanja so mi služila za oporo in vodilo pri sodelovanju v pogovoru o izkušnji nasilja, ki so jo doživele intervjuvanke. Vprašanja, ki sem jih zastavljala so se razlikovala od primera do primera, saj sem želela, da bi se intervjuvanke počutile svobodno pri deljenju izkušnje ter neobremenjene z namenom raziskave. Želela sem, da povedo tisto, kar se njim zdi pomembno ter, da povedo svojo zgodbo tako, kakor same želijo.

V drugem delu so bila vprašanja strukturirana z namenom pridobitve točno določenih podatkov o učinkovitosti obstoječih služb v odnosu do pojava nasilja v istospolnih partnerskih odnosih.

2.2.5 VIRI PODATKOV

Vir podatkov so bile intervjuvanke in intervjuvanci.

2.2.6 POPULACIJA IN VZORČENJE

Populacijo sestavljajo tri ženske, ki so bile v nasilnem lezbičnem odnosu. Dve se identificirata kot lezbijki, ena pa ne definira svoje spolne usmerjenosti. Zaradi spoštovanja načela anonimnosti njihove starosti ne bom navedla.

Drugo populacijo intervjuvancev sestavljajo ena strokovna delavka na področju nasilja nad ženskami, ki je zaposlena na Ženski svetovalnici, dva strokovna delavca na področju LGBT problematike, ki delujeta v okviru Legebitre in DIH-a, ter aktivistka na področju LGBT pravic in kulture, ki je tudi pisateljica.

Vzorec prvega dela raziskave je neslučajnostni in deluje po principu snežne kepe. Stopila sem v stik s posamezniki, ki so istospolno usmerjeni in poskušala ugotoviti, če poznajo koga, ki je bil udeležen v partnerskem razmerju z elementi nasilja. Tako sem pridobila kontaktne številke posameznic in z njimi stopila v stik. Osip se je pojavil pri poskusu intervjuja s predstavnikoma gejevske populacije, vendar do osipa ni prišlo zaradi raziskovalno relevantnih dejavnikov, ampak

zgolj zaradi pojava nezainteresiranosti s strani potencialnih intervjuvancev. Ker sem delovala preko posrednika nisem pridobila stika primernih posameznikov.

Vzorec pri drugem delu raziskave je bil neslučajnostni, namenski in priročni. Vzpostavila sem stik preko elektronske pošte ali telefona in posameznice/ke prosila za sodelovanje pri raziskavi. Do osipa je prišlo pri poskusu vzpostavitve stika z Varno hišo za moške ter Društvom za nenasilno komunikacijo. Razlogi za to mi še danes niso znani, saj ti dve društvi nista bili odzivni.

2.2.7 ZBIRANJE PODATKOV

Prvi del raziskave je potekal tako, da sem intervjuvanke kontaktirala, ter se z njimi dogovorila za srečanje. Že po telefonu sem jim razložila temo diplomske naloge, namen intervjuja, ter načelo anonimnosti, ki se ga držim. Ko so privolile v intervju, sem jih prosila, naj si izberejo kraj, kjer ga bomo izvedli. Želela sem, da si ga izberejo same, z namenom, da bo intervju potekal na kraju, kjer se bodo počutile varne in neobremenjene z okolico. Vsi intervjuji so potekali na prostem, v naravi, kjer ni bilo veliko ljudi. Pred intervjujem sem jih vprašala, če mi dovolijo, da jih posnamem in v ta namen uporabila diktafon. Ko sem intervjuje prepisala, sem jih preko elektronske pošte poslala intervjuvankam, da so lahko popravile intervjuje po svojih željah, jim kaj dodale ali odvzele. Dve intervjuvanki sta pogovor priredili in popravili, tretja intervjuvanka je na vprašanje, če želi, da ji pošljem prepis pogovora odgovorila, da ni potrebno.

Drugi del raziskave sem opravila na sedežih organizacij, kamor sem po predhodnem dogovoru odšla. Opravila sem pogovore z zaposlenimi na organizacijah, ter jih z dovoljenjem udeležениh posnela. Dvema udeležencema intervjujev sem poslala prepis pogovora, ki sta ga popravila, tretja intervjuvanka je rekla, da ne potrebuje prepisa, tako, da je intervju ostal v izvorni obliki. Četrty intervju z aktivistko in pisateljico sem opravila v kavarni.

2.3 OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV

Podatke prve raziskave sem analizirala s pomočjo odprtega kodiranja. Relevantne odgovore sem porazdelila v tabele, kjer sem jim najprej pripisala ključne besede ter pojme z empiričnim opisom, kasneje, v naslednjem stolpcu sem združila sorodne pojme v kategorije. V analizi/razpravi sem relevantne pojme in kategorije podrobno opisala in analizirala. Po potrebi sem dodala odgovore iz intervjujev, ki jih nisem navedla v razpredelnici. Pridobljene kategorije in pojme sem

podprla s teoretičnimi osnovami ter lastnimi opažanji in mislimi. Zaradi izbire takega načina analize sem združila obdelavo in analizo podatkov z razpravo, ter tako homogeno predstavila pridobljene rezultate.

Drugi dela raziskave sem opravila tako, da sem odgovore intervjujev razdelila v skope, ter jih primerjala in komentirala. Zaradi podobnosti vprašanj sem lahko analizo opravila na komparativni način.

3. REZULTATI IN RAZPRAVA

3.1 OSEBNE ZNAČILNOSTI STORILK NASILNIH DEJANJ IN NAČINI DELOVANJA

Liza: »B. se mi zdi zelo prestrašena oseba, ful simpatična, zaradi tega tudi pritegne ljudi, na momente vzbuja to neko smiljenje, zaradi svoje pojave, zaradi svoje zgodbe zaradi pač vsega, kar se ji je zgodilo, ampak se mi zdi, da je totalen kolerik, zelo nezrela oseba, ki si ne zna pomagat pri stvareh, pri katerih bi si pravzaprav lahko. Je odgovorna pri stvareh, ko je postavljena pred dejstvo, da mora. To se pravi, da ima to sposobnost bit odgovorna, samo zgleda, da si sama pač izbira to drugo pot...da je malo glumica...ammm, da je svetovni prvak v čustvenem izsiljevanju in na momente se mi zdi malo razvajena...predvsem pa je zelo posesivna in pri svojih letih nesposobna razvit, delovanja v odnosih, ki so bolj intimni..«	Simpatična, pretrašena, vzbuja smiljenje zaradi svoje zgodbe, kolerik, nezrela oseba, glumica, razvajena, posesivna, nesposobna razviti kakovostnega intimnega odnosa, neodgovorna	Osebnosti storilke nasilnih dejanj
Liza: »...in pol spet ta moment, pred ostalimi se delat noro kul, ne, pa noro d'best. Čim so pa ostali šli, mi je začela na štiri oči neki sikati, da zakaj se tko obnašam pred njo, da zakaj se delam kul, v glavnem kr neki, ne vem, kaj je blo to...«	Drugačnost v javnem in zasebnem prostoru	Dvojnost
Liza: »Smešno je to, ker je B. dejansko tako ranljiva, da si ne predstavljaš, da lahko tako nastopi. A veš, tako boga včasih deluje, da si ne predstavljaš, da iz takega bitja lahko pride nekaj tako temačnega...«	Nasprotje med pojavnostjo in dejanskostjo	Dvojnost
Liza: »Lej kaj si nardila, dej me		

še, to si hotla!« In pol neki se ulešt na cesto in nekaj moledovat...« Liza: »...nakar je ona pač rekla, da sem jaz njo prva udarila...in pol sem še jaz povedala svojo zgodbo, da sem jo udarila, ampak, da je bila to stoprocentno samoo-bramba, da je ona hodila za mano domov, da je nisem jaz vlekla za sabo, ker pol je še neki govorila, da sem kao jaz njo pretepla, sam mu je bilo itak jasno, da je pač ona pri meni doma, ne jaz pri njej, in pol je pač presodil, da je situacija kakršna je in so jo odpe-ljali in je dobila kazen...« Erika: »...ona je pa zelo živahna, ekstremna pač, vedno gre v vse ekstreme, ali ekstremno, to, od razpoloženja, manipulativna je fejest, manipulativna, ne vem, ne nevarna, pač, ne vem, jaz se je pač bojim...taka je pač, zna te pač prepričat v vse ... Erika: »Ja ful je močna oseba, močen karakter.« Polona: »Ona pa je bla full prjaz-na, sploh do drugih, pa tudi do mene, ampak je bila pa bolano ljubosumna.« Polona: »Vsi so jo imeli za tako faco in vse ok, ko sva ble pa same, pa mrak na oči, pa taka stroga, ostra, tko, da zlo drugačna je bla...vsi so jo imeli za zlo zlo veselo punco.« Polona: »...tok je bla ona leader, to..« Erika: »Če so vsi moji prijatelji mislili, kako je ona fajn oseba,	Igranje vloge žrtve Zloraba koncepta »vzajemnosti« Živahna, ekstremna, manipulativ-na, prepričljiva Močna oseba, močan karakter Nasprotje med pojavnostjo in dejanskostjo Drugačno delovanje v zasebnem in javnem prostoru Vodstvene lastnosti	Igranje vloge žrtve pri pojavu nasilja in upor s strani žrtve Zloraba koncepta "vzajemnosti" Osebnostne lastnosti storilke nasilnih dejanj Osebnostne lastnosti storilke nasilnih dejanj Dvojnost Dvojnost Osebnostne lastnosti storilke nasilnih dejanj
---	---	---

družabna, simpatična, ima humor, pač ona je res fajn oseba, pametna...« Erika: »Ona je meni o sebi marsikaj povedala in jaz sem pač mislila, da je ona meni iskrene stvari povedala, da je res, kar ona meni govori, ampak se je sčasoma izkazalo, da je prirejeno vse skupaj.« Erika:»Aja pa ona je meni svoje zgodbe razlagala, ki so njo prikazale vedno kot žrtev, ne, in se mi je ful smilila.« Erika:»In pol se je zaklenila v kuhinjo in je klicala najprej svojo najboljšo prijateljico in se ji je začela histerično jokati v telefon, da se ona mene boji, da jo jaz tepem, da ne upa stopiti ven iz kuhinje, da se je zklenla noter, da sem jaz čisto nora in ona je rekla, da bosta onadva s tipom prišla tja, ne...« Erika: »Ona ni samozavestna dovolj, po moje. Ker ona je bila obsedena s tem, da je ona najlepša.« Erika: »Nisem si pa za njo mislila, nikoli, ker ona je taka mala pupika, lepa, pametna, vedno taka bolj uglajena, pa to...Nisem si mislila, da bo ona kdaj taka.« Erika: »Ampak, pač vidiš, ona je spet izkoriščala to svojo punčkastost, ne, sva se recimo enkrat v enem baru skregale in sem jo jaz pač obržala, da ni letela stran pijana kot čep, ne, in je varnostniku dejansko rekla, da jo jaz hočem tam narezat al kaj, da je pač mene pol varnostnik stran vlekel...In je pač te stvari tudi ona full izkoriščala.Ona se je pač	Nasprotje med pojavnostjo in dejanskostjo Uporaba laži Igranje vloge žrtve Zloraba koncepta »vzajemnosti«, igranje vloge žrtve Nesamozavest Stereotipna predstava o vlogi spola pri pojavu nasilja Igranje vloge žrtve, izraba stereotipne predstave o vlogi spola Sposobnost »igranja«	Dvojnost Osebne lastnosti storilke nasilnih dejanj Igranje vloge žrtve Igranje vloge žrtve, zloraba koncepta "vzajemnosti" Osebne lastnosti storilke nasilnih dejanj Stereotipna predstava o vlogi spola pri pojavu nasilja Igranje vloge žrtve, izraba stereotipne predstave o vlogi spola Osebnostne lastnosti storilke
---	---	---

vedno naredila žrtev, da je pač ona žrtev...prfektna igralka. Zna super zaigrat to, da je vedno najbolj boga...In, da so vsi ostali, valda, hudobni. Ko je pač že meni, wuum nardilo, se tudi pač nisem več smehljala, ona, pa iii sem boga. Jaz sem bla pa bav-bav.«		nasilnih dejanj
---	--	-----------------

V nasilnih odnosih, poleg vplivov družbe, družine in ostalih dejavnikov veliko vlogo igrajo tudi osebne značilnosti storilcev. Nekateri avtorji, ki sem jih navajala že v začetku diplomske naloge, posegajo, pri razlaganju nasilja, po osebnih lastnostih storilca ter njihovi psihopatologiji, kot po vzrokih za pojav nasilja. Ti pristopi so deležni kritik, saj s pojasnevanjem nasilja kot posledice psihopatologije posameznika, storilcu odvzamejo odgovornost za storjena dejanja ter jo prenesejo na njegove osebne značilnosti. Eden od argumentov, ki govori proti takemu pristopu je tudi dejstvo, da se večina psihopatologije storilcev ne razlikuje od patološkosti večine prebivalstva (Medarić, 2009). Namen mojega vprašanja: »Prosim opiši svoje in njene lastnosti« je bil poskus razumevanja pojava nasilja tudi s pomočjo osebnostnih lastnosti storilke. Opis lastnosti žrtve in storilke mi je priskrbel pomembne podatke o sami dinamiki odnosa, možnih razlogih za ostajanje v odnosu, ter mi pomagal razumeti samo pojavljanje nasilja ter drugih pojavov, ki izvirajo iz pojava nasilja.

Po Kantor in Jasinski (1998: 20; v Jasinski in Williams, 1998) so za moške, storilce nasilja, značilni naslednji osebnostni dejavniki tveganja: čustvena odvisnost, nezaupanje vase, nizko spoštovanje, nizka zmožnost empatije, nizka zmožnost kontrole impulzivnosti, agresivni in sovražno nastrojeni osebnostni stil, antisocialna osebnost, anksioznost, depresija.

V odgovorih, ki sem jih dobila od intervjuvank, je zaznati pojav posesivnosti in izrazitega ljubosumja. Obe lastnosti sta izraz strahu pred izgubo nadzora nad odnosom in posledično tudi nad lastnim življenjem, kar nakazuje na preliminarne občutke strahu in nezaupanja vase. Renzetti (1992: 39) piše, da se ljubosumna oseba počuti izdano in zapuščeno s strani njene ali njegovega ljubimca in posledično ti občutki lahko povzročijo občutke negotovosti in manjvrednosti. Ljubosumje vključuje občutke žalosti, strahu, sramu, kdaj krivde, skorajda vedno jeze.

Nekateri avtorji (Berzon, 1988; Tanner, 1978; Cotton, 1975; po Renzetti, 1992: 39) so ugotovili, da je ljubosumje prevladujoči problem v lezbičnih in gejevskih razmerjih. Nakazujejo, da je to delno posledica krhke narave homoseksualnih partnerskih zvez. Tovrstna partnerska razmerja nimajo družbene podpore (legitimne in legalne), ter so izpostavljena homofobičnim pritiskom, kar vpliva na dinamiko partnerskega odnosa. Ker jih družba pozitivno ne vrednoti, ter jih ne doživlja, kot razmerja, ki so lahko trajna, pristna in čustvena, se lahko partnerja bolj povežeta in navežeta, kar lahko vodi v občutek "sama proti svetu". Ti občutki lahko vodijo v intenzivno navezanost in ljubosumnost, ki sta eni izmed komponent pretirane povezanosti.

Ljubosumje je lahko tudi posledica odvisnosti v odnosu (White in Mullen, 1989; v Renzetti, 1992: 39).

Pri eni od intervjuvank, Poloni, je bil izpad ljubosumja povod za začetek nasilnih dejanj, tako da bi v tem primeru lahko ljubosumje uvrstili v dejavnik tveganja:

»In jaz sem pol bla, ne vem, tolik odkrita in sem ji povedala za nazaj stvari, pač, da sem imela kakšno vezico, sploh uno prvo, ko sem odkrila, da so mi punce mejhn bl tako, ane, ampak, je bila to največja moja napaka, ker od tistega dneva naprej, je bila skoz ljubosumna na to prvo, pa nič več ni blo z njo v redu, da sva ostale v stikih, prijateljsko, čisto nič drugega, in pol sem se mogla skoz za nazaj opravičevat, razlagat, v glavnem tema, res, prav za ustrelit...taka pasja je bla...«

»To, to. Ker je blo kr sredi noči, bum, pa me je začela mlatit, pa kaj sem jaz z uno...pa kaj ti je, to je blo deset let nazaj...in res, to je bla muka.« (Polona)

Pri dveh intervjuvankah sem opazila isti razlog, ki sta ga navedle kot možnega pri razlagi pojava nasilja in to je pomanjkanje komunikacijskih spretnosti.

»...ampak se mi zdi, da v določenem momentu, ko ona ni imela kaj več za reči, je pol s svojim telesom odreagirala. Ko ni mogla več z besedami, je s telesom.« (Liza)

»Hmmm, ker sem bila jaz besedno močnejša, vsaj z argumenti, ne vem in pol je ona kr hotla stopit, ne, ne, ne...ni hotla sprejeti mojih odgovorov.« (Polona)

Ko storilki dejanja nista mogli več uveljavljati svoje volje z besedami sta uporabili nasilje. Seveda te značilnosti ne moremo posplošiti na vse storilce nasilnih dejanj, ker nasilna dejanja ne izvirajo iz določenega profila človeka, vendar nam ta ugotovitev služi, kot delno razlago pojava nasilja v danih primerih.

Sposobnost manipulacije, ki je skupna vsem storilcem nasilnih dejanj, se odraža tudi v prirejanje resnice, v laganju. V zgornji razpredelnici, smo lahko videli, kako je ena od storilk, prirejala svojo osebno zgodovino, da bi se žrtvi smilila.

»Ona je meni o sebi marsikaj povedala in jaz sem pač mislila, da je ona meni iskrene stvari povedala, da je res, kar ona meni govori, ampak se je sčasoma izkazalo, da je prirejeno vse skupaj.« (Erika)

Igranje vloge žrtve s strani storilke, se pojavlja v večjih dimenzijah. Kot sem že predhodno pisala v diplomski nalogi, lahko storilke nasilja svojo osebno zgodovino uporabijo kot orodje pri izsiljevanja sočutja s strani žrtve. »Posamezniki, ki verjamejo, da izpostavljenost nasilju v otroštvu povzroča nasilje, lahko uporabijo to izkušnjo za opravičevanje ali za legitimacijo njihovega lastnega zlorabljanja njihovih partnerjev. Žrtve, ki poznajo ta del osebne zgodovine storilca, lahko tudi uporabijo to teorijo, kot opravičilo za njihovo nasilje.« (Renzetti, 1992) Če lahko ta pristop uporabimo in ga posplošimo tudi na druge slabe izkušnje iz preteklosti, ki so jo ali naj bi jo doživele storilke nasilja, lahko predpostavljamo, da prihaja do tovrstnega izrabljanja. V vseh treh primerih intervjujev žrtev nasilja, sem zaznala dejstvo, da so vse poznale zgodovino svojih partneric, ki je vsebovala slabe izkušnje in preko te zgodovine so si žrtve poskušale razložiti nasilje, kdaj pa ga tudi opravičiti.

»...na momente vzbuja to neko smiljenje, zaradi svoje pojave, zaradi svoje zgodbe zaradi pač vsega, kar se ji je zgodilo...« (Liza)

»Bila je v umobolnici, pač preden sva midve bile skupaj, ona je meni to povedala na tak način, kot, da so jo zvlekli tja noter, kot da so pritiskali na njo, pa je ona pol pristala na to, samo da bi ji dali mir, izkazalo se je, da to ni bilo ravno tako. In ja, jaz sem ji verjela. Vse. In jaz sem jo imela najraje, vse bi nardila za njo in sem zaradi tega nekaj popustila.« (Erika)

»...ampak to zato, ker sem jo imela rada in sem ji sproti odpuščala, ker sem grdo dala stran. Ker se mi je tudi smilila, iz otroštva, ker je fotr pil, pa tepu mamu in te fore, in sem jaz vedno sproti to preštudirala o njej.« (Polona)

Občutenje odgovornosti s strani žrtev, do življenja partnerice, je v teh primerih služilo kot nadzor storilke nad žrtvijo, saj so lahko svojo pozicijo, ki so jo zavzele v žrtvinem razumevanju izkušenj njihove preteklosti, uporabile za olajševalno okoliščino pri izvajanju nasilja. Empatija do izkušenj iz preteklosti, ki so jo pokazale žrtve se je v teh primerih prevesila v sredstvo za nadzorovanje.

Ena od ravni igranja vloge žrtve, je igranje žrtve ob samem incidentu nasilja. Značilno za storilce nasilnih dejanj je, da se sami počutijo žrtve nasilja. Kot piše Hart (1986: 185; v Lobel, ur.: 1986)

veliko storilk nasilnih dejanj krivijo žrtve nasilja za nasilje, ki ga same povzročajo in trdijo, da, če jih žrtve ne bi izzvale, ne bi bile nasilne; da je storilka nasilnih dejanj pod nadzorom žrtve, nemočna, da bi nadzorovala svoja dejanja in da je prisiljena k uporabi nasilja.

»In pol se je zaklenila v kuhinjo in je klicala najprej svojo najboljšo prijateljico in se ji je začela histerično jokati v telefon, da se ona mene boji, da jo jaz tepem, da ne upa stopiti ven iz kuhinje, da se je zaklenla noter, da sem jaz čisto nora in ona je rekla, da bosta onadva s tipom prišla tja, ne..« (Erika)

V tem primeru lahko vidimo preobrat, ko storilka nasilnega dejanja uporabi igranje vloge žrtve pri nasilnem dejanju, ki ga je povzročila sama. Za zunanje opazovalce (v tem primeru prijateljica) tudi izpade kot žrtev. Za realno žrtev je neprepoznavanje njene vloge v incidentu nasilja lahko zelo boleče. To povzroča dodatno viktimizacijo, občutek sramu, bolečine in nepravičnosti ter dvom v to, ali bo kdo sploh lahko prepoznal dejansko stanje in ali ji bo kdo sploh verjel, ko bo pripravljena spregovoriti o tem. Tako doživljanje je lahko nevarno za žrtev, saj ne vzpodbuja njene odločitve za odhod iz nasilnega odnosa.

V istospolnih partnerskih razmerjih, kjer se pojavlja nasilje, je komponenta spola ter doživljanje spolnih vlog lahko zelo zavajajoča. Iz tega izvirata dva mita, ki sta posledica stereotipizacije vlog spolov in to sta mit vzajemnega nasilja in mit o tem, da bo tisti posameznik, ki z zunanjo pojavo bolj spominja na stereotipno podobo moškega, povzročal/a nasilje.

Zaradi heteronormativne družbe in posledično heteronormativnega doživljanja vlog v nasilnem odnosu, torej s predpostavko, da je nasilje vedno povzročeno s strani moškega, kot posledica patriarhalne družbe, nad žensko, se ti stereotipi aplicirajo tudi na istospolna partnerska razmerja. Tako se stereotipno lahko v lezbičnem odnosu, določi žensko, ki prevzema »butch« vlogo, ki naj bi bila bolj »moška«, za storilko nasilnega dejanja, kot se to zgodi pri gejevskem odnosu, kjer se išče značilnosti feminilnosti pri žrtvi. Do takega napačnega interpretiranja pride zaradi poenostavljanja spolnih vlog v istospolnih partnerskih razmerjih na heteronormativno matrico, ter zaradi zmede, ki jo lahko povzroči enakost partnerjev v fizični pojavi: enakost v višini, enakost v moči... Do napačne interpretacije, kdo je storilec in kdo žrtev, prihaja tudi zaradi stereotipov pripisanih moškemu in ženskemu spolu v smislu, da ženska vloga ne nosi v sebi sporočila, da so ženske lahko nasilne, saj so socializirane v vlogo empatične, razumevajoče skrbnice, medtem, ko so moški tisti, ki nosijo sporočilo o dopustnosti nasilja ter prevzemajo bolj suvereno in neodvisno vlogo voditelja in posledično tudi vlogo storilca nasilja. Kot je povedala Erika:

»Nisem si pa za njo mislila, nikoli, ker ona je taka mala pupika, lepa, pametna, vedno taka bolj uglajena, pa to...Nisem si mislila, da bo ona kdaj taka.«

»Ampak, pač vidiš, ona je spet izkoriščala to svojo punčkasto stran, ne, sva se recimo enkrat v enem baru skregale in sem jo jaz pač obržala, da ni letela stran pijana kot čep, ne, in je varnostniku dejansko rekla, da jo jaz hočem tam narezat al kaj, da je pač mene pol varnostnik stran vlekel...In je pač te stvari tudi ona full izkoriščala. Ona se je pač vedno naredila žrtev, da je pač ona žrtev...prfektna igralka. Zna super zagrati to, da je vedno najbolj boga...In, da so vsi ostali, valda, hudobni. Ko je pač že meni, wuuuum nardilo, se tudi pač nisem več smehljala, ona, pa iii sem boga. Jaz sem bla pa bav-bav.«

Zunanja pojavnost je lahko zavajajoča, kar se izkaže tudi v tem primeru. Napačne predpostavke o dejanjih, ki jih povzročajo stereotipi o spolnih vlogah delujejo tu v dve smeri, na žrtev nasilja, katera si ni mogla predstavljati, da je storilka lahko sploh nasilna, ter na opazovalca nasilnega dejanja, varnostnika, ki je predpostavljal, da je žrtev tista, ki je bila videti bolj ženstveno, kot pravi Erika, »punčkasto«.

Mit »vzajemnega nasilja« je posledica poskusa razlage nasilja, ki predpostavlja, da je nasilje posledica delovanja obeh udeležencev, torej, da sta ga oba povzročila in da oba nosita odgovornost za pojav nasilnih dejanj. Ta koncept so raziskovalci poskusili aplicirati na heteroseksualne odnose partnerskih razmerji, našel je pa mesto tudi v razlaganju pojava nasilja v istospolnih partnerskih razmerjih. Da se tako moški kakor ženske v istospolnih partnerskih razmerjih večkrat branita, je posledica, ki izvira iz enakosti fizične moči pri storilcih in žrtvah. Naslednji razlog je lahko v »upravičenosti« s strani ženskih žrtev, da se branijo, zaradi feministične note, ki podeljuje ženskam pravico, da se postavijo zase, ter zaradi večje ozaveščenosti žensk nasploh, da so lahko aktivne v samo-zaščiti.

»To je bilo v samoobrambi...tko, da, če bi karkoli blo, bi bla to čista samoobramba. Ne vem...mrak na oči..vseeno mi je blo. Vseen, tisti moment,k me je tepla...pa sem jo tudi jaz vžgala, ker ne bom neka cunja, k boš delala z mano, kar boš hotla, prav sovražla sem jo v tistem...mislim, sovražla...po drugi strani pa full ljubila...« (Polona)

Ko se žrtev postavi zase in se brani lahko pride do občutka krivde, da je s tem tudi sama postala aktivna v proizvodnji nasilja, ter da zaradi tega ni upravičena do vloge žrtve, ker jo uporaba fizične sile uvršča v isto pozicijo, kot jo ima storilka. Kot pravi Liza, ki se je ob incidentu nasilja fizično branila:

»... name je to totalno psihološko vplivalo...ful razmišljat, kaj je blo to, ..a sem jaz ista konec koncev ...« (Liza)

Do fizičnega odzivanja žrtve prihaja tudi zaradi ogromnega pritiska s strani storilke, zaradi kontinuiranega izrabljanja, ki se dogaja.

»Jaz nje v bistvu...ne, ne bom rekla, da jaz nje nikoli nisem prva udarila..ker se je meni tudi, po teh scenah, ki so se dogajale vsak dan, se je meni tudi enkrat odpeljalo, pa sem prišla do nje, pa sem jo pač tak počla po glavi...ne, da bi zdej pršla do nje, pa bi jo vžgala, kot sem bila jaz tu cela plava od nje (pokaže na polovico obraza, op.) ... pa to ne samo enkrat.« (Erika)

»...in sem rekla, zdej pa dost in bla bla bla in sem začela...in tema...k sem rekla, ne!, moram se začeti boriti za sebe oziroma se postaviti za sebe, sej ok...« (Polona)

Koncept »vzajemnega nasilja« lahko pogosto uporabijo tudi zunanji opazovalci nasilja, ki si razlagajo nasilje, kot »spor« med dvema ženskama ali »merjenje moči« med dvema fantoma. S tem dejanje nasilja trivializirajo, ga označijo kot nekaj povsem običajnega, kar je posledica konflikta med dvema osebama in ni vredno posebne pozornosti. Taka interpretacija nasilja v istospolnih partnerskih razmerjih nosi posledice za žrtve nasilja, ki tako niso prepoznane kot take in jim to lahko onemogoča iskanje pomoči, ter jim preprečuje, da bi se identificirale z vlogo žrtve.

»...omenila bi še to, kar se mi zdi full pomembno, da sva šle mimo enega človeka, enega tipa, in je ona mene glih takrat kresnila v en avto, ta človek sploh ni odreagirala...« (Liza)

V tem primeru lahko razmišljamo v smeri, kako bi ta opazovalec reagiral, če bi bil priča nasilju moškega nad žensko. Lahko bi ostal v enaki poziciji in ne reagiral, vendar lahko predpostavljamo tudi, da bi reagiral, saj je nasilje moških nad ženskami v družbi nekako bolj vidno, zaradi propagiranja in medijskega ozaveščanja.

»...ful so me prizadeli, prizadele so me pripombe »teple sta se« al pa »kregale sta se«, B. je imela moment, ne, in me je ful prizadelo to, da se to stvar razumelo, kot da sem jaz imela kakršnokoli vlogo pri tem, a veš...« (Liza)

V zgornjem primeru je jasno razvidna uporaba koncepta »vzajemnosti« pri zunanjih opazovalcih.

Značilno za zunanje opazovalce nasilja je tudi, da zavzamejo nevtralno pozicijo, ter da se raje ne vmešavajo v dogodek nasilja.

»...takoj, ko sva prišli v stanovanje je ena od cimer recimo rekla: »To je vajina stvar«, ampak onidve nista vedeli, za kaj gre, pol je bilo očitno...« (Liza)

Pri pojavu nasilnega dejanja je pomembno zavzeti pozicijo, ki ne izhaja iz mita »vzajemnega nasilja«, saj je uporaba tovrstne razlage lahko zelo škodljiva za žrtve nasilja. Pomembno je definirati, kdo je prvi posegel po nasilju, ter zakaj je prišlo do takega dejanja. »Kakorkoli, raziskave

kažejo, da redko obstaja »vzajemno nasilno« razmerje in da vedno obstajata »primarni agresor« in »primarna žrtev« (Lehman, 1997; v Richards, Noreth in Rivers, 2003: 10).

Značilno za storilce nasilnih dejanj je uporaba »dvojnosti« v svoji osebni reprezentaciji. To pomeni, da se v prisotnosti drugih obnašajo drugače, kakor se obnašajo v zasebnosti z žrtvijo. Ponavadi so storilci nasilnih dejanj komunikativni, všečni in simpatični, delujejo samozavestno in so zaželeni v družbi. Svojo nasilno plat »skrivajo« in jo izkažejo šele, ko pride do konfliktne situacije, na samem z žrtvijo. Lahko pa pride tudi do tega, da sčasoma ne skrivajo več te svoje plati in da so nasilni tudi v prisotnosti drugih oseb, ker doživljajo, da so lahko in ne pričakujejo posebnih sankcij, ter ne doživljajo svojega ravnanja kot spornega. To je posledica tolerantnosti družbe do nasilja in nesankcioniranja nasilja. Dvojnost delovanja dovoljuje, da stopijo v stik z žrtvijo, saj zaradi njihove »zaželenosti« v družbi, nobena od žrtev ne predpostavlja, da je tak človek lahko nasilen. Preobrat osebnosti je lahko tudi oteževalna okoliščina za žrtev, saj ne more povezati dveh plati iste osebe, ki sta si tako različni, ter služi kot olajševalna okoliščina pri ponavljajočem se vračanju v nasilni odnos.

»In je bla na začetku tak sladka, taka fajn oseba...če so vsi moji prijatelji mislili, kako je ona fajn oseba, družabna, simpatična, ima humor, pač ona je res fajn oseba, pametna...pa še povrh ja pač, ful je lepa.« (Erika)

Potiskanje žrtve v zasebni prostor, kjer se pojavlja nasilje je tudi strategija storilca nasilja, da obdrži dogodek v »zasebni« sferi, tako izolira žrtev od ostalih, ter ji trenutno prepreči iskanje pomoči.

»...ona pa je že tam bla, totalno nažgana, in pol spet ta moment, pred ostalimi se delat noro kul, ne, pa noro d best, čim so pa ostali šli mi je začela na štiri oči neki sikat, da zakaj se tko obnašam pred njo, da zakaj se delam kul, v glavnem kr neki, ne vem kaj je blo to...« (Liza)

3.2 OBLIKE NASILJA

Liza: »Je bilo pa preveč tega up-dejtanja sredi dneva, kaj se je zgodilo, čeprav se ni nič zgodilo.. To me je motilo.«	Nadzor	Psihološko nasilje
--	--------	--------------------

Liza: »Sem se začela že ful nela- godno počutit, ker je ona zelo hitro pokazala to neko posesiv- nost, nezaupanje do ljudi, s kate- rimi sem se jaz družila, neki očitki spet, kdaj sem bila z nekom nazadnje, kaj se dogaja z mano in s to osebo pa ne vem kaj...«	Nadzor, sumničavost, ljubosumje	Psihološko nasilje
Liza: »ne vem, pač neki takega kar se meni ne zdi, da spada v nek kul odnos, in sem vstala in sem hotla it ven iz sobe, in se je ona postavla pred mano in me neki za roko prijela.«	Prisila, da žrtev ostane v prostoru	Fizično nasilje
Liza: »Čustveno izsiljevanje, izsiljevanje, skoz, skoz, skoz...«	Čustveno izsiljevanje	Psihološko nasilje
Liza: »je ona nardila to, da je rekla, da bo poklicala svojga bra- ta, in tudi je poklicala svojga bra- ta, in mu pred mano povedala »pustila me je.«	Izsiljevanje preko pomembnih drugih	Psihološko nasilje
Liza: », in ona je prišla za mano in se je začela vame zaletavat.«	Zaletavnje	Fizično nasilje
Liza: »pol me je ona še kar tepla po poti...«	Tepež	Fizično nasilje
Polona: »Nisem smela pol v trgovino, če nisem pršla v desetih minutah iz trgovine, sem se že ganjala in vse to in pol sem se pa valda začela kregat, da ni res, najprej na lep način in potem se je to stopnjevalo, k je bl sikala v mene, takrat je pa pol poč- lo. In...takrat je ona mene vžga- la.«	Nadzor, udarec	Psihološko nasilje, fizično nasilje
Polona: »in grem jaz proti bajti in me ona pokliče, se jaz obrnem in je bla tam z enim kolom in...zlomila me je...zlomila...in me je zbutala, je šla dam, jaz sem se pa nekako odplazla proti domu...	Udarci s predmetom (kolom)	Fizično nasilje

Polona: »A je rekla, da bo do mojih ta starih šla, da bo vsem povedala, kakšna prasica sem...s tem ja..k takrat moji še niso vedli..s tem me je čisto, da bo ne vem kaj nardila...da mi bo folk poslala, da bojo ubil mene, femily, te čefurske fore.«	Izsiljevanje preko pomembnih drugih, izsiljevanje z razkritjem istospolne usmerjenosti	Psihološko nasilje, Psihološko nasilje z elementi homofobičnega nadzora
Erika: »Ja, tako, da v bistvu, počasi, postopoma, me je naščuvala, dejansko me je prepričala, da oni niso za mene...Tako, da sva se na koncu samo še z njeni-mi prijatelji družili.«	Nadzor- osamitev od ostalih	Psihološko nasilje
Erika: »Lahko je bilo že narobe to, da sem jaz eno besedo narobe izgovorila.«		
Erika: »Recimo to, najboljšo prijateljco mojo mi je po enem dveh mesecih se jaz nisem smela videt več z njo. Nisem je smela več poklicat. Ona ne mene.«	Iskanje razlogov za nasilje	Psihološko nasilje
	Nadzor- osamitev od ostalih	Psihološko nasilje
Erika: »Hitro se je tudi začelo, da je ona na tak način popizdla, da mi je grozila, grozila, da bo sebe ubila, pač tolkla po meni, razbijala, in v takih trenutkih sem se že jaz začela spuščat na nizke nivoje, ne vem.«	Grožnje s samomorom, izsiljevanje	Psihološko nasilje
Erika: »...jaz več dejansko nisem smela skorajda več nič jest.«		
Erika: »Ponoči, ob dveh treh, nekaj si je vpičila, samo zato, da se je lahko skregala z mano. Nisem mogla spat še tistih tri ure, kar sem imela, ker valda sem mogla vsakič ob petih vstat pa it delat in se je to dogajalo ful dolgo.«	Prepoved hranjenja	Fizično nasilje
	Motenje spalnih navad	Fizično nasilje
Erika: »: Ja, prav prisilila. Bli so to taki pritiski, da sem jaz na koncu pač popustila in rekla, pač ok., bom kadila, ne...	Prisila v jemanje psihoaktivnih	

Erika: »Itak, da jih(podgan) nisem smela niti ven vzeti, pač, sem jim lahko samo hrano menjala, pa jima vodo dala, ona si je pač pol omislila mačko...«	substanc (trave)	Fizično nasilje
Erika: »aja, kredit sem jaz še vzela, zato, da sem lahko njene pufe odplačala in moje, ki so mi ostal zaradi tega, ker sem njej dnar posodla, in, da sva se lahko preselile skupaj,...ta dnar je ona večinoma porabila, ne vem za kaj...ta cote in tako naprej...in s tem kreditom sem jaz pač obvisela, ne...«	Izvajanje nadzora s poškodovanjem živali žrtve Finančna odvisnost storilke	Fizično nasilje Finančno nasilje
Erika: »znorela je in je šla mojga fotra klicat in mu je povedala, da kadim travo, kar pač niso vedli seveda...«	Izsiljevanje preko pomembnih drugih	Psihološko nasilje
Erika: »Ona je mene dejasno prepičala, da, če jaz ne bom z njo, bom ostala sama in me nikoli noben ne bo imel rad.«	Prepričevanje o žrtvini nepomembnosti-poniževanje	Psihološko nasilje
Erika: »Govorila mi je tudi stvari kot to, da sem neumna, nesposobna, vse moje želje je zatrla češ, da jaz tega ne zmorem, nimam takšnih sposobnosti in to je vključevalo skorajda vse..Za fizično delo sem bla dobra pa za kake take stvari.»	Žaljenje, zatiranje želj	Psihološko nasilje (verbalno)
Erika: »Veliko sem že požrla z njene strani...recimo, da sem grda...take stvari je ona meni vbijala v glavo. Pa da sem debela recimo.	Žaljenje	Psihološko nasilje (verbalno)

Z različnimi oblikami nasilja v odnosu, nasilni partner poskuša nadzorovati svojo žrtev z namenom, da bi nad njo izvajal nadzor in utrjeval ter vedno znova gradil svojo pozicijo moči. Merrill in Wolfe (2000; v Ristock in Timbang, 2005) sta nasilje v istospolnih partnerskih razmerjih defi-

nirala kot vzorec nasilnih dejanj, ki se pojavljajo v kontekstu intimnih partnerskih razmerij, kjer eden od partnerjev ustrahuje, prisili, omejuje in nadzoruje drugega. V tem kontekstu se »nasilno vedenje« nanaša na vsakršno obliko ne-konseznih dejanj, ki namenoma ali iz malomarnosti povzročajo škodo ali potencialno škodo in preprečujejo svobodo.

Na Društvu za nenasilno komunikacijo nasilje definirajo kot način s katerim si povzročitelj/ica poskuša v odnosu zagotoviti moč in nadzor nad žrtvijo in uresničiti svoje interese. Nasilje vedno izvira iz neravnovesja moči med dvema osebama oziroma skupinama ljudi. Nasilje razumejo kot vsako obliko vedenja, ki jo oseba izvede z namenom, da bi si drugo osebo ali skupino podredila oziroma nad njo pridobila, povečala ali ohranila moč. O zlorabi moči govorimo, ko ima ena skupina oziroma posameznik ali posameznica že v osnovi več moči nad drugo skupino oziroma posameznikom ali posameznico zaradi družbenega položaja, starosti, nacionalnosti, fizičnih ali umskih lastnosti in to moč izkorišča v škodo druge osebe. Vsaka zloraba moči je nasilje (www.drustvo-dnk.si).

Pomembno se mi zdi, da vedno znova poudarjamo in definiramo, kaj je nasilje. V laični javnosti velikokrat prihaja do relativizacije nasilja, z namenom zmanjševanja pomena ali zgolj zaradi nepoznavanja tematike. Čeprav se definicije nasilja lahko spreminjajo v skladu s kulturnim prostorom, posameznikovo percepcijo dejanj in zgodovinskim-časovnim okvirjem, v katerem je nasilje nastalo, ter je definicija nasilja fluidna tvorba, ki se je vedno znova lahko definira in redefinira, zaradi novih pojavnosti nasilja in spreminjajočim se družbenih mehanizmov, je nujno, da se ohranja jasen poudarek na tem, da so nasilna dejanja vsakršna dejanja mnogoterih oblik, ki so storjena z namenom škodovanja sočloveku ali neki določeni skupini ter uveljavljanje moči nad žrtvami. Čeprav nam vse okoliščine, ki obdajajo pojav nasilja pomagajo razumeti nastanek nasilja, te okoliščine nikakor ne smejo postati opravičevalne ali olajševalne. Vsakršno dejanje nasilja potrebuje takojšnjo in ostro obsodbo ne glede na to, kje in zakaj je nastalo. Še posebno se mi zdi pomembno prepoznavanje psihološkega nasilja, ki je zaradi predpostavke, da je nasilje večinoma fizično in se prepozna komaj, ko eden izmed udeležencev lahko dokaže nasilje z »modrim očesom«, težje vidno in ga težje prepoznamo. Zaradi spretnosti manipulacije, ki jo posedujejo storilci nasilnih dejanj in zmožnost žrtev, da se vedno znova prilagodijo, lahko psihološko nasilje ostane prezrto, kar ima lahko za žrtve katastrofalne daljnosežne posledice. Kot je navedla Liza v intervjuju:

»Še vedno ne vem čisto dobro, kaj sploh pomeni čustveno nasilje, ne vem kako je točno, če so ljudje čustveno nasilni...a je nasilje že to recimo, da ima tvoj frend probleme, pa da ga ti v tistem momentu nisi sposoben poslušat al mu pomagat, a je že to nasilje, da nekoga tko pustiš... ne vem, no čist dober kaj je to, kje je ta ločnica...«

Oblike nasilja v homoseksualnih partnerskih razmerjih se bistveno ne razlikujejo od oblik nasilja v heteroseksualnih partnerskih razmerjih. V našem primeru storilke nasilnih dejanj počasi vzpostavljajo nadzor nad žrtvijo, skozi grožnje, poniževanja, z žaljenjem, nadzorom, ter jo v Erikinem primeru, osamijo in izolirajo, tako da lahko nemoteno izvajajo nasilje. Dinamika nasilnega odnosa se od primera do primera razlikuje v svoji edinstvenosti, vendar je vsem storilkam skupen končni cilj: doseči moč in nadzor v odnosu ter konstantno vzdrževati neravnovesje moči.

Oblike nasilja, ki se pojavljajo v intervjujih, ki sem jih opravila so:

Psihološko nasilje: vzpostavljanje nadzora na različne načine, sumničavost, ljubosumje, neprestano vzpostavljanje stika preko telefona z namenom lociranja žrtve in nadzorom nad njenim potekom dneva, osamitev od ostalih, grožnje, žaljenje, poniževanje, čustveno izsiljevanje, izsiljevanje preko pomembnih drugih, izsiljevanje preko zlorabe domačih ljubljencev, iskanje razlogov za nasilje, namerno prerečevanje uresničitve žrtvinih želj, izsiljevanjem z grožnjo razkritja žrtvine spolne usmerjenosti, manipulacija, grožnje s samomorom, izkazovanje prezira in naspoštovanja, verbalni napadi, izdelan sistem psihološkega kaznovanja.

Nasilje se ponavadi začne s psihološkim nasiljem, ki sčasoma preraste v fizično nasilje. V nekaterih primerih pa psihološko nasilje nikoli ne preraste v fizično nasilje, kar pa ne pomeni, da ne zasluži enake pozornosti, saj so posledice enako boleče in težke, kakor pri fizičnem nasilju. Zaradi nevidnosti psihološkega nasilja in taktik spretne manipulacije, žrtve ponavadi potrebujejo nekaj časa, da nasilje sploh prepoznajo. Okoliščina, ki lahko prepreči prepoznavanje nasilja v intimnem partnerskem razmerju je tudi doživljanje ljubezni do partnerja, ki lahko zabriše in minimalizira pomen psihološkega nasilja.

»Potem so se že začele počasi težave, ampak....Jaz tega sploh nisem dojela. Jaz tega sploh nisem vidla, kot težavo.« (Erika)

Prepoznavanje nasilja v homoseksualnih odnosih otežuje tudi heteronormativna matrica doživljanja nasilja, ki je zakoreninjena v družbi in predpostavlja, da je nasilje domena moških, ki izvajajo patriarhalni nadzor nad ženskami, s pomočjo nasilnih dejanj. Medijsko propagiranje nasilja vedno

vsebuje koncept heteronormativnosti, kar lahko žrtvam v homoseksualnih razmerjih otežuje identifikacijo z vlogo žrtve ter prepoznavanje nasilja.

Posebnost nasilja v homoseksualnih partnerskih razmerjih je vloga homofobije, ki prihaja iz družbenega prostora in močno vpliva na tovrstna razmerja. Deluje na več ravneh. Za storilce nasilnih dejanj je značilno, da imajo nizko samopodobo in na to še dodatno lahko vpliva homofobija družbe, ki homoseksualna partnerska razmerja označuje za nenarvna, nezdrava ter s tem sporoča posameznikom, da je z njihovim načinom življenja nekaj močno narobe. To lahko vnese v razmerje dodaten pritisk, občutke krivde ter splošno slabo počutje, kar se lahko prelevi v uporabo nasilja kot ventil pri sproščanju tega pritiska in obtoževanje partnerja/ke za nastalo situacijo. Delovanju homofobije na tej ravni se bom posvetila pri poglavju dejavnikov tveganja, tu pa bi rada izpostavila uporabo homofobičnega nadzora kot obliko nasilja in sicer z grožnjo razkritja pomembnim drugim. Če posameznik/ca ni razkrit/a pred svojimi družinskimi člani, v službi ali pred prijatelji, je lahko grožnja z razkritjem s strani nasilne partnerice/partnerja ogrožujoča in deluje kot močan pritisk na žrtev. Strah, povezan z razkritjem, je lahko tako močan, da žrtev kljub ponavljajočim se nasilnim dejanjem ostane v odnosu, saj so posledice, ki jih prinese razkritje v primerjavi z nasiljem, po žrtvinem izračunu, bolj katastrofalne in uničujoče.

»A je rekla, da bo do mojih ta starih šla, da bo vsem povedala, kakšna prasica sem...s tem ja..k takrat moji še niso vedli...s tem me je čisto, da bo ne vem kaj nardila...« (Polona)

Fizično nasilje, ki se pojavlja pri intervjuvankah vključuje: žrtvino prisilno ostajanje v prostoru, zaletavanje, tepež, udarce s pestjo, udarce z odprto dlanjo, udarce s predmetom, prepoved hranjenja, motenje spalnih navad žrtve, siljenje v uporabo psihoaktivnih substanc, nasilje nad žrtvinimi domačimi ljubljenci, lasanje, davljenje, storilka je žrtev povozila z avtom.

V primeru Erike se pojavi tudi finančno nasilje v obliki finančne odvisnosti storike nasilnih dejanj. Žrtev je storilko finančno podpirala in zaradi nje najela kredit, ki ga je sama kasneje odplačevala. Pri svojih starših si je sposojala denar za storilko, ki ga kasneje ni porabila v prvotne namene.

3.3 DEJAVNIKI TVEGANJA

Liza: »...na momente vzbuja to neko smiljenje, zaradi svoje pojave, zaradi svoje zgodbe zara-	Prevzemanje odgovornosti za partnerko	Vzorec odvisniškega odnosa
---	---------------------------------------	----------------------------

di pač vsega, kar se ji je zgodilo...« Liza: »Zdi se mi, da se je ona zelo hitro začela počutiti kot, da jo jaz odvrčam stran od sebe.« Liza: »...sem pa potem opazila, da mi je prevečkrat ona hotela ustreči, preko sebe nekako, tako, da mi je bilo že malo kičasto vse skupaj, a veš, kakor, da bi hotela vse narest, da bom jaz srečna...« Liza: »...so pa bili očitki recimo, da ji nočem pokazati ljubezni pred drugimi, ker se je sramujem...« Liza: »in potem sem imela že ta filing, da ona mene rabi, da ji dajem stvari za razmišljati, sem pa sama pri sebi ugotovila, da ne želim bit v odnosu, kjer sem terapevtka...« Liza: »Pa niti ne, da bi bila takrat kej pijana al neki, čeprav je bila mogoče bolj agresivna takrat, predvsem je bila bolj arogantna, a veš, taka polna sebe...« Erika: »Odločala se je pa več ali manj ona. Če sem se jaz kaj odločla, če je blo njej to v redu, pol ja, če ne pa pač ne.« Erika: »Jaz sem vedno v vsem probala najt neko rešitev...kak bomo zdey to nekak probali izboljšat, ne vem, ful sem probala delat na tem...to popraviti, da bi blo nekaj...Ona pa pač, ne vem...ne vem, kaj ona pač hotla...Pojma nimam...« Erika: »Jaz sem ji hotla ful pomagat...ravno zato, ker je bla v umobolnici, ona ma pač bipolarno motnjo...in ja, sem ji hotla pomagat s tem, sem jo hotla pre-ričati, da greva k psihiatru, da	Potreba po potrditvi (nesamoza-vest) Zanemarjanje svojih potreb z namenom ustreči partnerju Potreba po potrditvi (nesamoza-vest) Vloga partnerke kot »rešiteljice« Potenciran občutek moči pri upo-rabi alkohola Upravičenost do odločanja Prevzemanje odgovornosti za partnerico Prevzemanje odgovornosti za partnerico	Vzorec odvisniškega odnosa Vzorec odvisniškega odnosa Vzorec odvisniškega odnosa Vzorec odvisniškega odnosa Uporaba alkohola kot posredo-valnega faktroja pri pojavu nasil-ja Neravnovesje moči Vzorec odvisniškega odnosa Vzorec odvisniškega odnosa
---	--	---

bova šl skupaj tja, da bom jaz šla z njo in vse...sem vse naredila, da bi ji pomagala...« Erika: »v bistvu, ona je mene tak spremenila v bistvu na nek način..mene je spremenila s tem kako se moram jaz obnašat, kaj moram jaz delat in tako naprej, kaj moram jaz govorit in tako naprej, pač dejansko je blo vse: kaj lahko-kaj ne. In sem pač postala takšna, kot je ona več al manj hotla. Ampak, je blo tko, da je ta varianta, ki jo je ven dobla, ni bla pol več všeč.« Erika: »In pol pač, ja, sej našu en fant, ki mi je dal bližino. Se je pač začel malo bolj zanimat za mene in tko se je zgodilo, da sem bla pač jaz z njim...ker, kaj naj...sej si je bla sama kriva...sej sem ji pač povedala, kaj bo...In ja..In takrat sva se ful skregale in je spet, valda, skočila meni za vrat, me je tam nekaj davla, sem jo v zid zabila in tako naprej...sva se pol spet steple v bistvu.« Erika: »In pol sem bla jaz živčna sem bla ful, nisem vedla, kaj naj naredim, nobenga nisem mela tam in sem njeno sorodnico klicala, če lahko pridem k njej na kavo. In je v tistem še bolj znorela, pač, da nimam njej kaj govorit, pa itak ji ne bi šla vse govorit, pač povedala bi ji, da sva se skregali in to je to.« Erika: »Jaz sem hotela, samo, da gre, ne morem je tako zunaj pustit brez denarja, brez vsega...Nisem imela srca, da bi to naredila. Ko pa sem enkrat to naredila, je pa pol popizdila, zakaj nisem prišla za njo.«	Poskušanje zadostiti zahtevam partnerice Pojav nasilja ob poskusu odcepitev od nasilne partnerice, poskus samostojnosti Pojav nasilja ob poskusu samostojnosti Prevzemanje odgovornosti za partnerico	Vzorec odvisniškega odnosa Konflikt med odvisnostjo in avtonomijo Konflikt med avtonimijo in odvisnostjo Vzorec odvisniškega odnosa
--	---	---

Polona: »ona je tko hotla, da nej ne bi oni vedli, da sva midve skupaj, ker to je blo za njo ua...Jaz sem bla prva njena punca, to se ni smel vedet in...sem mogla skrivat pred njo, če sva bili kje v družbi, z najinimi prijatli...«	Pritisk klozeta	Homofobija
Polona: »Vse je to skrivala, tudi jaz sem doma skrivala še, hm...noben ni vedu, zato je bil to full pritisk tudi...prijatelji so vedli, valda sem mogla povedat, ker to ne moreš zadrževat v sebi, ampak, ne, ne, bog ne daj, da bi se razvedlo...«	Pritisk klozeta	Homofobija
Polona: »Mogoče jo je to tudi bolelo, da je z bejbo, k si ni nikoli mislila, ampak, sem si jo jaz zaželela in sem rekla moja bo, in je mogla bit.«	Jeza zaradi homoseksualnega odnosa	Ponotranjena homofobija
Polona: »Sej jaz pa tudi ne, sej jaz sem bla tudi sama nase jezna, kaj sem zdej tle z eno bejbo, res čorava scena, tko, da ona pa sploh...lahko bi si našla že tipa, mela že pamže, k je bla že v letih, k je bla 28, 30 stara..«	Jeza zaradi homoseksualnega odnosa, pritisk heteronormativnosti	Ponotranjena homofobija, ponotranjena heteronormativnost
Polona: »Sej pol na koncu, ko me je prefukala, pa grozila kar koli, jaz bi jo kar najrajše objela, pa bi kar zajokala-dej sej se mi smiliš. Pa kr sem jo imela res rada. Sej me ne bi, če bi znala drugač, pa ni znala drugače...«	Prevzemanje odgovornosti za partnerico	Vzorec odvisniškega odnosa
Polona: »ampak nisem mogla it stran, sem se že tko navezala...tok je bla ona leader, to...Pol pa še to, da sem v šolo hodila, k se mi full ni dalo, pa mi govorila, da naj hodim, pa uno...Tko, kot druga mama mi je bila. Mislim, moja mama je tudi full ukazovalna, mislim ukazovalna, to bomo-	Navezanost, prevzemanje vloge skrbnice s strani storilke	Vzorec odvisniškega odnosa

in to smo in sem, sem v njej to začutla in brez nje bom propadla, sem mislila, da rabim eno tako roko, da me vodi, tudi, če kdaj šljaka, ampak, dej ti samo mene vodi...to.« Polona: »Tako...in to nosijo s sabo, sploh ženske k so prvič z bejbo, jim to vrže vse na plano,so pol, same v sebi so razočarane, jezne, fak, kaj se mi dogaja, po eni strani me je ljubila, po eni strani me je sovražla, kaj jo tako vleče k meni, vse to, kar se je njej v otroštvu dogajalo, njeni mtki, je pol to meni delala, zdej je pa po mojem najboljša žena svojemu možu. Pri meni je dala vse tisto vn.« Polona: »Tako...Tam je bla ona ona, čutle sva ena drugo, bolj se ti s punco povežeš, kot s tipom, uno k se kr posrkaš...skupaj sva bile eno, pač polovčka ena šibkejša in udri po njej, ne...« Polona: »iz prve, druge, tretje veze, tam je kdaj uno, ko si še sam nisi čisto na jasnem, pa mogoče neko jezo nosiš v sebi, ker ti je čudno, zakaj si drugačen...samo pol, ko sipa pri tridesetih, štiridesetih pa...ni sej smo ljudje, nič ni narobe, če si s punco, sej ljubiš človeka, ne spol ženski-moški...« Polona: »...sva imeli skupno dvojno življenje...mislim, dvojno življenje...mislim, skupno življenje, ampak, na skrivaj, ker niso vedli...«	Jeza zaradi homoseksualnega razmerja,storilkine izkušnje z nasiljem v preteklosti Močna povezanost značilna za ženske v lezbičnem odnosu, postati »eno« Jeza zaradi svoje spolne usmerjenosti Ostajanje v klozetu	Ponotranjena homofobija, poskus uporabe intergeneracijske teorije pri razlagi nasilja Spajanje/merging Ponotranjena homofobija Homofobija
---	---	---

Dejavniki tveganja pri nasilju so tiste okoliščine, ki lahko vzpodbudijo nastanek nasilja, ali omogočijo lažje poseganje po nasilju, ko pride do konfliktna situacije. »Dejavniki tveganja se nanašajo na značilnosti, ki so povezane z povečano verjetnostjo, da bo prišlo do problematičnega vedenja« (Kantor in Jasinski, 1998: 14; v Jasinski in Williams: 1998). Nekateri dejavniki tveganja so skupni heteroseksualnim in homoseksualnim partnerskim razmerjem, kjer se pojavlja nasilje, drugi so spet lastni samo homoseksualnim partnerskim zvezam.

Za partnerska razmerja, ki so relativno funkcionalna, je značilna uravnoteženost med potrebo po navezanosti in samostojnosti. Razmerja, ki niso funkcionalna in so lahko tudi nasilna, imajo tendenco, da je razmerje med samostojnostjo in navezanostjo porušeno. Partnerja se ujameta v t.i. »odvisniški odnos«, kjer so meje med njima, kot posameznikoma, zabrisane in v odnos ne vstopata kot dve samostojni entiteti, vendar se »zlijeta« v celoto. Vzorcev odvisniškega odnosa je veliko, med njimi: nezmožnost partnerjev, da bi delovali ločeno; prevzemanje vloge skrbnika pri enem od partnerjev; pretirana odgovornost za dobrobit partnerja; potreba po ogromni potrditvi s strani partnerja; zanemarjanje svojih potreb zaradi potreb partnerja; zvečana potreba po bližini in neprestani pozornosti s strani partnerja. Za storilce nasilnih dejanj sta značilni nizka samopodoba ter nizko samospoštovanje, kar za seboj prinaša disfunkcionalno potrebo po bližini. Te vzorce je bilo moč prepoznati tudi pri intervjuvankah. Med storilko in žrtvijo pride do oblike navezanosti, ki vodi v soodvisnost, kar lahko sproža nasilje, ter otežuje žrtvam, da bi iz nasilnega odnosa odšle. Zanimiv je primer, kjer se je ena od intervjuvank zavedala svoje vloge, ki ji je bila podeljena in se ji uprla. Gre za obliko odvisniškega odnosa, kjer eden od udeležencev v odnosu prevzame vlogo »rešitelja«. Prevzemanje vloge »rešiteljice« je v večini primerov značilna za ženske, kar je posledica socializacije v steroetipno vlogo ženske, ki je tista, ki ji je funkcionalen odnos najpomembnejši, celo bolj pomemben od nje same in je zanj pripravljena narediti vse, saj so odnosi postavljeni na skorajda najvišje mesto na lestvici vrednot, ki naj bi jo ženska skozi socializacijo ponotranjila.

»...in potem sem imela že ta filing, da ona mene rabi, da ji dajem stvari za razmišljat, sem pa sama pri sebi ugotovila, da ne želim bit v odnosu, kjer sem terapevtka...« (Liza)

Pri eni od intervjuvank je bil poskus odcepitve, torej poskus avtonomije sankcioniran s hudim fizičnim nasiljem:

»In sem ji en dan rekla, da ne morem, da bom končala in je takrat z nožem na mene šla in me je porezala po roki, bolano...« (Polona)

Konflikt med avtonomijo in odvisnostjo je v lezbičnih odnosih še posebno navzoč. »Raziskovalci in terapevti delno pripisujejo ta pojav pomanjkanju družbenega vrednotenja in podpore lezbičnim razmerjem zunaj lezbične in gejevske skupnosti. Kot odgovor na negativizem in sovražnost heteroseksualne družbe, lezbični pari lahko poskušajo tvoriti partnerska razmerja kot relativno »zaprte sisteme« (Krespo in Bepko, 1980; v Renzetti, 1992: 29). Tako lahko pride do tega, da postane vsakršen poskus partnerke, da bi imela ločene prijatelje, svoj pogled na svet ali svoje interese ogrožajoče dejanje, ki sporoča zavrnitev in lahko vodi v nasilje. Faktor, ki močno vpliva na lezbična intimna razmerja je homofobija družbe. V delu, ki obravnava oblike nasilja sem že pisala o vplivu, ki jo ima homofobija pri izsiljevanju partnerice z grožnjo razkritja. Pri dejavnikih tveganja homofobija deluje v obliki ponotranjene homofobije ter kot pritisk zaradi potrebe po ohranjanju razmerja v klozetu.

Ponotranjena homofobija se pri posameznikih odraža v nesprejemanju lastne homoseksualnosti, kar povzroča jezo, občutke krivde zaradi drugačnosti, skratka občutek, da je s posameznikovim čutenjem nekaj narobe. Tovrstna občutja imajo vpliv tudi na partnersko razmerje, saj povzročajo ogromen pritisk na posameznika in razmerje samo. *»Sej jaz pa tudi ne, sej jaz sem bla tudi sama nase jezna, kaj sem zdej tle z eno bejbo, res čorava scena, tko, da ona pa sploh...lahko bi si našla že tipa, mela že pamže, k je bla že v letih, k je bla 28, 30 stara...« (Polona)* V tem primeru sta opazna ponotranjena homofobija ter razmišljanje, ki izvira iz heteronormativnih pritiskov s strani družbe.

»...same v sebi so razočarane, jezne, fak, kaj se mi dogaja, po eni strani me je ljubila, po eni strani me je sovražla, kaj jo tako vleče k meni...« (Polona)

V tem primeru lahko opazimo pojav horizontalne sovražnosti, kar pomeni, da se zaradi ponotranjene homofobije posameznica sovražno vede do pripadnice homoseksualne skupnosti, v tem primeru svoje partnerke, in njo krivi za svojo stisko, ki nastaja zaradi homofobije, ki je sicer zunanjega izvora.

Pritisk homofobičnega okolja je razviden tudi v potrebi po ohranjanju razmerja v »klozetu«. Tovrstno ravnanje je lahko povod za prekinitve razmerja, o čemer sem že predhodno pisala v diplomskem delu, splošno pa negativno vpliva na dinamiko odnosa.

»Vse je to skrivala, tudi jaz sem doma skrivala še, hm...noben ni vedu, zato je bil to full pritisk tudi...prijatelji so vedli, valda sem mogla povedat, ker to ne moreš zadrževati v sebi, ampak, ne, ne, bog ne daj, da bi se razvedlo...« (Polona)

Homofobija vpliva na lezbična razmerja tudi v smeri zapiranja v relativno zaprte sisteme. Zmes homofobije in posledica socializacije v žensko vlogo, ki s seboj prinaša pouadreno sposobnost empatije, razumevanja drugega, skrbstveno vlogo povzročijo, da pride do manifestacije pojava, ki mu v strokovni literaturi pravijo spajanje ali merging. Renzetti (1992) navaja Lindenbauma (1985), ko predlaga besedo »fuzija« in Pearlmana (1989), ko predlaga koncept »spajanja« (merging). To je edinstvena sposobnost žensk, da se v odnosu z drugo žensko (naj bo to partnerski ali prijateljski odnos) spojijo, med njima se zabrišejo vse meje in postaneta eno. Zmožnost spajanja imajo tako hetroseksualne, kot tudi homoseksualne ženske. Vpliv, ki ga ima spajanje v intimnem partnerskem odnosu z elementni nasilja je, da potencira odvisnost ene partnerke od druge, ju izolira v prostor »enosti« in povezanosti ter otežuje odcepitev in prenehanje odnosa. Spajanje v povezavi z občutenjem zunanje homofobije povroča zapiranje partneric v koalicijo dveh »samih proti celemu svetu«.

Polona: »Tako...Tam je bla ona, čutle sva ena drugo, bolj se ti s punco povežeš, kot s tipom, uno k se kr posrkaš...skupaj sva bile eno, pač polovička ena šibkejša in udri po njej, ne...«

Značilno za nasilne partnerske odnose je predvsem neravnovesje moči. Nasilje služi za ohranjanje tega neravnovesja in pridobivanju na novi moči. Pri heteroseksualnih parih je neravnovesje moči posledica patriarhalne družbe, ki moškemu podeljuje konsenz za pridobitev pozicije moči v odnosu do ženske. Nasilje naj bi se pojavilo takrat, ko moški doživlja, da mu te moči zmanjkuje, ali pa zgolj zaradi posedovanja moči per se. Pri lezbičnih razmerjih naj bi bila prisotna želja po večji egalitarnosti in enakopravnosti v razmerju, kar je lahko posledica feminizma ter večje oza-veščenosti partneric o pomembnosti enakopravnega razmerja. Kljub temu v lezbičnih odnosih prihaja do krepkih neravnovesji moči, kar pomeni, da se ne moremo opirati na predpostavko o večji enakosti zgolj zaradi tega, ker sta v odnosu prisotni dve ženski. Prepoznavanje nosilca moči v odnosu je zahtevno, saj se moč lahko izraža v mnogoterih oblikah. Lahko se pojavi pri porazdelitvi domačega dela, pri sprejemanju pomembnih odločitev, pri razpolaganju z denarjem, pri odločanju, kje in kako bo par preživel prosti čas ali počitnice, pri odločanju o tem, kaj bo par jedel itn. Uveljavljanje moči se v naših primerih kaže skozi samodejno upravičenost storilke nasilja, da odloča o stvareh, ki so pomembne za obe partnerici.

»Odločala se je pa več ali manj ona. Če sem se jaz kaj odločila, če je blo njej to v redu, pol ja, če ne pa pač ne.« (Erika) Neravnovesje moči je jasno tudi v primeru, ko je skrb za finančno dobrobit podeljena žrtvi. »Delala pa sem od šestih zjutraj, pa do dveh, treh, štirih, petih...fizično delo. Ona pa nič. Ona je pri meni doma ležala in si rit čohala.« (Erika)

Zanimiv je primer ene od intervjuvank, Polone, ki je imela večjo moč partnerice za samoumevno, kar je vključevalo njeno podrejeno vlogo, zaradi vzorcev neravnovesja moči, ki jih je prevzela v svoji primarni družini. Zato ji tudi poseganje po nasilju v primeru, ko je storilka ženska ni nekaj nenevedanega.

»Zato, ker tudi izhajam iz družine, k fotr...je mama tista, ki nosi hlače pri bajti in je una k vse vse vogale bajte podpira, zato mi ni to nič kaj takega. Zame je ženska več...je v družbi več vredna kot moški. Nisem tko vzgojena, da je moški tisti, ki je car. Ne ženska je tista, ki je glavna.«

Iz tega odgovora lahko sklepamo, da se neravnovesja moči naučimo v primarni družini in te vzorce prenašamo naprej v partnerska razmerja. Če smo priča večji moči pri mami, bomo kasneje sklepali, da imajo ženske večjo upravičenost do moči, če se to zgodi pri očetu bomo to moč podeljevali moškim. Seveda je potrebno upoštevati, da prevzemanje vzorcev v primarni družini ni edini razlog za kasnejše neravnovesje moči v odnosih. Gre za zmes posameznikovih osebnostnih lastnosti, ki si jih pridobi tudi v izkušnjah zunaj primarne družine, ter drugih družbenih dejavnikov.

»To sva pa, skupaj, super sva se razumele, ko sva ble same...tko skupi, dokler se ni, ne vem, neka tretja oseba vmešala zraven, potem je bla pa ona tista, ki je rekla to pa to pa to, in sem jaz rekla, ok..« (Polona)

V tem primeru je vidna uporaba moči v prisotnosti zunanjih udeležencev, kar si lahko interpretiramo kot poskus dajanja občutka moči navzven, torej v odnosu do drugih, ki so zunaj partnerskega razmerja, kar služi kot samopotrditev in je primer potrebe zunanje potrditve pri ljudeh z nizko samopodobo, nizko samozavestjo in nizkim smospoštovanjem.

Jemanje psihoaktivnih substanc ali uživanje alkohola se lahko v nasilnih odnosih pojavljata kot posrednika pri pojavu nasilja v vlogi facilitatorja nasilja. Strinjam se z avtorji, ki zagovarjajo stališče, da alkohol in jemanje psihoaktivnih substanc nista povzročitelja nasilja, saj je pojasnevanje nasilja z iskanjem vzroka v uživanju alkohola poenostavljanje pojava nasilja ter uporabljanje trivialnih razlag pri tem pojavu. Alkohol je pri eni od storilk opravljal vlogo posredovalnega dejavnika pri nasilju, saj je bila storilka pod vplivom alkohola po Lizinih besedah bolj *»polna sebe in arogantna, mogoče tudi agresivna«*. Večji incident nasilja pri Lizi se je tudi zgodil, ko je bila sto-

rilka »*totalno nažgana*«. Pri primeru Erike pa je trava povzročila, da je bila storilka dejanja bolj umirjena, po njenih besedah bolj »*v izi*«, kar je povzročalo, da ni bila tako nasilna. Pri Poloni sta pri uživanju alkohola obe postali bolj sproščeni in Polona je to sproščenost izkoristila, da je zmanjševala pomen konflikta, kar je preprečevalo uporabo nasilja.

3.4 STRATEGIJE PREŽIVETJA IN RAZLOGI ZA OSTAJANJE V NASILNEM ODNOSU

Liza: »...ma ponavadi sem se jaz bolj umaknila, al pa neki no...čeprav to je bilo ful težko se umaknit, ker je potem ona pol naredila pizdarijo, pač to je bilo partkrat...«	Umik	Strategija izmikanja
Liza: »se mi je zdel »ok, mogoče bo zaštekala«, mislila sem, da ne bo šlo na slabše, da se bo vnesla...«	Upanje v spremembo	Upanje v spremembo
Liza: »...no v glavnem, sem se kar uprla in sem jo udarila nazaj...«	Upor	Strategija upora
Liza: »Bolj sem hodila domov, bolj se je to stopnjevalo, pol me je ona še kar tepla po poti, neka-ko sem jaz vedla, da ne smem več odreagirat nazaj, ker sem vedla, da če bo to v meni sprožilo agresijo se ne bom ustavla, da nima smisla niti, sem vedla, da se morem prepustit temu, da nimam druge, da bom že preživela te batine, ampak, da jaz ne bom več odreagirala...«	Umik, uporaba »izračunavanja« pri povezavi med učinki branjenja in prepuščanja nasilju	Strategija izmikanja, »preračunavanje«
Liza: »sem imela moment iskanja opravičila za njo...«	Iskanje opravičila	Opravičevanje dejanj storilke
Erika: »Ja, tako, da v bistvu, počasi, postopoma, me je naščuvala, dejansko me je prepričala, da oni niso za mene...Tako, da sva se na koncu samo še z njenimi prijatelji družili.«	Izolacija	Izolacija
Erika: »Se je pol ful jokala, me		

prosla, se mi opravičevala, in sva se dejasko naslednji dan dobile z mojo najboljšo prijateljico in je ona mene prepričala v to, da naj ji dam še eno šansko, ker mogoče ji je pa res žal, ne. Vsi ostali so rekli, kaj ti je, a si normalna, pa tko ne vem, pač, zaljubla sem se v njo, ful...«	Opravičevanje s strani storilke, zaupanje v spremembo, faktor ljubezni	Upanje v spremembo, ljubezen
Erika: »In jaz sem jo imela ful rada. Ona je meni o sebi marsikaj povedala in jaz sem pač mislila, da je ona meni iskrene stvari povedala, da je res, kar ona meni govori, ampak se je sčasoma izkazalo, da je prirejeno vse skupaj.«	Faktor ljubezni, uporaba laži, smiljenje	Ljubezen, separacija v povezavi z igranjem vloge žrtve
Erika: »In jaz sem jo imela najraje, vse bi nardila za njo in sem zaradi tega nekaj popustila. Na začetku so bile še nekaj neke meje, da se jaz za sebe postavim, pa sem čez čas ugotovila, da je bolj enostavno, če rečem »ja, ok«.	Faktor ljubezni, obvladovanje	Ljubezen, strategija obvladovanja
Erika: »...kar sem jaz ponavadi nardila je, da sem jo pač objela, nekako pomirila, da pač ne bi mogla več tolčt. Al pa sem jo včasih stran potiskala, ker kaj pa naj bi?«	Obvladovanje	Strategija obvladovanja
Erika: »In jaz sem se je pač bala.«	Strah	Strah
Erika: »In pol sem pa tudi ugotovila, da ko kadim, mi je nekaj lažje, ne, ker pač nekaj si ga vzameš malo bolj na izi, pač tud ona, ko je zadeta je bolj na izi in sem bila tak: 'Ok, v redu'....«	Uporaba psihoaktivnih substanc	Uporaba psihoaktivnih substanc
Erika: »In potem v jok, pa jaz te imam najraje, ne smeš me zapustit...Aja pa ona je meni svoje zgodbe razlagala, ki so njo prikazale vedno kot žrtev, ne, in se mi je ful smilila. Jaz sem ji hotla	Igranje vloge žrtve, faktor ljubezni, poudarjanje čustev s strani storilke	Igranje vloge žrtve, ljubezen,

ful pomagat...ravno zato, ker je bla v umobolnici, ona ma pač bipolarno motnjo...in ja, sem ji hotla pomagat s tem, sem jo hotla preričat, da greva k psihiatru, da bova šl skupaj tja, da bom jaz šla z njo in vse...sem vse naredila, da bi ji pomagala...«		krog nasilja
Erika: »zvlekla me je še v to mesto, stran od družine...«	Izolacija	
Erika: »Ona je pa mene itak vedno nazaj potegnila, pač k sebi. Ni me pustla pač. Na noben način me ni hotla pustit.«	Navezanost	Izolacija
Erika: »Ona je bla sicer full sladka do mene, tak sladka v bistvu, da sem se vsaki dan znova v njo zaljubila...«	Faktor ljubezni	Ljubezen
Erika: »ko se njen strga, ne veš, kaj bo ona naredila, ...ne veš. In jo je pač treba pomirit. Nujno jo je treba pomirit, nekako.«	Obvladovanje	Ljubezen v povezavi s krogom nasilja
Erika: »...ko je ona znorela, te scene so bile podn od podna. Mene je bilo tako sram, res tako me je sram, da se je to sploh dogajalo.«	Sram	Strategija obvladovanja
Erika: »Ampak, ker je bila tako sladko do mene, tiste dni, sem ji naslednji dan to povedala, da kaj sem jaz hotla naredit, ker je bila tako v redu do mene, kakor, da si najbolj na svetu želi, da bi midve bile srečne do konca življenja. In pač, ja valda, to se ni dobro končalo.«	Faktor ljubezni	Sram
Erika: »Ona je mene dejasnko prepičala, da, če jaz ne bom z njo, bom ostala sama in me nikoli noben ne bo imel rad.«	Obvladovanje žrtve preko čustev	Krog nasilja
Erika: »Ko je imela dober dan, sem bila najlepši njen piki...drugače pa, nisem bila v	Dvojnost storilke	Nesamozavest kot posledica zlorabe
		Uporaba dvojnosti kar lahko vodi

redu. Sem bila vse najslabše.« Erika: »Govorile sva o tem, da sem ji dala po tistem prvem tednu še eno šanso. V bistvu jih je dobla ogromno sploh na začetku. Kasneje je pa začela stvari/dogodke tako spretno obračat, da je vedno izpadlo kot da sem jaz nardila narobe in sem jaz dobila še eno šanso. « Polona: "Na začetku je blo tko, da sva šle na drinko...po desetemu piru, je blo že vse ok...« Polona: "Velikokrat sem se branla, ker je nisem hotla udart, ker sem vedla, da sem močnejša od nje« Polona: »Mislim, da sem se ga šla kar nažret. Sem se ga šla ponavadi napit, da sem to lažje prenašala, da sem lahko sploh govorila z njo. Ne vem, probala prepričat, da ni tako, kot si ona misli, veliko smo z alkoholom rešli, ne vem, za moment dva...« Polona: »ne vem, zdej če tko pogledam, vzorec, po mojem prenašam po mojmu fotru k mojomt prenaša,tko kt sej bo, sej malo zamižiš, malo potrpiš, pa bo. Ne vem, po mojem je to to, k mam notri v sebi, če imam enga rada, je to to, k mu oprostim, mogoče ma slab dan pa blebeta, sej bo jutri boljše. Pa se spomnim, sej smo se meli takrat lepo, pa bo jutri boljše.« Polona: »V glavnem s tem je začela, tko, da sem se ji mogla kar pustit...sej zdej imam, sej vem, opažam, da imam ta defekt, ker sem velikokrat tiho, kar tko se nemočno nardim, ok, dej bodi ti leader, ne bom jaz zdej neki...«	Manipulacija z vlogami v nasilnem odnosu Uporaba alkohola Obvladovanje Uporaba alkohola Osebnostne lastnosti žrtve, vera v možnost spreminjanja, spomin na »lepe« čase Obvladovanje	v učinek »separacije« Igranje žrtve s strani storilke Uporaba alkohola v namen umiritve situacije Strategija obvladovanja Uporaba alkohola kot strategija preživetja Osebnostne lastnosti žrtve, upanje v spremembo, separacija Strategija obvladovanja
---	---	--

Polona: »Ja, se umaknem rajš in deli kar češ, dokler je kolikor tolko ok...« Polona: »Ne vem, ker se je full navadla. K sva se mele lepo, sva se mele res lepo. Sej mogoče sva se imele dva dni na teden lepo, ostalih pet dni tema...ampak to zato, ker sem jo imela rada in sem ji sproti odpuščala, ker sem grdo dala stran. Ker se mi je tudi smilila, iz otroštva, ker je fotr pil, pa tepu mamu in te fore, in sem jaz vedno sproti to preštudirala o njej. Sej pol na koncu, ko me je prefukala, pa grozila kar koli, jaz bi jo kar najrajše objela, pa bi kar zajokala-dej sej se mi smiliš. Pa kr sem jo imela res rada. Sej me ne bi, če bi znala drugač, pa ni znala drugače...«	Umik Faktor ljubezni, spominjanje na »lepe« čase Zagovarjanje storilke zaradi izkušenj iz otroštva, zagovarjanje storilke, da »ne zna drugače«	Strategija izmikanja Separacija Identifikacija s storilko- »Stockholmski sindrom«, inter-generacijska teorija prenašanja nasilja kot olajševalna okolišina
---	---	---

Žrtve nasilja v nasilnih odnosih velikokrat ostajajo dolgo, čeprav se zdi zunanjim opazovalcem paradoksalno, da ostajajo s storilcem kljub temu, da so ti nasilni do njih. Za razlago in razumevanje vztrajanja v odnosu s storilcem nasilnega dejanja, je potrebno analizirati mehanizme, ki se pojavijo v interakciji med storilcem nasilja in žrtvijo. Ti procesi so kompleksni ter se med seboj prepletajo. Žrtve nasilja lahko s seboj nosijo sporočilo o dopustnosti nasilja že iz svoje primarne družine. Koncept »naučene nemoči« izhaja iz perspektive socialnega učenja in trdi, da se ženske preko socializacije (socializacija je v tem kontekstu razumljena kot učenje nasilja v primarni družini; delkice se identificirajo s pretepenimi materami in ponotranjijo njihovo vlogo žrtve ter predpostavko, da je pojav nasilja nekaj normalnega) in preko lastnih izkušenj naučijo, da nimajo vpliva na »sovražno« okolje (Filpčič, 2002: 96). Sporočilo iz primarne družine lahko vsebuje tudi naučeno pozicijo nemoči, ki se pri Poloni manifestira v obratnem odnosu, kot je to značilno: ponavadi je za ženske značilno, da ponotranjijo vlogo »žrtve«, ki so se je naučile z opazovanjem

načina, ki ga je za svoje preživetje uporabljala mama. Tu pa je ravno obratno, saj je Polona ponotranjila vedenje, značilno za svojega očeta:

»...ne vem, zdej če tko pogledam, vzorec, po mojem prenašam po mojmu fotru k mojo mt prenaša,tko kt sej bo, sej malo zamižiš, malo potrpiš, pa bo. Ne vem, po mojem je to to, k mam notri v sebi, če imam enga rada, je to to, k mu oprostim, mogoče ma slab dan pa blebeta, sej bo jutri boljše....«

Pri žrtvah nasilja se zaradi ponavljajočih se nasilnih dejanj vzpostavi več občutij, ki žrtev zadržujejo v odnosu. Strah je eden od močnih občutkov, ki žrtev lahko paralizira in ji preprečuje, da bi poiskala pomoč. Pri Eriki je strah prisoten še danes, čeprav je končala odnos že pred dvema letoma: *»jaz se jo pač bojim...«*. V Erikinem primeru smo priča temu, kako je storilka nasilnih dejanj počasi izolirala svojo žrtev od ostalih, govorila ji je, da njeni prijatelji niso dobri zanjo in jo tako osamila, z namenom vzpostavljanja nadzora in z vzdrževanjem moči nad njo. To je ena od strategij delovanja storilcev v nasilnih partnerkih odnosih. Značilen za žrtve nasilje je tudi občutek sramu pred drugimi, da se jim to sploh dogaja. *»...ko je ona znorela, te scene so bile podn od podna. Mene je bilo tako sram, res tako me je sram, da se je to sploh dogajalo.«* (Erika) Storilci nasilnih dejanj s poniževanjem in žaljenjem žrtve v daljšem obdobju lahko degradirajo žrtvino doživljanje sebe, pri njej vzbudijo občutke nesamozavesti, nespoštovanja ter jih prepričajo, da so sami najboljši partnerji za njih.

»Ona je mene dejansko prepičala, da če jaz ne bom z njo, bom ostala sama in me nikoli noben ne bo imel rad.« (Erika) *»Ko se v špegu pogledam, pa tak...grozno mi je. In to mi je ostalo od nje, ker je pač ona to počela, kot: 'Daj, poglej se, kakšna pa si!'. Ko je imela dober dan, sem bila najlepši njen piki...drugače pa, nisem bila v redu. Sem bila vse najslabše. So mi te stvari vseeno ostale.«* (Erika)

Pri dolgotrajnem zlorabljanju žrtve lahko zapadejo v apatičnost, sprijaznjenost s stanjem, lahko pride do pojavljanja depresivnih občutij, ogromne žalosti in obupa in misli na samomor.

Erika: »Ko sem začela razmišljat o samomoru...«

Polona: »sem rekla, da je dost, da ne zdržim več, da ne morem...pač...ubit sem se hotla. Sem rekla, pač ena od naju bo mogla umret, da se bo to končal.«

Žrtve nasilja ponavadi izoblikujejo načine oziroma strategije preživetja v nasilnem odnosu. Te strategije so: obvladovanje, upor in izmikanje ali umikanje. Obvladovanje je definirano kot dejanje, s katerim se izognemo stiski ali jo nadziramo. Ženski obvladovalni mehanizmi so aktivna, konstruktivna prilagoditvena doživetja izrabljenosti (Kelly: 148-149, 1996 v Zaviršek, *et al.*, 1996). Upor pomeni dejavno nasprotovanje, boj, zavrnitev sodelovanja ali podreditve (*ibid.*).

Pogosto je posledica groženj z nasiljem vnaprejšnje obvladovalno vedenje, s katerim se poskuša jo ženske izogogniti spolnemu nasilju (*ibid.*). Izmikanje kot strategija preživetja zahteva od ženske ogromno energije in premišljenosti, ko se poskuša prilagoditi povzročitelju nasilja in umiriti situacijo (Singer in Wegelin v Van den Ent idr, 2001; v Lalić, 2009). V primeru intervjuvank se pojavljajo strategije preživetja kot so: aktivni upor (s fizičnim reagiranjem), izmikanje, umikanje, pomiritev situacije, poskušanje obvladovanja, ter strategija »preračunavanja«, kjer žrtev naredi kalkulacijo, kaj se ji v danem primeu bolj »splaca« v odnosu do svoje varnosti; ali je to aktivni upor ali prepuščanje nasilju.

Liza: »Bolj sem hodila domov, bolj se je to stopnjevalo, pol me je ona še kar tepla po poti, nekako sem jaz vedla, da ne smem več odreagirat nazaj, ker sem vedla, da če bo to v meni sprožilo agresijo se ne bom ustavla, da nima smisla niti, sem vedla, da se morem prepustiti temu, da nimam druge, da bom že preživela te batine, ampak, da jaz ne bom več odreagirala...«

Ker je ena izmed poglavitnih značilnosti inimnih partnerskih razmerji čustvo ljubezni je velikokrat prav to občutje dodaten razlog za ostajanje v odnosu. Loseke in Cahill (1984; v Renzetti, 1992) pišeta, da zaradi velikega deleža človekovega sebstva, ki je ponavadi vlagan v odnos s partnerjem, ljudje postanejo zaobljubljeni in navezani k partnerju kot k edinstvenem in nenadomestljivem individuumu. Kljub problemom, se pojavljajo izkušnje velikega notranjega pritiska, ko razmišljamo o možnosti prenehanja razmerja, a tem navidezno nenadomestljivim drugim. Ženske, ki ostajajo v odnosih, kljub temu, da so nasilni, niso nekaj nenavadnega ali deviantnega, ampak je tipično. Dodala bi še, da je pri nasilnih odnosih skorajda vedno prisotna komponenta »nezdrave ali odvisniške« navezanosti, kar povzroči še dodatno moč, ki jo ima čustvo ljubezni in povzroči nezmožnost imaginacije življenja brez ljubljenega partnerja. Upanje v to, da se bo partnerka spremenila je naslenji razlog, ki se pojavlja kot vzrok za ostajanje v odnosu. »Upanje in zaupanje v to spremembo povečuje tudi zmeda, ki jo povroča separacija, ki se pojavi pri žrtvinem doživljanju storilca. Zaradi nenehne napetosti, negotovosti in strahu, vidi ženska v partnerju »slabega«, tistega, ki jo pretepa, in »dobrega«, tistega, ki je poln ljubezni. Gre torej za ločevanje ali separacijo med partnerjevim dobrim in slabim. Zunanji vplivi tako na primer postanejo razlog za upravičevanje njegovega slabega vedenja. Primerno obnašanju je moški vsemogočen: ko je »slab« in jezen, se ženska počuti majhna, prestrašena in nemočna. Verjame, da mu ne more pobegniti. Ko je »dober« in prijazen, postane nemočen otrok, ki jo nepredstavljivo potrebuje. Ženska lahko takrat skrbi zanj in s tem kompenzira prejšnji občutek nemoči. Navidezna nemoč,

ki jo izkoriščajo moški, postane za nekatere ženske past, ker pri njih povečuje upanje, da bodo z razumevanjem ustavile nasilje» (Singer in Wegelin v Van den Ent idr, 2001; v Lalić, 2009). Zmeda ki jo povzroča izmenjava vlog storilke nasilnega dejanja (izmenjava »dobre« in »slabe«) v povezavi z upanjem v spremembo in občutjem ljubezni povzroči pri žrtvi to, da ostane v nasilnem odnosu in čaka, da se bo vrnila »dobra« stran storilke.

Kot sem pisala že v prvem poglavju obravnave je med razlogi za ostajanje v nasilnem odnosu tudi »dvojnost« storilke, ki se kaže v igranju različnih vlog v javnem in zasebnem prostoru, ta dvojnost povzroča tudi učinek separacije, o katerem sem pisala v zgornjem poglavju. Pri Poloni pride do identifikacije s storilko nasilega dejanja, ki se ji reče tudi »Stockholmski sindrom«. »Zlorabljenka ženska se po navadi prilagodi tako, da črpa moč iz trenutkov, ko je povzročitelj nasilja do nje prijazen. Da bi ga spravila v dobro voljo in preprečila nasilje, se postavi v njegov položaj in teži k temu, da bi čutila in razmišljala kot on. Priložnost, da bi mogoče zapustila partnerja, bi ji povzročala le težave. Negacija partnerjeve nasilne strani ji onemogoča videti razloge za odhod. V odnosu se pojavljajo sile privlačnosti in odbojnosti, ki imajo moč, da žensko prisilijo k temu, da ostane v zlorabljalnem odnosu« (Graham in Rawlings, 1991; v Lalić, 2009).

»Ker se mi je tudi smilila, iz otroštva, ker je fotr pil, pa tepu mamu in te fore, in sem jaz vedno sproti to preštudirala o njej. Sej pol na koncu, ko me je prefukala, pa grozila kar koli, jaz bi jo kar najrajše objela, pa bi kar zajokala-dej sej se mi smiliš. Pa kr sem jo imela res rada. Sej me ne bi, če bi znala drugač, pa ni znala drugače...«(Polona)

Polona storilko nasilnih dejanj poskuša razumeti, jo pri sebi opravičuje z uporabo intergeneracijske teorije prenosa nasilja, ter jo v resnici vidi kot žrtev svoje osebne zgodovine in kot žrtev svojih »nespremenljivih« lastnosti.

Za intimna razmerja z elementi nasilja je značilno, da pride do pojava »kroga nasilja«, ki ga je utemeljila Lenore Walker (1979). Za krog nasilja je značilno izmenjavanje obdobj v nasilnem odnosu: obdobju napetosti, ki v sebi nosi grožnjo z nasiljem in kjer se žrtev poskuša izogniti situacijam, ki bi lahko povzročile nasilje, sledi eskalacija do točke, ko pride do izbruha nasilja, čemur sledi obdobje »medenih tednov«, ko je storilec prijazen in se opravičuje za svoja dejanja, vendar kmalu pride ponovno do obdobja napetosti in tako je krog sklenjen.

»Ampak, ker je bila tako sladko do mene, tiste dni, sem ji naslednji dan to povedala, da kaj sem jaz hotla naredit, ker je bila tako v redu do mene, kakor, da si najbolj na svetu želi, da bi midve bile srečne do konca življenja. In pač, ja valda, to se ni dobro končalo.«(Erika)

Pri Poloni in Eriki se pojavi tudi strategija preživetja v obliki uživanja alkohola in uporaba psihoaktivnih substanc. Žrtve nasilja ponavadi poskušajo ublažiti pritisk, ki ga čutijo v nasilnem odnosu in lahko posežejo po sproščanju v obliki alkohola in kot v našem primeru, trave.

Polona: »Mislim, da sem se ga šla kar nažret. Sem se ga šla ponavadi napit, da sem to lažje prenašala, da sem lahko sploh govorila z njo. Ne vem, probala prepričat, da ni tako, kot si ona misli, veliko smo z alkoholom rešili, ne vem, za moment dva...«

3.4 PRENEHANJE ODNOSA IN ISKANJE POMOČI

L: »No jaz sem njo, nekako, pustila, zaradi tega, ker sem se enkrat odločila, da pač ne morem...«	Nevzdržnost situacije	Nevzdržnost kot razlog za prenehanje odnosa
L: »Tko, da pol sem se jaz začela umikat, potem so bile neke te situacije, da se v bistvu nisem čisto umaknila...ammm...B je dajala občutek, da je ona ok s tem, dokler se jaz nisem začela zelo umikat, pol pa se je začelo to izžemanje, k je bilo že...ne vem...Pol na koncu, po njenem koleričnem izpadu, se ne pokličeva več, jaz si ne želim več z njo komunicirat, občutek imam, da si ona tudi ne želi z mano, imam pa tudi občutek, da je ona sama sebe dala v vlogo žrtve tukaj.«	Umikanje in vračanje v odnos, povečanje izžemanja ob omembi odhoda	Sile odbojnosti in privlačnosti, nasilje ob omembi odhoda
L: »Ammm, potem je bil drugi incident, ko sem videla, da je nekomu drugemu to naredila, in takrat sem ji rekla, da je nočem več nikoli slišat...ampak v glavnem pol je bilo pa mogoče še par takih...«	Umikanje in vračanje	Sile odbojnosti in privlačnosti
L: »da mi ni všeč, da nočem tega filinga pri sebi in, da nočem tega v odnosu, je pol začela s temi blaznimi izsiljevanji...«	Povečanje izsiljevanja ob omembi odhoda	Povečanje nasilja ob omembi odhoda

L: »hotela sem pri sebi ugotovit, zakaj me to mori, zakaj se tako krivo počutim...mal sem bila napsihirana, tko čudno mi je bilo, velik sem razmišljala, sem bila kar povožena...pa zlo sem bila jezna nanjo...«	Občutek krivde, razmišljanje o odnosu, občutek »povoženosti«, jeza na storilko	Krivda, razlaganje odnosa, jeza
L: »jaz sem pol tko malo meditativno šla čez...ni mi bilo tako bed, da bi po tem čutila potrebo...sem pa ful imela potrebo po pogovoru, se ful pogovarjat, kako je to, z različnimi ljudmi, sploh tko ljudje profila kakšni psihologi, tko,sem se bolj varno počutila med takimi ljudmi k pač, nisem imela občutka, da bom mogla neki sebe zagovarjat, ampak sem se lahko bolj pogovarjala o tem...	Uporaba meditacije, potreba po pogovoru z ljudmi, ki ne bodo obsojali	Načini okrevanja po nasilnem odnosu
E: »In sem njeno sorodnico klicala in sem jo pač prosila, če mi lahko zrihta psihologinjo in mi je zrihtala pogovor, in sem šla tja, in, ko sem enkrat začela njej govorit, sem tam kar dve uri sedela, namesto eno. In mi je rekla, da naj razmislim o določenih stvareh in sem začela razmišljat o tem in sem bla tko: 'Jaz moram it stran, jaz moram it nujno stran od tu'.	Iskanje pomoči pri sorodnici storilke in psihologinji	Iskanje pomoči za prenehanje nasilnega odnosa
E: »Najprej sem šla v X mesto, k dvema kolegicama, moji ljudje, katerim me je takrat stran vzela, sem tam preživela nekaj dni z njimi, da so me malo k sebi spravile, ker je bilo vse pač, dokaj sveže. Sem najprej klicala vse svoje prijatelje in sem jim povedala, pač tistim, katerim pač so vredni tega, da jim povem, zakaj me ni blo pač, ammm...in sem dejansko bežala, nisem bla doma.«	Odhod iz mesta, odhod k prijateljem	Načini okrevanja po nasilnem odnosu
P: »Ne vem, a je blo vzajemno...ne vem, rešu me je ta tip, k	Konec odnosa zaradi vpletenosti	Razlogi za prenehanja odnosa

ga je ona spoznala takrat, se je umaknila od mene, da sem jaz začela živet normalno...« P: »In sem ji en dan rekla, da ne morem, da bom končala in je takrat z nožem na mene šla in me je porezala po roki, bolano, no pol je pa ona spoznala nekega tipa, ammm in pol se je tko...sej sem čutla olajšanje, po drugi strani pa sem jo full pogrešala, tako, da sem rabla eno leto, da sem jo prebolela.« P: »So rekli, sam pejt stran, kaj boš to, pusti jo, sej ona itak se bo enkrat poročila, pa ehh, take bedne...samo, pač, pejdi stran, bo to boljš za tebe...«	tretje osebe Povečanje nasilja ob omembi odhoda, dolgotrajno prebolevanje Iskanje pomoči pri prijateljih	Povečanje nasilja ob prenehanju odnosa, načini okrevanja po nasilnem odnosu Iskanje pomoči
--	---	--

Prenehanje odnosa in iskanje pomoči je lahko za pripadnike LGBT skupnosti težje, kakor za heteroseksualne žrtve nasilja, zaradi heteroseksističnosti pomagajočih institucij, homofobije družbe, ter homofobije družinskih članov in prijateljev. Odločitev za prenehanje nasilnega odnosa je težka, saj je lahko dejavnik tveganja pri nastajanju novega nasilja. V vseh treh primerih intervjuvank je omembi prenehanja nasilnega odnosa sledil incident nasilja. Značilno je, da je odločitev o prenehanju nasilnega odnosa lahko zelo ogrožajoča za žrtev, zato se zanjo težje odločajo.

V nasilnem odnosu se pojavljajo sile odbojnosti in privlačnosti, ki povročajo, da se žrtve nasilja večkrat odločijo, da bodo odnos končale, vendar se zaradi privlačnosti, ki jo čutijo do storilke ali obljube, da bo prenehala z nasiljem ponovno vračajo v odnos.

Razlogi, ki se jih zasledila kot tehtne, po pričanju intervjuvank, za prenehanje odnosa so: nevzdržnost, pojav tretje osebe v odnosu, misel na samomor kot ultimativna misel, ki je povzročila iskanje pomoči.

Glede na trajanje razmerja, se je nasilje s strani storilk pojavljalo različno: pri Lizi se je pojavilo že takoj na začetku, enako velja za Eriko, medtem, ko se je pri Poloni pojavilo v roku enega leta.

Liza je opisala svoj odnos, kot zelo kratek in ni navedla trajanja odnosa, medtem ko je bila Erika v odnosu s storilko nasilja tri leta, Polona pa leto in pol.

Intervjuvanke so poiskale pomoč na različne načine: posredovanje policije, iskaje pomoči pri prijateljih, iskanje pomoči pri sorodnikih storilke, iskanje pomoči pri psihologinji.

Za razliko od teoretičnih predpostavk, ki sem jih navedla v poglavju diplomskega dela na temo iskanja pomoči, ki navajajo, da je ponavadi iskanje pomoči pripadnikov LGBT skupnosti oteženo ter so odgovori nanje neustrezni, v primeru intervjuvank tega nisem zaznala. Posredovanje policije v Lizinem primeru se je končalo z odvedbo storilke nasilja na policijo, psihologinja v Erikinem primeru je Eriko vzpodbudila naj zapusti razmerje, Polona je podporo našla pri svojih prijateljih.

Načini okrevanja, ki sem jih v intervjujih zasledila so bili: odhod iz mesta, odhod k prijateljem, meditacija, pogovor z ljudmi, ki so izkazali razumevanje za problematiko.

Čas okrevanja je bil pri intervjuvankah različen.

Liza: »Zdej recimo sem pomirjena...čim sem prišla iz tega stresa ven, sem bila čisto ok...pomirila sem se tem...sem imela moment iskanja opravičila za njo...ampak sem zdaj čisto ok...«

Polona: »...sej sem čutla olajšanje, po drugi strani pa sem jo full pogrešala, tako, da sem rabla eno leto, da sem jo prebolela.«

Erika: »...po dveh mesecih sem pol spoznala eno punco in je ona v bistvu silila, da bi midve ble pač skupaj, ne, samo sem jo pol pustila čez štiri dni, ker sem vidla, da to tak pač ne gre, v bistvu...«

Občutki, ki so se pri intervjuvankah pojavljali po odnosu: krivda, sram, poskus razlage odnosa, jeza, obžalovanje.

Pojav nasilja v intmnem odnosu, ki so ga doživele intervjuvanke, ni spremenil njihovega pogleda na homoseksualne odnose na sploh in ni vplival na njihovo spolno usmerjenost.

Liza: »...zaradi tega ne bi šla z manj prepričanja v nekaj novega...«

Erika: »Ni zdej tko, da s punco ne bi več bla, ker sem bla in sem bom še, tko...«

Polona: »Hotela sem bit z ženskami, samo da majo bolj...da niso ljuboumne v božju mater, da namesto batin, da je pogovor...«

Izkušnja z nasiljem v odnosu je na vse udeleženke raziskave pustila posledice. V Erikinem primeru je izkušnja z nasiljem v obliki poniževanja močno vplivala na njeno samozavest, kar občuti še sedaj.

»Nisem več taka vseeno, kot sem bla. Ko se v špegu pogledam, pa tak...grozno mi je. In to mi je ostalo od nje, ker je pač ona to počela, kot: 'Daj, poglej se, kakšna pa si!«

Izkušnja z nasiljem je pustila posledice, ki se odražajo pri vstopanju v nove odnose intimne narave.

Liza: »...naučila sem se veliko, tudi koga blizu spustit blizu k sebi in koga ne, pa kdaj vseeno bit ego...«

Polona: »Rabla sem izkoreninit to nasilje, tko, da sem že na začetku imela par for, da sem vidla, če je oseba ljubosumna, al ni, zdej, če bi bla bolano ljubosumna, bi jaz rep med noge, pa adijo, ne...iskala sem osebo, vsaj za naprej, da je razumevajoča, da ni neka tupka...sej se lahko delaš ti pametno, samo ko sem jaz s tabo, jaz vem vem, da si ti tupa, ane..ja, iščem take, da se da pogovorit, da ni to k fjakarski konj v neki zapičena, k me kr...bljak, ne morem niti omenit te besede...«

Erika: »Sem se pač marsikaj v bistvu naučila. In sem zdaj...mogoče malo preveč kritična.... Ja...v bistvu, čim sem nekomu všeč- adijo. Ne morem nekako...«

Lizo je izkušnja nasilja spodbudila k reflektiranju pojava nasilja v vsakdanjsti:

Liza: »A veš-take, pol sem se začela spraševati, ...v bistvu zavedati teh stvari, k jih včasih rečeš čist v joku: 'Ma dej k ti bom neki...' a veš, k se ful doskrat zafrkavamo glede tega na ravni pogovora, te besedne agresije, koliko je tega v bistvu, tko med nami. Ravno ker sem hotla to agresijo v sebi pomirit sem postala zelo pozorna na te stvari, samo kakor sem rekla, da sem kar kritična do sebe, in zato me je to razmišljanje potrla, k se soočam s temi lastnimi...čudno je bilo...bi mogoče rekla, da je to zdaj nekako stališče, ki ga imam do nasilja. Sem zelo proti...«

Pri Eriki je povzročilo večjo občutljivost do nasilja:

»Vsaketolko pride kaki taki trenutek, ali kako podobna scena, ko mi nekdo reče kaj na taki grdi način, sem jaz ono- ne...ne. V kakih takih določenih stvareh se včasih spomnim na nje, da je bila ona tudi taka. In pol me mogoče kaki dan, dva malo muči. Pa pospravim nekam in tam pač je.«

Pri Poloni je izkušnja z nasiljem v odnosu povzročila, da si bo bodoče partnerice poskušala izbirati na podlagi njihove osebne zgodovine:

» In je pa to, da sem hrepenela po tem, mislim hrepenela po tem, vsaj k sem si v mislih ustvarjala spet drugo osebo, s kakšno bi bla, je prva fora ta, da izhaja iz normalne družine. Mislim normalne, da so to eni lepi odnosi, ne, da je tam vse nekaj skregano med sabo, ker to takoj ta oseba prenese v odnos, tko, da...glej, zdej sem srečna.«

3.2 ANALIZA INTERVJUJEV OPRAVLJENIH S STROKOVNIMI DELAVCI IN AKTIVISTKO- PISATELJICO

Pogostost iskanja pomoči s strani žrtev pri ustreznih organizacijah

Žrtve nasilja se niso pogosto zatekle k organizacijam, ki so vključene v raziskavo. Presenetilo me je dejstvo, da je odsotnost iskanja pomoči izrazito tudi v primeru Ženske svetovalnice, ki je ena izmed prvih organizacij, ki se je v Sloveniji sploh začela ukvarjati s problemom nasilja, sicer v heteroseksualnih razmerjih, vendar naslavlja vse ženske, žrtve nasilja. Intervjuvanci so navedli več razlogov za tako stanje.

Božena: »Jaz delam na Ženski svetovalnici že enajst let in če se prav spomnim, so se na nas obrnile 3 ženske, žrtve nasilja v homoseksualnih odnosih. Glede na majhno število žensk, žrtev takšnega nasilja, lahko sklepam, da nas mogoče ne zaznavajo kot naslov, kamor se lahko obrnejo po podporo in pomoč.«

V tem primeru lahko opazimo pomembnost pojavljanja inkluzivnega jezika v informacijskem materialu ter pomembnost neposrednega naslavljanja žrtev nasilja v istospolnih partnerstvih. Tako pristopanje je pomembno predvsem zaradi strahu žrtev pred reakcijo strokovnih delavcev ob razkritju ter homofobičnosti družbe, ki vzroke za tako nasilje išče v samem homoseksualnem odnosu in ta odnos pozicionira kot problem, namesto da bi to storili z nasiljem. Z direktnim naslavljanjem tovrstnih žrtev jim posredujemo jasno sporočilo, da so pri nas dobrodošle ter, da so strokovni delavci na organizaciji usposobljeni za tovrstno obravnavo.

Jasna: »Več je bilo takih zgodb ob 'tabornem ognju', na taborih, vendar moram priznati, da ljudje zelo neradi govorijo o tem nasilju, še bolj neradi, kakor o nasilju, ki se jim dogaja na javnem mestu.«

Jasna je izpostavila problem, ki je značilen za žrtve nasilja v partnerskih razmerjih. Žrtve zaradi sramu, strahu in krivde, ki jo čutijo ob pojavljanju nasilja zelo težko govorijo o tem, predvsem pa pred neznanci in v javnosti. O nasilju raje spregovorijo med prijatelji in v ožjem družinskem krogu. Pomembno je tudi naslednje izpostavljeno dejstvo, ki se nanaša na percepcijo nasilja, da je prevečkrat nasilje razumljeno kot fizično nasilje, kar lahko minimalizira in izključuje pomembnost psihičnega nasilja. Psihično nasilje je nekoliko težje zaznavno, s strani žrtve kot tudi s strani zunanjih opazovalcev, ki ga lahko sploh ne zaznavajo kot ogrožajočega, kar ima negativne vplive na žrtve nasilja.

Prisotnost inkluzivnega jezika ter naslavljanje tovrstne problematike v informacijskem materialu in poslanstvu organizacij

Na Ženski svetovalnici se poslužujejo politike pristopanja do vseh žensk, žrtev nasilja, ne glede na rasno, etnično, nacionalno pripadnost ter spolno usmerjenost. Tako usmeritev imajo zapisano tudi v svojem poslanstvu. Ni pa tematika jasno izpostavljena pri sklopu nasilja v družini.

Božena: »V Ženski svetovalnici je družina stvar definicije vsake posamezne uporabnice, v to torej štejemo tudi družino z istospolnima partnerkama. Ni pa koncept istospolne družine posebej poudarjen. Razlogov za to je verjetno več. Eden izmed njih je feministično izhodišče moškega nasilja nad ženskami v patriarhalnem – patrističnem kontekstu. Drugi, ki je bolj moj subjektiven je pa tudi homofobičnost družbe, kjer dojemam, da bi posebno poudarjanje obstoja nasilja v istospolnih partnerstvih lahko pomenilo dodatne poskuse diskriminacije.«

Na Legebitri se ukvarjajo z raznovrstnimi temami na področju LGBT problematike, vendar tema nasilja v LGBT partnerskih razmerjih ni posebno izpostavljena. Jasna pojasnjuje tako stanje z odsotnostjo povpraševanja po tovrstni obravnavi, saj sami delujejo na principu odgovarjanja na težave, ki jih izpostavljajo uporabniki sami. V intervjuju je izpostavila tudi pomanjkanje kadra, kar pa menim, da je skupni problem vseh nevladnih organizacij v Sloveniji.

Jasna: »Ne poznam nobenega obstoječega sistema, vključno z našim, ki bi, vsaj javno oglaševal to problematiko.«

Andrej: »Mi pa kot organizacija specifično teh tem ne obravnavamo v smislu širšega informiranja. Obstaja možnost, da se na nas obrnejo, ampak da bi pa mi to izpostavili med podajanjem informacij preko interneta, preko oglaševanja, da se na nas lahko obrnejo istospolno usmerjeni, ki so žrtve nasilja v partnerski skupnosti, tega pa ne počnemo. Je pa pozitivno, da se to izpostavi.«

Andrej, zaposlen na DIH-u izpostavlja, da v njihovi organizaciji, ne naslavlja nasilja v istospolnih partnerskih razmerjih, kot posebne tematike. Izpostavlja pomembno dejstvo, da so obstoječi podporni sistemi bolj heteronormativno začrtani.

Andrej: »Je pa res, da imajo vsi večji podporni sistemi, oziroma močnejši podporni sistemi, kot je Ženska svetovalnica, ali DNK v svojem delovanju vgrajeno heteronormativno matrico, torej naslavlja ženske, ki so žrtve nasilja s strani moških. Kar pa ni nič narobe, seveda, ker je ta problematika mogoče najbolj vidna, nasilje v istospolnih partnerstvih, pa zaenkrat ni tako izpostavljeno.«

Pomanjkanje neposrednega naslavljanja tematike s strani društev je lahko eden od razlogov, da jih žrtve nasilja ne doživljajo kot naslov, kamor bi se obrnile po pomoč. Že obstoječi sistemi pa so, zaradi splošnega doživljanja nasilja v partnerskih odnosih, kot domeno heteroseksualnih parov, zaznani kot neustrezni pri pomoči žrtvam nasilja v istospolnih partnerstvih.

Jasna: »Dejansko potrebujemo take storitve, da so vsaj LGBT friendly. Ker dejstvo je, da so težave, s katerimi se soočamo istospolno usmerjeni in straight pari, niso enake, ker pri nas večinoma izvirajo iz odnosa družbe. Seveda so pomembne tudi karakterne značilnosti posameznikov v paru, vendar je lahko problem že držanje za roko na javnem prostoru in to je problem, ki ga heteroseksualni pari nimajo.«

Karakteristike nasilja v heteroseksualnih in homoseksualnih partnerskih odnosih niso iste. Pomembno je prepoznati te razlike, ter se pravilno odzvati nanje.

Suzana: »Ja, zdi se mi, da ja. Kolikor vem, večina ljudi, ki ima te probleme, ne ve, na koga bi se obrnila. Komaj v zadnjem času sem opazila, da je nekaj lezbičnih parov šlo na pogovor k terapevtom, za katere so vedele, da niso homofobični ali so sami lezbijke ali geji. Potem vsaj nimaš občutka, da si terapevt misli, da ni čudno, da si pri njem, če je že tvoj odnos »čuden«. Mislim, da bi bilo to potrebno, ker vsak izmed nas, ki razmišlja o taki pomoči, najprej pomisli, h komu bo šel, ker se enostavno moraš to vprašati. Ne vidim smisla v tem, da bi šel k nekomu, se pred njim razkrival, če ima predsodke.«

Obstoj izobraževanja na temo nasilja v istospolnem partnerskem razmerju; prisotnost/odsotnost antihomofobičnega izobraževanja

Na Ženski svetovalnici, na Legebitri in na DIH-u nimajo in niso nikoli imeli posebnega izobraževanja na temo nasilja v istospolnih partnerskih razmerjih. Na Ženski svetovalnici so nekajkrat sodelovali pri antihomofobičnih izobraževanjih.

Razlog je lahko v tem, da so te organizacije naravnane na princip dela odgovarjanja na vprašanja. Ker se nobena od njih ne srečuje pogosto s tovrstno tematiko, niso posebno osredotočene na to temo. Vendar tako stanje nehote reproducira molk na tem področju, ter tako žrtve tovrstnega nasilja postavlja v pozicijo »nevidnih«. Odsotnost medijskega informiranja o tematiki, ter molk na tem področju delujeta v več smeri. Ohranjata nasilje v prostoru zasebnosti, nesankcioniranje in tišina o takem nasilju povzročata, da storici/ke tovrstnih dejanj ne prevzemajo odgovornosti za nasilje, ter onemogočata žrtvam, da se prepoznajo v zlorabljaljočem odnosu, ter poiščejo pomoč.

Osebno mnenje intervjuvancev na temo neizpostavljanja pojava nasilja v istospolnih partnerskih razmerjih

Božena: »Prepričana sem, da je eden izmed razlogov za to ta, da je ta tema še vedno zamolčana, prav strah pred še večjo homofobijo, ja.«

Kot dejavnik, pri neizpostavljanju tovrstne tematike se pojavlja strah, da bi izpostavljanje diskurza o nasilju v istospolnih partnerskih razmerjih dodatno povečal homofobijo in navidezno potrdil homofobična mišljenja družbe o homoseksualnih partnerskih razmerjih, kot o nenaravnih in nefunkcionalnih.

Suzana: »Verjetno je pa tu prisoten strah pred obsojanjem, prav tako kot je tvegano govoriti o lezbijkah, ki so narkomanke, ker to postane takoj razlog za obsojanje s strani družbe, v smislu: 'Ni čudno, da so take, če so lezbijke...«

Povezovanje problemov, ki nastajajo v homoseksualnih partnerskih odnosih s samo homoseksualnostjo, v laični in strokovni javnosti ni redko. Homofobija je zelo razširjena in kakor sem že prej pisala, lahko prihaja do zlorab tovrstnih problemov v prid potrjevanju domneve, da so homoseksualna razmerja nezdrava, ter sama po sebi vzrok za težave.

Suzana: »Spominjam se, ko sem delala na Galfonu- telefonu za lezbijke in geje, je poklical fant, ki je imel težave z duševnim zdravjem, ki niso bile povezane z njegovo spolno usmerjenostjo. V zavodu je spoznal fanta, gluhonemega in je to povedal svoji terapevtki. Ona mu je odgovorila, da, če se mu ne zdi, da ima že preveč problemov, zdaj si jih bo povzročal pa še s tem fantom, ki je povrh vsega še gluh. Zmedla ga je in poklical je nas, kaj naj naredi, saj ni videl problema v tem, da ima tega fanta rad.«

Naslednji dejavnik je povezan z »nevidnostjo« tovrstnih razmerij, ki je povezana tudi z dejstvom, da veliko parov še vedno ni naredilo »coming-outa«, kar je spet posledica družbene homofobije.

Jasna: »Največji problem istospolno usmerjenih je nevidnost. Največji problem istospolne usmerjenosti je, da jo lahko skriješ. Kakor je to lahko fajn in priročno, je to nekaj najbolj butastega, kar lahko narediš. Ker, če se skriješ, potem ne obstajaš. Potem tvoj problem ne obstaja. Zakaj se do sedaj ni razpravljalo o homoseksualcih? Ker smo bili nevidni.«

Andrej: »Moja prva ideja je bila, moja stereotipna podoba je bila, da je do teh skupnosti že tako težko priti, ker so tako marginalizirane. In ker so marginalizirane, so ta partnerstva skrita.«

Zanimiv vidik je v intervjuju izpostavila Jasna, ko je kot dejavnik, ki pripomore k spregledanju tovrstne tematike, izpostavila, da se je o homoseksualnih partnerstvih začelo razpravljati šele pred časom, torej se je o homoseksualcih predhodno govorilo, kakor o posameznikih, kar je izključevalo pojav partnerstva in z njim povezane probleme.

Jasna: »Najprej pa je bilo potrebno pripeljati ta diskurz, da istospolno usmerjeni posamezniki niso vedno v ednini, da imajo trajna partnerska razmerja, kjer so tudi otroci, ki imajo probleme, kjer je nasilje, kjer je revščina, kjer je ekonomska neenakost, ki se soočajo s podobnimi, če ne z enakimi problemi, kot jih imajo heteroseksualni pari.«

Razlog za molk v sami LGBT skupnosti intervjuvanci doživljajo različno.

Andrej: »Mogoče se ne izpostavlja zaradi tega, ker še vedno padamo na to matrico moški-ženska in v tem odnosu naj bi nastajala taka vrsta nasilja. Kar se pa tiče istospolnih partnerstev, če nasilje ni res vidno si že avtomatično predstavljamo, da to ni opredeljeno, kot tako nasilje. Mislim, da se ga ne zavedamo. Ne zavedamo se tega nasilja, če ni res fizično in vidno.«

V tem primeru je vidna odsotnost prepoznavanja tematike nasilja, ter prisotnost hetroseksualne matrice pri predstavi o partnerskem nasilju, kar je značilno, saj je že sam javni diskurz o pojavnosti nasilja, predstavljen kot domena heteroseksualnih parov. Je pa Andrej izpostavil vidik, ki vpliva na istospolna partnerska razmerja in je spet povezan z družbeno homofobijo.

Andrej: »V istospolni partnerski skupnosti, kjer se pojavijo problemi, bi lahko obstajali dve skrajnosti: da oseba vztraja, kljub temu, da to ni zanj pozitivno okolje, po drugi strani pa prej preneha, ker nima podpornih sistemov za nadaljevanje tega partnerstva in reševanje problemov.«

Izpostavil je pomembni vidik, pri pojavljanju nasilja v tovrstnih razmerjih. Zaradi pomanjkanja podpore izven same LGBT skupnosti se lahko posamezniki odločajo, da bodo vztrajali v odnosu, kljub temu, da je nasilen. Razlogov je lahko več: posamezniki lahko doživljajo, da bo iskanje novega partnerja oteženo zaradi majhnosti skupnosti in »nevidnosti« LGBT posameznikov; posamezniki lahko ostajajo v partnerstvu zaradi ščitenja partnerstva pred homofobijo družinskih članov ali okolice; posamezniki odidejo iz razmerja in ne ukrepajo proti storilcu, saj nimajo podpore; storilec pa tako lahko neovirano nadaljuje z nasiljem v naslednjem partnerskem odnosu.

Suzana: »V takih primerih so lahko razhajanja zelo travmatična. Prihaja do ljubosumnih izpadv... Velikokrat so se na skupini oglasile ženske, ki so živele s partnerko in je bilo med njima vse v redu, dokler se nista razšli. Prišle so k nam in rekle, da je sedaj konec njihovega življenja, niso vedele, kaj naj naredijo, mislile so, da ne bodo nikoli več spoznale druge ženske, saj niso poznale nobene lezbijke. Občutki, da živiš v veliki izolaciji so lahko velike travme.«

Jasna pripisuje molk s strani skupnosti dejstvu, da se posamezniki ne zavedajo pojava nasilja.

Jasna: »Mislim, da bodo tudi istospolno usmerjeni morali sprejeti dejstvo, da nasilje je tudi del njihovega vsakdana. Samo bodo morali začeti sporočati informacije o tem nasilju, če bodo hoteli, da bo kdo reagiral na to nasilje. Če ti želiš spremembe, moraš črno na belem povedati, kaj je narobe. Če ne poveš, kaj je narobe, nihče ne bo delal sprememb.«

Strokovna javnost ter organizacije se s tematiko nasilja v istospolnih partnerstvih ne ukvarjajo tudi zaradi tega, ker tako raziskovanje ni finančno podprto s strani institucij, ki tovrstna raziskovanja podpirajo. Stanje nevladnih organizacij v Sloveniji je mizerno, zato so tudi same primorane delovati v smeri pridobivanja sredstev, kar lahko pomeni tudi delovanje na določenih »zaželenih« področjih.

Jasna: »Vse kar je povezano s homoseksualnostjo je še vedno tabu, to je dejstvo. Strokovna javnost, recimo, čim ti začneš govoriti o nečem, kar družbeno ni sprejeto, za to ne boš dobil denarja, ne boš dobil podpore. Zakaj se Legebitra s tem ne ukvarja, kar sem že prej povedala, je, ker mi dobivamo iniciative od naše ciljne publike. Ni res, da se nismo že pogovarjali o tem, vendar večinoma bolj »gasimo požare« in ja, tudi naše delo je usmerjeno na to, da pridobivamo finance.«

Posledica takega delovanja je tudi, da se na seznamu tem, ki jih LGBT organizacije obravnavajo, znajdejo teme, ki obravnavajo bolj esencialne teme LGBT področja, kot so preprečevanje diskriminacije, uveljavljanje človekovih pravic, enakopravnost pred zakonom, politična korektnost itn. Zaradi omejenih sredstev se organizacije odločajo za delovanje na področjih, ki so bistvena za posameznikovo enakopravnost v družbi in se manj ukvarjajo s samo dinamiko v istospolnih partnerskih razmerjih.

Andrej: »Ne. Tudi, če smo šli na izobraževanje v tujino ni bilo to nikjer izpostavljeno. Recimo, tudi pri izobraževanjih ILGA Europe ali IGLYO Europe, to področje ni bilo nikoli izpostavljeno, ne v obliki delavnice, vsaj ne, da bi se spomnil. Je pa res, da sta prva in druga organizacija bolj politično naravnani, se pravi, da delavnice potekajo bolj v smeri, kako delovati in se organizirati politično ne pa toliko, kakšne podporne aktivnosti lahko ponudiš LGBT populaciji, v smislu svetovanja, psiho-socialne pomoči, tega je manj, že zaradi same naravnosti organizacij.«

4. SKLEPI

-Osebnostne značilnosti storilk nasilnih dejanj, ki se pojavljajo v raziskavi so: izrazita ljubosumnost in posesivnost, manipulativnost (kar vključuje uporabo laži kot sredstva za doseganje nadzora), pomanjkanje komunikacijskih spretnosti, nizka samozavest.

-Storilke nasilnih dejanj uporabljajo igranje vloge žrtve na dveh ravneh: igranje vloge žrtve v odnosu z žrtvijo (zloraba negativnih izkušenj, ki izvirajo iz osebne zgodovine) ter igranje vloge žrtve pri samem incidentu nasilja (v odnosu do žrtve in v odnosu do zunanjih opazovalcev).

-Storilke, žrtve in zunanji opazovalci uporabljajo koncept »vzajemnega nasilja« pri razlaganju nasilnih incidentov, kar je posledica napačnega razumevanja nasilja in ponotranjenih stereotipnih vlog spola.

- Na dojemanje nasilja (s strani žrtev in zunanjih opazovalcev) ter na določanje, kdo je žrtev in kdo storilec, vpliva stereotipna predstava o družbeno pripisanih vlogah spola.

-Storilke nasilnih dejanj uporabljajo strategijo »dvojnosti« pri osebni reprezentaciji (drugače se vedejo v javni kot v zasebni sferi).

-Oblike nasilja, ki se pojavljajo v raziskavi so: psihično nasilje (izpostavila bi pojavljanje homofobnega nadzora z grožnjo o razkritju pomembnim drugim), fizično nasilje, finančno nasilje.

-Dejavniki tveganja pri pojavljanju nasilja so: izoblikovanje »odvisniškega odnosa« med žrtvijo in storilko nasilnega dejanja, konflikt med avtonomijo in odvisnostjo, ponotranjena homofobija (pritisk klozeta, horizontalna sovražnost, nasprejamnje svoje spolne usmerjenosti), spajanje/merging, neravnovesje moči, sprejemanje vloge podrejenosti, kot posledica socializacije.

-Alkohol in uporaba psihoaktivnih substanc se pojavljata kot posrednika pri pojavu nasilja in nista vzroka za nasilje.

-Razlogi, ki se v raziskavi pojavljajo kot ključni za ostajanje v nasilnem odnosu: koncept »naučne nemoči«, izoliranost žrtve od pomembnih drugih, pojavljanje občutkov sramu, krivde in nizke samozavesti zaradi ponavljajočega se izrabljanja, depresivnost in apatičnost (ki vplivata na zmanjšano moč za poseganje po rešitvah), ljubezen do partnerice, upanje v spremembo, »separacija« partnerice s strani žrtve (na »dobro« in »slabo« stran), pojavljanje »Stockholmskega sindroma«

(identifikacija s storilko nasilnega dejanja), pojavljanje »kroga nasilja«, uporaba alkohola in psihoaktivnih substanc za blaženje stresa povezanega z nasiljem, sile privlačnosti in odbojnosti.

-Strategije preživetja, ki so jih žrtve v raziskavi uporabile so: strategija obvladovanja, aktivnega upora, izmikanja ali umikanja, pomiritve, ter uporaba »preračunavanja« (izračun med vplivi, ki jih ima odzivanje žrtve v dani situaciji za njeno varnost).

-Nasilje se skozi čas stopnjuje.

-Nasilje se poveča ob poskusu prenehanja razmerja.

-Razlogi, ki so jih žrtve navedle kot tehtne pri prenehanju odnosa: nevzdržnost take oblike odnosa, pojav tretje osebe v odnosu, misel na samomor kot ultimativna misel, ki je povzročila iskanje pomoči.

-Raziskava je pokazala, da so bile učinkovite oblike pomoči, po katerih so posegle žrtve sledeče: posredovanje policije, iskaje pomoči pri prijateljih, iskanje pomoči pri sorodnikih storilke, iskanje pomoči pri psihologinji.

-Načini okrevanja, ki sem jih v intervjujih zasledila so bili: odhod iz mesta, odhod k prijateljem, meditacija, pogovor z ljudmi, ki so izkazali razumevanje za problematiko.

-Pojav nasilja v intmnem odnosu, ki so ga doživele intervjuvanke, ni spremenil njihovega pogleda na homoseksualne odnose na sploh in ni vplival na njihovo spolno usmerjenost.

-Udeleženosť v nasilnem odnosu je na intervjuvanke vplival različno: povečana senzibilnost na nasilje, znižana samozavest in samopodba, previdnost pri vstopanju v nova partnerksa razmerja.

-Žrtve nasilja v istospolnih partnerskih razmerjih, obstoječih sistemov pomoči ne doživljajo kot naslova, kamor se lahko obrnejo po pomoč.

-Obstoječi sistemi pomoči sicer ponekod uporaljajo inkluzivni jezik, vendar ne naslavljaajo tovrstnih uporabnikov in tovrstne problematike neposredno.

-Organizacije, ki se ukvarjajo s temo nasilja ali LGBT področjem nimajo izobraževanj na temo nasilja v istospolnih partnerskih razmerjih.

-Tema nasilja v istospolnih partnerskih razmerjih ni predmet razprave in se ne obravnava zaradi: družbene homofobije, pomanjkanja sredstev v nevladnih organizacijah, odsotnosti doživljanja homoseksualcev kot vključenih v partnerkse odnose.

-Organizacije, ki bi se v Sloveniji ukvarjala s specifično temo nasilja v istospolnih partnerskih odnosih ni.

5. PREDLOGI

-Najprej je potrebno identificirati problem, ga poimenovati in obelodaniti, da ga bodo lahko LGBT skupnost, strokovnjaki s področja nasilja v družini in partnerksega nasilja, ter druge soro-dne institucije, prepoznale kot problem, ter se z njim soočile in ga obravnavale.

-V organizacije, ki se ukvarjajo s problemom nasilja je potrebno vpeljati izobraževanja na temo nasilja v LGBT partnerskih odnosih, poskrbeti, da vsi zaposleni in sodelujoči v organizaciji sodelujejo na antihomofobičnih delavnicah.

-Strokovnjaki, ki delujejo na področju partnerskega nasilja in nasilja v družini, kot so: socialni delavci, terapevti, zaposleni v službah, ki se ukvarjajo z duševnim zdravjem, policisti, pravniki, zaposleni v varnih hišah itd. bi morali ovrednotiti in reflektirati svoje osebne pozicije do LGBT posameznikov, razmisliti o prisotnosti ali odsotnosti homofobije, ki jo gojijo, ter se na podlagi ugotovitev odločiti ali naj obravnavajo tovrstno populacijo, ali naj se zaradi svojih nepremostljivih pogledov na LGBT posameznike ne bodo odločili za sodelovanje z njimi. Nujno je potrebno vpeljati načine reflektiranja in iskanja pojava homofobije, ter jo z ozaveščanjem in izobraževanjem odpravljati.

-Potrebno je vpeljati inkluziven jezik v organizacije, ki se ukvarjajo z žrtvami nasilja, v zakone, ki obravnavajo in predpisujejo preprečevanje in delovanje v primerih nasilja.

-Potrebno je delovati v smeri zmanjševanja zakoreninjenosti heteronormativne matrice v doživljanju in interpretiranju partnerskega nasilja, ter umestiti diskurz nasilja v istospolnih partnerskih razmerjih v medijsko oglaševanje in javne razprave.

-Potrebno je delovati na ozaveščanju same LGBT skupnosti o pojavu nasilja v partnerskih razmerjih. To delovanje lahko vključuje predavanja in izobraževanja, pisanje člankov, ozaveščanja preko založenk... Ozaveščanje v sami skupnosti naj deluje širše, torej tudi izven večjih mest, z namenom, da bi se doseglo več LGBT populacije in tistih, ki v LGBT skupnost, zaradi različnih razlogov, niso vključeni.

-Potrebno je vzpostaviti službe, znotraj že obstoječih institucij ali organizacij, ali jih formirati ločeno, ki bodo naslavljal problem nasilja v istospolnih partnerskih razmerjih. V ta namen je potrebno primerno izobraziti ljudi, ki bodo sodelovali z uporabniki, ter bodisi izoblikovali nove pristope ali se jih v tujini naučiti, ki bodo ustrezni pri naslavljanju te problematike.

-Potrebno je podrobno raziskati, oceniti in razviti pojav in pogostost tovrstnega nasilja v Sloveniji, potrebno je podrobneje preučiti dejavnike tveganja, kot so zloraba substanc, nasilje v primarni

družini, vplive, ki jo imata diskriminacija in homofobija na LGBT posameznike, ter oblike nasilja, ki se v tovrstnih partnerskih pojavljajo.

-Potrebno je vpeljati raziskovanje dinamike LGBT partnerskih razmerij z namenom večjega razumevanja ter pravilnega odzivanja na porajajoče se probleme, ter delovati preventivno v odnosu do pojavov nasilja.

-Temo nasilja v istospolnih partnerskih razmerjih je potrebno vpeljati v izobraževalne institucije, njihove učne programe. To je še posebno pomembno pri tistih institucijah, ki izobražujejo ljudi, ki bodo kasneje sodelovali z žrtvami nasilja.

-Potrebno je vključiti sam diskurz o LGBT tematiki v izobraževalne sisteme z namenom prepoznavati in preprečevati pojava homofobije.

-Potrebno je nadaljno razvijati in utrjevati študij LGBT področja.

6.LITERATURA

Ančič, K., ...(et.al.), uredila: Š. Veselič, (2007), *Na poti iz nasilja: prakse dela proti nasilju nad ženskami*, Ljubljana: Društvo SOS telefon.

- Bavdaž, Š. (2009), *Vpliv heteronormativnosti na duševno zdravje istospolno usmerjenih*, Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (diplomska naloga).
- Bezenšek- Lalič, O. (2009), *Odzivanje socialnih delavk in delavcev na nasilje v družini*, Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke žrtve nasilja.
- Clunis- Merille, D., Green- Dorsey, G. (1988), *Lesbian couples*, Seattle: Seall Press.
- Davies, D., Neal, C.(ur.) (1996), *Pink therapy: a guide for consellers and therapists working with lesbian, gay and bisexual clients*, Open University Press.
- Filipčič, K., (2002), *Nasilje v družini*, Ljubljana: Bonex Založba.
- Flis, A., (2010), *Nasilje in osebe, ki povzročajo nasilje*, Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (Diplomska naloga).
- Horvat, D., Lešnik Mugnaioni, D., Plaz, M., (2004), *Psihosocialna pomoč ženskam in otrokom, ki preživljajo nasilje: priročnik*, Ljubljana: Društvo SOS telefon.
- Kazenski zakonik. *Uradni list Republike Slovenije*, št. 55/2008.
- Kennedy-Bergen, R., (editor), (1998), *Issues in intimate violence*, London, New Delhi, Thousand oaks: Sage publications.
- Koletnik, A., Kuhar, R., Magič, J., Maljevac, S., (2008), *Vsakdanje življenje istospolno usmerjenih mladih v Sloveniji: Analiza raziskave*, Ljubljana: Društvo informacijski center Legebitra (www.issuu.com/legebitra/docs/raziskava) (22.03.2011).
- Kuhar, R., (2001), *Mi, drugi: oblikovanje in razkritje homoseksualne identitete*, Ljubljana: ŠKUC- Zbirka Lambda.
- Kuhar, R., (2009), *Na križiščih diskriminacije: večplastna in intersekcijska disriminacija*, Ljubljana: Mirovni Inštitut.
- Levy, B. (ur.), (1998), *Dating violence: Young women in danger*, Seattle: The Seal Press.

L. Jasinski, J., Williams, M.(ur.), (1998), *Partner Violence: A Comprehensive Review of 20 Years of Research*, Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage Publications, Inc.

Lobel, K. (ur.), (1986), *Naming the violence: speaking out about lesbian battering*, Seattle: The Seal Press.

Lobnik, M. (2000), Recenzija. *Socialno delo*, 39, št.6: 441-450.

Medarić, Z. (2009), *Sociološki vidiki nasilja nad ženskami v družini*, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede (Magistrsko delo).

Munc, M., (2010), *Nemoč nasilja*, Maribor: De Vesta.

Noreth, N., Rivers, I., Richards, A., (2003), *Violence & abuse in same-sex relationships: a review of literature*, University of Leeds: York St. John College (www.broken-rainbow.org.uk/research/Violence_and_Abuse.pdf) (14.04.2011).

Penelope, J., (1992), *Call me lesbian: lesbian lives, lesbian therapy*, CA 95019 U.S.A: The Crossing Press Freedom.

Pharr, S., (1997), *Homophobia- A weapon of sexism*, Berkley California: Chardon Press.

Pravilnik o prepovedi približevanja določenemu kraju ali osebi. *Uradni list Republike Slovenije*, št. 95/ 2004.

Pravilnik o sodelovanju organov ter delovanju Centrov za socialno delo, multidisciplinarnih timov in regijskih služb pri obravnavanju nasilja v družini. *Uradni list Republike Slovenije*, št. 31/2008.

Renzetti, C., (1992), *Violent Betrayal: partner abuse in lesbian relationships*, Sage Publications, Inc.

Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini 2009 in 2014. *Uradni list Republike Slovenije*, št.41/2009.

Ristock, J., Timbang, N., (2005), *Relationship violence in lesbian, gay, bisexual, transgender, queer communities: moving beyond a gender-based framework*, Violence against women online resources. (www.mincava.umn.edu/documents/lgbtqviolence/lgbtviolence.html) (07.01.2011)

Sekereš, Z., (2010), *Ponotranjena homofobija*, Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (Diplomska naloga).

Šterk, T., (2002), *Lezbištvo kot način življenja: identiteta in razkritje*, Ljubljana: Visoka šola za socialno delo (Diplomska naloga).

Švab, A., Kuhar, R., (2005), *Neznosno udobje zasebnosti: Vsakdanje življenje gejev in lezbijk*, Ljubljana: Mirovni Inštitut.

Ule, M., (2004), *Socialna psihologija*, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede-Zbirka Psihologija vsakdanjega življenja.

Ule Nastran, M., (2000), *Sodobne identitete v vrtincu diskurzov*, Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče- Zbirka Sophia.

Van Wormer, K., Wells, J., Boes, M., (2000), *Social work with lesbians, gays and bisexuals: a strenght perspective*, Boston, London, Toronto, Sydney, Tokyo, Singapore: Allyn and Bacon.

Zakon o preprečevanju nasilja v družini. *Uradni list Republike Slovenije*, št.16/2008.

Zaviršek, D., Urek, M. In Lešnik, B. (ur.), (1996), *Spolno nasilje. Feministične raziskave za socialno delo*, Ljubljana: Visoka Šola za socialno delo.

Zorn, J., (1999), *Homoseksualnost: (De)konstrukcija spola in seksualnosti- antropološka in feministična perspektiva*. Delta, letnik: 5, št. 1-2, Spol razsvetljenstva: 117-131, Ljubljana: Društvo za kulturološke raziskave.

Zorn, J., (2000), *Homoseksualnost iz perspektive drugega*. Socialno delo, letnik: 39, št. 1: 21-32, Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

Zornik, A., Mirović, K., (1996), *Homoseksualnost skozi stereotipe*. Socialno delo, letnik: 35, št. 2:137-143, Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

www.drustvo-dnk.si (07.04.2011)

www.varnahisanova.si (15.04.2011)

www.razsodisce.org (25.03.2011)

7. POVZETEK

Nasilje v LGBT partnerskih razmerjih je tema, kateri niti strokovna javnosti, niti sama LGBT skupnost ne posvečata posebne pozornosti. Odsotnost raziskovanja in obravnave slabo vpliva na žrtve tovrstnega nasilja, saj jim otežuje iskanje pomoči in jim sploh preprečuje identifikacijo z vlogo žrtve. Razlogov za spregledanje te tematike je več. Najprej se pojavlja problem pri raziskovanju LGBT populacije, saj spada med »skrite« skupine in je posledično težko določiti delež populacije nasploh, ter delež tistih, ki doživljajo nasilje. Otežen je tudi pristop do posameznikov, ki doživljajo nasilje v LGBT partnerskih razmerjih, saj veliko vlogo igra dejstvo »klozeta« oz. stopnja razkritosti posameznika. Dejstvo, da je homofobija v družbi vedno bolj prisotna, tudi vpliva na odločitve o javnem govorjenju o tovrstni tematiki. Zaradi homofobije lahko pride do želenih ali neželenih napačnih reinterpreteracij podatkov, povezanih s stopnjo pojavljanja tovrstnega nasilja ter razgovor zanj. Zato je tudi težko določiti pogostost pojavljanja tovrstnega nasilja. Med razlogi za molk na tem področju se pojavljata tudi heteronormativna matrika, ki vpliva na doživljanje in interpretacijo nasilja med partnerjema nasploh, ter odsotnost finančne podpore organizacijam, ki se ukvarjajo z LGBT področjem. Zaradi pomanjkanja finančnih sredstev se organizacije odločajo za delo na področjih, ki so esencialne za LGBT skupnost, kot so odpravljanje diskriminacije, uveljavljanje človekovih pravic, ter zagotavljanje enakosti pred zakonom. Če poskušamo razumeti pojav nasilja v LGBT partnerskih razmerjih ne smemo zanemariti vpliva, ki ga ima homofobično družbeno okolje na ta razmerja. Prisotnost heteroseksizma, stigma, ki jo LGBT posamezniki nosijo, stereotipi, ki so povezani s homoseksualnostjo, predsodki do LGBT posameznikov ter socialna distanca, ki so je deležni, imajo vpliv na dinamiko tovrstnih odnosov.

Razloge za pojavljanje nasilja v LGBT partnerskih razmerjih lahko iščemo na več področjih. Na posameznikovo doživljanje nasilja, ter posledično na uporabo nasilja v konfliktnih situacijah vpliva pojavljanje nasilja v primarni družini, vendar ni nujno, da to povzroči večjo možnost za nasilnost, lahko pa deluje tudi v smeri povečane možnosti viktimizacije. Dejavnik tveganja je tudi pogosto izoblikovanje »odvisniškega odnosa« med storilcem/ko in žrtvijo nasilja. Pojavljanje tovrstnega vzorca navezanosti potrebuje še dodatno pozornost pri razumevanju lezbičnih odnosov, saj raziskovalci opozarjajo na pojav »spajanja« ali merginga, kar povroča spajanje dveh žensk v eno entiteto, ločeno od drugih in od okolice. Tak način medosebnega odnosa lahko vodi v izolacijo in otežuje razhajanje, žrtvam pa izstopanje iz odnosa. Izrazita povezanost je posledica

družbene homofobije, kot tudi lastnost heteroseksualnih in homoseksualnih žensk. Ponotranjena homofobija deluje v obliki pritiska na tovrstna partnerska razmerja in je lahko razlog za konflikt. Vpliva na tvorjenje nizke samopodobe in samospoštovanja, kar je lahko dejavnik pri pojavljanju nasilja in je značilnost storilcev nasilnih dejanj. Različna stopnja razkritosti posameznika v partnerskem odnosu, horizontalna sovražnost, ter nesprejemanje svoje spolne usmerjenosti lahko delujejo kot stresorji v partnerskem odnosu. Dejaniki tveganja so tudi konflikt med avtonomijo in odvisnostjo v odnosih, ljubosumje ter neravnovesje moči med partnerjema/kama, kar je že tako značilnost odnosov, v katerih se pojavlja nasilje. Dejavniki tveganja, ki je poleg vpliva homofobije, značilen samo za LGBT partnerska razmerja je povezan s statusom HIV in AIDS-a pri posamezniku, kar lahko postane sredstvo za izsiljevanje partnerja. Alkohol in zloraba substanc se pojavljata kot facilitatorja nasilja. Pomembno je izpostaviti tudi pomanjkanje pozitivnih modelov identifikacije pri mlajših LGBT posameznikih, ki v kombinaciji s stereotipi homofobične družbe o homoseksualnih razmerjih lahko pripomore k napačni predstavi o tem, kako naj bi homoseksualna partnerska razmerja delovala. Ta napačna predstava lahko vodi v doživljanje nasilja kot esencialne komponente teh razmerij.

Oblike nasilja, ki se v LGBT partnerstvih pojavljajo so fizično, psihično, finančno in spolno nasilje. Posebnost teh razmerjih je, da se pojavlja uporaba homofobičnega nadzora, ki se kaže v grožnji z razkritjem nerazkritega partnerja. Področje, ki potrebuje dodatno osveščanje in odpravljanje heteronormativnosti je področje spolnega nasilja, saj zaradi pojavljanja dveh posameznikov istega spola in zakoreninjene predstave o spolnih napadalcih, žrtve težje identificirajo in razumejo tovrstno nasilje.

Prenehanja nasilnega odnosa je dolgotrajen in težak proces. V LGBT partnerskih razmerjih se pojavljajo vplivi »kroga nasilja«, koncept »naučene nemoči«, identifikacija s storilcem/ko, ter separacija storilca/ke s strani žrtve. Vsi ti dejavniki otežujejo prenehanje odnosa. Pomembna je tudi prisotnost čustva ljubezni in prepričanja, da je sprememba na bolje možna, kar pa se ponavadi ne zgodi. Žrtve izoblikujejo različne načine preživetja, ki vključujejo strategije obvladovanja, uporaba in umikanja. Žrtve lahko vztrajajo v odnosu tudi zaradi želje, da bi sebi in homofobični družbi, ki lahko vključuje tudi družino in prijatelje, dokazale, kako so homoseksualni odnosi funkcionalni in lepi, kar je lahko za žrtve nasilja usodno. Značilno za dinamiko nasilja je, da se nasilje poveča, ko žrtev omeni razhajanje ali odhod. Pomembno je opozoriti tudi na učinek, ki ga ima

dejstvo, da sta v razmerju posameznika istega spola. Stereotipi povezani z vlogami biloškega in družbenega spola lahko vodijo v napačno razumevanje nasilja v dveh smereh: kdo je storilec nasilnega dejanja in kdo žrtev, ter trivializiranje nasilja z uporabo koncepta »vzajemnega nasilja«.

Iskanje pomoči je za žrtve nasilja v LGBT razmerjih, ki so nasilna, oteženo. Lahko so podvržene dodatni viktimizaciji s strani policije, sodnega sistema, sorodnikov, družine in prijateljev zaradi svoje spolne usmerjenosti. Zaradi pomanjkanja izpostavljanja te teme, se dogaja, da tudi sama LGBT skupnost ne ukrepa ustrezno. Pogosto prihaja do tega, da homofobični posamezniki pripisujejo pojavljanje nasilja samemu homoseksualnemu odnosu. V raziskavi sem tudi ugotovila, da v Sloveniji ni institucije ali organizacije, ki bi se ukvarjala s to tematiko. Opazno je tudi pomanjkanje inkluzivnega jezika pri informacijskem materialu organizacij, ki se ukvarjajo s področjem nasilja, ter v zakonih, ki obravnavajo načine ukrepanja v primerih nasilja. Ne obstajajo tudi izobraževanja na temo nasilja v LGBT partnerskih razmerjih, kar pa bi bilo nujno potrebno za organizacije in posameznike, ki se ukvarjajo z žrtvami nasilja. Polje nasilja v LGBT partnerskih razmerjih zato potrebuje dodatno raziskovanje in proučevanje, ter ga je potrebno vpeljati v že obstoječi diskurz o nasilju, ter ga enakovredno obravnavati in vzpostaviti ustrezne sisteme pomoči, ki bodo pomagali žrtvam na poti okrevanja.

8.PRILOGE

8.1 PRILOGA 1

Oporna vprašanja pri izvajanju intervjujev z žrtvami nasilja

Kako bi opisala sebe in svojo partnerico? (Vprašanje povezano z osebnimi lastnostmi.)

Kako bi opisala vajuin odnos? (Vprašanje povezano z dinamiko odnosa: odločanje v odnosu, skupni-ločeni prijatelji, vprašanje o navezanosti-zaupanju.)

Katere stvari so bile ponavadi povod za prepir?

Kako si se odzvala/se je odzvala ob pojavu konflikta, kako sta konflikte reševali?

Koliko časa je trajal odnos?

Se je končal?

Če se je končal, kdo ga je končal?

Kdaj je prišlo do pojava nasilja, glede na trajanje odnosa?

Prosim, opiši prvi incident nasilja.

Se je nasilje skozi čas stopnjevalo?

Si opazila kakšen vzorec ob pojavljanju nasilja? Se je nasilje dogajalo ob določenem času, na določenem kraju, ob določenih konfliktnih situacijah?

Kakšne so bile oblike nasilja?

Si se kdaj uprla? Si se kdaj borila zase?

Kakšne so bile tvoje reakcije na nasilje skozi čas? Si pri sebi izoblikovala poseben način, da si se nasilju izognila?

Kako zdaj gledaš na pojav nasilja (če se je odnos končal)?

Je bila partnerka pod vplivom drog ali alkohola ob incidentu nasilja? Si bila ti pod vplivom drog ali alkohola? Se ti zdi, da je bil to razlog za nastanek nasilja?

Kako si razlagaš nasilje? Obstaja pri tebi ali pri njej kakšna posebna okoliščina, ki bi ti lahko pomagala razložiti pojav nasilja?

Je bila drugačna do tebe, ko sta bili sami in ko sta bili v družbi? Je to kakorkoli vplivalo na to, da si v odnosu ostala?

Je bil razlog za nastanek spora različna stopnja razkritosti pri vama?

Ponavadi naslni ljudje izoblikujejo posebne strategije nadzora v odnosu. Si doživljala, da je tvojo samostojnost doživljala kot grožnjo? Ti je kdaj grozila s tem, da si bo kaj naredila, če jo boš zapustila?

Zakaj si ostala v odnosu po pojavu nasilja?

Si kdaj poiskala pomoč pri prijateljih, sorodnikih, institucijah namenjenim pomoči pri pojavu nasilja? Kako so se odzvali? So ti verjeli? Kdo ti je najbolj pomagal?

Kako si spoznala, da si žrtev nasilja? Je bilo zate težko razumeti dejstvo, da je do tebe nasilna ženska?

Si vedela, da so lahko tudi ženske nasilne?

Ali je tvoja izkušnja z nasiljem kakorkoli spremenila tvoje doživljanje odnosa ženska-ženska?

Zakaj misliš, da so ženske nasilne?

Poznaš koga, ki je bil v nasilnem istospolnem partnerskem razmerju? Si kdaj govorila z njo/njim?

Se ti zdi, da se dovolj govori o tem pojavu? Se ti zdi, da bi bilo potrebno izoblikovati posebne službe, ki bi odgovarjale na to problematiko?

Prosim navedi svojo/njeno starost in izobrazbo.

8.2 PRILOGA 2

Oporna vprašanja za organizacije, ki se ukvarjajo s področjem preprečevanja in pomoči pri pojavu nasilja

Ali je vaš program namenjen tudi posameznikom, ki so v nasilnih istospolnih partnerstvih, torej ali sprejemate tudi take uporabnike?

Ali v svojem poslanstvu jasno nakažete, da je program namenjen tudi žrtvam nasilja v istospolnih partnerskih zvezah?

Ima vaš informativni material inkluzivni jezik?

Ali vaša uporaba in definicija termina »nasilje v družini« jasno nakazuje, da se pod terminom družine upošteva tudi družine z istospolnima partnerjema?

Torej, niste nikoli naredili kakšne medijske kampanje prav posebej na temo nasilja v homoseksualnih partnerstvih?

Ali so vaši zaposleni, prostovoljci, ali kdorkoli drug, ki sodeluje z vami deležni antihomofobičnega izobraževanja?

Ali opravljate pri vaši organizaciji izobraževanja na temo nasilja v istospolnih partnerstvih?

Ali je kdaj k vam prišla ženska, ki je bila žrtev nasilja v lezbičnem intimnem odnosu?

Ali razmišljate, da bi razširili vaše storitve tudi na to področje?

8.3 PRILOGA 3

INTERVJU 1 (LIZA)

Prosila bi, če lahko opišeš sebe in njo, vajine lastnosti...nekak opis tvojih in njenih...

X: Ok...Mogoče...nisem najbolj miren človek, sem mogoče malo kolerik, ne...samo je res, da sem se naučila te svoje izpade pomirit...znam ven past, znam popizdit...drgač se načeloma trudim bit pravična, tako kot sem kritična sama do sebe, tko sem kritična tudi do drugih, kar se tiče krivic, zahrbtnosti, zelo cenim prijateljstvo in cenim iskren odnos, cenim ljudi, ki se trudijo, torej ljudi, ki rastejo in so odprti za to...amm, sem pa mogoče, torej glede na to, kako me drugi dojamejo, dostikrat svojeglava, al pa uporniška, verjamem da komu naporna, kar samostojna, mislim stremim k temu, nisem preveč stabilna oseba v temu kar sem, ampak imam določena načela, ki se jih trudim držat. B. se mi zdi zelo prestrašena oseba, ful simpatična, zaradi tega tudi pritegne ljudi, na momente vzbuja to neko smiljenje, zaradi svoje pojave, zaradi svoje zgodbe zaradi pač vsega, kar se ji je zgodilo, ampak se mi zdi, da je totalen kolerik, zelo nezrela oseba, ki si ne zna pomagat pri stvareh, pri katerih bi si pravzaprav lahko. Je odgovorna pri stvareh, ko je postavljena pred dejstvo, da mora. To se pravi, da ima to sposobnost bit odgovorna, samo zgleda, da si sama pač izbira to drugo pot...da je malo glumica..ammm, da je svetovni prvak v čustvenem izsiljevanju in na momente se mi zdi malo razvajena...predvsem pa je zelo posesivna in pri svojih letih nesposobna razvit, delovanja v odnosih, ki so bolj intimni...

Kako bi opisala vajin odnos, nekako dinamiko tega odnosa, sta s skupaj odločale o stvareh, sta imeli skupne prijatelje, sta bili povezani...

X: Ja, v bistvu je bil najin odnos zelo kratek, tko je imel zelo omejeno trajanje, kar pomeni, da so se vse stvari dogajale zelo ekspresno...ta prvi moment, ki sva ga imele je bila čisto ena taka privlačnost iz obeh strani...hitro se je izkazalo, da se mogoče B. obnaša tako kakor, da meni dvori, ampak B. je pač zelo...kako bi rekla, mi je mogoče malo laskalo, ampak mi je bilo zelo naporno. Odnos sva imele kar iskren. Je bilo pa preveč tega up-dejtanja sredi dneva, kaj se je zgodilo, čep-rav se ni nič zgodilo... To me je motilo. Zdi se mi, da se je ona zelo hitro začela počutit kot, da jo jaz odvrčam stran od sebe, kar v bistvu ni bilo res...zdi se mi, da je nekako prav, da si te stvari poveš in se pol nekako spoznaš v tem...Nikoli nisem hotela obsojat, ker se mi zdi, da ima vsak svojo zgodbo in ko prideš v novo zgodbo z nekom, mogoče odvržeš stran neke svoje stare navade

in pridobiš neke nove in se mi je zdelo čisto ok, da se pač tko spoznaš...Poskušala sem biti skozi iskrena do nje, sem pa potem opazila, da mi je prevečkrat ona hotela ustreči, preko sebe nekako, tako da mi je bilo že malo kičasto vse skupaj, a veš, kakor da bi hotela vse narest, da bom jaz srečna, nisem pa jaz niti človek, ki bi me tak tip pozornosti osrečeval, meni bi bilo všeč tudi, če bi bila ona zadovoljna. Najprej se niti nisva skupaj toliko družle. Počasi sva nekako začele vstopat v ta krog ljudi, ki ga je vsaka imela, potem dejansko se je in ona v mojo družbo, nekako vklopila in jaz v njeno, tako da kar se tega tiče sva imeli čisto ok. Zdi se mi, da ni bilo nikoli nekih neprijetnosti v družbi, je pa res, da jaz nisem hotela izkazovat te ljubezni nekako ful navzven...no, tako sem jaz dojemala, verjamem, da je ona mogoče drugače...so pa bili očitki recimo, da ji nočem pokazat ljubezni pred drugimi, ker se je sramujem...kar sem se v danem primeru, tudi je, na primer, ko je ona začela na ta način nastopat, meni ni bilo več prijetno. Nekako bolj proti koncu, naj poudarim, da je bil zelo kratek odnos, sem se začela že ful nelagodno počutit, ker je ona zelo hitro pokazala to neko posesivnost, nezaupanje do ljudi, s katerimi sem se jaz družla, neki očitki spet, kdaj sem bila z nekom nazadnje, kaj se dogaja z mano in s to osebo pa ne vem kaj, zelo hitro ta nek občutek ogroženosti in to je bilo pa meni ful neprijetno. Ko sva midve prišle v družbo je bilo dostikrat na ven tko zelo vesela, meni je pa dajala neke znake, da ji nekaj ni všeč. Tko no, parkrat zelo neprijetno v družbi.

Katere so bile stvari, zaradi katerih sta se ponavadi sprli?

X: A veš, ko se skregaš, se mi zdi, da se skregaš, ali zato, ker si zelo čustveno vpleten v odnos, pa se začneš dret, al pa res obstaja en razlog, eno stališče, ki ga hočeš zagovarjat, pa ne da hočeš to osebo prepričat v svoj prav, ampak v to, da to sprejme pri sebi, se pravi od enih stvari ne odstopaš. Midve nisva imele...oziroma midve se nisva kregale...jaz nisem šla v neke čustvene vode pri kreganju, kakor sem rekla, sem bila zelo racionalna in se nisem pustila, tudi zdelo se mi je, da ona ni dovolj zrela, tako da tudi nisem videla smisla v tem, da bi se v to spuščala. Ona je rekla, da ji je kul pri meni, ker se znam kvalitetno skregat, tako da ne vem, kaj je to iz njenega stališča pomenilo, je pa res, da ko me je šestkrat kaj podrkala s čim, sem znala popizdit. Sam v bistvu, no, tko... najin kreg je izgledal tko, da sem jaz rekla, na primer: »Glej, B., meni ful veliko pomenijo prijatelji (to si zdeji zmišljujem), pa bi ona rekla: »A meni pa kao ne?«. Ona je stalno, a veš, ko sem jaz izgovorila stavek, je ona ta isti stavek vzela, ga negirala in ga proti sebi obrnila in ga meni vrgla nazaj v obraz kot očitek. Jz sem potem vedno šla od začetka: »Ne, B., nisem tega

rekla, rekla sem, da meni veliko pomenijo prijatelji«, a veš, zdelo se mi je, kot da imam eno vlogo ene učiteljice odnosov, ful sem mogla bit potrpežljiva. Ob njej sem se ful potrpežljivosti naučila...ker jaz sem bila v enem odnosu prej, ko se sploh nisem ukvarjala s svojo vlogo v kregu, nisem se toliko o tem pogovarjala, to je bilo tako, ko se je skregalo, se je skregalo, a veš, je letelo, ampak ne tako letelo, besede pač, bile sva užaljene, ampak to je bil pač kreg. Zdej se mi je pa zdelo kot, da to sploh ni kreg, ampak da se vrtiva v enem krogu, pač jaz imam ene argumente, ona jih nima in ker nima argumentov, namesto, da bi pač utihnila in razmislila, je vrgla meni v glavo točno to, kar sem ji jaz rekla, al pa to, da je potegnila čisto izven konteksta neke stvari in ...mogoče je to zato, ker sem jaz bolj retorik, kakor ona, kar pomeni, da sem se lažje znašla v tem, ona pa pač samo nikoli ni hotela pokazati, da se ne znajde v tem, ampak je poskušala to spreobrat s tisočimi besedami, mašili...Tej kregi so bili meni zelo naporni, predvsem zaradi tega, ker...se mi je zdelo na koncu že brez veze zgubljat energijo, ker se mi je zdelo, da nikamor ne prideva, da ni bilo učinka...

Kako sta reševali te konflikte ponavadi?

Ma nisva imele ful konfliktov...ma ponavadi sem se jaz bolj umaknila, al pa neki no...čeprav to je bilo ful težko se umaknit, ker je potem ona pol naredila pizdarijo, pač to je bilo parkrat...ampak, ko je blo, je blo tako. Al pa je v bistvu potem razmislila, se mi je zdelo včasih, da je prav tako res razmišljala, pa prišla do enih stvari sama pri sebi, tko no, da ima ta moment racionalnosti, da razmišlja o sebi, da to ful rabi, in potem sem imela že ta filing, da ona mene rabi, da ji dajem stvari za razmišljat, sem pa sama pri sebi ugotovila, da ne želim bit v odnosu, kjer sem terapevtka, da želim bit v nekem odnosu, kjer se bom dobro počutila, kjer bo izmeničen ta terapevtski učinek, če že, ampak ne morem bit tovarišica, tudi če se mi smili, ne morem, ne znam konec koncev. Potem sem itak začela opazat, da je to veliko bolj patološko, kakor sem na začetku mislila. Tudi nimam te izobrazbe in tudi če bi jo imela ne bi mogla bit z njo v takem odnosu, ampak bi mogla bit v nekem profesionalnem al kaj...Drgač pa, ko so tej kregi uletel, ki so bili, za moj okus, bolani oziroma pretirani, takrat sem se jaz umikala.

Kakor sem razumela, je bil ta odnos zelo kratek?

X: Ja.

Kdo ga je končal?

X: Obe. A misliš tko končal zdej ultimativno ali prej k sva se razšle....No, jaz sem njo, nekako, pustila, zaradi tega, ker sem se enkrat odločila, da pač ne morem in jaz sem človek, ki se ful težko razhajam, ker mi je ful težko odgovornost sprejet in mi je hudo za to osebo in me je strah, da mi bo pol žal, ampak sem se pol odločila in sem se neki naučila iz tega. Potem sem pripravila tak nek govor in sem ji povedala vse, da se pač odmikam od tega in da to...in so bili takoj pol očitki, ne pol takoj ta dikcija, aha, ti si pol moja bivša bejba, a veš, v enem momentu se je vse na glavo obrnilo, ni bilo nobene kompleksnosti, po čisto eni taki enostavni stvari je prišlo, ne vem, »moja bejba, oprosti ne, moja bivša bejba, sej mam same bivše bejbe. Al pa klicat mojo bivše punco, ej zdej imava neki skupnega: bivšo bejbo«, mislim tko no, naka raven se mi je zdela, pa nočem bit sploh žaljiva, nočem bit sploh žaljiva do ljudi, ki so drugačni od mene, ampak to mi je bilo tko...neumno mi je bilo včasih. Tko, da pol sem se jaz začela umikat, potem so bile neke te situacije, da se v bistvu nisem čisto umaknila...ammm...B. je dajala občutek, da je ona ok s tem, dokler se jaz nisem začela zelo umikat, pol pa se je začelo to izžemanje, k je bilo že...ne vem...Pol na koncu, po njenem koleričnem izpadu, se ne pokličeva več, jaz si ne želim več z njo komunicirat, občutek imam, da si ona tudi ne želi z mano, imam pa tudi občutek, da je ona sama sebe dala v vlogo žrtve tukaj...se mi zdi, da si celo isto predstavlja, mogoče zaradi istega razloga ne komunicirava. Sva se pa srečali en dan...

Kako je bilo to?

X: Tako, da sem bila jaz tam in da je ona prišla...oziroma, da sem jo videla že v mestu, ko sem bila na kavi, sem jo videla tako, ko je šla mimo, ampak se nisem mogla obrnit in jo pozdravit...prav tako, delala sem se, da je nisem vidla...potem sva se pa isti dan srečale in je bilo tako neizogibno, da je ona tam dva metra pred mano se pogovarjala s svojimi frendi, pol je bilo meni tko...sem se obrnila in sem pač te njene frende pozdravla in se mi je zdelo tko neumno...ne vem, a veš, zdelo se mi je tko...ta stvar je v meni...ne vem...hotela sem jo pozdravit, ker pri sebi nočem s tem ene travme povzročat na splošno v življenju, da imam neke zamere, da se nekoga izogibam, da se izogibam enim prostorom, ker je nekdo tam, ker se bojim ga srečat, al neki...tko, da sem jo pol jaz poklicala in jo pozdravla, ona pa je nekako bežno odzdravila. Potem smo sedeli skupaj še nekaj časa, ne skupaj za sosednjo mizo pač, ampak smo se kar ignorirali. Ampak sem vidla, da se

jaz trudla ne bom več. Tko, da pol sem tudi šla, brez adijo ali pa tega...ampak ne zato, ker bi hotela dajat en pomen temu, pač enostavno mi je tako nepomembno to, da bi jo jaz zdaj pozdravla, če ona mene ne...

Kdaj, glede na trajanje odnosa, je prišlo v bistvu do prvega nasilja?

X: Ammm, ne vem, v bistvu že kar kmalu, če se zdej spomnim, zdej, ko za nazaj pogledam, mi je kr tko... kr kmalu v bistvu. Pač, zgledal je v bistvu tak zlo nedolžno...mislim nedolžno...ona ma v bistvu take, da pride, pa te tko mal po licu udari, kao za foro al neki...ampak, men je bilo to tko, ne bom se zaradi tega zdej neki vn metala...mogoče ma tak nek strasten moment al ne vem kaj...je bilo pa enkrat, da sva bile pri njej doma in da sem jaz hotla it. Je bilo neko to pregovarjanje, pa se meni ni dal. Ne, da se mi ne bi dal, ker ne bi hotla njenega mnenja slišat, ali karkoli, ampak zaradi tega, ker je bilo res neko preigravanje, neko čudno...ne vem, pač neki takega, kar se meni ne zdi, da spada v nek kul odnos in sem vstala in sem hotla it ven iz sobe in se je ona postavla pred mano in me neki za roko prijela...takrat je bilo meni to smešno, ker se mi še nikoli v življenju kej takega ni zgodilo, poleg tega je B. manjša od mene in sem ji takrat pač rekla, da pač prvo mi je agresija v odnosu najbolj neprivlačna, aseksualna, tko, totalno: ne. Kot drugo, pa naj se zaveda tega, da sem močnejša, tako da če se bo treba branit, da se bom branla, ne, ampak to je bilo tko, razumeš, napol iz mene, tko, v hecu rečeno, sploh pa, ker si nisem dejansko predstavljala, da bo kdaj do tega prišlo in da se bo to nadaljevalo. Ammm, potem je bil drugi incident, ko sem videla, da je nekomu drugemu to naredila in takrat sem ji rekla, da je nočem več nikoli slišat...ampak v glavnem pol je bilo pa mogoče še par takih...ampak se je umirila takoj, tko da...sej pravim, nikoli si nisem mislila, da lahko iz tega rata...kej naprej...

Torej lahko rečeš, da se je to nasilje stopnjevalo nekako skozi čas...

X: Ja...

Pa si opazala, da se je to dogajalo na določenem kraju, ali po določenem dogajanju, si opazila kakšen vzorec v tem?

X: Na določenem kraju ne...ampak se mi zdi, da v določenem momentu, ko ona ni imela kaj več za rečt, je pol s svojim telesom odreagirala. Ko ni mogla več z besedami, je s telesom. Pa niti ne,

da bi bila takrat kej pijana al neki, čeprav je bila mogoče bolj agresivna takrat, predvsem je bila bolj arogantna, a veš, taka polna sebe...

Se ti zdi, da je imel alkohol kakšno posredovalno vlogo pri tem?

X: Predvsem je zelo potenciral...zelo...ampak, sej pravim, ko sva pa midve imele ta moment, ko sva bile pri njej doma, pa ni bilo alkohola ali česarkoli...

Smešno je to, ker je B. dejansko tako ranljiva, da si ne predstavljaš, da lahko tako nastopi. A veš, tako boga včasih deluje, da si ne predstavljaš, da iz takega bitja lahko pride nekaj tako temačnega...a veš...zaradi tega sem jaz, tudi pol, k me je kej tko zagrabila, mislil...jaz sem vedla, da sem tudi v tem segmentu recimo bolj močna...zato me tudi ni bilo strah nikoli...ammm ampak psihiral me je takrat, tko navdajal me je s tem, da se mi je smilila, da je tko že razštelana, da se nečesa takega posluži...ooo...pa ne, da bi se mi smilila na ta način, ja boga moja, ampak, na ta način tko, da sem nanjo gledala, kot na neko bitje, pa sem jo imela ločeno od sebe, ker se mi ne zdi zdravo v odnosu, da nekoga vidiš, kot del sebe, ampak se mi je še kr naprej smilila, al neki...pa zdelo se mi je, da bo zaštekala, mal se mi je vseeno zdelo, da je respectala moje mnenje, da sem ji bila kul zaradi tega, ker imam mnenje, a veš, se mi je zdel »ok, mogoče bo zaštekala«, mislila sem, da ne bo šlo na slabše, da se bo vnesla...nisem neki ful pričakovala, ker sem šla tako neobremenjeno v to stvar, v to vezo al karkoli, tako neobremenjeno s tem kaj bo, da sem si pač rekla, da nočem bit žrtev lastnih strahov pred tem, da se še enkrat zapletem z bejbo, pa pred tem kaj bo, pa sem si raj rekla, glej, če neki čutim bom pač probala in sem šla zlo tko v ta odnos, bomo vidli, ne, in zaradi tega sem bla pri vseh teh stvareh k so ble, sem bla mal tko »aha« ne, nisem pa dajala ful enih čustev...čustveno se nisem tako obremenjevala tudi s tem, a razumeš, kot: »razočarala me je...«, a veš, nisem nikoli imela tega.

Če bi lahko dala to nasilje v sklope, če bi ga lahko recimo opredelila, na primer, a je bilo to čustveno nasilje, ali kako bi ga opredelila?

X: Še vedno ne vem čisto dobro, kaj sploh pomeni čustveno nasilje, ne vem, kako je točno, če so ljudje čustveno nasilni...a je nasilje že to recimo, da ima tvoj frend probleme, pa da ga ti v tistem momentu nisi sposoben poslušat al mu pomagat, a je že to nasilje, da nekoga tko pustiš... ne vem,

no čist dober kaj je to, kje je ta ločnica..., če pa je čustveno nasilje izsiljevanje, kar verjetno je, pol ja...čaki, v sklope, da bi mogla dat...

Ja česa je bilo največ, katere oblike si zaznala?

X: Čustveno izsiljevanje, izsiljevanje, skoz, skoz, skoz...To je bilo tko, da sem jaz enkrat, mogoče zato, ker sem tko bolj študijski tip, pa ker me to res zanima, v bistvu po tem, k je blo to... ona mi je recimo, takoj po enem mescu, dala ključ od svojega stanovanja, kokr da je to bolj praktično al ne vem kaj, kar se je meni zdel mal sumljivo, ampak sem rekla ok, dobro. Po nekem incidentu sem ji rekla, da ji ključe hočem vrnit...in pač un dan, ko sem ji jaz prvič povedala, da se jaz umikam, da mi pač to ni kul, da jo vidim v drugačni luči, da ne podpiram tega, da mi je tko no, da mi je tesnobno in da mi ni všeč, da nočem tega filinga pri sebi in da nočem tega v odnosu, je pol začela s temi blaznimi izsiljevanji in sem šla jaz to pogooglat in to je blo tko, da je bil tak vprašalnik, ne tko, »a vam začne ta oseba stvari očitati?« ja, »a se začnete slabo počutit zaradi tega?« ja, a veš, k ona je imela skoz te ful negativne stvari, kokr da bi najslabše stvari iz mene potegnili, k jih mogoče karakternost res mam, ampak, kot da bi jih blazno napihnila in mi jih v glavo metala, ne, in sem se ful zavedala, da je to čustveno izsiljevanje, v glavnem sem recimo na vsa vprašanja odgovorila pozitivno, zadnje vprašanje je pa bilo, »a vas izsiljuje z družinskimi člani?« in pol sem si rekla, ne to pa ne, d best, vidiš tle B. svaka ti čast, in pol ta dan, k sem ji jaz ključe vrnila, je ona nardila to, da je rekla, da bo poklicala svojga brata in tudi je poklicala svojga brata in mu pred mano povedala »pustila me je« in sem si rekla »evo še ta zadnja točka je izpolnjena«, tko da, pač ja, noro čustveno izsiljevanje, sploh ne vem kako ji je to ratal, tko da ne vem, v bistvu zdejštekam, da to je oblika čustvenega nasilja. Tko da recimo se znajde človek prvič v tej stvari, ali če tega ne pričakuješ, al pa je kdo nesamozavesten, verjamem, da te to lahko stane ogromno živcev...jaz sem se en del časa počutila ful negativno...ja to bi bil en tak sklop. Ta fizični sklop je bil bil tko nežen do takrat, ko je ratal ful ne nežen.

Kakor sem razumela, se je to nekako stopnjevalo, ti si se nekako umikala, ko je prišlo do nekih teh situacij. Kako si se pa uprla? In kako si sploh preživela vse to?

X: Fizično, nekako ne, fizično se nisem nikoli odzivala...ko je bila ona nasilna, pa sem fizično odreagirala, ja. Ta moment, k je bil en tudi najbolj sporen, je bilo pač to, da...to je bil tudi del tega vzorca...da smo nekje bli, kamor jaz nisem prišla z njo, ampak sem prišla z neko tretjo osebo, v

prostor, kjer je pač ona bolj domača, ipak tko kot ena njena...njen rajon v glavnem, kjer bil en event, in pol sem jaz pršla že mal tko, ni se mi dal kej preveč tam bit, ona pa je že tam bla, totalno nažgana in pol spet ta moment pred ostalimi se delat noro kul, ne, pa noro d best, čim so pa ostali šli mi je začela na štiri oči neki sikat, da zakaj se tko obnašam pred njo, da zakaj se delam kul, v glavnem kr neki, ne vem, kaj je blo to...no in pol je pač blo to to in sem jaz njej rekla »dej nehi debila delat iz sebe pred svojimi frendi« in ona je to takoj spet povzela kokr, "kaj, rekla si mi, da sem debil, zakaj si mi rekla, da sem debil?" in sem jaz rekla, da nisem njej rekla, da je debil, ampak, naj se neha obnašat tko pred svojimi frendi, no in pol je bilo spet kr neki, in sem jaz rekla, da grem in sem pol jaz šla in ona je prišla za mano in se je začela vame zaletavat, po poti, ko sem jaz hodila domov, še danes mi je žal, da nisem šla v taxi, ammm...začela se je neki zaletavat in neki to, in sem jaz takrat zelo hitro potrpljenje zgubila in sem jo odrinla stran od sebe in sem rekla: »Glej B., moje telo je moje telo, ne se mi približevaj in nehaj se zaletavat vame, ker pač ne!« No in pol sem se pač hotela temu izognit in ni šlo in nakar je to preraslo ful v agresijo, to ful neki tepst, ful neki odrivat, blo mi je grozno, k nikol v lifu se mi ni zgodil, da bi dobila batine od nekoga, to mi je mimo...no v glavnem, sem se kar uprla in sem jo udarila nazaj in blo je to, ja bolj sem močna in ona ležala na tleh in sem jo trikrat udarila po licu. Ampak to je blo pač tko. »B. skuliraj se, B. poklič taksi in pejt domov!« Ker je bila itak čisto nažgana, nakar se je njej kri ulila iz nosa in je začela spet... sprevrgla je situacijo in je hodila pred mano, una kri ji je tekla in je govorila: »Lej, kaj si nardila, dej me še, to si hotla!« in pol neki se ulešt na cesto in nekaj mole-dovat... jaz sem samo hodila proti domu. Bolj sem hodila domov, bolj se je to stopnjevalo, pol me je ona še kar tepla po poti, nekako sem jaz vedla, da ne smem več odreagirat nazaj, ker sem vedla, da če bo to v meni sprožilo agresijo se ne bom ustavla, da nima smisla niti, sem vedla, da se morem prepustit temu, da nimam druge, da bom že preživela te batine, ampak, da jaz ne bom več odreagirala...ammm...omenila bi še to, kar se mi zdi full pomembno, da sva šle mimo enega človeka, enega tipa in je ona mene glih takrat kresnila v en avto, ta človek sploh ni odreagiral...nič in potem sva prišle do bloka in sem jaz hotela odklenit in me je ona odrinla al neki, nakar sem jaz pozvonila od spodaj, bila pa je ura tri zjutraj, da so se zbudile moje cimre in pol sem jaz rekla tej moji cimri naj pokliče policijo, kar v bistvu nisem mislila čisto resno, mislila sem, da se bo ustrašila, a razumeš, da bo odreagirala bolj racionalno, pol to ni šlo, jaz sem šla noter, ona je šla za mano, ker se mi je tko neki skozi vrata uštulila in takrat sem se jaz v enem momentu malo ustrašila, ker sem videla, da sem bila v nekem zaprtem prostoru z njo, in da je res že čisto adijo in pol se

je tko zgodilo, da je meni padu telefon in sem se hotela sklonit in pol sem pomislila, kr so bli tko tej kaslci, da me zna porint v te kaslce, kar ni več zajebancije, no, to je blo pol nekaj kul, pol sva šle not v predverje, po stopnicah in je pršla ta moja cimra dol, hvala bogu, ko je pršla se je B. čisto isto obnašala in pol se je meni nekako ratal izmuznit in sem šla gor in je pol ona...v stanovanje pršla, pač onidve itak nista vedli, kaj se dogaja, no, pol smo jo nekaj vn spravli in je začela butat z nogo v vrata in pol je ta, ki je že dlje časa živela v tem stanovanju, rekla, da se to sliši po celem bloku, in da noče met štale zaradi sosedov, in da naj jo spustimo not, pač itak nista vedeli, kaj se dogaja.... »Ne grem ven, hočem odgovor!« to je blo to, ja, da hoče odgovor, zakaj sem jaz rekla, da je debil in pol sem se jaz umikala in sem šla v svojo sobo in je pršla za mano in zaklenila vrat in pol sem jaz mela mal ta pičkast moment in sem lažala na postli in sem z nogami tako delala (nakaže brcanje), ker me je še kar nekaj naprej....ker sem točno vedla, da če jo bom jaz udarila, da ji bo glavo odprlo, a veš, da ne smem tega narest, niti slučajno, da če sem proti agresiji, sem proti in tudi proti svoji, nč in pol se je dogajalo, da so poklicali policijo in so prišli policaji in je ona še vedno pred policaji čisto samozavestno tm sikala nazaj in pol jo je še policaj vprašal, kaj hoče in je ona, da hoče odgovore še njemu, nakar je ona pač rekla, da sem jaz njo prva udarila in pol sem še jaz povedala svojo zgodbo, da sem jo udarila, ampak da je bila to stoprocentno samoobramba, da je ona hodila za mano domov, da je nisem jaz vlekla za sabo, ker pol je še neki govorila, da sem kao jaz njo pretepla, sam mu je bilo itak jasno, da je pač ona pri meni doma, ne jaz pri njej in pol je pač presodil, da je situacija, kakršna je in so jo odpeljali in je dobila kazen... in cel naslednji teden sem se spraševala, kaj sem jaz negativnega nardila...ful so me prizadeli, prizadele so me pripombe »teple sta se«, al pa »kregale sta se«. B. je imela moment, ne, in me je ful prizadelo to, da se to stvar razumeli, kot da sem jaz imela kakršnokoli vlogo pri tem, a veš...

Kako so drugi kasneje reagirali na to?

X: Pa ne vem...tako ko sva prišli v stanovanje je ena od cimer recimo rekla: »To je vajina stvar.« Ampak onidve nista vedeli za kaj gre, pol je bilo očitno...Pol ko se je to razvedlo. Najprej ni bilo tako zelo očitno med ljudmi, da ima B. problem, ampak je bilo to tretirano, kakor najin kreg...in me je ful prizadelo to, hotela sem se upret temu, zato sem tudi tako razbobnala to zgodbo, postavila sem se zase, hotela sem izpostaviti to njeno težavo, pol sem pa ugotovila, da mogoče nima smisla, da se neki branim, hotela sem pri sebi ugotoviti, zakaj me to mori, zakaj se tako krivo počutim...mal sem bila napsihirana, tko čudno mi je blo, velik sem razmišljala, sem bla kar povože-

na...pa zlo sem bla jezna nanjo, točno zaradi tega, kar sem prej rekla, no, kako je lahko nekdo prišel v moj life in na silo naredu neki, kar je meni...zakaj sem se sploh mogla 24 ur za tem tako intenzivno ukvarjat s tem...tko mi je bilo žal vsake ure, ko sem mogla razmišljat o tem... bla sem iz sebe...sej sem pol tko s frendi...pol tej ljudje, ki so mi res blizu, so razumel takoj za kaj se gre, k B. poznajo pa to, tko da tle ni panike, to je blo ok., ampak, kot sem prej rekla, noben ne rabi take izkušnje...takoj ko je nekaj fizično...name je to totalno psihološko vplivalo...ful razmišljat, kaj je blo to...a sem jaz ista konec koncev? Zdej recimo sem pomirjena...čim sem prišla iz tega stresa ven, sem bila čisto ok...pomirila sem se tem...sem imela moment iskanja opravičila za njo...ampak sem zdaj čisto ok...

Po pomoč si šla k prijateljem, a po vsemu temu razmišljaš, da bi šla še kam?

X: Ne, ne, ne...nisem čutila potrebe po tem...verjamem pa, da če se ujameš v en tak odnos, verjamem, da greš težko iz njega in zdaj razumem ljudi, ki poiščejo pomoč...to je tako psihološko breme, jaz si nisem mogla tega predstavljat in je dejansko težko prit iz tega...jaz sem pol tko malo meditativno šla čez...ni mi bilo tako bed, da bi po tem čutla potrebo...sem pa ful imela potrebo po pogovoru, se ful pogovarjat, kako je to, z različnimi ljudmi, sploh tko ljudje profila, kakšni psihologi, tko, sem se bolj varno počutila med takimi ljudmi, k pač nisem imela občutka, da bom mogla neki sebe zagovarjat, ampak sem se lahko bolj pogovarjala o tem, niti ne to, kar se je zgodilo, ampak cela ta situacija, cele te misli, ki so mi pol izvirale iz tega, a veš, ta filing, k sem pol bla v njemu, veš kaj je...vsi poznamo pač B,...vsi poznamo, sej ne vem...pa sej pravim, s tistimi, pri katerih sem dobila občutka, da se moram zagovarjat in razlagat, kakšna je situacija in seveda razlagat kakšna je B. in kaj se je njej zgodil, s temi ljudmi se niti nisem, kej preveč pogovarjala o tem... pogovarjala sem se s tema dvema puncama, k sta bili zraven, ki sta bili priča temu, tko, pa z ljudmi, za katere sem ugotovila, da so mi res blizu...v neki fazi, smo že joke naredili iz tega....

Kateri je bil ta trenutek, ko si razumela, da si žrtev? Je bilo zate težko povezati nasilje in to, da je bila nasilna ženska?

X: Malo sem bila presenečena, en moment, nisem pričakovala, da se mi bo kdaj to zgodilo, na koncu pa se mi to zgodi z žensko...ampak moja osebna predpostavka je, da ne ločujem kvazi ženskega pa moškega sveta...recimo, ko spoznavam ljudi...tudi moji odnosi niso vezani skoz na ženske...k se mi zdi, da včasih spoznaš človeka, ki te pač impresionira in si pač s tem človekom,

zdej, če je to ženska je ženska, če je pa moški je pač moški...da pa v homoseksualnih odnosih ni agresije ali pa v lezbičnih...zaradi tega, ker so pač kao moški načeloma v družbi bolj pogosto obravnavani kot nasilneži, to se mi zdi neumno...ne vem...jemala sem to tko, kot bi jemala karkoli drugega, če bi bila B. nek tip, bi, ne vem, mogoče bila na urgenci takrat, če bi ona imela neko moč, neko maso, tako da bi se verjetno drugače končalo in bi jaz to tudi drugače dojemala, tako sem se lahko branila...ampak to je pa tudi edina razlika, se mi zdi, ki lahko je.

A si že kdaj slišala, da obstaja nasilje v homoseksualnih odnosih?

X: Ja, slišala sem, ja, pa se mi ni zdelo...mislim, zdelo se mi je, da je isti vzorec, kot pri heteroseksualnih odnosih, pač nekdo, ki je noro posesiven, agresiven in to izvaja nad nekom drugim...temu drugemu pa manjka samozavesti in v odnosu ostaja. To sem prej pozabila povedat, ne vem, če to spada pod to vprašanje...ampak, da je v meni sprožilo to agresijo...tako agresijo...da bi jo tako usekala, da bi se ji glava obrnila...a veš, take, pol sem se začela spraševati...v bistvu zavedati, teh stvari, k jih včasih rečeš čist v joku: »Ma dej k ti bom neki...« a veš, k se ful doskrat zafrkavamo glede tega na ravni pogovora, te besedne agresije, koliko je tega v bistvu, tko med nami. Ravno, ker sem hotla to agresijo v sebi pomirit, sem postala zelo pozorna na te stvari, samo, kakor sem rekla, da sem kar kritična do sebe in zato me je to razmišljanje potrla, k se soočam s temi lastnimi...čudno je bilo...bi mogoče rekla, da je to zdaj nekako stališče, ki ga imam do nasilja. Sem zelo proti...

Kako bi definirala svojo spolno usmerjenost?

X: Hm...zmedeno...al ne vem. Ne morem reči, da bi jo lahko definirala...če sem totalno iskrena sama do sebe, se ne morem preklopiti na eno stran...niti na ravni fantazije, da me vleče bolj v eno ali pa v drugo stran...no mogoče so mi zadnje čase bolj všeč neki tej ženski dražljaji, ampak to ne pomeni, da si ne želim ali pa, da se izogibam moškimi...se mi zdi pa veliko lažje z moškimi, al pa ne vem, no...mal sem zmedena glede tega mogoče, sploh ko me nekdo direktno vpraša in pričakuje kategoričen odgovor...se mi pa včasih zdi malo moteče v teh raznih vprašalnikih, anketah, te kategorije gej, strejt, biseksualen...bolj bi se mi zdela primerna definicija, ki temelji na tem, ali si odločen, ne glede za katero stran ali ne. Nekaj v smislu ali svojo seksualnost definiraš. Še najbolj kul se mi zdi: smo seksualni.

Ali je ta izkušnja kako spremenila tvoj pogled na odnose ženska-ženska?

X: Ne. Ker si jo jemljem tko, da je bila to ena oseba, k je pač taka, mislim....zaradi tega ne bi šla z manj prepričanja v nekaj novega...sem se pa glede sebe veliko naučila, tko da zdej, če maš ta filing, ljudem pomagat, ta neka socialna delavka moment, še ne pomeni, da zaradi tega nasrkaš...naučila sem se veliko, tudi koga blizu spustit blizu k sebi in koga ne, pa kdaj vseeno bit ego, ampak tko, pa da bi rekla, da glede teh odnosov, da se mi je kaj spremenilo, to pa ne...ker poznam velik super žensk in moških. Je pa res, da sem si vmes predstavljala, šit, ful pa ne bi, bi bilo smešno, to je bilo tko, ironično, da se mi zgodi z nekim tipom enkrat, ne, a veš...ful ne bi rada več tega, no...pa zdi se mi, da sem lahko aktivna pri temu, koga si zbiram, kar je ful velika odgovornost, ampak ne tako vezano na ženske, ampak mogoče bolj na moške, no, ker tega bi se res ustrašila po mojem, tega, da bi me dejansko bolj prizadelo, ker ipak sem v tej situaciji, ne, glede na to, kaj se je zgodila, kot močnejša izpadla...a veš, lahko jo pozdravim, lahko razmišljam o njej pa mi ni bed...

Poznaš še kakšno žensko, ki se ji je zgodilo kaj podobnega?

X: Ja, v bistvu zdaj že dve... žensko, pa enega moškega, ki je bil v partnerstvu z nasilno žensko...mi je pa najbolj absurdno to, pri vseh teh primerih, da je to toliko časa trajalo vse...to mi je blo tko...kar je dobrega pri B. je v bistvu to, da to njeno karakterno lastnost hitro zaznaš...vsaj tako sem jo jaz doživljala...pravim, da me ful preseneča to, da so ti odnosi lahko zelo kontinuirani in da tega me je v bistvu strah, da zapadeš v nekaj takega, da te to tako potegne, da se ne zavedaš, da se zgubiš v tem, da se k temu vračaš, da odpuščaš temu, da misliš, da se bo spremenilo...

Povej mi še tvojo stopnjo izobrazbe, pa njeno...

X: Moja je sedma, njena srednja šola.

8.4 PRILOGA 4

INTERVJU 2 (ERIKA)

Naprej bi te prosila, če lahko, da opišeš svoje lastnosti, potem pa še njene, vsaj tiste, ki se ti zdijo najbolj značilne.

X: Jaz sem ful mirna oseba, tudi ful rada pomagam, sem sramežljiva, vedno sem bla bolj tak, ne, ona je pa zelo živahna, ekstremna pač, vedno gre v vse ekstreme, ali ekstremno, to, od razpoloženja, manipulativna je fejest, manipulativna, ne vem, ne nevarna, pač, ne vem, jaz se je pač bojim...tka je pač zna te pač prepričat v vse...

Ali je tako močna osebnost?

X: Ja, ful je močna oseba, močen karakter.

Kako bi opisala vajuin odnos? Sta imeli skupne prajtelje, sta se skupaj odločale o stvareh, ne vem, tako malo opiši to dinamiko, je bila ljubosumna, posesivna?

X: V bistvu...midve sva se spoznale, tak, malo smešno, v X baru sva se spoznale naključno, potem sva se nakako na messinger dodale, pač, tko, da nisva imeli skupnih prijateljev, ona je prišla k meni, je bila ful časa pri meni, v bistvu živela je tudi pri meni, bi lahko rekli, tak da v bistvu se je najprej družila z mojimi prijatelji. Tkrat je blo še tko nekako, da sva se vse skupaj neka-ko odločale, čeprav je več ali manj njena beseda veljala. Potem pa pač sem se jaz v bistvu začela vozit k njej, čez nekaj časa, v kakem letu recimo, čeprav, sem se jaz nehala z mojimi prijatelji družiti, ker so me kao vsi moji prajtelji izkoriščevali in tako naprej...

Aha, to je bilo njeno mnjenje?..

X: Ja, tako, da v bistvu, počasi, postopoma, me je naščuvala, dejansko me je prepričala, da oni niso za mene...Tako, da sva se na koncu samo še z njenimi prijatelji družili.

Tako, da sta bili sami?

X: Ja, tko izolirane...Odločala se je pa več ali manj ona.Če sem se jaz kaj odločla, če je blo njej to v redu, pol ja, če ne pa pač ne.

Zakaj sta se ponavadi sprli?

X: Lahko je bilo že narobe to, da sem jaz eno besedo narobe izgovorila. To recimo, da sem (v določenem narečju, op.) nekaj rekla, kar njej ni bilo všeč in se je potem vpiknila v to in me je potem dobesedno jebala v glavo tak dolgo, da pač...ni tudi meni počlo.

Se je to dogajalo že takoj na začetku ali je kasneje prihajalo do tega?

X: To je blo tko...jaz najprej sploh nisem hotla bit z njo. Ker tisti dan, ko sva se spoznale je ona prišla v X klub pijana ko ne vem kaj in me je tam dobesedno okupirala in potem sva tam nekaj pač srale pa tak, vse ne, jaz sem tudi bla ful pijana, in potem nekje vmes ona meni pove, da ma punco. V tistem trenutku je bilo to meni tak, woo, ne, ne, ne, punco maš in sem ji rekla, da, če bi to vedla, sploh ne bi bla s tabo. Zato sem jo jaz kr tam pustil, sem rekla: »Glej jaz pač grem.« in sem šla. Potem sva se na messengerju pogovarjale še ene dva tri dni, pol pa se nisva slišale sploh več. Potem sem jaz nekje vidla, da nima več punce, na forumu slučajno, in sem si jaz mislila, zakaj pa ne, pa glih je bla na messengerju po treh mescih. In je bla na začetku tak sladka, taka fajn oseba...če so vsi moji prijatelji mislili, kako je ona fajn oseba, družabna, simpatična, ima humor, pač ona je res fajn oseba, pametna...pa še povrh ja pač, ful je lepa. In je bla na začetku dva dni, tri dni je bilo še ok..Potem sem jaz pač začela dvomit v to in sem ji to povedala, pač jaz nisem hotla kadit in nisem hotla bit v vezi z nobenim, ki pač kadi, tak da sem ji rekla, »glej, nočem, ne«, pa je rekla, da bo nehala kadit, tak bla bla, sva se pogovorile...Se pa rekla pol, ok v redu, dejva vseeno probat. In pol je prišlo do tega, da me je v enem tednu prevarala, z mojo prijateljco, ki smo ble me tri tam zunaj, in sem jaz takoj vedla, kaj se dogaja, ne vem...vedla sem. Ker čutim take stvari, ne rabi mi noben povedat, jih pač vem. In sem potem tudi tak malo...razpizdla sem se, in sem pol rekla, da pa č to je blo to, ne. Se je pol ful jokala, me prosla, se mi opravičevala, in sva se dejasko naslednji dan dobile z mojo najboljšo prijateljco in je ona mene prepričala v to, da naj ji dam še eno šansko, ker mogoče ji je pa res žal, ne. Vsi ostali so rekli, kaj ti je, a si normalna, pa tko ne vem, pač, zaljubla sem se v njo, ful. In sem ji dala še to eno šanso in je blo v redu še nekaj časa, ...Potem so se že začele počasi težave, ampak....Jaz tega sploh nisem dojela. Jaz tega sploh nisem vidla, kot težavo. Recimo to, najboljšo prijateljco mojo mi je po enem dveh mesecih se jaz nisem smela videt več z njo. Nisem je smela več poklicat. Ona ne mene. Mi je kontakt totalno preprečila, ne, je pa ona to tak počasi to nardila, da, ko sem jaz to dojela, je blo že prepozno. In jaz sem jo

imela ful rada. Ona je meni o sebi marsikaj povedala in jaz sem pač mislila, da je ona meni iskrene stvari povedala, da je res, kar ona meni govori, ampak se je sčasoma izkazalo, da je prirejeno vse skupaj. Bila je v umobolnici, pač preden sva midve bile skupaj, ona je meni to povedala na tak način, kot, da so jo zvlekli tja noter, kot, da so pritiskali na njo, pa je ona pol pristala na to, samo da bi ji dali mir, izkazalo se je, da to ni bilo ravno tako. In ja, jaz sem ji verjela. Vse. In jaz sem jo imela najraje, vse bi nardila za njo in sem zaradi tega nekaj popustila. Na začetku so bile še nekaj neke meje, da se jaz za sebe postavim, pa sem čez čas ugotovila, da je bolj enostavno, če rečem »ja, ok.«. Hitro se je tudi začelo, da je ona na tak način popizdla, da mi je grozila, grozila, da bo sebe ubila, pač tolkla po meni, razbijala, in v takih trenutkih sem se že jaz začela spuščat na nizke nivoje, ne vem... Je tolkla po meni, pa mi govorila čez mojo famijlo, čez vse moje, in potem sem jaz valda že začela počasi nazaj tudi take govorit... Sem se pa trudla skorajda eno leto, da je nisem nazaj udarila. Tak, da se v bistvu nekje eno leto od nje prejemala udarce... kar sem jaz ponavadi nardila je, da sem jo pač objela, nekako pomirila, da pač ne bi mogla več tolčt. Al pa sem jo včasih stran potiskala, ker kaj pa naj bi? Fuknjena je, dobesedno. Ona, ko znori, znori in sicer je mala, je pa močna. In jaz sem se je pač bala. Ne vem, bilo je grozno... grozno je blo. In vse take stvari so bile, ne vem, recimo, kaj bova jedle..aja, jaz sem takrat bla ful fantovska, ful kratko čupo, pa mela sem trideset kil več kot zdaj, tam nekje. In ona se je valda vpičila v to, itak, da se je vpičila v to. Sej jaz tudi sebi nisem bla takrat všeč, ampak, ona je to delal na tako ekstremen način, da ...jaz več dejansko nisem smela skorajda več nič jest. Delala pa sem od šestih zjutraj, pa do dveh, treh, štirih, petih... fizično delo. Ona pa nič. Ona je pri meni doma ležala in si rit čohala. Pol ji pa še to ni bilo dovolj, da sem jaz delala kot konj cele dneve, da sem pač mogla hujšat na ekstremen način, se je še valda vsaki dan kregala z mano. To je blo pač vsaki dan na sporedu. Ponoči, ob dveh treh, nekaj si je vpičila, samo zato, da se je lahko skregala z mano. Nisem mogla spat še tistih tri ure, kar sem imela, ker valda sem mogla vsakič ob petih vstat pa it delat in se je to dogajalo ful dolgo. Tudi moja starša sta jo imela na začetku ful rada, pol ko pa sta pač vidla kake pač ona dela z mano, pač najprej nista meni nič direkt rekla, ker pač se nista hotla umešavat, ne potem sta pa rekla, da tako pač ne gre, sta tudi odnos do nje spremenila-očitno, zelo očitno. Mati jo je tudi po enem teakem incidentu vrgla iz hiše, iz stanovanja, jaz sem takrat pač šla z njo, in sem se z mojimi takrat še bolj skregala in pač spakirala stvari in šla. Meni je zdaj za to tak grozno žal, da ti pač ne znam povedat. Res ful. Ampak glej, zdaj se tko zajebavamo, mene pač ni blo takrat v družbi, mene niso leto pa pol vidli, in, ko sem pač prišla taka ne, so se zajeba-

vali, gresta X(jaz) pa Y (ona) jest, pa naročita, ne, pa dobi X solato, ostalo pa ona poje...hahaha...Nekje tu smo v resnici skorajda bli...Ne vem. Tako so se dogajale take zadeve.

Je bila ona od tebe tudi finančno odvisna?

Ja seveda, ona ni delala. Sicer vmes kao neki je, pa pol ni...to so bile vedno neke blužnje...Jaz sem pa pač taka, da valda, da bom svojo punco podpirala...In sem pač delala za to. Sem pa nekak pritiskala na njo na nek način, ker sem hotla, da se spravi v šolo, da nardi maturo in, da pač dokler to ne bo naj si najde nek tak šiht...ampak je tako jokala in stokala..in sem jaz pač rekla, bom jaz skrbela za tebe, pa spravi se v šolo. Pa sem jo do te mere prepričala, da je šla v šolo, da si je to zrihtala...pa pol to spet ni blo tak, kot bi moglo bit, ker ni hodla v šolo. In se je že dobivala z nekimi ljudmi...Aja, ful je taka seveda, da spolno zelo aktivna, ne, in jo je to pomojem zdaj mučlo, da zdaj z drugimi ni mogla bit, al kaj...skratka to so ble vedno neke mučke-mačke...na koncu me je pol tudi varala...in...Ja je ta šola tudi v vodo padla, tako, da sem jo še vedno jaz finančno podpirala in moji starši. Moji starši predvsem, ker so njej doma že povedali, da jasno, finančno naj se znajde kot ve in zna..in...je pač niso podpirali v tem njenem življenjskem stilu...in...pač je večkrat prišlo do tega, da je ona rabla učbenik za šolo in sem jaz svojga očeta prosila, če mi lahko posodi dnar...pa me je gledal, pa me vprašal: »zakaj pa rabiš dnar?«, ker jaz sem pač lepo zaslužla, ker sem pač tolko delala, ne, in..sem mu pač povedala, da pač nima knjig, ne, in pač rabi knjigo za v šolo. In mi je dal dnar in reku: »Idi, pa kupi knjige,pa pač kar rabi, pa ji pač nesi, ne...«.Pa sem ji vse to šla kupit, al pa sem ji pač dala dnar, ne, pa ni hodla v šolo al pa je dala za kaj družga, al pa pač ponavadi itak za travo, ne...pač jaz takrat še nisem kadila, ne, v to me je pa tudi ona v bistvu prisilila, ne..

Prav prisilila?

X: Ja, prav prisilila. Bli so to taki pritiski, da sem jaz na koncu pač popustila in rekla, pač ok., bom kadila, ne...In pol sem pa tudi ugotovila, da ko kadim, mi je nekak lažje, ne, ker pač nekak si ga vzameš malo bolj na izi, pač tud ona, ko je zadeta je bolj na izi in sem bila tak: »Ok, v redu«....Jaz sem vedno v vsem probala najt neko rešitev...kak bomo zdej to nekak probali izboljšat, ne vem, ful sem probala delat na tem...to popraviti, da bi blo nekaj...Ona pa pač, ne vem...ne vem, kaj ona pač hotla...Pojma nimam...Ker jaz sem ji pol tud že govorila, ne vem, eno leto sem

ji sigurno govorila: » Glej, niti prijateljice več nisva, ne razumeva se, sploh, jaz pridem k tebi, pa mi niti lubčka več ne daš, ko pridem, pa dve leti sva skupaj!«

Se nisi mogla z njo pogovoriti o teh stvareh?

X: Ne, sploh. Sploh ne. In potem v jok, pa jaz te imam najraje, ne smeš me zapustiti...Aja pa ona je meni svoje zgodbe razlagala, ki so njo prikazale vedno kot žrtev, ne, in se mi je ful smilila. Jaz sem ji hotla ful pomagat...ravno zato, ker je bla v umobolnici, ona ma pač bipolarno motnjo...in ja, sem ji hotla pomagat s tem, sem jo hotla preričati, da greva k psihiatru, da bova šli skupaj tja, da bom jaz šla z njo in vse...sem vse naredila, da bi ji pomagala, ker načeloma je pač v redu oseba, samo, ko pač ni pod nadzorom ni, ne..in pač ne, je znorela. Sej je skoz norela....Jaz sem si ful želela podgano, ne. In mi je kupla dve podgane. Jaz sem bla tako srečna, joj, kako lepo darilo, aja, ker sva se skupaj preselile, v X(mesto) seveda..zvekla me je še v to mesto, stran od družine.. in mi je prinesla te dve podgani in sem bila najbolj srečna na svetu. Itak, da jih nisem smela niti ven vzeti, pač, sem jim lahko samo hrano menjala, pa jima vodo dala, ona si je pač pol omislila mačko...aja, kredit sem jaz še vzela, zato, da sem lahko njene pufe odplačala in moje, ki so mi ostal zaradi tega, ker sem njej dnar posodla, in, da sva se lahko preselile skupaj,...ta dnar je ona večinoma porabila, ne vem za kaj...ta cote in tako naprej...in s tem kreditom sem jaz pač obvisela, ne...skratka...ne vem, kje sem ostala, sem se malo zgubla...

Rekla si, da sta se skupaj preselili?

X: Ja, od vseh me je v bistvu stran zvekla in je imela totalno oblast, pač nad mano. Tak, da...Podporo sem dobila jaz pri njeni družini, ker svojim doma sploh nisem več upala povedati, kaj se dogaja. Nobenemu nisem upala povedati, kaj se dogaja. Ker nisem imela kontaktov sploh...eno prijateljico sem imela, pa še to sem jo lahko imela zato, ker..vedno sem mogla dati en razlog, zakaj bom jaz njo zdaj poklicala, al pa zakaj se moram jaz zdaj z njo dobiti, ne...in pač je bilo to, da ona študira isto kot jaz in ful obvlada to stvar in ima ful dobre zapise in pač sem vedno rekla, da ima dobre zpiske, da mi mora nekaj razložiti...tako, da je bla ona tista oseba, ki sem ji lahko tu pa tam povedala, kaj se dogaja...in...tud ona je bla na koncu nek ključni faktor, da sem jaz spakirala stvari in šla. In...ja, pač dejansko...njena sorodnica je največ vedla...njena sorodnica je meni že toklokrat rekla, da ona ni v redu zame..ona mi je vedno probala pomagati, ko se je kaj zgodilo...tak je vedla...

Koliko časa je trajal vajin odnos?

X: Skoraj tri leta.

Si ga ti končala?

X: Ja v bistvu, je bilo tako, ...v bistvu, ona je mene tak spremenila v bistvu na nek način..mene je spremenila s tem kako se moram jaz obnašati, kaj moram jaz delati in tako naprej, kaj moram jaz govoriti in tako naprej, pač dejansko je bilo vse: kaj lahko-kaj ne. In sem pač postala takšna, kot je ona več ali manj hotla. Ampak, je bilo tko, da je ta varianta, ki jo je ven dobla, ni bila pol več vseč. Ja in v glavnem je šla zvečer nekam in sva se ful skregale, ko je prišla nazaj. Pol...to sva se skregale, ker vedno, ko so prišli njeni na obisk sem jaz mogla letati po stanovanju kot zmešana, ko so pa moji prišli, prvič, po dveh mesecih, odkar sva tam živele, je ona kar šla in je prišla ob treh zjutraj nazaj..tako, da...znorela sem...in sva se zjutraj ful skregale in sem rekla mojim, da naj pač ne hodijo...in, ko je ona to čula...ne vem, kaj je ji naredilo v glavi, pač..znorela je in je šla mojga fotra klicati in mu je povedala, da kadim travo, kar pač niso vedeli seveda, aha še to sem se pol spomnila...bom še povedala, da...jaz sem jo prevarala z enim fantom pol tud, ne...in je šla ona povedati s kom...bila sem pač z enim..in je povedala, s kimer tipom sem pač jaz bla..in pač oba moja starša ga poznata..in take stvari, ne vem, kaj mu je še tam razlagala. Skratka to se je pa zgodilo, ker midve dejansko več nič nisva mele in sem jaz govorila, da pač rabim neko bližino, ker midve nisva nič. In ona, da ne, imam te najraje, ljubim te bla bla...ampak midve dejansko nisva več nič mele. In to je pol bilo pač tko, da se je ena njena najboljša prijateljica začela svojga tipa varati in je ona to podpirala. In sem bla jaz tko, kaj je s tabo, kako jo lahko pri tem podpiraš. In ona je rekla: »Ja, ker on ji več ne da.« In sem jo pogledala in rekla: »Veš kaj ti meni tudi več ne daš.« In me je tako pogledala in mi rekla: »Ja pol pa idi nekam« In sem jaz rekla: »V redu, pač si bom pa našla nekoga.« Pa je rekla: »Ok.« Pa sem jaz to itak tak rekla, v jezi, ne, in sem ji pol vseeno še tri mesce, je to vseeno še trajalo, sem ji rekla: »Nič nisva, ne grem se več tega.« Ona je pa mene itak vedno nazaj potegnila, pač k sebi. Ni me pustila pač. Na noben način me ni hotla pustiti. In pol pač, ja, sej našu en fant, ki mi je dal bližino. Se je pač začel malo bolj zanimati za mene in tko se je zgodilo, da sem bla pač jaz z njim...ker, kaj naj...sej si je bla sama kriva...sej sem ji pač povedala, kaj bo...In ja..In takrat sva se ful skregale in je spet, valda, skočila meni za vrat, me je tam nekaj davla, sem jo v zid zabila in tako naprej...sva se pol spet stepla v bistvu. In pol sem bla jaz živčna

sem bla ful, nisem vedla, kaj naj naredim, nobenga nisem mela tam in sem njeno sorodnico klicala, če lahko pridem k njej na kavo. In je v tistem še bolj znorela, pač, da nimam njej kaj govorit, pa itak ji ne bi šla vse govorit, pač povedala bi ji, da sva se skregali in to je to. Rabla sem pač nekoga, da se malo pogovarjam. In...sva šle kao narazen, sva pa pač živele skupaj v onem stanovanju, ne in je blo pol to kao, da se bova probale..mislim, da bova probale rešit najino vezo...in ja,,jaz sem bla bolj zadržana, nisem niti verjetno hotla rešit te veze, ne vem...Ona je bla sicer full sladka do mene, tak sladka v bistvu, da sem se vsaki dan znova v njo zaljubila...sem pa pač zvedla od njene sorodnice, da so se vmes, ta teden, še druge stvari dogajale, tak, da...ni blo to to, da je ona v resnici hotla rešit to zvezo, ampak je rabila nekoga, da ji bo še naprej plačeval stroške za stanovanje, ne...in...Enkrat je z mojim avtom ona mene povozla....po tem, ko sva se pač skregale...

Si kdaj poklicala policijo?

X: Ona je šla na policijo.

Zakaj je šla na policijo?

X: Zato, ker je bila pri meni...ona je pač fuknjena, zmešana čisto...ko se nje strga, ne veš, kaj bo ona naredila, ne veš. In jo je pač treba pomirit. Nujno jo je treba pomirit, nekako. Ko se ji je enkrat spet tako zmešalo...ja pač, pri meni je bla in je pač nekam šla in sem laufala za njo in jo jo prosila, da naj ne gre, pa naj gre z mano nazaj, pa prespi pa jutri zjutraj lepo na vlak, pa naj gre domov. Ker je bla tak zunaj sama in sem jo vlekla domov, pa pač ne...To so bili tako živalski kriki po X mestu...Pač ona...ko je ona znorela, te scene so bile podn od podna. Mene je bilo tako sram, res tako me je sram, da se je to sploh dogajalo. Jaz sem hotela, samo, da gre, ne morem je tako zunaj pustit brez denarja, brez vsega...Nisem imela srca, da bi to naredila. Ko pa sem enkrat to naredila, je pa pol popizdila, zakaj nisem prišla za njo. In je šla na policijo. Jaz sem takrat samo to govorila, da je ne morem zunaj pustit, al kaj in so rekli, da, če pač to hoče, jo pa pusti, ne, al kaj...

Ona je šla na policijo zato, da bi ti šla stran?

X: Ja, zato, da pač, naj jo pustim pri miru, sredi noči, zunaj je mrzlo, jaz sem pač hotla, da pride z mano, da ne bo zunaj na mrazu...Aja, pa še razlagala je okoli, to je blo takrat, ko sva se full skre-

gale, zaradi mojih staršev, ki naj bi prišli, ne...amm...sva se tudi skregale, pač, drle sva se živalsko. In pol se je zaklenla v kuhinjo in je klicala najprej svojo najboljšo prijateljico in se ji je začela histerično jokati v telefon, da se ona mene boji, da jo jaz tepem, da ne upa stopiti ven iz kuhinje, da se je zklenla noter, da sem jaz čisto nora in ona je rekla, da bosta onadva s tipom prišla tja, ne...V naslednjem trenutku je klicala sorodnico z isto zgobico, in še njeno drugo sorodnico, s tem, da pač prva in druga sorodnica ji nista verjele, ne. In take stvari je v bistvu govorila okoli o meni, ko pač...

Kar ni bilo res?

X: Jaz nje v bistvu...ne, ne bom rekla, da jaz nje nikoli nisem prva udarila...ker se je meni tudi, po teh scenah, ki so se dogajale vsak dan, se je meni tudi enkrat odpeljalo, pa sem prišla do nje, pa sem jo pač tak počla po glavi...ne, da bi zdej pršla do nje, pa bi jo vžgala, kot sem bila jaz tu cela plava od nje (pokaže na polovico obraza, op.)...pa to ne samo enkrat.

Ko si imela vsega dovolj in si se potemtakem branila?

X: Ja, to, ko sem se branila, definitivno, ker sem se enkrat mogla začeti braniti...spipala mi je toliko las ven, da sem imela celo glavo črno, al kaj, ker me je bolelo pol še dva dni...Pač...Ne vem, grozno je to blo vse skupaj...in, jaz sem pol naredila plan, kako bom pobegnila stran od nje. Aja k psihologinji sem vmes tudi šla. Ker, nisem vedla, kaj naj naredim. Sprijaznila sem se s tem, al bom celo življenje živela z njo, tako, ne ampak sem pač vedla, da to ne gre...Sem bila tudi že ne vseh možnih rešitvah, ne...pač, karkoli, samo, da se je rešim, ne...pa ne, da bi njen karkoli naredila, ampak, pač...kako se jaz lahko rešim...

Si razmišljala o tem, da bi prosila koga za pomoč?

X: Ko sem začela razmišljati o samomoru, sem se pač spravla k temu, da pač moram k psihologinji in to pod nujno. In sem njeno sorodnico klicala in sem jo pač prosila, če mi lahko zrihta psihologinjo in mi je zrihtala pogovor, in sem šla tja, in, ko sem enkrat začela njej govoriti, sem tam kar dve uri sedela, namesto eno. In mi je rekla, da naj razmislim o določenih stvareh in sem začela razmišljati o tem in sem bla tko: »Jaz moram iti stran, jaz moram iti nujno stran od tu«. In sem poklicala to eno kolegico, s katero sem imela stike, sem se ji tri ure jokala v telefon, sva naredile plan, da ona v petek gre v službo, ji v četrtek že povem, da me v petek več ne bo, jaz pa ji rečem,

da grem k psihologinji, pa, da sem jo klicala, da bi imela prej termin in grem...ampak, ker je bila tako sladko do mene, tiste dni, sem ji naslednji dan to povedala, da kaj sem jaz hotla naredit, ker je bila tako v redu do mene, kakor, da si najbolj na svetu želi, da bi midve bile srečne do konca življenja. In pač, ja valda, to se ni dobro končalo. Pol pa mi je rekla v petek, da...jaz mislim, da sen vseeno rekla, da me več ne bo, al kako je že to blo...ne vem...v petek sva se peljale iz službe in me je pač napizdla, da more it k tej svoji prijateljici, njeno mamo pobarvat...pa sem rekla, ok v redu, pač jo bom peljala tja, ok, vmes ja pa mene njena sorodnica klicala, ko sem bila v službi, da pač ona ne bi vedla, in mi je rekla: »Glej, ona danes nekam gre, takrat se midve dobiva na kavi, jaz ti morem nekaj povedat, pa zbriši moj klic«. Ker telefon mi je itak redno pregledovala, ne. In sem jaz rekla, v redu, ne. In ona me je že tam čakala, ona pa se je še kar spravljal, pa sem ji rekla, naj vzame avto, pa gre, ne...In pol je meni, na kavi, njena sorodnica marsikaj povedala, ne...O njej, kaj se je ta teden dogajalo. Da je v torek prišla k njej po čelado za motor, meni pa ni nikoli pustila, da delam izpit za motor, čeprav je vedela, da si to full želim...in pol je...sedela sem tam obupana čisto in ona mi je govorila, da greva zdaj spakirat stvari, da pridem k njej, da se bom pomirila in, da bom pol šla čez en dan, dva tri domov in pač, samo, da grem stran od nje. Ona me je hotla na vsak način spraviti stran od nje. In sem jaz njej cel čas govorila, da rabim en dokaz, samo en dokaz rabim, da vidim na lastne oči, da nekaj, ni...samo eno stvar. In sva se pelaje pol mimo te kolegic in sem vidla, da mojega avta ni. In pol sem še zagledala njeno kolegico, ki je šla na sprehod s psi. In pol sem jaz zakričala, naj ustavi avto, sem odprla vrata in šla do nje in sem ji rekla: »Kje je?!« in je rekla: »Pokliči jo, ne vem, kje je.« In se je meni zmešalo, sem šla domov, sem spakirala stvari, vmes mi je pisala romane po telefonu, da ji je zmanjkalo bencina, al neke take zgodbe, bolane, potem, ko sva se peljale tja, kjer naj bi ona bla, je ni blo, ne, pol že, da je kao doma, je pa mela valda moj avto...ključe...pa ni vedla, kje sem, s kom sem, nič ni vedla. In, ko sem jaz prišla gor po ključe od stanovanja, me enostavno ni pustla ven iz stanovanja in sem jaz klicala policijo in se mi niso javili. Pol sem pa ne vem...po nekem času mi je tako dopizidilo, da sem jo samo zgrabla, vrgla na posteljo in letela ven...Takrat je tudi zagledala svojo sorodnico, tak, da je še bolj znorela, ne in sem pol jaz šla k njej, za dva dni, me je pol še klicala, mi messige pošiljala, pa sem jaz imela izklopljen telefon, ne. In v ponedeljek, ko sem pač prišla domov, sem pa pač telefonsko zamenjala. Ona je klicala še mojega očeta potem, prijateljem mojim ne vem kaj pisala, grozila tudi še mojemu očetu, pa tudi meni je nonstop grozila. Ona je mene dejasnko prepičala, da, če jaz ne bom z njo, bom ostala sama in me nikoli noben ne bo imel rad. V bistvu, kra-

tko in jedrnato povedano. In jaz sem ji vse verjela. In...meni je blo tak..Jaz sem dejansko, ko sem šla stran od nje, mene je bilo strah, kaj se bo z njo zgodilo. Ona bo naprej sama tam, kak bo to z najemnino, pa za stroške, mene so te stvari še vedno skrbele.

To je verjetno zato, ker si jo imela še vedno rada?

X: Full, ja. Sem se pač marsikaj v bistvu naučila. In sem zdaj...mogoče malo preveč kritična.

Misliš do ljudi, ki jih pustiš blizu, na tak, intimen način?

X: Ja...v bistvu, čim sem nekomu všeč- adijo. Ne morem nekako...

Koliko časa je od tega?

X: Ja....dve leti bo recimo, ne vem točno...

Saj to je razumljivo. Mislim, da potrebuješ veliko časa, da se spraviš skupaj po čem takem.

X: Sej je tak v bistvu, da jaz vmes zdaj ne razmišljam več o njej. Vsaketolko pride kaki taki trenutek, ali kako podobna scena, ko mi nekdo reče kaj na taki grdi način, sem jaz ono- ne...ne. V kakih takih določenih stvareh se včasih spomnim na nje, da je bila ona tudi taka. In pol me mogoče kaki dan, dva malo muči. Pa pospravim nekam in tam pač je.

Še hodiš k psihologinji?

X: Nisem pol več sploh šla, ker takrat, ko sem bežala, ne, in sem prišla domov, sem najprej peljala avto, k enemu centru, ker me je bilo pač strah, da bo ona pač prišla, ker ji je oče govoril, da pač ne ve, kje sem. Pol sem ga odpeljala na vikend, sem šla šla najprej na morje...Tak je skratka blo...Najprej sem šla v X mesto, k dvema kolegicama, moji ljudje, katerim me je takrat stran vzela, sem tam preživela nekaj dni z njimi, da so me malo k sebi spravile, ker je bilo vse pač, dokaj sveže. Sem najprej klicala vse svoje prijatelje in sem jim povedala, pač tistim, katerim pač so vredni tega, da jim povem, zakaj me ni blo pač, ammm...in sem dejansko bežala, nisem bla doma. Pol sem šla na morje, pol sem prišla domov, sem bila doma en dan, pol sem šla v tujino, in sem takrat razmišljala, da bi tam ostala, da si bom poiskala službo in bom nekaj časa tam ostala, ker me je bilo tako strah pač, kaj bo ona nardila. In...zato mi je tudi všeč, da je to anonimno, ker pač

jaz mislim, o njej nočem nobenemu govorit, ker me je strah, kaj bi ona naredila, če bi to vedla. In...ja.Sem dejansko bežala pred njo. Kar nekaj časa.

Se zdaj počutiš bolj varno?

X: Ko vidim koga, ki ji je podoben, ne. Takrat sem spet tak malo...Samo iščem nekoga takrat, h kateremu lahko grem, da samo bodi tukaj prosim ob meni.Ker jaz ne vem zakaj sploh več...zardi vsega. Zaradi vsega, kar ona je. Se je pač bojim.

Zakaj, misliš, je bila ona nasilna?

X: Ne vem...njena družina je cela tako super fajn, da res...vsi so taki v redu ljudje. Ona je imela super otroštvo, ne vem, kaj se je njej zgodilo. Ona ni samozavestna dovolj, po moje. Ker ona je bila obsedena s tem, da je ona najlepša. In jaz sem njej mogla non stop govorit, kako je ona najlepša...Ko sem jez šla tak (nakaže, da je shujšala) je ona šla tak, ne (nakaže, da se je zredila), kipnla čisto. In se je nad mano znašala zaradi tega, ne. Ne vem, no. Rabla je ogromno pozornosti. Vsak ji mora povedat, kak je lepa, pa najboljša pa oh in sploh, pa vsi njeni so najboljši, vsi moji so bili najslabši, take scene.

Kako se ti definiraš po spolni usmerjenosti?

X: Ja dobro, zdaj sem se te nekaj z moškimi..ukvarjala...ne vem, ne predstavljam si življenja z moškim. Tak mi je pa pač v redi. Ampak, pač, mi ni zdaj z vsakim, ne. Kar sem že na začetku trdila...fanti so meni vedno bili všeč, samo so mi ženske bolj..vedno so imele tisto nekaj special, kar mi je blo tko nekako uau. To kar pri tipih ni tak...redko kateri, da mi je tak fajn..taki pač, da: »Bi pa probala s tabo«. Ne...

Ti je ta izkušnja kaj spremenila pogled na žensko?

X: Hmmm ne v bistvu, dobro, na začetku sem se malo izogibala temu, ker pač v bistvu, je z žensko bolj naporno, z žensko je v vsakem primeru bolj naporno, tako je..in sem se na začetku mogoče malo izogibala temu, ja, po dveh mesecih sem pol spoznala eno punco in je ona v bistvu silila, da bi midve ble pač skupaj, ne, samo sem jo pol pustila čez štiri dni, ker sem vidla, da to tak pač ne gre, v bistvu. Ni zdej tko, da s punco ne bi več bla, ker sem bla in sem bom še, tko...

Si spoznala koga, ki je imel podobno izkušnjo?

X: Mogoče ne glih tak...ampak ja, tudi podobne. Tudi moja kolegica, ki je imela tipa vojaka, se ga je pač napil, pa je bil budala, napil se ga je pač vsaki dan, pa jo je enkrat vmes zgrabil, pa sem jaz vmes skočla, pa ga vlekla stran od nje. Tak, da ja, sem že slišala za to, pa, ko so mi ljudje razlagali...

Preden se ti je to zgodilo, si vedela, da so ženske lahko tudi nasilne druga z drugo?

X: Ja, mislim...sej tudi ženske so nasilne, tudi tak v heteroseksualnih zvezah, pač, so ženske nasilnem ne pa moški, sem se zavedala tega, sem tudi že slišala neke zgodbice, tak, da...nisem si pa za njo mislila, nikoli, ker ona je taka mala pupika, lepa, pametna, vedno taka bolj uglajena, pa to...Nisem si mislila, da bo ona kdaj taka.

Se je ona precej drugače vedla pred drugimi, kot takrat, ko sta bili sami?

X: Definitivno. Vsi so jo imeli v bistvu radi. Ker je bila ful fajn oseba, ker načeloma je ful fajn oseba, ko jo spoznaš kot prijateljco. Ampak z njo bit, pa...Naslednji revež se mi je kar smilu malo...ki ga je seveda imela takoj.

Po tebi?

X: Ja...

Meniš, da bi morali več govorit o temu, da obstaja nasilje tudi v lezbičnih in gejevskih odnosih?

X: ja, Definitivno. Ampak, pač vidiš, ona je spet izkoriščala to svojo punčkasto stran, ne, sva se recimo enkrat v enem baru skregale in sem jo jaz pač obržala, da ni letela stran pijana kot čep, ne, in je varnostniku dejansko rekla, da jo jaz hočem tam narezat al kaj, da je pač mene pol varnostnik stran vlek...In je pač te stvari tudi ona full izkoriščala. Ona se je pač vedno naredila žrtev, da je pač ona žrtev...prfektna igralka. Zna super zaigrat to, da je vedno najbolj boga...In, da so vsi ostali, valda, hudobni. Ko je pač že meni, wuum nardilo, se tudi pač nisem več smehljala, ona, pa iii sem boga. Jaz sem bla pa bav-bav. Tak, da, mislim, da bi se moglo definitivno več o temu govorit.

Kaj meniš, kako je skupnost odreagirala na to? A si del lezbične scene?

X: Ja, valda, sem, tam sem jo tudi spoznala...Sem se pa umaknila iz tega v bistvu. Ona je...sem slišala tudi pol, da ona je o meni razlagala stvari, ki niso bile niti ne res, niti ne lepe. In...v bistvu se ne menim več kaj dosti za njih. Pač v redu je, poznam te, hej kak si, to je to, nisem pa zdaj v bistvu več, tko kakor: »Hej I am here!Dajmo se družiti...«

Kako so one reagirale? A so vedle za to?

X: Ne. Sej so mi v bistvu rekli, da pač ona ni v redu za mene, ampak, jaz nisem slišala tega. Veliko sem že požrla z njene strani...recimo, da sem grda...take stvari je ona meni vbijala v glavo. Pa da sem debela recimo. Pa ja, pač mam malo več kil, pa kaj. Nisem več taka vseeno, kot sem bla. Ko se v špegu pogledam, pa tak...grozno mi je.In to mi je ostalo od nje, ker je pač ona to počela, kot: »Daj, poglej se, kakšna pa si!«. Ko je imela dober dan, sem bila najlepši njen piki...drugače pa, nisem bila v redu. Sem bila vse najslabše. So mi te stvari vseeno ostale. Vsakič, ko sama sebe ujamem pri tem, se zavedam, da mi je to zaradi nje ostalo, da ne smem tega tako vzeti, sama sebe hočem prepričati...Mi je pa vseeno naporno, pa ne da se mi več...naj že gre to stran.

Hvala.

Dodatek:

Intervjuvanka Erika mi je preko elektronske pošte poslala še dodatek k svojemu intervjuju:

Govorile sva o tem, da sem ji dala po tistem prvem tednu še eno šanso. Vbistvu jih je dobila ogromno sploh na začetku. Kasneje je pa začela stvari/dogodke tako spretno obračati, da je vedno izpadlo kot, da sem jaz nardila narobe in sem jaz dobila še eno šanso.

Imela je tut nekakšen sistem kaznovanja za mene. Skratka karkoli sem nardila sem dobila vrnjeno..in to dvojno. Kar vbistvu pomeni: jaz sem npr. bla malo tečna in mi je gušla pa sem ji pol kaj malo bolj grdo rekla, ona pa me je izsiljevala in poniževala.. Enkrat mislim pa, da je blo to, da sem eno prijateljco srečala al se je vsedla zravn na kavo ne vem več točno pa sem ji povedala, da ja ne bi blo kaj narobe ona pa mi je to hotla seveda vrniti in to na bolj grdi način. Dobila se je z eno punco, ki naju je že od vsega začetka hotla spraviti naravn in me prevarala.. za kazen! In podobne scene.

Govorila mi je tudi stvari kot to, da sem neumna, nesposobna, vse moje želje je zatrla češ, da jaz tega ne zmorem, nimam takšnih sposobnosti in to je vključevalo skorajda vse... Za fizično delo sem bla dobra pa za kake take stvari.

8.5 PRILOGA 5

INTERVJU 3 (POLONA)

Kako bi opisala sebe in kako bi opisala njo, vsaj glavne lastnosti, ki ti pridejo na pamet.?

X: Da full hitr oproščam, da vse slabe stvari, ki se pač zgodijo odpišem, pozabim, da mi je full za pravico in, če se začutim, da se mi je krivica zgodila, oziroma, da je ona neki bla ljubosumna ali kakršnekoli fore, da sem jaz vedla, da nisem prevarala al pa kej, takrat sem pripravljena it do konca in tud bum bum bum, pa ne, da bi jst udarla, ampak...ne zato k pa...

Če čutiš, da kaj ni pravično si pripravljena se postaviti zase?

X: Tako, tako. Do konca. Ona pa je bla full prjazna, sploh do drugih, pa tudi do mene, ampak je bila pa bolano ljubosumna. Nisem smela pol v trgovino, če nisem pršla v desetih minutah iz trgovine, sem se že ganjala in vse to in pol sem se pa valda začela kregat, da ni res, najprej na lep način in potem se je to stopnjevalo, k je bl sikala v mene, takrat je pa pol počilo. In...takrat je ona mene vžgala.

Kako bi opisala vajin odnos? Sta imeli skupne prijatelje, ali sta imeli vsaka svoje?

X: Prijatlov sva imeli že iz otroštva full skupaj, ampak, ona je tko hotla, da nej ne bi oni vedli, da sva midve skupaj, ker to je blo za njo ua...Jaz sem bla prva njena punca, to se ni smel vedet in...sem mogla skrivat pred njo, če sva bili kje v družbi, z najinimi prijatli, ampak, k sem bla pa jaz sama z njimi, sem itak povedala vse in so vsi vedli, da sva midve skupaj, njej sem pa govorila: »Ne, nič jim nisem povedala.« Ona pa je drugače imela svoje prijateljice, je hodila sama na potovanja...

Ona ni bila pred nikomer razkrita?

X: Pred nobenim. Vse je to skrivala, tudi jaz sem doma skrivala še, hm...noben ni vedu, zato je bil to full pritisk tudi...prijatelji so vedli, valda sem mogla povedat, ker to ne moreš zadrževati v sebi, ampak, ne, ne, bog ne daj, da bi se razvedlo...

Ji je to veliko pomenilo?

X: Ja, da ne bi kdo vedu...skuzi to, da ne bi to, da ne bi to...

Kaj pa glede drugih stvari, recimo, kam bosta šli, kaj bosta jedli?

X: To sva pa skupaj, super sva se razumele, ko sva ble same...tko skupi, dokler se ni, ne vem, neka tretja oseba vmešala zraven, potem je bla pa ona tista, ki je rekla to pa to pa to, in sem jaz rekla, ok..

Torej, ko je kdo drug prišel zraven, je ona začela diktirati stvari?

X: Tako, tako.

Sta bili zelo povezani?

X: Full, full. Jaz sem njo čisto čutla, ona je mene, nisem še nikoli tako čutla človeka, kot sem njo, zato sem jo tudi prenašala tok časa...ja čist tko, sem si mislila, evo, to je človk, čist ustvarjen za mene.

Sta si zaupali?

X: Ja, sva si zaupale. In jaz sem pol bla, ne vem, tolk odkrita in sem ji povedala za nazaj stvari, pač, da sem imela kakšno vezico, sploh uno prvo, ko sem odkrila, da so mi punce mejhn bl tako, ane, ampak, je bila to največja moja napaka, ker od tistega dneva naprej, je bila skoz ljubosumna na to prvo, pa nič več ni blo z njo v redu, da sva ostale v stikih, prijatejico, čisto nič drugega, in pol sem se mogla skoz za nazaj opravičevati, razlagati, v glavnem tema, res, prav za ustrelit...taka pasja je bla...

Katere so bile stvari, zaradi katerih sta se največkrat sprli?

X: Preteklost. Non stop govoriti za nazaj ene in iste stvari...opažam v zdajšnjih razmerjih, sej lahko enkrat povema za nazaj, dvakrat, trikrat, da se ponavljam, da povem, glej, tkole je blo, me začne pečt želodec, ratam čist razdražljiva, ne morem, prav, vso energijo mi pobere. Ni šans, glej, kar je blo, je blo, to je preteklost, sedanjost je tle, zdej, če stvari za nazaj ne morš prenest, adijo rajš...

Se ti zdi, da je to posledica tega, kar je bilo?

X: To, to. Ker je blo kr sredi noči, bum, pa me je začela mlatit, pa kaj sem jaz z uno...pa kaj ti je, to je blo deset let nazaj...in res, to je bla muka. Ni šans. To je blo res, kr neki...sem pa velike posledice dobila za vse kasnejše odnose...sem pa zdej tolk bolša, ker...sej ne, da nisem odkrita, mogoče pa bolj prenesem...tak dril res za lajf naprej...

Kako ste pa ponavadi rešile te konflikte?

X: Na začetku je blo tko, da sva šle na drinko...po desetemu piru, je blo že vse ok...aaammm..pol kasnej je blo pa tko, da je ona, mislim mrak na oči, pa me je začela mlatit...kr tko bum bum in to vse za nazaj, ne zdej, ampak vse za nazaj...velikokrat sem se branla, ker je nisem hotla udart, ker sem vedla, da sem močnejša od nje, enkrat sem pa vžgala, kdaj...enkrat sem pa brcnila, v rit sem jo brcnila, to je blo vse, pa je nastavlja roko in je imela dvojni zlom roke...njej se je pač strgalo, pa me je kar nabunkala...sredi noči pač sej pravim, če je bilo treba...

Torej nekako iz x razloga?

X: Ja, iz x razloga, ker ne vem, ni mogla, al kva..zakaj nisem prva njena bla al kva...zdej, če je ona prvič bla z žensko, jaz ji ne morem pomagat...zdej k ma pa moža, pa otroke, zdej je pa vsa sladka...do mene je bila drugačna, kot pa do moža...

Koliko časa je trajal vajin odnos?

X: Leto pa pol.

Kdo ga je končal?

X: A...to je pa tko, tako zanimivo...najprej sem ga hotla jst in sem rekla, da je dost, da ne zdržim več, da ne morem...pač...ubit sem se hotla. Sem rekla, pač ena od naju bo mogla umret, da se bo to končal. In sem ji en dan rekla, da ne morem, da bom končala in je takrat z nožem na mene šla in me je porezala po roki, bolano, no pol je pa ona spoznala nekega tipa, ammm in pol se je tko...sej sem čutla olajšanje, po drugi strani pa sem jo full pogrešala, tako, da sem rabla eno leto, da sem jo prebolela. Ne vem, a je blo vzajemno...ne vem, rešu me je ta tip, k ga je ona spoznala

takrat, se je umaknila od mene, da sem jaz začela živet normalno. Čeprav pol sem bla tri leta sama...ker po mojem tudi nisem upala met še ene veze, ker sem se bala, če bo isto...to je to.

Kako si ti reagirala, ko si začutla, da se kaj pripravlja...?

X: Mislim, da sem se ga šla kar nažret. Sem se ga šla ponavadi napit, da sem to lažje prenašala, da sem lahko sploh govorila z njo. Ne vem, probala prepričat, da ni tako, kot si ona misli, veliko smo z alkoholom rešili, ne vem, za moment dva...

Kdaj se je prvič zgodilo, da je prišlo do fizičnega nasilja?

X: Hmmm, k sem se dobila s to, bivšo, je bla prijateljca, pa še z eno drugo, k sva ble sošolke skupaj, in namesto, da bi šla v šolo, sem se z njimi dobila, njej sem pa rekla, da grem v šolo in pol je čarovnica, kot nekaj zaslutla in je šla v X mesto v šolo in je vidla, da me ni. In me je začela iskat in me je najdla v enem lokalu, kjer smo me tri skup sedele, se nam je tko lepo pridružla uno bla bla, ne vem, pol urce, je eno drinko spila pol pa adijo, ok grem, in pridem jaz zvečer domov, me ta bivša pripelje in me tko objame, čist za adijo, ok ajde gremo, čao, in grem jaz proti bajti in me ona pokliče, se jaz obrnem in je bla tam z enim kolom in...zlomila me je...zlomila...in me je zbutala, je šla dam, jaz sem se pa nekako odplazla proti domu...ona je mislila, da sva se ganjale in vse, jaz sem jo pa samo prijateljsko objela, kot jaz njo, k sem jo res mela rada, takrat.

Je bilo to že na začetku odnosa?

X: Ne, ne, to je blo tam pri kakšnem letu, ne vem...prej pa nič. Ble so besedne une, tko kdaj, da me je odrinla, to je blo pa prvič, da me je...

Če sem te prav razumela, se je nasilje pojavljalo, potem ko sta se sprli zaradi ljubosumja?

X: Tako, tako.

Kdaj si se začela boriti?

X: K je pa začela z ljubosumnimi izpadi in... »aha v trgovini si bla, sem te klicala«, takrat še ni bilo mobilcelov...in pol sem mogla jaz razlagat, da je bla v trgovovini gužva, ne vem, srečaš sose-da, malo z njim govoriš...in sem res bla pod stresom...letet v trgovino, fuk... iz trgovine...in sem rekla, zdej pa dost in bla bla bla in sem začela...in tema...k sem rekla, ne!, moram se začet borit

za sebe oziroma se postaviti za sebe, sej ok...čeprav nisem odobraval, zakaj je ljubosumna za nazaj, ampak, sem vsaj štekala to, da grem v trgovino in met take ljubosumne izpade, ne glej, meni se to ne da...in pol se je pa začel bum bum bum, tko dnevno, za karkoli...

Kako si se počutila, ko si jo udarila nazaj?

X: To je bilo v samoobrambi...tko, da, če bi karkoli blo, bi bla to čista samoobramba. Ne vem...mrak na oči..vseeno mi je blo. Vseen, tisti moment,k me je tepla...pa sem jo tudi jaz vžgala, ker ne bom neka cunja, k boš delala z mano, kar boš hotla, prav sovražla sem jo v tistem...mislim, sovražla...po drugi strani pa full ljubila...Tko mi je pol blo, sej ne, da bi mi bilo hudo, samo mal sva...ma šla sem malo čez to...ne vem, meni ni bilo fino.

Je bila tudi ona kdaj pod vplivom alkohola ali drog, ko se je to dogajalo?

X: Ammm ne, ne, ne. K sva šle midve žurat, k sva se ga napile...pa kaj jaz vem...ne spomnim se, to ti pa ne znam povedat. Mogoče kdaj, če je šla čez mejo, ampak, da bi se teple takrat, ne, ker sem se jaz bolj smejala, ker se nisem šla z njo teh for...mislim, da ne...ne vem

Kako si razlagaš to nasilje, zakaj, misliš, je uporabila fizično silo?

X: A zakaj? Hmmm, ker sem bila jaz besedno močnejša, vsaj z argumenti, ne vem in pol je ona kr hotla stopit, ne, ne, ne...ni hotla sprejet mojih odgovorov. Mogoče je bla pa ena, k so jo doma razsuli kdaj in pol je isto to delala..ne vem. Po mojem se ni sprijaznila z mojimi odgovori. Ni blo to ok, ker je vseeno hotla štal iz tega pol nardit, ker se je odločla, da jo bo nardila.Po mojem zaradi tega.

Zakaj si vztrajala v odnosu po tem nasilju?

X: Hm...dobro vprašanje...ne vem, zdej če tko pogledam, vzorec, po mojem prenašam po mojmu fotru k mojo mt prenaša,tko kt sej bo, sej malo zamižiš, malo potrpiš, pa bo. Ne vem, po mojem je to to, k mam notri v sebi, če imam enga rada, je to to, k mu oprostim, mogoče ma slab dan pa blebeta, sej bo jutri boljše. Pa se spomnim, sej smo se meli takrat lepo, pa bo jutri boljše.

Je bila ona drugačna pred drugimi, kot sama s tabo?

X: Ja, ja, full drugačna. Vsi so jo imeli za tako faco in vse ok, ko sva ble pa same, pa mrak na oči, pa taka stroga, ostra, tko, da zlo drugačna je bla...vsi so jo imeli za zlo zlo veselo punco. Mogoče jo je to tudi bolelo, da je z bejbo, k si ni nikoli mislila, ampak, sem si jo jaz zaželela in sem rekla moja bo, in je mogla bit.

Se ni mogla sprijaznit, da je s punco?

X: Po mojem ne. Sej jaz pa tudi ne, sej jaz sem bla tudi sama nase jezna, kaj sem zdejt tle z eno bejbo, res čorava scena, tko, da ona pa sploh...lahko bi si našla že tipa, mela že pamže, k je bla že v letih, k je bla 28, 30 stara..tko, da je blo to ja...ampak je bla z mano, pač kr me je mela...po mojem, da me je mela rada...

Ponavadi nasilni ljudje razvijejo posebne taktike nadzora nad človekom. Te je kdaj nadzirala z grožnjami, da si bo kaj naredila, te je izsiljevala, recimo, če si pokazala, da hočeš bit bolj samostojna, te je takrat napadla?

X: Ja...hmmm..je je, čaki, da se spomnim..a je rekla, da bo do mojih ta starih šla, da bo vsem povedala, kakšna prasica sem...s tem ja..k takrat moji še niso vedli..s tem me je čisto, da bo ne vem kaj nardila...da mi bo folk poslala, da bojo ubil mene, femily, te čefurske fore. Takrat sem pa čist vn padla. Takrat sem jo pa za vrat, pa v zrak, kaj boš ti meni...Da bo povedala mojim staršem, da mi bo poslala črnogorce in vse...adijo, res. V glavnem s tem je začela, tko, da sem se ji mogla kar pustit...sej zdejt imam, sej vem, opažam, da imam ta defekt, ker sem velikokrat tiho, kar tko se nemočno nardim, ok, dej bodi ti leader, ne bom jaz zdejt neki...Mislim, da pa gre že za izkoriščanje, takrat se bom že postavlja...dokler je pa v meji, dej ti, ko pa bo treba bom pa...povedala, da mi to ni kul.

Se raje umakneš?

X: Ja, se umaknem rajš in deli kar češ, dokler je kolikor tolko ok...

Potem se pa tudi upreš?

X: Tako, tako.

Zakaj si ostala z njo?

X: Ne vem, ker se je full navadla. K sva se mele lepo, sva se mele res lepo. Sej mogoče sva se imele dva dni na teden lepo, ostalih pet dni tema...ampak to zato, ker sem jo imela rada in sem ji sproti odpuščala, ker sem grdo dala stran. Ker se mi je tudi smilila, iz otroštva, ker je fotr pil, pa tepu mamu in te fore, in sem jaz vedno sproti to preštudirala o njej. Sej pol na koncu, ko me je prefukala, pa grozila kar koli, jaz bi jo kar najrajše objela, pa bi kar zajokala-dej sej se mi smiliš. Pa kr sem jo imela res rada. Sej me ne bi, če bi znala drugač, pa ni znala drugače...

Se ti zdi, da je bila tako nasilna, ker je to videla doma?

X: Sto posto. Sej to se vidi takoj, če je iz urejene družine, si čisto drugačen, kot pa, da če je samo mama, pa, da je fotr pizdarije delal so tudi pol oni...sploh te lezbijke. Sej veliko teh lezbijk sploh ne bi blo lezbijk, ampak so kr po mojem..ne vem, ne vem jaz to.

Si poiskala kakšno pomoč pri prijateljih, institucijah, si poklicala policijo?

X: Ne to, policije ne, s prijateljico, vsi so mi rekli, naj grem stran, da kaj delam tle, smilila sem se ji full, da to je je pa že teror, ampak nisem mogla it stran, sem se že tko navezala...tok je bla ona leader, to...Pol pa še to, da sem v šolo hodila, k se mi full ni dalo, pa mi govorila, da naj hodim, pa uno...Tko, kot druga mama mi je bila. Mislim, moja mama je tudi full ukazovalna, mislim ukazovalna, to bomo-in to smo in sem, sem v njej to začutla in brez nje bom propadla, sem mislila, da rabim eno tako roko, da me vodi, tudi, če kdaj šljaka, ampak, dej ti samo mene vodi...to.

Ko si prijateljici povedala, kaj se dogaja, ti je verjela?

X: Ja, ja ja. Sej jaz nisem nikol...ne bi si zmišljevala teh stvari. So rekli, sam pejt stran, kaj boš to, pusti jo, sej ona itak se bo enkrat poročila, pa ehh, take bedne...samo, pač, pejdi stran, bo to boljše za tebe...Dokler nisem ji enkrat rekla, da bom, pa sem dobila z nožem po roki...

Je bilo tebi težko razumeti, da te tepe ženska?

X: Ne, ne nič mi ni bilo to čudno. Sej si človek, je vseeno ali si ženska...ni mi blo nič. Zato, ker tudi izhajam iz družine, k fotr...je mama tista, ki nosi hlače pri bajti in je una k vse vse vogale

bajte podpira, zato mi ni to nič kaj takega. Zame je ženska več...je v družbi več vredna kot moški. Nisem tko vzgojena, da je moški tisti, ki je car. Ne ženska je tista, ki je glavna.

Lahko definiraš svojo spolno usmerjenost?

X: Ja po mojem lezbijka. Sam...ja, lezbijka ali pa nič. Po mojem lezbijka ali pa nič. Po mojem, da bi rekla, da sem hetero, to ne.

Ti je ta izkušnja, ki si jo imela, spremenila pogled na odnos ženska-ženska, gledaš zdaj drugače na te stvari, se ti je to zamerilo?

X: Hm...ne, začela sem drugače gledat, seveda, sej iz odnosa v odnos sem se spreminjala. Rabla sem izkoreninit to nasilje, tko, da sem že na začetku imela par for, da sem vidla, če je oseba ljubosumna, al ni, zdej, če bi bla bolano ljubosumna, bi jaz rep med noge, pa adijo, ne...iskala sem osebo, vsaj za naprej, da je razumevajoča, da ni neka tupka...sej se lahko delaš ti pametno, samo ko sem jaz s tabo, jaz vem vem, da si ti tupa, ane..ja, iščem take, da se da pogovorit, da ni to k fjakarski konj v neki zapičena, k me kr...bljak, ne morem niti omenit te besede...Hotela sem bit z ženskami, samo, da majo bolj...da niso ljuboumne v božju mater, da namesto batin, da je pogovor. In je pa to, da sem hrepenela po tem, mislim hrepenela po tem, vsaj k sem si v mislih ustvarjala spet drugo osebo, s kakšno bi bla, je prva fora ta, da izhaja iz normalne družine. Mislim normalne, da so to eni lepi odnosi, ne, da je tam vse nekaj skregano med sabo, ker to takoj ta oseba prenese v odnos, tko, da...gej, zdej sem srečna.

Če sem te prav razumela, misliš, da so ženske nasilne, ker so nasilje doživljale v družini?

X: Tako...in to nosijo s sabo, sploh ženske k so prvič z bejbo, jim to vrže vse na plano,so pol, same v sebi so razočarane, jezne, fak, kaj se mi dogaja, po eni strani me je ljubila, po eni strani me je sovražala, kaj jo tako vleče k meni, vse to, kar se je njej v otroštvu dogajalo, njeni mtki, je pol to meni delala, zdej je pa po mojem najboljša žena svojemu možu. Pri meni je dala vse tisto vn. Se je spucala, tko, da je zdej po mojem boljši človek, jaz sem se pa tudi spucala pol v treh letih,k sem bla pol sama, da sem začela iskat drugačne ljudi, drugačen način, ker takrat sem bla res mlada in je bilo tudi prvič, da sem živela z nekom, tko, da...

Misliš, da se je zato, ker je bila z žensko, lahko bolj sprostila?

X: Tako...Tam je bla ona ona, čutle sva ena drugo, bolj se ti s punco povežeš, kot s tipom, uno k se kr posrkaš...skupaj sva bile eno, pač polovčka ena šibkejša in udri po njej, ne...v slabih dneh, ne...ja tako.

Poznaš še koga, ki je bil žrtev nasilja v lezbičnem odnosu?

X: Ja...poznam...

A si govorila kdaj z njo o temu?

X: Sem govorila, ja. Pa sta se steple na smrt, pa konc, pol je pa nisem srečala štirinajst dni, pa sem jo vprašala, »kako?«, »ja spet sva skupaj«, pa sem si mislila, mah, pejdi v kurac, tam si, kjer sem bla jaz...Ne tko, tam si mora človek...sej mu lahko ti daš neke napotke, sam tam mora bit človek sam tako močen, al it al pa, molit, da si bo una oseba našla koga drugega in šla, sam enkrat moreš it narazen, ker nasilje enkrat...ajde, enkrat,še ne rečem...ampak dvakrat, trikrat...to pa ni..glej konc...al pa, če greš k psihiatru se ornk zdravt, je še možno, drugače pa stran od take osebe...sej mogoče bo z drugo full boljše,ampak, vidva nekako se nista poklapala. Ne...Kakšnih drugih, pa mislim, da ne poznam.

Se ti zdi, da se dovolj govori o tem, koliko je nasilja med ženskami ali pa med geji?

X: Nimam pojma, odvisno kdo koga pozna. Zdej odvisno, če si v teh krogih, se giblješ, slišiš, jaz sem tudi za ene slišala, da sta se ornk zgarbale, ne vem, mislim, da je to čisto v vseh odnosih, da ni to fora, da je samo med lezbijkami ali med gejih, al pa drugih. Ja, je nasilje itak se pa premalo o temu govori...Sploh pa...zdej, da bi se na široko nekaj govorilo...sej kaj to druge briga, sej pol pa sam še bolj obsojajo, kao, kaj vi, lezbijke, med sabo se samo garbate, sej to ni res, sej se vse ne garbajo, to je odvisno od posamezne zveze...al se tepeš ali pa ne...čeprav nisem za nasilje...ni, ni, bolši je besedni dvoboj, pa udri, ko je jači...Batine ja, od začetka, ja, ko ti odraščaš, mislim odraščaš...iz prve, druge, tretje veze, tam je kdaj uno, ko si še sam nisi čisto na jasnem, pa mogoče neko jezo nosiš v sebi, ker ti je čudno, zakaj si drugačen...samo pol, ko sipa pri tridesetih, štiridesetih pa...ni sej smo ljudje, nič ni narobe, če si s punco, sej ljubiš človeka, ne spol ženski-moški...

Koliko si bila ti stara, ko si bila z njo?

X: Mislim, da ...sva začele, ko sem bila ene 22 let pa sva ble pol do enega petindavjsetega...tako nekako, mlada...to je bila druga, taka, zaresna zveza, če se ne motim...prva je bila tista pri šestnajstih, pa do dvajsterega ...ona je bla druga...k me je čisto očarala...

Ona je bila starejša?

X: Ja, ona pa je bla pet sli šest let starejša od mene...

Sta takrat živeli skupaj?

X: Ja, ona se je preselila v X mesto in hvala bogu, da imam take starše, k mam, da mi niso težili, kje sem, tako, da sem bila več ali manj pri njej...sva skupaj živele...razen če niso njena mt pa sestra prišle k njej, takrat sem šla ven, nekam na drinko, dokler so oni šli, potem sem prišla nazaj...sva imeli skupno dvojno življenje...mislim, dvojno življenje...mislim, skupno življenje, ampak, na skrivaj, ker niso vedli...

Samo še to vprašanje, kakšna je bila tvoja izobrazba takrat?

X: Srednja šola...

Pa njena?

X: Mislim, da srednja, ja...pol je delal faks kasneje....

Hvala.

8.6 PRILOGA 6

INTERVJU S STROKOVNIM DELAVCEM (ANDREJ HABJAN, DIH)

Najprej bi te prosila za kratek opis vaše organizacije.

Društvo DIH deluje na področju pravic gejev, lezbijk, biseksualnih, transspolnih oseb (LGBTIQ) in sledi potrebam LGBTIQ oseb na področju druženja, informiranja, samopodobe, zdravja.

Andrej: DIH se ukvarja s področjem pravic gejev, lezbijk, biseksualnih, transseksualnih in queer oseb. Področje, s katerim se ukvarjamo se lahko deli na dve ravni; to so sami uporabniki LGBTiq, ki jim omogočamo da pridobijo določena znanja, določene informacije s ciljem družbene vključenosti, z namenom izboljšati lastno samopodobo in uresničevati pravice v relaciji do države. V okviru tega delujejo tudi različne skupinske aktivnosti, pogovori, predavanja, tabori, sodelujemo pri Paradi ponosa, strokovno svetovanje, sodelujemo pri nastajanju zakonodajnih rešitev in pri športnih aktivnosti. En sklop, s katerim se ukvarjamo je tudi področje zdravja, predvsem moških, ki imajo spolne odnose z moškimi, pri preventivi spolno prenosljivih okužb. Drugi del storitev je vplivanje na predstave o spolni usmerjenosti in o spolni identiteti med širšo populacijo. To pomeni, da imamo aktivnosti, kot so Teden proti diskriminaciji v nogometu in širše, potem učenje človekovih pravic, podajanje informacij za javnost, sodelovanje v kampanjah, kot je Kampanja za vse družine in pa recimo Kampanja proti homofobiji na Univerzi.

Opazila sem, da imate tudi Mavrično svetovalnico. Ti je znano, če se je kdaj kdo obrnil k vam po pomoč, ki je bil žrtev nasilja v istospolnem partnerskem razmerju?

Andrej: Jaz konkretno pri njej ne sodelujem, to je skupina strokovnih delavcev, ki se ukvarja s tem. Ne vem, če se je kdaj to zgodilo. Je pa možno, da se je kdo obrnil na nas, ker so tematike zelo različne od čisto navadnih informacij glede tega kam it zvečer ven, do zelo hudih stisk posameznikov in posameznic. Kar se tiče nasilja z družinskimi člani ali s partnerjem/partnerico, teh podatkov ne poznam, je pa zelo verjetno, da se je kdo na nas obrnil s tem specifičnim problemom.

Če si predstavlja, da bi nekdo prišel k vam s tem problemom, kako bi se odzvali? Kam bi ga napotili?

Andrej: Če bi se name, kot zaposlenega na društvu, nekdo obrnil, bi ga napotil v našo svetovalnico. Po tem je verjetno odvisno od tega, kakšno nasilje doživlja. Jaz bi se zanesel na njihovo strokovno presojo, ker so socialni delavci, študenti psihologije, da bi se odločili, kaj narediti v tem primeru. Postopkov reševanja v tem primeru ne poznam, odvisno je verjetno tudi od tega, za kakšno nasilje gre, kakšna je stopnja, kakšna je oblika. Verjetno, bi se sami odločili, kako nadaljevati, ali je potreben pogovor, ali je potrebna prekinitev odnosa, vendar na tem mestu samo špekuliram, ker gre za fiktivni primer. Lahko pride tudi do tega, če je potrebno, da se vključijo tudi organi pregona, torej glede na nasilje.

Se ti zdijo obstoječi sistemi, ki so namenjeni pomoči pri nasilju, ustrezni, da naslavlja tudi tematiko nasilja v istospolnih partnerskih razmerjih?

Andrej: Mislim, da bi moralo biti obravnavanih več primerov s tega področja, da bi lahko videli, ali so ti podporni sistemi ustrezni. Mislim, da pa zagotovo ne predvidevajo problemov, kot so nasilje v istospolnih partnerskih skupnostih. Naša svetovalnica do neke mere to naslavlja, je pa vprašanje, če ima specifično znanje za naslavljanje nasilja v partnerskih istospolnih skupnostih za razliko znanja, ki ga že imajo kot socialni delavci. Če pogledam potem druge organizacije, ki niso LGBT, kot na primer Ženska svetovalnica ali pa DNK, niso usmerjeno specifično v dajanje podpore, ki bi vsebovala primeren način nagovora oseb, ki so istospolno usmerjene. Mi pa kot organizacija specifično teh tem ne obravnavamo v smislu širšega informiranja. Obstaja možnost, da se na nas obrnejo, ampak da bi pa mi to izpostavili med podajanjem informacij preko interneta, preko oglaševanja, da se na nas lahko obrnejo istospolno usmerjeni, ki so žrtve nasilja v partnerski skupnosti, tega pa ne počnemo. Je pa pozitivno, da se to izpostavi. Bom definitivno predlagal na našem sestanku, da bi se to področje moralo bolj izpostaviti.

Se ti zdi potrebno, da bi obstajali specifični sistemi, ki bi se ukvarjali s tovrstno tematiko?

Andrej: Mogoče bi že obstoječi sistemi, poskušali pridobiti zanje in tudi tematiko ustrezno nasloviti glede na potrebe oseb, ki so v istospolnih partnerstvih. Se pravi, pripraviti pravilen nagovor in seveda, da vedo, da se lahko na nekoga obrnejo. Je pa res, da imajo vsi večji podporni sistemi,

oziroma močnejši podporni sistemi, kot je Ženska svetovalnica, ali DNK v svojem delovanju vgrajeno heteronormativno matrico, torej naslavljajo ženske, ki so žrtve nasilja s strani moških. Kar pa ni nič narobe, seveda, ker je ta problematika mogoče najbolj vidna, nasilje v istospolnih partnerstvih, pa zaenkrat ni tako izpostavljeno. Kar pa ne pomeni, da nasilja ni in tudi, da se žrtve nasilja sploh zavedajo, da so žrtve takega nasilja ali je to verbalno, fizično, psihično. Zato mogoče vztrajajo v takem odnosu, kar pa je lahko za njih zelo negativno.

Ste imeli zaposleni, prostovoljci ali drugi, ki z vami sodelujejo kdaj izobraževanje na temo nasilja v istospolnih partnerskih zvezah?

Andrej: Ne. Tudi, če smo šli na izobraževanje v tujini ni bilo to nikjer izpostavljeno. Recimo, tudi pri izobraževanjih ILGA Europe ali IGLYO Europe, to področje ni bilo nikoli izpostavljeno, ne v obliki delavnice, vsaj ne, da bi se spomnil. Je pa res, da sta prva in druga organizacija bolj politično naravnani, se pravi, da delavnice potekajo bolj v smeri, kako delovati in se organizirati politično ne pa toliko, kakšne podporne aktivnosti lahko ponudiš LGBT populaciji, v smislu svetovanja, psiho-socialne pomoči, tega je manj, že zaradi same naravnosti organizacij.

Zakaj se, po tvojem mnenju, v Sloveniji nihče ne ukvarja s tem in zakaj ostaja to tabu, tako pri strokovni javnosti, kakor tudi v sami LGBT skupnosti?

Andrej: Moja prva ideja je bila, moja stereotipna podoba je bila, da je do skupnosti že tako težko priti, ker so tako marginalizirane. In ker so marginalizirane, so ta partnerstva skrita. Partnerja v takem primeru po mojem poskušata narediti največ, kar se da ali pa obupata. Nekaj od tega. V ta sklop fizično nasilje, kar je bila prva moja asociacija, ni spadalo. Po drugi strani, ko sem začel razmišljati o tem, poudarjam, da je to moj osebni pristop, da so te partnerske skupnosti podvržene podobnim vplivom in načinom delovanja, kot heteroseksualne skupnosti, kar pomeni, da obstaja cela plejada odnosov in situacij v katerih se znajdejo, vključno z nasiljem, ki je lahko psihično, fizično ali emotivno. To nasilje pa je lahko manj ali bolj izrazito. Torej - seveda se pojavlja nasilje tudi v teh skupnostih. Zakaj se pa nihče ne ukvarja s tem specifično je mogoče, da se vprašanj, ki se dotikajo teh partnerskih skupnosti, že tako ne obravnava, ker niso vidna, ker jim je dodan element coming-outa, ker veliko ljudi ni naredilo coming outa širše od svojega bližnjega sorodstva ali prijateljev, kar pomeni, da o tej tematiki ni neke razprave. Organizacije, ki naj bi se s tem ukvarjale z razliko od LGBT organizacij, o tem nasilju ne razmišljajo. Po drugi strani se LGBT

organizacije ukvarjajo z veliko različnimi področji, če pa obstaja področje svetovanja, mogoče ta specifika nasilja znotraj partnerskih odnosov ni tako poudarjena. Bolj so poudarjene osebne stiske posameznikov, ki pa se načeloma ne fokusirajo na partnerski odnos v smislu nasilja. Torej, ne vem, če sem bil čisto jasen, ena stvar je, da ta razmerja niso tako vidna in se nihče z njimi ne ukvarja, znotraj LGBT skupnosti se pa fokusira bolj na druge možne probleme, ki so povezani s posameznikom, posameznico ali s partnerstvom. Je pa tudi možno, da se nasilja znotraj LGBT partnerskih skupnosti premalo zavedamo. Tisti, ki so v partnerskih skupnostih lahko vztrajajo v partnerskih skupnostih in se ne zavedajo, da je probleme povezane z nasiljem potrebno začeti reševati. Mogoče se niti ne zavedajo kaj vse pomeni nasilje. Po drugi strani so same institucije istospolnih partnerstev podvržene manjšemu pritisku za obstanek, se pravi s strani družine, širše okolice, kjer jim manjka tudi podpore. In odnos, partnerstvo ni zgolj omejeno na dve (ali več oseb) ampak spletajo širša družbena omrežja, ki jim zagotavljajo obstanek. To je spet špekulacije brez kakršnekoli empirične potrditve. V istospolni partnerski skupnost, kjer se pojavijo problemi, bi lahko obstajali dve skrajnosti: da oseba vztraja, kljub temu, da to ni zanj pozitivno okolje, po drugi strani pa prej preneha, ker nima podpornih sistemov za nadaljevanje tega partnerstva in reševanje problemov. Načeloma ljudje ne naredijo coming-outa, niso tako vidni, odprti in je zato spoznavanje partnerjev teh oseb tudi oteženo. Če je tabu, pri strokovni javnosti...Mogoče ne bi rekel, da je tabu pri strokovni javnosti, mislim, da ta problem ni izpostavljen, da se ta partnerstva niso vidno pojavljala, bila izpostavljena, ker so bila vedno skrita, ravno zaradi coming-outa.

Kakšno je pa tvoje mnenje glede te tematike pri sami LGBT skupnosti, zakaj se je v skupnosti ne izpostavlja?

Andrej: Mogoče se ne izpostavlja zaradi tega, ker še vedno padamo na to matrico moški-ženska in v tem odnosu naj bi nastajala taka vrsta nasilja. Kar se pa tiče istospolnih partnerstev, če nasilje ni res vidno si že avtomatično predstavljamo, da to ni opredeljeno, kot tako nasilje. Mislim, da se ga ne zavedamo. Ne zavedamo se tega nasilja, če ni res fizično in vidno. Morem pa priznati, da nimam veliko znanja o pojavnih oblikah nasilja znotraj partnerskih skupnosti.

8.7 PRILOGA 7

INTERVJU S STROKOVNO DELAVKO 2 (JASNA MAGIČ, LEGERBITRA)

Najprej bi te prosila za kratek opis vaše organizacije.

Jasna: Najkrajši opis, bi bil, da je naše poslanstvo zagotavljanje varnega prostora za istospolno usmerjene. Ta prostor smo definirali, kot katerikoli prostor v javnem prostoru, ker smo naše storitve razširili na vse, na družbeno-politično sceno, torej javni prostor v katerikoli sferi, v kateremkoli sistemu. Naši programi zajemajo pravzaprav vse, od obveščevalno-informativnih programov, to so delavnice, izdajanje revije, treningi, seminarji...Potem imamo svetovalni - samopomočni program, kjer imamo nekaj skupin, ki se izvajajo, nekatere so vodene, nekatere pa vrstniške. Njihov namen je, da opolnomočijo uporabnike, ki se udeležijo skupin, in da postanejo bolj aktivni. Potem imamo program za mlade in ta program naslavlja mlade v vseh okoljih, od šolstva do družine, javnega okolja, socializacije, vsakdana mladih...skratka, poskušamo pokriti celoten spekter, ki zadeva mlade, torej v sistemih kjer so v šoli, na univerzi ali doma, torej socializacijo. Organiziramo tudi tabore, kjer poskušamo ugotoviti, kaj pravzaprav potrebujejo. Svetovalni program služi tudi temu, da oblikuje program Legebitre. Takrat dobimo največ uvida v to, kaj naši uporabniki pravzaprav potrebujejo. Torej, kakšni so pravzaprav problemi, ki jih imajo. Ko ugotovimo, kakšne so njihove težave, ugotovimo, ali tem težavam že strežemo, ali potrebujemo še dodaten projekt, da bomo lahko zadostili njihovim potrebam. Imamo tudi program zaščite pravic, to je program Povej naprej!, kjer gradimo sistem zagovornišтва, ki presega okvire tega varnega prostora, nekega dela z uporabniki in cilja bolj na sfere, ki imajo moč spreminjanja dejanske politike. V okviru tega programa delamo raziskave, intervjuje in s tem poskušamo vplivati na tiste, ki imajo moč odločanja. Veliko stvari počnemo, smo trije zaposleni in mislim, da smo najbolj aktivna organizacija na tem področju.

Ali se je kdaj k vam obrnil po pomoč kdo, ki je bil žrtev nasilja v istospolnem partnerskem razmerju?

Jasna: Ne spomnim se, da bi sama delala s takim človekom. Spomnim pa se, recimo mladinskih taborov in pogovorov, ki smo jih imeli v skupinah, da so udeleženci omenjali predvsem psihično nasilje v partnerskih razmerjih, kar se mi zdi izredno pomembno. Na tem mestu bi rada poudarila dejstvo, da vsi, ko gre za nasilje, ali je to v heteroseksualnem razmerju ali homoseksualnem, družinskem okolju ali javnem prostoru, omenjajo samo fizično nasilje. Pa ne, da fizično nasilje ni pomembno, oziroma ne potrebuje pozornosti, vendar ga je v primerjavi s psihičnim nasiljem

manj. Mislim, da je psihičnega nasilja ogromno. Takrat semo prvič odprlo temo s čim se soočajo partnerji, v razmerjih, zaradi heteronormativnih okvirjev. Nekateri so poročali, da je za njih že nasilje to, da se njihov partner ne more držati z njim za roko, ker ga je strah, da ga bo kdo videl in je paranoičen zaradi tega in je udeleženec doživljal to kot nasilje nad njegovo identiteto. Njegov partner mu ni s tem pustil, da bi bil, kar je. Veliko je zgodb, ki izvirajo iz ponotranjene homofobije in strahom, pred izkazovanjem ljubezni - teh zgodb je res veliko. Da bi kdo govoril prav o fizičnem nasilju v partnerskem odnosu, takega primera se ne spominjam. Psihičnega nasilja je več. Kot na primer, če nekdo noče it zvečer v K4, ker ne želi, da bi ga videli s partnerjem, ker ne želi, da ga vidijo z njim v družbi, ker ne želi, da mu rečejo, da je »peder«, tega je veliko. In kasneje tudi agresije in frustracij, ki izvirajo iz tega, takih primerov je ogromno. Nihče se pa konkretno ni obrnil na nas po pomoč z zgodbo o nasilju v partnerskem odnosu. Več je bilo takih zgodb ob »tabornem ognju«, na taborih, vendar moram priznati, da ljudje zelo neradi govorijo o tem nasilju, še bolj neradi, kakor o nasilju, ki se jim dogaja na javnem mestu.

Če si predstavlja, da bi k vam nekdo prišel po pomoč, ki je bil žrtev nasilja v homoseksualnem partnerskem odnosu, kako bi se nanj odzvali? Kam bi ga napotili?

Jasna: To bi bilo zelo odvisno. Če bi bil to primer psihičnega nasilja, mislim, da smo v naši organizaciji dovolj kompetentni, da bi človeka sami poservisirali. Na tem področju delujemo že trinajst let, tudi sama delam tukaj že deset let in imam veliko izkušenj. Mislim pa, da če bi v pogovoru z uporabnikom ugotovila, da problem presega naše kompetence, bi se obrnila na DNK ali na Žensko svetovalnico. Z DNK-jem smo že velikokrat sodelovali, z njimi smo se tudi že dogovarjali, da bi izobraževali njihove prostovoljce, medtem ko smo z Žensko svetovalnico to že počeli. Po nasvet bi se obrnila k njim, ne bi pa kar avtomatično poslala tega človeka k njim, poskušali bi najprej sami delati z njim. Ugotavljamo, da je res pomembno, da se ne referiramo preveč na druge organizacije, da se kar takoj otresemo nekoga. Če bi šlo pa za fizično nasilje, bi najprej poskušali ugotoviti, kako daleč je šlo, torej na kateri stopnji je nasilje in kaj človek dejansko potrebuje. Če bi bil to tak primer, da bi potreboval varno hišo, če bi šlo seveda za žensko, ker Ženska svetovalnica dela samo z ženskami, bi se obrnili na Žensko svetovalnico, če bi šlo pa za moške, bi se pa obrnili na DNK, saj oni servisirajo tudi moške. Dejansko bi se obrnili k njim po pomoč. Najprej bi poskusili sami, potem bi se obrnili na prej omenjeni društvi, če pa to ne bi zadosotvalo, imamo neformalno mrežo psihiatrov, ki bi sodelovali, če bi bil uporabnik zainteresiran. To je

dejansko, kar mi tudi počnemo. Vzamemo vsak primer posamično, individualno. Ko se ukvarjamo s primeri povezanimi z nasiljem na ulici, niso vsi isti, ker tudi ne morejo biti. Tudi reakcija policije je različna, tako da tudi, ko se povežemo s policijo, nikoli ne vem, kaj me bo tam doletelo. Vse primere obravnavamo od »nule«. Delamo individualno in se ne poslužujemo neke šablone. Skupaj s sodelavi se odločamo, kaj naj naredimo, vsedemo se, predebtiramo zadevo, seveda vprašamo uporabnika, če dovoli, da zadevo prenesemo naprej, ker brez njegovega dovoljenja, to ni možno. Vedno se posvetujemo z njim. Kar se pa tiče partnerskega nasilja, to zdaj posplošujem, bi verjetno ta oseba prišla sem, na pogovor, da bi se pomirila, prišla bi enkrat ali dvakrat, potem pa verjetno ne bi želela več sodelovati. To je zanimivo, saj iz izkušenj vem, da ljudje, ki doživljajo nasilje, pridejo parkrat, potem pa te zgodbe ne peljejo naprej. Mi pa tudi brez njih tega ne moremo storiti. Sama ne morem prijaviti nasilnega dejanja oziroma lahko ga prijavim, vendar policija tega ne more raziskovati brez žrtve. Želim si, da bi žrtve nasilja stopile naprej, vendar se žal ne odločajo za to. Skratka, če bi k nam prišel kdo po pomoč, bi se z osebo pogovorili in poskušali ugotoviti, kaj si želi. V 95% primerov se ljudje želijo samo pomiriti. Problem je v tem, ker nihče ni pripravljen narediti koraka naprej. Mi jih sicer povabimi, naj pridejo, vendar ponavadi tega koraka niso zmožni narediti. Vedno pa delamo po željah uporabnika. Če bi pa ugotovili, da je njegovo ali njeno življenje ogroženo, smo zavezni k temu, da ukrepamo. Seznanjeni smo s pogoji, kje lahko ukrepamo sami.

Se ti zdijo obstoječi sistemi ustrezni pri pojavu nasilja v istorpolnih partnerskih odnosih?

Jasna: Moram povedati, da v primeru partnerskega nasilja, ne. Ne poznam nobenega obstoječega sistema, vključno z našim, ki bi, vsaj javno oglaševal to problematiko. Imamo svetovanja, v primeru stiske, pravno, ob nasilju, ob razkritju, ob diskriminaciji in mislim, da ga bomo bolj opredelili, tudi v primeru partnerskega nasilja, ker ga do sedaj nismo. Ker se strinjam s tabo, to je pomembno in je čas, da se o tem začne govoriti, tudi javno. Kar se tiče naših svatovalcev, vsaj neformalno, mislim, da so usposobljeni za reševanje takih primerov, odvisno za kakšno nasilje gre. Če gre za psihično nasilje, za neko nasilje, ki izvira iz družbe in se manifestira v obliki frustracij in ponotranjene homofobije, ga lahko servisiramo in sčasoma tudi odpravimo. Ko se s človekom pogovoriš in ga dvigneš nad problem in ugotovi, da s takimi občutki ni pravzaprav nič narobe, se tudi te frustracije zmanjšajo. Če bi šlo pa tukaj konkretno za fizično nasilje, kjer je ogroženo življenje, za neke grobe obračune med partnerjema, bi posegli po mreženju in ne vem,

če dejansko ima katerakoli organizacija izkušnje s tem. Spominjam se, da je bil, mogoče deset let nazaj, tabor na temo nasilja v lezbičnih razmerjih, vendar ne vem, če so izdali kasneje poročilo na temo, ali je bilo vse skupaj bolj interno. Dejstvo je, da se o tem ne spregovori. Neformalno in nevidno se lahko pomaga, vendar mora uporabnik priti sam in jasno povedati, da si to želi, ni pa razvidno, da bi se kdorkoli prav ukvarjal s tem.

Torej se ti zdi potrebno, da bi obstajali taki sistemi?

Jasna: Absolutno. Ravno par dni nazaj sem se s svojo punco pogovarjala o paru, heteroseksualnem, ki ima probleme v zakonu, zaradi katerih sta šla v zakonsko svetovalnico. Vprašala me je, če bi tudi jaz to naredila, če bi medve imeli probleme, in sem rekla, da bi, seveda, takoj. Potem sva se pa začeli pogovarjati, kam bi sploh šli, če bi imeli probleme. Dejansko potrebujemo take storitve, da so vsaj LGBT friendly. Ker dejstvo je, da so težave, s katerimi se soočamo istospolno usmerjeni in straight pari, niso enake, ker pri nas večinoma izvirajo iz odnosa družbe. Seveda so pomembne tudi karakterne značilnosti posameznikov v paru, vendar je lahko problem že držanje za roko na javnem prostoru in to je problem, ki ga heteroseksualni pari nimajo. Definitivno je potrebno vzpostaviti neke sisteme, ki se bodo s tem ukvarjali. Tudi znotraj obstoječega sistema, obtaja prostor, ki omogoča temu, da se razvija in morali bi obtajati ljudje, ki bi bili pripravljeni naštudirati problematiko, ki se tiče nasilja, ki se potem manifestira v nasilje v partnerskih odnosih.

Ali ste imeli zaposleni, prostovoljci in ostali, ki sodelujejo z vami, kdaj izobraževanje prav na temo nasilja v istospolnih partnerstvih?

Jasna: Ne. Prav na temo nasilja v istospolnih partnerskih razmerjih, ne. Sama sem zaradi lastne radovednosti, ko sem bila v Angliji, na organizaciji Broken rainbow (ki se s tem ukvarja), vzela nekaj informacijskega materiala, ga prebrala, vendar, da bi se udeležili izobraževanja, ne. Tako izobraževanje lahko kvečjemu mi naredimo. Ker smo dejansko edini, ki imamo največ informacij s tega področja. Razen, če bi se ga udeležili v tujini. Je pa res, da smo se udeleževali usposabljanj na temo nasilja v družini, ki pa so bila, seveda, heteronormativna. Se veliko izobražujemo, vse, kar se tiče spola, otrok, mladine, to so recimo naša interesna področja, teh se udeležujemo. Tako usposabljanje bi lahko kvečjemu mi naredili, da bi šli na njega v tujino in ga prinesli sem, v Slovenijo. Ne predstavljam si, da bi ga lahko izvedel kdo drug, lahko bi bilo vprašljivo, ne predstav-

ljam si, da bi tovrstna iniciativa prišla od nekoga, ki nima izkušenj na področju, ali pa da bi nekdo videl tržno nišo v tem in bi zaradi tega začel odpirati to področje. Mislim, da bi ta iniciator ali iniciatorica morala imeti predhodne izkušnje na tem področju.

Zakaj se po tvojem mnenju, nihče v Sloveniji ne ukvarja s tem? Zakaj misliš, da je to pri strokovni javnosti in pri sami LGBT skupnosti še vedno tabu?

Jasna: Vse kar je povezano s homoseksualnostjo, je še vedno tabu, to je dejstvo. Strokovna javnost, recimo, čim ti začneš govoriti o nečem, kar družbeno ni sprejeto, za to ne boš dobil denarja, ne boš dobil podpore. Zakaj se Legebitra s tem ne ukvarja, kar sem že prej povedala, je, ker mi dobivamo iniciative od naše ciljne publike. Ni res, da se nismo že pogovarjali o tem, vendar večinoma bolj »gasimo požare« in ja, tudi naše delo je usmerjeno na to, da pridobivamo finance. Se pa strinjam s tabo, da obstaja na tem področju niša, ki bo s tem, ko se družinska razmerja priznavajo, s tem zakonikom, če bo ali ne bo, se bo potrebno pogovarjati o tem. Moraš razumeti, da se o istospolnih partnerstvih govori zadnja tri leta. Prej se je govorilo o homoseksualcih v ednini. Že ta zgodovinski korak, ko smo prišli iz istospolno usmerjenega na to, da istospolni usmerjeni dejansko lahko imajo otroke in razmerja ne bazirajo samo na seksu, ampak so dejansko to čustveni odnosi, ki temeljijo na emocijah in so v tem enakovredni heteroseksualnim odnosom. To da mi sedaj govorimo o istospolnih parih, o družinah celo, to je zgodovinsko. Sedaj lahko mi razpravljamo o problemih teh družin. Morali smo najprej vpeljati ta diskurz o družinah in partnerstvih, ker prej tega ni bilo. Zakaj bi vendar nekdo imel servis, za nekaj, kar ne obstaja? To je zelo grobo rečeno. Mi prej za družbo nismo obstajali. Bili smo le neki pedri in neke lezbijke, ki se družijo na Metelkovi. Zdaj smo tukaj. Mislim, da se bo zdaj začela neka komercializacija in počitnic in ne vem, psihiatrov, ki že neformalno obstajajo, servisnih storitev za pare. Mislim, da je tukaj veliko prostora. Najprej pa je bilo potrebno pripeljati ta diskurz, da istospolno usmerjeni posamezniki niso vedno v ednini, da imajo partnerska razmerja, ki so trajajoča, kjer so tudi otroci, ki imajo probleme, kjer je nasilje, kjer je revščina, kjer je ekonomska neenakost, ki se soočajo s podobnimi, če ne z enakimi problemi, kot jih imajo hereoseksualni pari. Pa tudi s problemi heteronormativne družbe, ki na njih pritiska. Mislim, da je to razlog, zakaj ta sistem ne obstaja. Mislim, da bo tudi istospolno usmerjeni morali sprejeti dejstvo, da nasilje je tudi del njihovega vsakdana. Samo bodo morali začeti sporočati informacije o tem nasilju, če bodo hoteli, da bo kdo odreagirati na to nasilje. Če ti želiš spremembe, moraš črno na belem povedati, kaj je narobe. Če ne

poveš, kaj je narobe, nihče ne bo delal sprememb. Če bi kdo iz naše pisarne imel izkušnje istospolnega partnerskega nasilja, verjamem, da bi se nekaj na to temo že naredilo. Ker pa nihče ni poklical, ali prišel k nam s to temo, nismo ničesar naredili. Ampak, mislim, da sedaj, a tem diskurzom, ki traja dve, tri leta, ki je zelo pomemben diskurz nekaj bo. Sedaj ne razpravljamo več samo o istospolnih partnerstvih, sedaj razpravljamo že o družinah. Javnost je že sprejela, je že presegla to, da so homoseksualci posamezniki, ki samo nekaj seksajo, sprejela je to, da imamo tudi družine. In mislim, da bo to vplivalo na odpiranje te tematike. In potem bomo tudi društva, začela dobivati več informacij s tega področja. Zato, ker bodo ljudje bolj svobodno zaživel. Zdaj, recimo, je še ogromno lezbičnih ali gejevskih parov, še posebno izven Ljubljane, ki dejansko živijo vsak sam zase. Ne upajo si živeti skupaj. Veliko naših uporabnikov si ne upa živeti skupaj, sploh tistih v manjših mestih, da ja ne bo kdo rekel, da sta par. Taki ljudje dejansko ne bodo govorili svojih zgodb, ker jih je preveč strah. Mislim, da bo zdaj, ko bo tega družbenega pritiska manj, seveda je potrebno delati na ozaveščanju, da bodo ljudje bolj poparčkani, bodo iz teh parov izvirali enaki problemi, kot jih imajo vsi ostali. Ja pa tko, to govorim iz izkušenj, kot svetovalka, vsak partnerski odnos, ne glede ali je to gejevski ali lezbični par, je domenek med dvema oseba-ma, govorim pač o tistih, kjer sta partnerja dva, lahko so tudi trije ali štirje... Tako, kot se zмениš, tako imaš. Partnerji vzgajajo drug drugega, ali pa ne. To ni odvisno od spolne usmerjenosti. Seveda obstajajo pritiski, ki se izvajajo nad takimi partnerstvi, ampak ta domena med dvema obstaja ne glede na spolno usmerjenost. Če se popravim, mislim, da to ni ravno tabu, da homoseksualnost ni več tabu, vendar je v strokovni javnosti spregledana. Največji problem istospolno usmerjenih je nevidnost. Največji problem istospolne usmerjenosti je, da jo lahko skriješ. Kakor je to lahko fajn in priročno, je to nekaj najbolj butastega, kar lahko narediš. Ker če se skriješ, potem ne obstajaš. Potem tvoj problem ne obstaja. Zakaj se do sedaj ni razpravljalo o homoseksualcih? Ker smo bili nevidni. Ker smo imeli neprestano ta občutek, tudi jaz, ko sem gor rastla, da sem ena in edina. Ker se o tem ni govorilo. To ni toliko tabu v strokovni, akademski javnosti, kakor je spregledano. Vendar opažam nek premik, tudi v izobraževalnih sistemih, na žalost ne s strani ljudi, ki imajo moč odločanja, vendar vsaj v izobraževanju. Ta vidnost mora ostati konstantna in permanentna. Tudi na Fakulteti za socialno delo, vem da ste imeli neke teme, kjer je bilo to del, vendar mora to postati samostojna tema in konec. Potem se bomo lahko začeli pogovarjati o vseh tem temah.

8.8 PRILOGA 8

INTERVJU S STROKOVNO DELAVKO 3 (LORENA BOŽAC-DELEŽAN, ŽENSKA SVETOVALNICA)

Je vaš program namenjen tudi posameznikom, ki so v nasilnih istospolnih partnerstvih, torej ali sprejemate tudi take uporabnike?

V Ženski svetovalnici, na programu psihosocialne pomoči ženskam – žrtvam nasilja nudimo pomoč vsem ženskam, ki se zaradi nasilja obrnejo na nas.

Ali v svojem poslanstvu jasno nakažete, da je program namenjen tudi žrtvam nasilja v istospolnih partnerskih zvezah?

V našem programu in info gradivu piše, da je namenjen vsem ženskam, ne glede na rasno, nacionalno, etnično pripadnost in tudi ne glede na spolno usmerjenost.

Ima vaš informativni material inkluzivni jezik?

Lahko rečem, da ja, ker naslavlja vse ženske. Tudi če govorimo o ženskah, žrtvah nasilja v partnerskih odnosih, ne definiramo partnerskega odnosa.

Ali vaša uporaba in definicija termina »nasilje v družini« jasno nakazuje, da se pod terminom družine upošteva tudi družine z istospolnima partnerjema?

V Ženski svetovalnici je družina stvar definicije vsake posamezne uporabnice, v to torej štejemo tudi družino z istospolnima partnerkama. Ni pa koncept istospolne družine posebej poudarjen. Razlogov za to je verjetno več. Eden izmed njih je feministično izhodišče moškega nasilja nad ženskami v patriarhalnem – patrističnem kontekstu. Drugi, ki je bolj moj subjektiven je pa tudi homofobičnost družbe, kjer dojemam, da bi posebno poudarjanje obstoja nasilja v istospolnih partnerstvih lahko pomenilo dodatne poskuse diskriminacije. Sicer pa pri nasilju v partnerskem odnosu gre za zlorabo moči enega/ene od partnerjev nad drugim ne glede na njuno spolno usmerjenost. Enaki poskusi diskriminacije pri nasilju v družini se dogajajo dolgo časa tudi pri npr. diskriminaciji glede na nacionalnost in so predsodki tukaj še vedno zelo močni, čeprav že dolgo časa aktivno delujemo in jih z izobraževanjem in ozaveščanjem poskušamo razgrajevati.

Če prav razumem, o temu ne govorite, da ne bi prišlo še do večje homofobije?

Prepričana sem, da je eden izmed razlogov za to, da je ta tema še vedno zamolčana prav strah pred še večjo homofobijo, ja.

Torej, niste nikoli naredili kakšne medijske kampanje prav specifično na temo nasilja v homoseksualnih partnerstvih?

Ne, toda ta najin razgovor je lahko tudi eden izmed korakov k temu.

Ali so vaši zaposleni, prostovoljci, ali kdorkoli drug, ki sodeluje z vami deležni antihomofobičnega izobraževanja?

Mislim, da bi jih prav izobraževale, ne. Večkrat smo sodelovale z nekaterimi gejevskimi in lezbičnimi organizacijami, kamor so prostovoljke šle na izobraževanja, vendar same nismo fokusirano izobraževale na to temo. Je pa sigurno dejstvo, da v kontekstu človekovih pravic žensk govorimo o antidiskriminatorni praksi tudi v kontekstu spolne usmerjenosti.

Ali opravljate na vaši organizaciji izobraževanja na temo nasilja v istospolnih partnerstvih?

Imamo različna izobraževanja na temo nasilja, nismo pa imele izobraževanj, ki bi se fokusirala prav na nasilje v istospolnih partnerskih odnosih. Prepričana sem v to, da istospolni odnos ima neke specifičnosti in da bi bilo dobro razmišljati in se izobraževati tudi na to temo. Mnenja sem, da je temo verjetno potrebno začeti detabuizirati v varnem prostoru, ugotoviti kakšne so potrebe žensk, ki doživljajo nasilje v istospolnem partnerskem odnosu in potem iti naprej s to temo. Nenazadnje je to način kako smo se lotevale tudi problematike nasilja nad ženskami v heteroseksualnih odnosih, Ženska svetovalnica pa deluje tako, da se primarno odziva na potrebe žensk – uporabnic.

Ali je kdaj k vam prišla ženska, ki je bila žrtev nasilja v lezbičnem intimnem odnosu?

Ne zelo veliko. Jaz delam na Ženski svetovalnici že enajst let in, če se prav spomnim so se na nas obrnile 3 ženske žrtve nasilja v homoseksualnih odnosih. Glede na majhno število žensk, žrtev takšnega nasilja lahko sklepam, da nas mogoče ne zaznavajo kot naslov, kamor se lahko obrnejo po podporo in pomoč.

Ali razmišljate, da bi razširili vaše storitve tudi na to področje?

Prav zato, ker se ženske, ki doživljajo nasilje s strani svojih partneric ne obračajo na nas tako pogosto se mi zdi pomembno, da v Ženski svetovalnici posvetimo nekaj časa in energije in raz-

mislamo, ali bi mogoče le bilo dobro podati posebno informacijo, da nudimo podporo in pomoč tudi ženskam, ki doživljajo nasilje s strani partnerk.

8.9 PRILOGA 9

INTERVJU S PISATELJICO IN AKTIVISTKO SUZANO TRATNIK

Zakaj se, po tvojem mnenju, niti skupnost, ne strokovna javnost ne ukvarjata s problematiko nasilja v istospolnih partnerskih razmerjih?

S: Spomnim se začetkov, ko smo ustanovile lezbično skupino, to je bilo leta 1987. Takrat smo začele delovati, začele smo se sestajati, in obravnavale smo različne teme: od homofobije, monogomije, lezbičnega materinstva in spominjam se, da smo se o temi nasilja med ženskami tudi pogovarjale, vendar na osnovi neke ameriške knjige. Takrat smo brale veliko del iz Anglije in Amerike, vendar teh tem nismo povezovali s tukajšnjim življenjem. Ko sem razmišljala o tej temi, sem se spomnila, da je bilo kar veliko tega. Spomnim se para, ki je hodil na srečanja, oziroma, hodili sta bolj na zabave, bili sta bolj potrošnici - hodili sta na žure. Bili sta skupaj kar nekaj časa, ena od njiju je bila starejša, druga mlajša. Pri njiju je bil prisoten problem alkoholizma, ponavadi sta se ga napili in vedno je bilo kaj narobe. Starejša je ponavadi koga zapeljevala, mlajša je pa ponorela. Spominjam se zabave, ki je bila ravno po prvi jugoslovanski feministični konferenci v Ljubljani, in prišlo je do tega, da je mlajša partnerka ponorela, hotela svojo partnerico udariti, tudi s steklenico... Nato se je ena od naših z mlajšo pogovarjala in to veliko časa. Imela je občutek, da se je ta punca prvič sploh s komerkoli pogovarjala o tem. Imeli sta tak način, da sta reševali stvari: stepli sta se, se pomirili in šli dalje. Zdi se ti, da je to izjema...da imata težave, mogoče socialne, pijeta in posledično prihaja do tega. Povezuješ to z nekimi zunanjimi dejavniki. Spominjam se, da sem takrat pogovarjala še z eno žensko, malo starejšo, ki je živela v Ljubljani, kamor se je priselila s Hrvaške in je imela otroka še od prej. Tudi ona je bila v nasilnem odnosu s svojo partnerko. Zame je bilo to presenetljivo, v smislu, kako je to sploh mogoče. Problem se je pojavil pravzaprav, ko sta šli narazen. Bivša partnerka tega ni mogla sprejeti, napila se je in ji je hodila groziti pred stanovanje, da jo mora spustiti noter, drugače bo vsem povedala, kaj sta...še to je bilo zraven. Ona je ni hotela spustiti v stanovanje, bivša partnerka pa je kričala: »Lezbijka, lezbijka, spusti me noter!« Vprašala sem jo, kaj je naredila in je rekla, da je poklicala policaje in jim povedala za kaj gre. Zanimalo me je, kako so se odzvali na to in povedala mi je, da so razumeli situacijo in rekli drugi partnerici, da mora prenehati. Dali so ji kazen in morala je oditi. Rekla je, da se je morala odločiti za to, ne glede na vse, saj je spoznala, da je žrtev nasilja in da se mora to nehat.

Ravno to je velikokrat lahko problem, ko se moraš razkriti pred npr. organi pregona...

S: Za nekatere je razkritje lahko hujše in popustijo zaradi tega pritiska...sploh pa takrat, to je bilo v osemdesetih, ko je bilo to veliko bolj skrito in »grozno«. Zdaj se mi zdi, da je drugače.

Se je vaša skupina ukvarjala kdaj s tematiko nasilja nad ženskami ali ste bile bolj usmerjene na lezbično tematiko?

S: Mi smo bile prav lezbična skupina, znotraj Lilit, ki je bila na začetku skupina za splošno žensko problematiko. Kasneje je nastal tudi SOS telefon, me smo se pa ukvarjale bolj z lezbično problematiko in smo se sčasoma osamosvojile. Iz prvotne skupine so nastale različne smeri.

Zakaj meniš, da se v sami LGBT skupnosti ne govori o tem?

S: Mislim, da se govori o tem, verjetno pa ne javno. Spominjam se, da smo se veliko pogovarjale o tem in ko se je lezbična skupnost začela razvijati, so se pojavili neki novi konteksti vlog v teh odnosih. To pomeni, da ni bilo več tako, da če sta dve ženski skupaj, nujno zavzameta to stereotipno hetero pozicijo. Tega je bilo na začetku precej. Dogajalo se je, da so se nekatere ženske obnašale izrazito možato in nekatere so odregairale tako, da so jim povedale, da se jim ni potrebno tako obnašati, ker s tem odbijajo ljudi stran od sebe. Zakaj se javno ne govori o tem? Verjetno bi s tem moral začeti nekdo, ki ima v tem osebni interes, ki ima neko osebno izkušnjo...Verjetno je pa tu prisoten strah pred obsojanjem, prav tako, kot je tvegano govoriti o lezbijkah, ki so narkomanke, ker to postane takoj razlog za obsojanje s strani družbe, v smislu: »Ni čudno, da so take, če so lezbijke...«

Kakšno vlogo ima ščitenje ideala lezbistva, kot bolj egalitarnega odnosa v primerjavi z heteroseksualnim odnosom, pri molčanju o tej problematiki?

S: Obstajajo izodišča, ki predpostavljajo, da bi lahko bil ta odnos bolj enakopraven, vendar dvomim, da bi lahko to bila podlaga, avtomatično in sama po sebi, za idilične odnose. Ljudje si seveda želimo harmoničnih odnosov, vendar obstaja veliko težav. Mislim, da to pravzaprav ni možno, ne vsak dan in ne na taki prerposti, banalni ravni. Vsi nosimo s seboj svojo preteklost, pezo svojih družin, način, kako smo bili vzgojeni, načine, kako se odzivamo v določenih čustvenih situacijah. To vpliva nate, ne glede na to, v katerem odnosu si. Mislim, da človek, konkretno, če govorim o sebi, kako sama delujem v čustvenih odnosih, mislim, da bi podobno delovala v odnosu z moškim.

Kaj po tvojem mnenju povzroča nasilje v lezbičnih odnosih in kakšno vlogo ima pri tem pojav stereotipnega prevzemanja spolnih vlog?

S: To je lahko del odgovora... Lahko prihaja do stereotipnega prevzemanja moško-ženskih vlog. To se dogaja zaradi tega, ker je v preteklosti primanjkovalo vlog, ker se pravzaprav o lezbični kulturi ni ničesar vedelo, obstajali so izolirani pari, niso imeli stikov in so se znašli po svoje... Zato je bilo zelo pogosto igranje teh vlog, močno sprejemanje in posnemanje patriarhalnih vzorov. Po drugi strani pa mislim, kar se tiče samega spola, da niso vloge vedno porazdeljene na moške in ženske ter, da ljudje v sebi nosimo oboje, obe plati. Aktivno-pasivno, moško-žensko, ne glede na to, katerega spola si, poseduješ preplet obojega. V istospolnih razmerjih se te vloge odražajo na druge načine, mogoče pridejo bolj do izraza. Seveda pa mislim, da je to predvsem posledica vzgoje, družinske situacije - kako se odzivaš na nasilje, koliko ga uporabljaš. Nekaterim se zdi normalno, da se kregajo, da vpijejo, ker so to doživljali doma, drugim se pa to zdi popolnoma nečloveško in nenormalno.

Torej se ti zdi, da veliko vlogo pri pojavljanju nasilja igra družinsko ozadje poleg posameznikovih osebnih značilnosti?

S: Mislim, da precej. Še posebno pri teh razmerjih, zlasti v preteklosti, kakor tudi sedaj, saj so bila zelo skrita in pod velikim pritiskom in velikokrat je lahko tak par pravzaprav izoliran, brez prijateljev in je moral vse reševati sam. To so lahko veliki pritiski. Če živiš v taki izolirani sobici - simbolno - kjer je vse notri in ti se soočaš z vsem, vse prenašaš... Lahko pride do tega, da »poči«, kar je v popolnem nasprotju s tem, kar pravijo, da če se imamo radi, zakaj potem potrebujemo vse te pravice. To je pravzaprav iluzija, saj osebni odnos ne more nadomeščati družbene pravičnosti oziroma je sam proizvajati. Če ni nikakršnega priznanja, ki prihaja od zunaj... Mislim, da je to zelo pomembno, čutiš, da tega ni. Zato si lahko bolj obremenjen, izoliran, vse je težje. Lahko prihaja tudi do frustracij, skratka do občutkov, ki niso prijetni.

Zato se kdaj lahko zgodi, da kdo izmed partnerjev poseže po nasilju?

S: V takih primerih so lahko razhajanja zelo travmatična. Prihaja do ljubosumnih izpadov...Velikokrat so se na skupini oglasile ženske, ki so živele s partnerko in je bilo med njima vse v redu, dokler se nista razšli. Prišle so in rekle, da je sedaj konec njihovega življenja, niso vedele, kaj naj naredijo, mislile so, da ne bodo nikoli več spoznale ženske, saj niso poznale nobene lezbijke. Občutki, da živiš v veliki izolaciji so lahko velike travme.

Tudi zaradi homofobije v okolici lahko pride do tega občutka »sami proti celemu svetu«?

S: Ja, potem preveč obremeniš odnos, polagaš vse na enega človeka, kar seveda ni v redu. Če ti ta človek predstavlja vse: ljubimca, edinega prijatelja, edinega zaupnika, to postane preveč.

Se ti zdi potrebno, da bi se vzpostavili sistemi pomoči, ki bi naslajavljali to tematiko?

S: Ja, zdi se mi, da ja. Kolikor vem, večina ljudi, ki ima te probleme, ne ve, na koga bi se obrnila. Komaj v zadnjem času sem opazila, da je nekaj lezbičnih parov šlo na pogovor k terapevtom, za katere so vedele, da niso homofobični ali so sami lezbijke ali geji. Potem vsaj nimaš občutka, da si terapevt misli, da ni čudno, da si pri njem, če je že tvoj odnos »čuden«. Mislim, da bi bilo to potrebno, ker vsak izmed nas, ki razmišlja o taki pomoči, najprej pomisli, h komu bo odšel, ker se enostavno moraš to vprašati. Ne vidim smisla v tem, da bi odšel k nekemu, se pred njim razkrival, ki ima predsodke.

Lahko se zgodi, da težavo preusmeri na tvojo spolno usmerjenost, ne pa na dejanski problem?

S: Ja, poskuša pri tebi spreminjati druge stvari namesto samega problema. Spominjam se, ko sem delala na Galfonu - telefonu za lezbijke in geje, je poklical fant, ki je imel težave z duševnim zdravjem, ki niso bile povezane z njegovo spolno usmerjenostjo. V zavodu je spoznal fanta, gluhonemega in je to povedal svoji terapevtki. Ona mu je odgovorila, če se mu ne zdi, da ima že preveč problemov, zdaj si jih bo povzročal pa še s tem fantom, ki je povrh vsega še gluh. Zmedla ga je in poklical je nas, kaj naj naredi, saj ni videl težave v tem, da ima fanta rad.